

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BANKALARDA TİCARİ KREDİ RİSK HARİTASI VE
MUHASEBE KÖKENLİ RİSK KAYNAKLARININ
ARAŞTIRILMASI**

DOKTORA TEZİ

Metin ATALAR

**Enstitü Anabilim Dalı : İşletme
Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selahattin KARABINAR

TEMMUZ – 2013

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**BANKALARDA TİCARİ KREDİ RİSK HARİTASI VE
MUHASEBE KÖKENLİ RİSK KAYNAKLARININ
ARAŞTIRILMASI**

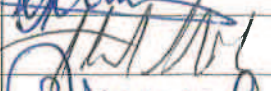
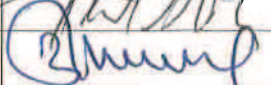
DOKTORA TEZİ

Metin ATALAR

Enstitü Anabilim Dalı : İşletme

Enstitü Bilim Dalı : Muhasebe ve Finansman

“Bu tez 03/07/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	BAŞARILI	
Prof.Dr. Vasfi HAFTACI	BAŞARILI	
Prof.Dr. Hilmi KIRLIOĞLU	BAŞARILI	
Prof. Dr. A. Vecdi CAN	BAŞARILI	
Yrd.Doç.Dr. Burhanettin ZENGİN	BAŞARILI	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Metin ATALAR

03/07/2013

ÖNSÖZ

Önceki dönemlerde belirli zaman aralıklarında karşılaştığımız krizlerle artık her gün yüz yüze bulunmaktayız. Bu krizlerle mücadelede en etkin yol, risk yönetim sistemlerini devamlı olarak geliştirmekten geçmektedir. Özellikle bankalar bu konuda en büyük gayreti göstermesi gereken kurumların başında gelmektedir.

Bankalar kredi, operasyon ve piyasa riskleri başta olmak üzere tüm faaliyet alanlarındaki risklerini yönetmek zorundadır. Risk yönetim amacına ulaştıracak birçok veri kaynağı bulunmakla birlikte, muhasebe sisteminin ürettiği finansal bilginin etkisi özellikle kredi risk yönetiminde ön plana çıkmaktadır. Muhasebenin sunduğu finansal bilginin şeffaflığı, karşılaştırılabilirliği, doğrulanabilirliği, güvenilirliği ve tutarlılığı bankaların kredi müşterilerinin finansal durumlarının tam olarak ortaya konulması, kredi kararlarının en doğru şekilde alınması ve kredi risk yönetimi açısından son derece önemlidir. Yapılan çalışma bankaların risk yönetiminde muhasebe sisteminden edinilen bilginin önemine vurgu yapmakta ve özellikle kredi risk yönetiminde asimetrik bilgiye karşı alınacak önlemleri belirtmektedir.

Çalışmanın her aşamasında değerli yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Selahattin Karabınar başta olmak üzere, tez izleme ve tez savunma komitesinde yer alan hocalarıma şükranlarımı borç bilirim. Ayrıca öğrenim hayatım boyunca desteklerini esirgemeyen aileme, fikirleriyle çalışmama katkı yapan dostlarıma teşekkürlerimi sunarım.

Metin ATALAR

03/07/2013

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	x
SUMMARY	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BANKACILIK SİSTEMİ VE RİSK YÖNETİMİ.....	7
1.1. Finansal Sistemde Bankacılık ve Uluslararası Düzenlemeler	7
1.1.1. Bankacılığın Ekonomideki Yeri	8
1.1.2. Banka İşlemleri ve Bankacılık İşlemlerinin Şeffaflığı	9
1.1.3. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması	11
1.1.4. Bankacılık Sektöründeki Krizler ve Türkiye’deki Etkileri.....	14
1.1.5. Banka Risk Yönetiminde Uluslararası Düzenlemeler	18
1.1.5.1. Uluslararası Alanda İlk Bankacılık Düzenlemesi-Basel I.....	19
1.1.5.2. Yeni Sermaye Uzlaşısı-Basel II	22
1.1.5.3. Basel III’e Doğru Yapılan Çalışmalar	30
1.2. Bankacılıkta Risk	34
1.2.1. Riskin Tanımı	35
1.2.2. Bankacılık Riskleri	37
1.2.2.1. Kredi Riski	41
1.2.2.2. Sermaye Yeterliliği Riski.....	42
1.2.2.3. Piyasa Riski.....	43
1.2.2.4. Operasyonel Riskler.....	43
1.2.2.5. Likidite Riski.....	46
1.2.2.6. Diğer Bankacılık Riskleri.....	47
1.2.3. Bankacılıkta Risk Yönetimi.....	48
1.2.3.1. Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi.....	51
1.2.3.2. Risk Yönetiminin Amacı	53

1.2.3.3. Risk Yönetim Süreci	54
1.2.3.3.1. Riskin Teşhis Edilmesi	54
1.2.3.3.2. Riskin Ölçülmesi	55
1.2.3.3.3. Riskin Yönetilmesi	56
1.2.3.3.4. Kontrol ve Raporlama	57
BÖLÜM 2: TİCARİ KREDİ VE TİCARİ KREDİ RİSK HARİTASI	58
2.1. Ticari Kredi	58
2.1.1. Ticari Kredi Riskine Neden Olan Faktörler	60
2.1.1.1. Temel Kredi Riski	61
2.1.1.2. Piyasa Konjonktüründe Oluşan Kredi Riski	62
2.1.1.3. Kalıntı Riski	62
2.1.1.4. Kredi Yoğunlaşması Riski	63
2.1.2. Ticari Kredi Risk Yönetimine İlişkin İlkeler	64
2.1.3. Ticari Kredide Güvenilirliğin Sağlanması	64
2.1.4. Ticari Kredinin Ölçümü ve Kontrolü	65
2.1.3. Kredi Risk Yönetim Etkinliğini Sağlayan Unsurlar	68
2.1.3.1. Kredi Riskinin İzlenmesi	68
2.1.3.2. Kredi Raporlaması	69
2.1.3.3. Kredi Denetimi	70
2.2. Ticari Kredi Risk Haritası ve Sorunlu Kredi Etkisi	70
2.2.1. Finansal Risk Haritası	72
2.2.1.1. Bilanço Risk Haritası	72
2.2.1.2. Gelir Tablosu Risk Haritası	75
2.2.2. Ticari Kredi Risk Haritası	78
2.2.3. Ticari Kredi Risk Haritasını Belirleyen Etkenler	81
2.2.3.1. Ticari Müşteri Kredibilite Analizi	81
2.2.3.2. Muhasebe Kökenli Riskler	82
2.2.3. Kredilerin Sorunlu Duruma Gelmesinin Nedenleri	85
2.2.4. Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Kredilerin Durumu	86

BÖLÜM 3: TİCARİ KREDİ RİSK HARİTASINA ETKİ EDEN	90
MUHASEBE KÖKENLİ RİSK KAYNAKLARI VE.....	90
ALINAN ÖNLEMLER.....	90
3.1. Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Amacı ve Çeşitleri	91
3.1.1. Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Amacı	92
3.1.2. Manipülasyon Çeşitleri.....	93
3.1.2.1. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları	94
3.1.2.2. Aldatıcı Finansal Raporlama.....	97
3.1.2.2.1. Muhafazakar Finansal Tabloya Alma Kararları	98
3.1.2.2.2. Atak Finansal Tabloya Alma Kararları	98
3.1.2.2.3. Finansal Tablo Kullanıcılarını Yanıltmaya Yönelik Raporlama.....	99
3.1.2.3. Kâr Yönetimi.....	100
3.1.2.4. Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi	102
3.1.2.5. Agresif Muhasebe	103
3.1.2.6. Büyük Temizlik Muhasebesi	103
3.2. Risk Kaynağı Oluşturan Manipülasyon Teknikleri.....	104
3.2.1. Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi	105
3.2.2. Giderin ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi.....	106
3.2.3. Finansal Tablolarda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmaların	109
Değiştirilmesi.....	109
3.2.4. Nakit Akış Kaynağının Değiştirilmesi	110
3.2.5. Varlık ve Yükümlülüklerin Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması.....	111
3.2.6. Olağanüstü Gelir Yaratan İşlemler Yapılması.....	112
3.2.7. Muhasebe İşlem ve Uygulamalarının Gizlenmesi.....	112
3.3. Bankalarda Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Önemi ve Alınan Önlemler.....	114
3.3.1. Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Bankalar Açısından Önemi	114
3.3.2. Muhasebe Kökenli Riskler İçin Bankalarca Alınan Önlemler	115
3.3.2.1. Finansal Analiz ve İstihbarat.....	115
3.3.2.1.1. Finansal Analiz Teknikleri	117
3.3.2.1.2. Amaçlarına Göre Finansal Analiz Çeşitleri.....	120

3.3.2.1.3. Manipülatif Bilgiden Korunmaya Yönelik Düzeltme Kayıtları	122
3.3.2.2. Kredi Tahsis Aşamasında Değerlendirme.....	123
3.3.2.3. Denetim	124
3.3.2.4. Muhasebe ile ilgili Hatalara Karşı Önlemler	124
BÖLÜM 4: BANKALARDA MUHASEBE KÖKENLİ RİSK.....	126
KAYNAKLARININ TESPİTİNE YÖNELİK BİR	126
ARAŞTIRMA	126
4.1. Araştırmanın Kapsamı	126
4.1.1. Araştırmanın Tanımı ve Gerekçesi.....	126
4.1.2. Araştırmanın Önemi	127
4.1.3. Araştırmanın Amacı	127
4.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	128
4.2. Araştırmanın Yöntemi.....	128
4.2.1. Araştırmanın Modeli.....	128
4.2.2. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Araçları.....	129
4.3. Uygulama	132
4.3.1. Araştırmanın Varsayımları	132
4.3.2. Araştırmanın Hipotezleri	133
4.3.3. Tanımlayıcı Analiz	134
4.3.4. İstatistiksel Analiz	139
4.4. Araştırmanın Sonucu.....	176
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	180
KAYNAKÇA	185
EKLER.....	195
ÖZGEÇMİŞ.....	211

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
BDDK	: Bankacılık Dzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS	: Bank for International Settlements
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DR	: Muhasebe Dzenlemeleri Kaynaklı Risk
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IASB	: International Accounting Standards Board
MR	: Finansal Bilgi Manipülasyonu Kaynaklı Risk
ÖR	: Müşteri Firma Ölçeğinden Kaynaklı Risk
SKO	: Sermaye Koruma Tamponu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SR	: Kredi Sürecinden Kaynaklı Risk
SYR	: Sermaye Yeterlilik Rasyosu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TCZB	: Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TL	: Türk Lirası
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
YP	: Yabancı Para

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1.1: Etkin Bankacılık Denetimi Temel İlkeleri: Düzenleyici Kurumların Sorumlulukları	20
Tablo 1.2: Risk Ağırlıklı Varlıklar (Basel I)	21
Tablo 1.3: Basel II'nin Finansal Birimler Üzerine Etkileri	24
Tablo 1.4: Banka Risk Faktörlerinin Hesaplanma Yöntemleri	28
Tablo 1.5: Basel II ve Basel III Sermaye Oranları	32
Tablo 1.6: Basel II'ye Yönelik Temel Eleştiriler ve Basel III'e Yansıması	34
Tablo 1.7: Riskin İki Boyutu: Volatilite ve Hassasiyet	56
Tablo 2.1: Kredi Süreci	59
Tablo 2.2: Türkiye Bankacılık Sistemindeki Kredi Yapısı ve Oranları	87
Tablo 3.1: Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları ve Kazanımları	93
Tablo 3.2: Muhasebe Manipülasyonları	94
Tablo 3.3: Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaç, Hedef ve Araçları	95
Tablo 3.4: Yaratıcı Muhasebe Teknikleri	96
Tablo 3.5: Hatalı Raporlama ve Yaratıcı Muhasebe	99
Tablo 4.1: Anket Formundaki (5'li Likert Ölçeğine Göre) Soru Grupları	130
Tablo 4.2: Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı	134
Tablo 4.3: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı	135
Tablo 4.4: Katılımcıların Tecrübeye Göre Dağılımı	136
Tablo 4.5: Katılımcıların Görev Alınan Pozisyona Göre Dağılımı	137
Tablo 4.6: Katılımcıların İl Bazında Dağılımı	138
Tablo 4.7: Güvenilirlik Analizi	139
Tablo 4.8: Cinsiyete Göre Risk Algısı	140
Tablo 4.9: Görev Alınan Pozisyona Göre Risk Algısı	141
Tablo 4.10: Sektördeki Tecrübeye Göre Risk Algısı	142
Tablo 4.11: Cinsiyete Göre Finansal Bilgi Etki Algısı	143
Tablo 4.12: Görev Alınan Pozisyona Göre Finansal Bilgi Etkinliği Algısı	144
Tablo 4.13: Tecrübeye Göre Finansal Bilgi Etkinliği Algısı	145
Tablo 4.14: Cinsiyete Göre Manipülatif Finansal Bilginin Risk Etkisi Algısı	146
Tablo 4.15: Pozisyona Göre Manipülatif Finansal Bilginin Risk Etkisi Algısı	147

Tablo 4.16: Tecrübeye Göre Manipülatif Finansal Bilginin Risk Etkisi Algısı.....	148
Tablo 4.17: Cinsiyete Göre Kurumsallaşmanın Manipülasyonlara Etki Algısı.....	149
Tablo 4.18: Pozisyona Göre Kurumsallaşmanın Manipülasyonlara Etki Algısı.....	150
Tablo 4.19: Tecrübeye Göre Kurumsallaşmanın Manipülasyonlara Etki Algısı.....	151
Tablo 4.20: Cinsiyete Göre TFRS'nin Finansal Bilgi Sunumu Algısı.....	152
Tablo 4.21: Pozisyona Göre TFRS'nin Finansal Bilgi Sunumu Algısı.....	153
Tablo 4.22: Tecrübeye Göre TFRS'nin Finansal Bilgi Sunumu Algısı.....	154
Tablo 4.23: Cinsiyete Göre Finansal Bilgi Düzeltme İşlemleri Etki Algısı.....	155
Tablo 4.24: Pozisyona Göre Finansal Bilgi Düzeltme İşlemleri Etki Algısı.....	156
Tablo 4.25: Tecrübeye Göre Finansal Bilgi Düzeltme İşlemleri Etki Algısı.....	157
Tablo 4.26: Cinsiyete Göre UFRS'nin Güvenilir Finansal Bilgiye Etki Algısı.....	158
Tablo 4.27: Pozisyona Göre UFRS'nin Güvenilir Finansal Bilgiye Etki Algısı.....	159
Tablo 4.28: Tecrübeye Göre UFRS'nin Güvenilir Finansal Bilgiye Etki Algısı.....	160
Tablo 4.29: Hipotez Sonuçları Özet Tablosu.....	161
Tablo 4.30: Kredi Değerlendirme Sürecinde Karşılaşılan Manipülasyon Teknikleri.....	164
Tablo 4.31: Gelirlerin Muhasebeleştirilmesinde Manipülasyon Teknikleri.....	167
Tablo 4.32: Gider ve Karşılıkların Muhasebesinde Manipülasyon Teknikleri.....	169
Tablo 4.33: Bilanço Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri.....	171
Tablo 4.34: Gelir Tablosu Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri.....	173
Tablo 4.35: Nakit Akış Kaynağının Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri.....	174

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1: Finansal İstikrarsızlığa Neden Olan Faktörler ve Etkileri.....	15
Şekil 1.2: Basel II'nin Yapısal Durumu.....	26
Şekil 1.3: Basel Temel İlkeleri (BCPs), Basel I ve Basel II İlişkisi.....	29
Şekil 1.4: Finansal Risk Çeşitleri.....	39
Şekil 1.5: Gelişmiş Piyasalardaki Finansal Risk Dağılımları.....	40
Şekil 1.6: Operasyonel Risk Yönetim Süreci.....	44
Şekil 1.7: Risk Yönetiminin Banka Yönetim Fonksiyonları İçindeki Yeri.....	50
Şekil 1.8: Kurum Çapında Bütünleşik Risk Yönetimi.....	52
Şekil 2.1: Kredi Riskini Doğuran Faktörler.....	61
Şekil 2.2: Kredi Risk Yönetim Süreci.....	67
Şekil 2.3: Banka Risk Haritasına Etki Eden Risk Çeşitleri.....	71
Şekil 2.4: Banka Bilanço Risk Haritası.....	74
Şekil 2.5: Banka Gelir Tablosu Risk Haritası.....	77
Şekil 2.6: Ticari Kredi Risk Haritası Oluşum Süreci.....	80
Şekil 2.7: Muhasebe Bilgilerinin Sahip Olması Gereken Özelliklerinin Hiyerarşik Yapısı.....	84
Şekil 2.8: Entegre Risk Yönetimi.....	89
Şekil 3.1: Muhasebe Manipülasyonu Yöntemleri.....	101
Şekil 3.2: Bankalarda Kredi Süreci.....	123
Şekil 4.1: Araştırmanın Modeli.....	129
Şekil 4.2: Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı.....	134
Şekil 4.3: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı.....	135
Şekil 4.4: Katılımcıların Tecrübeye Göre Dağılımı.....	136
Şekil 4.5: Katılımcıların Görev Alınan Pozisyona Göre Dağılımı.....	137
Şekil 4.6: Manipülasyon Tekniklerinin Banka Finansal Yapısına Etkileri.....	166

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 4.1: Kredi Değerlendirme Sürecinde Karşılaşılan Manipülasyon Teknikleri	165
Grafik 4.2: Gelirlerin Muhasebeleştirilmesinde Manipülasyon Teknikleri	168
Grafik 4.3: Gider ve Karşılıkların Muhasebesinde Manipülasyon Teknikleri	169
Grafik 4.4: Bilanço Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri	172
Grafik 4.5: Gelir Tablosu Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri	173
Grafik 4.6: Nakit Akış Kaynağının Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri	175

Tezin Başlığı: Bankalarda Ticari Kredi Risk Haritası ve Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Araştırılması	
Tezin Yazarı: Metin ATALAR	Danışmanı: Prof..Dr.Selahattin KARABINAR
Kabul Tarihi: 03/07/2013	Sayfa Sayısı: xi (Ön Kısım) + 194 (Tez) + 16 (Ekler)
Anabilim Dalı: İşletme	Bilim Dalı: Muhasebe ve Finansman
<p>Bankacılık sektörü risk yönetimi konusunda sürekli yapılanma içinde bulunmakta, risk yönetimi ve denetim sistemlerinin geliştirilmesine, iyileştirilmesine büyük önem verilmektedir. Bankaların risk yönetimi ve denetiminin etkinliğini arttırmada; muhasebe ilke ve standartlarına uygun finansal tabloların işletmeler tarafından doğru, tarafsız, karşılaştırılabilir, güvenilir, tutarlı, açıklanabilirlik ilkeler doğrultusunda oluşturulmasının ve manipülasyonlardan arındırılmış şekilde bankalara sunulmasının etkisi ve önemi büyüktür. Bankaların ticari kredi risk haritasına olumsuz etkisi bulunan manipülasyonların önlenmesi ve doğru kredi kararlarının verilebilmesi amacıyla düzeltme işlemleri yapılmaktadır. Bu işlemler sayesinde bankalar, muhasebe bilgilerini manipüle ederek yaratıcı muhasebe uygulamalarını kendi lehlerine kullanan tarafların yanlış bilgilendirmelerine minimum düzeyde maruz kalarak, doğru bilgilerle değerlendirme yapma imkânına ulaşmaktadır.</p> <p>Bu bağlamda banka personelinin muhasebe manipülasyonları ile ilgili risk algılarının tespiti amacıyla anket çalışması yapılmış, anketin birincil verilerini toplama amacıyla kolayda örnekleme yoluyla Türkiye’de faaliyet gösteren bir bankanın finansal analiz ve kredi tahsis birimlerinde çalışan 209 personelinin katılımı sağlanmıştır. Çalışmada muhasebe manipülasyonu tekniklerinin banka risk haritasına etki derecesi belirlenmiş olup, çalışanların manipülasyonlara karşı olan algılarının yüksek düzeyde olduğu, manipülasyonların banka risk yapısını ve dolayısıyla risk haritasını olumsuz yönde etkileyebildiği ve manipülasyonlara karşı alınacak önlemlerle risk oluşumunun önlenebileceği tespit edilmiştir.</p> <p>Banka aktiflerinin ağırlıklı kısmını oluşturan, banka risk düzeyleri ile risk gelişimlerini büyük ölçüde etkileyen kredilerin portföy kalitesinin izlenmesinde ve kredi portföyünün yönetiminde muhasebe bilgisinden büyük oranda yararlandığından, muhasebe bilgi sisteminin gelişmesiyle, manipülatif finansal raporlamalar önlenilecek ve muhasebe sisteminin ürettiği güvenilir finansal bilgilerden büyük oranda yararlanan bankacılık sektörü risk yönetiminde daha etkin olabilecektir.</p>	
Anahtar Kelimeler: Risk, Risk Yönetimi, Risk Haritası, Finansal Bilgi Manipülasyonu, Finansal Tablolar Analizi	

Title of the Thesis: Commercial Credit Risk Map At Banks And Resources Of Accounting Based Sources Of Risk Solution	
Author: Metin ATALAR	Supervisor: Prof. Dr. Selahattin KARABINAR
Date: 03\07\2013	Number of Pages : xi (Pre Text) + 194 (Main Body) + 16 (Appendices)
Department: Business	Subfield: Accounting and Finance
<p>Banking sector has already shown deep interest on implementation of risk management, risk auditing and so forth. In order to increase effectiveness of risk management and risk auditing, it is so important that the financial reports, which complied with the accounting principles and standarts, should be purified from the manipulations and generated in the light of the basic principles of accounting such as accuracy, reliability, consistency, objectivity and comparability. Adjustment operations are conducted to hinder the manipulations which affect the bank's commercial risk maps negatively. Thanks to the these sort of operations, the banks will be less vulnerable to possible charges of the sides using the creative accounting techniques and can find chance to evaluate firms with the accurate financial data.</p> <p>In order to find possible effects of the accounting manipulations on banks risk maps, and also to detect bank employees' risk perception about accounting manipulations, a questionnaire was prepared and the principal data was derived from the employees working at the financial analysis and loan allocation departments of a Turkish Bank. In the study, the degree of influence of accounting manipulation techniques on banks risk maps are revealed and the study also indicated that employees' perception about manipulation is high, the manipulations can affect the bank's risk structure and therefore risk management negatively, and finally the possibe risks can be prevented owing to the precautions taken against this manipulations.</p> <p>While the loans, which constitute the banks' assets largely and benefit from accounting in order to monitor and manage portfolio quality; the manipulative financial reportings will be prevented along with any improvement in the accounting information Düzeyi and therefore the banking Düzeyi, yielding from this kind of accurate financial data, will probably more effective in terms of risk evaluation.</p>	
Key Words: Risk, Risk Management, Risk Maps, Financial Knowledge Manipulation, Financial Tables Analysis	

GİRİŞ

Son yıllarda bankacılık sektöründeki ürün ve hizmet çeşitliliğinin artması, uluslararası alandaki finansal hareketlilik, teknolojik gelişmeler, bilgi güvenliğinin azalması ve piyasalardan kaynaklanan makro ekonomik oynaklık, banka risklerinin yükselmesine ve beraberinde risk yönetiminin önemli bir disiplin durumuna gelmesine neden olmuştur.

Risk yönetiminde bankalara yol gösterici birçok düzenleme bulunmakla birlikte, en önemlisi uluslararası alanda kabul gören Basel Komitesi'nin belirli dönemlerde yayımladığı direktiflerdir. Basel Komitesi'nin yayımladığı direktiflerin yaptırım gücü olmamasına rağmen Dünya'da kabul görmüş ve birçok ülke tarafından uygulanmaya başlanmıştır. İlki 1988 yılında Basel I olarak adlandırılan standartların daha sonraki yıllarda kapsamı daha da genişletilerek 2004 yılında Basel II standartları yayımlanmıştır. En son Basel III'e doğru atılan adımlarla bankacılık sektörünün risklerini yönetme ve risk yönetiminde standartlarla gelişim süreci devam etmektedir.

Bu standartlar bankaların maruz kaldıkları risk seviyeleri doğrultusunda sermayelerini belirlemelerini, risklerinin yükseldiği oranda da sermayelerini arttırmalarını öngörmektedir. Böylelikle olası krizlerle daha sağlam finansal yapı ile mücadele edilebilecektir.

Piyasa yapıcı özelliği dikkate alındığında, bankaların kuruluş amacı ağırlıklı olarak piyasadan mevduat toplamak ve belirli kâr marjlarıyla kredi olarak pazarlamaktır. Bankaların bilançoları incelendiğinde, aktiflerinde ağırlıklı olarak kullandıkları krediler, pasiflerinde ise yine ağırlıklı olarak piyasadan belirli maliyetlerle edinilen kaynaklar oluşmaktadır.

Bankaların kredi portföy riskini de ağırlıklı olarak kullanılan kredilerin kalitesi belirlemektedir. Bankalarca ne kadar az riskli kredi kullanılırsa, o oranda aktiflerinin riski de azalacaktır. Aksi takdirde risk oranı yüksek kredilerin yoğunlukla kullanılması paralelinde tutulması gereken sermaye de artacaktır. Bu da belirli bir sermaye maliyetine katlanmayı gerektirmektedir. Oluşan bu fon maliyetleri bankaların kredi müşterilerine yüksek faiz ve komisyon olarak fiyatlamalara yansıtacaktır. Bu

noktada işletmelere kullanılacak kredi öncesi yapılan kredi analizinin, bankaların risk seviyesini belirleyen en önemli etken durumuna geldiği görülmektedir.

Çalışmanın Amacı

Kredi analizi, bankaların bireysel, ticari ve kurumsal segmentteki müşterilerinin kredibilitelerinin tespitinin belirli kriterler çerçevesinde değerlendirilmesi sürecini kapsamaktadır. Bu analizler, kredinin hacmine ve müşteri niteliğine göre değişiklikler göstermektedir. Basit analiz tekniklerinden olan skor puanının hesaplanmasından, büyük montanlı müşterilerin ayrıntılı istihbarat ve finansal analizinin yapılmasına kadar varan geniş uygulamaları kapsamaktadır.

Kredi analizi, kredi talebinde bulunan firmaların finansal tablolarının incelenmesini ve firmanın geçmiş, cari ve gelecekteki faaliyetlerinin sonuçlarını etkileyen ve etkileyebilecek bütün faktörlerin değerlendirilmesi sürecini kapsar. Kredi analizi, talep edilen kredinin risk derecesini belirlemeyi, kredi müşterisinin finansal durumunun ve ekonomik faaliyetlerinin banka kaynakları ve kredi politikası dikkate alınarak incelenmesi süreçlerini de içermektedir.

Kredi analizinin ana amacı, kredi talep eden banka müşterilerinin sözleşme koşullarına uygun olarak krediyi geri ödeme kapasitesine ve ödeme niteliğine sahip olup olmadıklarının tespit edilerek kredi riskinin azaltılmasıdır. Kredi analizinin diğer amacı, firmaların finansman ihtiyaçlarına doğru teşhis konulması, işletmelerin finansman gereksinimine uygun tutar, vade, teminat ve koşullarla kredi verilmesinin sağlanmasıdır.

Kredi analizi kapsamında yapılacak çalışmalar, finansal ve finansal olmayan analiz olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir. Finansal analiz işletmelerin finansal durumunu ve finansal yönden gelişme gösterip göstermediğini belirlemek için, finansal tablolarda yer alan kalemlerdeki değişikliklerin, hesap kalemleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi ve aynı sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırılmasıdır. Finansal olmayan analiz ise, firmanın geçmiş cari ve gelecek performansını etkilemiş ve etkileyebilecek tüm etmenlerin ortaya konularak incelenmesi ve değerlendirilmesini içermektedir. Moralite ve yönetim yapısı analizi, ana firma ve grup firmalarının analizi, rekabet gücü ve yatırım analizi, diğer banka ve finans kurumları ile ilişkilerin analizi, kayıt dışı

faaliyetlerin analizi gibi firmaların finansal durumu dışında yapılan tüm değerlendirmeler finansal olmayan analizin temel başlıklarını kapsamaktadır.

Özellikle kredi veren kuruluşlar, kredi talebinde bulunan firmaların kredi değerliliğine yönelik kantitatif (sayısal) analizini yapmaktadır. Finansal analizin belirli sistemler dahilinde yapılabilmesini, üretilen bilgilerin anlamlı bir şekilde gruplandırılarak ve şematize edilerek ilgili taraflara sunumunu sağlayan araçlardan en önemlisi ise muhasebe sisteminin ürettiği finansal tablolarıdır.

Finansal tablolar işletmelerin finansal durumunu, finansal işlemlerin ayrıntılarını ve sonuçlarını belirli dönemler itibarıyla yansıtmaktadır. İşletmenin sahip olduğu kaynakların nasıl değerlendirildiği, ne etkinlikte kullanıldığı finansal tablolar aracılığıyla anlaşılabilir. İşletmeye ilişkin varlıklar, yabancı kaynaklar, özkaynaklar, gelir, kâr, gider ve zararlar, nakit akışı ile ilgili bilgiler finansal tablolar aracılığıyla sağlanır. Bu bilgiler finansal tablo dipnotlarıyla birlikte kullanıcıya işletmenin gelecekteki nakit akışları, nakde eşdeğer varlıkları ile ilgili tahminlerin gerçekleşme ve zamanlamasına ilişkin bilgileri açıklar.

İşletmeler; hissedarlara, tahvil sahiplerine, borç verenlere, satıcılara, çalışanlarına, yöneticilerine, siyasal ve yasal otoriteler gibi ilgili taraflara çeşitli finansal ve finansal olmayan bilgi aktarımında bulunmaları gerekmektedir. İşletmelerin ilgili tarafları, işletmelerin kendi çıkarlarına ne kadar hizmet ettiklerini izleme ihtiyacı duymaktadırlar. İşletmenin periyodik finansal tabloları, işletmenin zenginleşmesi ve kârlılığı hakkında, temel bilgileri kendinden beklentisi olanlara sunar, bu temel bilgilerle işletmelerin geçmişteki performansları hakkında fikir sahibi olunacağı gibi, gelecek performansları hakkında da öngörü kazanılabilecektir.

Tez çalışmasında, kredi analizinde karşılaşılan manipülatif finansal bilginin banka personelinin algısı üzerindeki etkisi yapılan anket çalışmasıyla tespit edilmiştir. Bu çalışma ile finansal bilgi manipülasyonlarına karşı alınabilecek önlemlerle banka risk yönetimine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Muhasebe sisteminin ürettiği ve ilgili taraflara sunulan finansal bilgiler, belirli çıkar çevreleri tarafından işletmelerin gerçek faaliyet durumlarına aykırı olarak değiştirilerek manipüle edilebilmektedir. İşletmeler muhasebedeki esnekliklerden yararlanarak finansal durumlarını olduğundan daha farklı gösterebilmekte, yaratıcı muhasebe yöntemlerini kullanarak muhasebe esnekliğini kendi çıkarları doğrultusunda kullanabilmektedirler.

Muhasebe manipülasyonları, finansal analiz ve kredi tahsis çalışmalarını da olumsuz yönde etkilemektedir. Manipülasyonlar, özellikle kredi talebinde bulunan ticari müşterilerin finansal analiz çalışmalarını olumsuz etkilediğinden, bankalar finansal bilgi dezenformasyonuna¹ karşı kendi sistemleri içinde önlemler almaktadırlar. Bu önlemlerin en önemlisi finansal analiz sürecinin en önemli aşamasını oluşturan ve düzeltme işlemleri olarak da bilinen çalışmalardır. Bankalar risk yönetim kurumları olmalarının sonucu olarak kuruluş yapıları gereği finansal sistem içinde birçok bilgiye ulaşabilmektedirler. Bankaların finansal analiz çalışmalarında, işletmelerin bankalara sundukları finansal ve finansal olmayan bilgileri karşılaştırma ve manipülatif bilgiyi tespit ederek gerekli düzeltme işlemlerini yapma imkânları bulunmaktadır.

Bu işlemler sayesinde bankalar, muhasebe bilgilerini manipüle ederek yaratıcı muhasebe uygulamalarını kendi lehlerine kullanan tarafların yanlış bilgilendirmelerine minimum düzeyde maruz kalarak, doğru bilgilerle değerlendirme yapma imkânına ulaşmaktadırlar. Banka bilançolarının aktiflerinin ağırlıklı kısmını oluşturan ve bankaların risk düzeyleri ile risk gelişimlerini büyük ölçüde etkileyen kredilerin, portföy kalitesinin izlenmesinde ve bu portföyün yönetiminde muhasebe bilgisinden yararlanıldığından, muhasebe bilgi sisteminin gelişmesiyle, bankaların risk yönetimindeki etkinliği daha da artacak ve muhasebe sisteminin ürettiği güvenilir finansal bilgilerle bankacılık sektörü risk yönetiminde daha güçlü olabilecektir.

¹ Sosyal alanda bireyleri, toplumları ve kurumları yönlendirmek amacıyla, yanlış bilgi ve haber vermek için kullanılan en önemli araçlardan biridir. Yanlış bilgi üretme ve yayma yoluyla yapılabileceği gibi mevcut bir bilgiyi kötü maksatla kullanma ve çarpıtarak verme yöntemi de uygulanabilir.

Çalışmanın Yöntemi

Bankalar, son yıllarda risk yönetimi konusunda önemli bir yapılanma içinde bulunmaktadır. Dünya’da yaşanan krizlerin baş sorumlusu olarak görülen bankalar, yetkili otoritelerin kural ve sınırlandırmalarıyla disiplin altına alınmış olsalar da, finansal hareketliliğin merkezinde bulunmalarından dolayı devamlı olarak risk faktörlerinin etkisinde kalmaktadırlar. Bu nedenle bankalarda risk yönetimi ve denetim sistemlerinin geliştirilmesine ve iyileştirilmesine büyük önem verilmektedir.

Bankaların risk yönetimi ve denetiminin etkinliğini arttıracak unsurlardan en önemlisi, muhasebe kavram, ilke ve standartlarına uygun, özellikle uluslararası muhasebe standartlarına yakınsanan muhasebe uygulamalarının, doğru, tarafsız, karşılaştırılabilir, güvenilir, tutarlı, açıklanabilirlik ilkeler doğrultusunda oluşturulması ve aynı ilkelerle sunulmasıdır.

Muhasebe sisteminin sunduğu bilgilerin bankalar tarafından ne derece etkili kullanılıp kullanılmayacağı banka çalışanlarının manipülatif finansal bilgiye olan tepkisi ile ölçülebilmektedir. Manipülatif bilgiye karşı banka çalışanlarının farkındalığının yüksek olması, bankaların bu bilgilere karşı etkin mücadelesini arttırmakta ve risk yönetim etkinliğine olumlu katkı yapmaktadır.

Bu amaçla bir bankanın kredi kararında etkili personeline anket çalışması yapılmıştır. Anket sorularının katılımcılar üzerindeki etkisinin ve sorulardaki hataların tespiti amacıyla nihai anket çalışmasından 2 ay önce pilot uygulama yapılarak ilk etapta 30 çalışana anket soruları yöneltilmiş olup, pilot uygulama ile anket sorularına son şekli verilmiştir.

Son şekli verilen anket soruları ile bir bankanın 209 çalışanı üzerinde, manipülatif bilgiye karşı oluşan farkındalığın ölçümü sağlanmıştır. İhtiyaç duyulan verilerin büyük çoğunluğu bire bir görüşme yoluyla elde edilmiş olup, çalışma ortamının yoğunluğu nedeniyle görüşme yoluyla tamamlanamayan anketler ise çalışanlara e-posta yoluyla dağıtılmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences for Windows, Release, ver. 17.0) programından yararlanılmıştır.

Anket formunda katılımcıların, cinsiyeti, yaş aralığı, ünvanı, görev aldığı pozisyon, çalıştığı il, bankacılık sektöründeki tecrübeyi içeren demografik bir ön bölüm

bulunmakta olup, demografik bilgiler, tanımlayıcı istatistiksel analiz yöntemiyle ve grafiklerle desteklenerek incelenmiştir.

Anket sorularının güvenilirliğinin ölçümü amacıyla güvenilirlik analizi, normal dağılım gösteren iki grup arasındaki anlamlı farklılıkları ölçmek amacıyla t-testi ve ikiden çok grup arasındaki anlamlı farklılıkları ölçmek amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır.

Muhasebe verilerindeki finansal bilgi manipülasyonlarının bankalardaki olumsuz etkilerini önlemeye ve risk yönetiminde etkinliği arttırmayı amaçlayan bu çalışma dört bölümden oluşmaktadır;

Çalışmanın birinci bölümünde risk kavramı, bankacılıkta risk yönetimi, bankaların karşılaştığı riskler, risk ölçüm ve izleme araçları ile Basel sürecindeki gelişmeler açıklanacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde kredi ve kredi risk yönetimi açıklanacak olup, risk kaynakları doğrultusunda bankaların ticari kredi risk haritası belirlenecektir. Ticari kredi risk haritasından yararlanılarak kredi risk oluşumuna etki eden risk unsurları belirlenecektir.

Üçüncü bölümde banka risk haritasını en fazla tehdit eden muhasebe kökenli risk kaynaklarının amacı, çeşitleri ve önemine değinilerek, finansal bilgi manipülasyonu ve teknikleri açıklanacaktır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise, bankalarda muhasebe bilgisinden yararlanılarak kredibilite ve tahsis çalışması yapan kredi analistleri ile kredi tahsis birimlerinde çalışanların katılacağı bir anket çalışması yapılacaktır. Anket formunda 5’li likert ölçeği kullanılarak hazırlanacak sorularla, muhasebe kökenli risklerin tespitine yönelik finansal analistlerden, kredi tahsis ve pazarlama birimlerinde çalışanlardan gelen cevaplar SPSS programı ile değerlendirilecektir. Ayrıca, bankalarda kredi risk yönetiminde, muhasebenin etkinliğinin arttırılmasına ve muhasebe kökenli risk kaynaklarının minimize edilmesine yönelik çözüm önerileri yapılan anket çalışmasıyla birlikte değerlendirilecektir.

BÖLÜM 1: BANKACILIK SİSTEMİ VE RİSK YÖNETİMİ

Bu bölümde finansal sistemde bankacılığın yeri, Dünya’da ve Türkiye’deki bankacılık düzenlemeleri, son yıllarda bankacılık risk yönetimine yön veren “Basel” süreci ve risk yönetimi açıklanacaktır. Ayrıca, bankaların karşılaştığı risk çeşitleri ve risk yönetimi üzerinde durularak, bankacılığın başarısında risk yönetiminin önemi irdelenecektir.

1.1. Finansal Sistemde Bankacılık ve Uluslararası Düzenlemeler

Finansal sistem, piyasaların ve kurumların bir araya geldiği, finansal araçların alım-satım yöntemlerinin ve finansal hizmet sunumunun kurallarının belirlendiği bir yapıdır. Sistem içinde fon arz eden ve fon talep eden birimleri bir araya getirme teşebbüsünde bulunan kurumlar da “finansal aracı” olarak tanımlanmaktadır (Hudson ve diğ., 2000:86). Finansal araçlar vade, miktar ve risk eşleşmesine göre sistem içerisinde taraflar arasında dolaylı finansmanı sağlamaktadır. Başta bankalar olmak üzere finansal piyasalarda faaliyet gösteren tüm araçlar dolaylı finansman faaliyetlerini; işlem maliyetlerini düşürme, riskin paylaşımı ve asimetrik bilginin¹ azaltılması gibi üç temel işlevi de beraberinde yerine getirmektedir (Mishkin, 2004:29-34). Finansal sistem tasarruf birikimi, servet oluşumu, likidite, kredilendirme, ödeme, piyasa risklerinden korunma ve makro ekonomik politikalara aracılık gibi temel fonksiyonlara sahiptir. Temel görevi; ödünç verilebilir fonları mal ve hizmet satın alanlara, yeni araç ve tesislere yatırım yapan kişilere ve firmalara aktarmaktır. Bu çerçevede sistem görevini yaparken iki temel unsuru gözetmektedir (Rose, 2003:2-3)

1. Bilgi üretmek ve sermaye dağıtmak,
2. Risklerin optimal dağılımını sağlamak.

Asimetrik bilgiye ve bu bilgiler doğrultusunda oluşan risklere en fazla maruz kalan kurumlardan biri olan bankalar, bu bilgileri anlaşılabilir kılmak, değerlendirilebilir duruma getirmek ve asimetrik bilgiden kaynaklanan riske yönetilebilir boyut kazandırmak amacıyla risk yönetim sistemlerini geliştirmek zorundadırlar. Ancak asimetrik bilginin yoğunluğunun arttığı günümüz koşullarında, risklerin optimal dağılımında ve yönetiminde de büyük zorluklarla karşılaşmakta olup, asimetrik bilgi

¹ Bir ekonomik ilişki içerisindeki taraflardan birinin sahip olduğu, diğerinin olmadığı bilgidir. Ters seçim, ahlaki tehlike, temsilcilik sorunu gibi sorunlara yol açar. Piyasada, taraflardan birinin diğerine oranla daha az bilgiye sahip olması durumudur.

kaynaklı olumsuzluklarla mücadelede risk yönetim sistemlerini devreye sokarak mücadele etme zorunluluğu doğmaktadır.

1.1.1. Bankacılığın Ekonomideki Yeri

Risklerin dağılımında ve yönetiminde en önemli rolü oynayan kurumların başında kuşkusuz bankalar gelmektedir. Bankalar, faaliyet gösterdikleri para ve sermaye piyasalarında çok çeşitli risklere maruz kalmakta, özellikle asimetrik bilginin olumsuz etkisi de dikkate alındığında, maruz kalınan risklerle mücadelede daha etkin yol ve yöntemler geliştirmek zorundadır.

Bankacılığın son dönemlerdeki gelişimi ile birlikte bir çok ürün ve hizmette de yenilikler meydana gelmiş, bankaların risk algıları da bununla birlikte evrim geçirmiştir. Bankaların bu gelişimini Aktan aşağıdaki gibi özetlemektedir;

“Finansal sistemin en önemli kurumları olan bankalar, faaliyet gösterdikleri sektörde, son otuz yılda hızlı bir değişim ve gelişime uğramış, iktisadi ve finansal çevredeki yapısal değişimler finansal sistemleri ve doğal olarak beraberinde bankacılık sistemlerini çok çeşitli risklere maruz bırakmıştır. Bu süreçte, küreselleşme (*globalization*), finansal bütünleşme (*financial integration*) ve liberalleşme (*liberalization*), finansal yenilik (*financial innovation*), deregülasyon (*deregulation*) ve kısa vadeli sermaye akımları (*short term capital flows-hot money*) kavramları ülkelerin gündemlerine girmeye başlamıştır. Bu aşamada bankaların sundukları finansal ürün ve hizmetlerin çeşitlenmesi ve bilgi işlem teknolojilerindeki gelişmeler sonucu, bankaların faaliyetleri ve yönetim politikalarında da önemli değişimler meydana getirmiştir” (Aktan, 2007: 46).

Bankacılık sektörü ve bankalar, ekonomik yapı ve ilişkiler sistemi içinde finansal aracılık fonksiyonu gören en önemli kurumlardır. Diğer bir ifadeyle (Bankacılar Dergisi, 2008:4); bankalar fon fazlası olan birimlerden fonları toplayıp bunları fon ihtiyacı olan birimlere etkinlik, verimlilik ve alternatif maliyet prensipleri çerçevesinde aktarma görevi, yetkisi ve sorumluluğu olan ekonominin en kritik kurumlarıdır

Bankalar, para, kredi ve sermaye konularına giren her çeşit işlemleri yapan ve düzenleyen, özel ve kamusal kişilerle işletmelerin bu alandaki her türlü gereksinimlerini karşılama faaliyetlerini temel uğraş konusu seçen ekonomik birimdir (Takan, 2002:2). Bankalar bu işlevlerini piyasaya verdiği güven fonksiyonuyla yerine getirmektedir. Bankalar, fonlarını teslim eden ve bu fonları kullandıran taraflar arasındaki fon aktarım fonksiyonunu gerçekleştirmektedir.

Bankalar tüm ekonomilerde kamu otoritesinin denetim ve gözetimi altındadır. Kredilerin geri dönmemesi veya mali plasmanlarından verim elde edememesi ya da bunların büyük ölçüde değerini yitirmesi sonucunda bir bankanın yükümlülüklerini yerine getirememesi sistemdeki diğer bankaları ve kurumları da etkilediğinden kamu otoriteleri banka batıklarına meydan vermemek için bankaların finansal durumlarını sürekli gözetim altında tutmaktadırlar (Talu, 2001:2).

1.1.2. Banka İşlemleri ve Bankacılık İşlemlerinin Şeffaflığı

Bankaların faaliyet konuları, faaliyet gösterilen ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyine ve uluslararası ilişkilerin genişliğine bağlı olarak farklılık gösterebilir. Farklı nitelikteki bankacılık işlemlerini değişik kıstaslara göre farklı biçimlerde bölümlendirmek mümkündür. Yapılacak bölümlendirmeye kesin sınırlar konulmadan banka işlemlerini muhasebe ile olan ilişkileri açısından esas itibariyle;

- Kaynak sağlama işlemleri,
- Kredi işlemleri,
- Mali işlemler,
- Hizmet işlemleri,

şeklinde dört grupta toplamak mümkündür. Belirtilen işlemler aşağıda açıklanmaktadır (Sevilengül, 1997: 1-2).

- Kaynak Sağlama İşlemleri (Fon Sağlama Fonksiyonu): Bankalar, özkaynak ve yabancı kaynaklar olmak üzere fon sağlama fonksiyonunu yerine getirir. Özkaynakları kendi bünyelerinden, yabancı kaynakları ise üçüncü şahıslardan borçlanarak sağlamaktadırlar. Bankalar yabancı kaynakları, mevduat toplamak suretiyle, Merkez Bankası kredilerinden faydalanarak, borçlanma senetleri çıkararak sağlayabilirler.
- Kredi İşlemleri (Fon Kullanma Fonksiyonu): Bankalar fonları sağlarken belirli bir maliyetle elde etmektedirler. Yani verilen faizleri, komisyonları ve diğer giderleri karşılayabilmek amacıyla bu fonları kullanmalarına fon kullanma fonksiyonu veya kredi işlemleri adı verilir. Bu kredi işlemleri de nakdi ve gayri nakdi kredi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- Mali İşlemler (Kaydi Para Meydana Getirme Fonksiyonu): Bankalar, nakdi para olmadan hesapları borç veya alacak kaydı ile muhasebeleştirerek kaydi para yaratarak, mali sistemin büyük bir fonksiyonunu yerine getirmektedir.
- Hizmet İşlemleri: Bankalar, faaliyetlerini belirlenmiş örgütsel yapısı içerisinde belirlenen, kanunlar ve mevzuatlar çerçevesindeki görev tanımları doğrultusunda yerine getirmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bankalar bir finansal hizmet kurumudur. Bankalar hizmetlerini belirli sistemler dahilinde belirlenmiş kurallar doğrultusunda yerine getirmekte ve bu işlemleri yetkili otoritelere denetlenmektedir.

Sağlıklı bir para piyasası için başta bankalar olmak üzere piyasada faaliyet gösteren kurumların faaliyetlerinin şeffaf olması gerekmektedir. Şeffaflığın iki koşulu bulunmaktadır:

1. Bilgilerin kamuya düzenli olarak açıklanması,
2. Açıklanan bilgilerin doğruluğu ve güvenilirliği.

Bankalar düzenli olarak bağımsız denetimden geçmiş yıllık ve dönemsel bilanço ve gelir tablolarını dipnotları ve açıklayıcı ekleri ile birlikte kamuya açıklamaktadırlar. Şeffaflık ancak açıklanan bilgilerin bankanın gerçek durumunu yansıtması durumunda sağlanabilir. Bunun için bankaların finansal bilgilerinin aşağıdaki beş faktör göz önünde bulundurularak sunulması gerekmektedir (Talu, 2001:4):

- **Zamanlama:** Açıklamanın zamanında ve uygun bir biçimde yapılması gerekir. Bankaların finansal durumunu yansıtacak bilgiler karar alıcıların hizmetine gerekli oldukları zamanda sunulmalıdır.
- **Bütünlük:** Bilgiler anlaşılabilir sistematik bir düzende sunulmalıdır. Finansal tablolar bilanço içi ve dışı tüm gerekli bilgileri kapsamalı, varlıkların ve borçların değerlerindeki artış ve azalışları saptamalı, gelir ve harcamaları göstermelidir. Finansal tablo dipnotlarında bilanço dışı yükümlülükler ve çeşitli gerçekleşmesi muhtemel riskler hakkında yeterli bilgi verilmelidir.
- **Tutarlılık:** Muhasebe politikaları ve yöntemleri hakkında bilgi verilmeli ve zorunlu durumlar dışında değiştirilmemelidir. Muhasebe politikalarında yapılan değişiklikler, değişikliğin neden olduğu değerlendirme farkı ile birlikte açıklanmalıdır.
- **Denetim Süreci:** Bankalar hata ve hileye yer bırakmayan kendi iç denetim sistemlerini oluşturmalı ve yılda en az bir kez finansal tablolarını bağımsız denetçilere denettirmelidirler.
- **Risk Yönetimi:** Banka yönetimi karşı karşıya bulunulan riskleri belirlemeli ve bu risklerden korunmak için kullandığı yöntemler hakkında kamuoyuna bilgi vermelidir.

1.1.3. Bankacılık Sektörünün Yeniden Yapılandırılması

Finansal sektörün büyümesi ve sağlıklı olarak çalışmasında ekonomik istikrar, tasarruf düzeyinin artırılması ve finansal sektörün etkin denetimi yanında, düzenlemelerin istikrarlı, birbirleriyle uyumlu, ekonomik realiteye ve uluslararası standartlara uygun olması çok önemlidir (Özince, 2007:9). Ancak söz konusu düzenlemelerin hayata geçirilmesi Özince tarafından aşağıda belirtilen problemlerin aşılması ile sağlanabileceği açıktır;

“Süreci olumsuz etkileyen faktörlerin başında finansal işlemler ve kaynaklar üzerindeki yükler, piyasa ekonomisinin işleyişine ve bankaların risk yönetiminin etkinlikle yapılmasını destekleyen ürünlerin eksikliği ve kuralların belirsiz olması, yurtdışındaki kuruluşlar karşısında Türkiye’de yerleşik kuruluşlar aleyhine haksız rekabete neden olan düzenlemeler, banka dışı kesimlere ilişkin reform sürecinin çok yavaş işlemesi, kayıt dışı faaliyet hacminin büyük olması gelmektedir. Bu olumsuzluklar finansal kaynakların büyümesini sınırlamakta, riskin yönetimini zorlaştırmaktadır” (Özince, 2007:9).

Türkiye’de finansal sistemin ve bankacılık sektörünün gelişimini de içeren 1 Temmuz 2006 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanan ve 2007-2013 yıllarını kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı’nda (Resmi Gazete, 2006:23), özellikle 2001 yılı krizinden sonraki gelişmelerle birlikte yasal ve idari düzenleme ve tedbirlerle sistemin son dönemlerdeki durumu belirtilmiştir. Söz konusu kalkınma planında belirtilen düzenleme ve tedbirler aşağıda ayrıntılı olarak aktarılmaktadır.

1. 2001 krizi sonrasında, mali sektör, yapısal zafiyetlerinden kaynaklanan risklerin gerçekleşmesi sonucunda önemli ölçüde küçülmüş ve kamu maliyesi üzerine ciddi bir yük getirmiştir.
2. Kriz sonrasında uygulamaya konulan ve bankacılık sektörünü yeniden yapılandırmayı amaçlayan program ile sektörün kırılğanlığının giderilmesine yönelik önemli gelişme sağlanmıştır. Bu kapsamda kamu bankaları finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılmış, sorunlu bankalar TMSF bünyesine alınarak mali sistemden ayıklanmış, özel bankalar daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulmuş ve sektörün denetim ve gözetim çerçevesi güçlendirilmiştir.
3. Kamu bankalarının finansal yeniden yapılandırılması çerçevesinde bu bankalara görev zararları ve sermaye desteği için toplam 21,9 milyar dolar kaynak aktarılırken; operasyonel yeniden yapılandırma çerçevesinde şube ve personel sayıları rasyonel seviyelere düşürülmüştür. TMSF bünyesindeki bankaların kaynak finansmanı sorunlarının çözülmesi amacıyla Hazine tarafından 17,3 milyar dolar kaynak sağlanmış, özel bankaların sermaye yapısının güçlendirilmesi amacıyla ortakları tarafından 2,7 milyar dolar sermaye konulmuştur.

4. 2001 krizi nedeniyle ödeme güçlüğü yaşayan reel sektör şirketlerinin faaliyetlerini devam ettirebilmelerine yardımcı olmayı ve bankacılık sektörünün sorunlu kredilerini çözüme kavuşturmayı amaçlayan İstanbul Yaklaşımı 2002 yılında uygulamaya konulmuştur. 2005 yılı Haziran ayında sona eren söz konusu yaklaşım çerçevesinde 322 firmanın 6 milyar dolar tutarındaki borcu yeniden yapılandırılmıştır.
5. Bu gelişmeler sonucunda, sektörün döviz açık pozisyonu ve takipteki kredileri azalmış, sermaye yapısı güçlenmiş; makroekonomik iyileşmeyle birlikte kârlılık oranları ve kredilerin toplam aktifler içindeki payı yükselmiştir.
6. Bankacılık sektörünün daha etkin ve rekabetçi bir yapıda çalışmasını sağlayan reformlardan birisi de 2004 Temmuz ayından itibaren mevduata verilen garantinin 50.000 YTL ile sınırlandırılması ve tasarruf mevduatı sigorta priminin mevduatın sigortalı kısmı üzerinden ve risk bazlı olarak alınması uygulamasının başlatılması olmuştur.
7. AB mevzuatıyla uyumlu olarak hazırlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu 2005 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yasayla, düzenleme ve denetim çerçevesinin daha da etkinleştirilmesi, finansal sektörde ortaya çıkan konsolidasyon eğilimine paralel olarak düzenleme ve denetleme aşamalarının konsolide bazda yürütülmesi, finansal şirketler ile düzenleme ve denetleme otoritesinde kurumsal yönetişimin iyileştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca, banka dışı kredi kuruluşlarının düzenleme ve denetimi Hazine Müsteşarlığından Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumuna (BDDK) devredilmiştir.
8. Türkiye'nin sermaye piyasalarında son dönemde yapılan düzenlemelerle AB müktesebatına uyum yönünde önemli mesafe kaydedilmiştir. Yatırımcıları Koruma Fonu ve menkul kıymetlerde kaydi sisteme geçiş gibi yatırımcı güveninin tesisine yönelik adımlar atılmıştır. Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası'nın kurulmasıyla risk yönetimi imkanı geliştirilmiş, şeffaflaşma ve kurumsal yönetişimin geliştirilmesi bağlamında hisse senetleri borsada işlem gören şirketler, aracı kurumlar ve portföy yönetim şirketleri için uluslararası finansal raporlama standartlarının uygulanması sağlanmıştır.

Bankacılık sisteminde yeniden yapılandırmanın temel unsurlarından birisi de düzenleme ve denetim sisteminin iyileştirilmesi, risk alma ve yönetme sürecinin ve yönteminin değişmesi ve kurumsal altyapının güçlendirilmesi yönünde yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılması olmuştur. Bankacılık sisteminde reformun amacı sistemdeki tüm bankaların uluslararası kabul görmüş standartlara göre yeniden yapılandırılması, faaliyetlerinin etkin olarak denetlenmesi, bilançolarının güçlendirilerek yatırımcılara şeffaf hale getirilmesi olmuştur. 1999 yılında başlatılan reformlarda bağımsız banka gözetim ve denetim sisteminin oluşturulması esas alınmıştır. 2000 yılında faaliyete başlayan BDDK tarafından yapılan düzenlemeler ile bankacılık mevzuatı uluslararası düzenlemelere, tavsiyelere ve özellikle AB

direktiflerine önemli ölçüde yaklaştırılmıştır. Banka bilançolarında şeffaflığın artırılması, uluslararası muhasebe standartlarına uyum, banka mali bünyelerinin güçlendirilmesinin yanı sıra risk tanımı ve yönetim yapısında da uluslararası uygulamalar dikkate alınarak düzenlemeler yapılmıştır (DPT, 2007:6). Bankaların risk algılarını geliştiren ve risk yönetimindeki etkinliklerini arttıran başlıca düzenlemeler aşağıda belirtilmiştir.

- Yapılan kapsamlı düzenlemeler çerçevesinde; kredi sınırları ve standart oranların hesaplanmasında kullanılmak üzere AB düzenlemelerindeki özkaynak tanımına paralel olarak konsolide özkaynak tanımı yapılmış ve sistemde yeknesak bir tanımın finansal tabloların hazırlanmasında esas alınması sağlanmıştır.
- Bankaların kullandıkları kredilerde risk yoğunlaşmalarının önlenmesi için bir gruba kullanılacak kredilerin hesabında doğrudan ve dolaylı kredilerin birlikte dikkate alınması yönünde yapılan düzenlemelerle banka kaynaklarının belirli gruplar üzerinde yoğunlaşmasının engellenmesi amaçlanmıştır.
- Bankaların risk algılama ve yönetim esaslarını uluslararası gelişmeler ve yeni uygulamalar paralelinde tanımlayan iç denetim ve risk yönetim sistemleri hakkında düzenlemeler yapılmış, bankaların risk odaklı gözetim ve denetim hedefine paralel olarak konsolide bazda denetim ve gözetim esasları getirilmiştir.
- Bankalar 2001 yılı sonu itibarıyla finansal tablolarını enflasyon muhasebesine göre hazırlamaya başlamışlardır. (Enflasyon düzeyinin gerilemesi sonucu enflasyon muhasebesi uygulamasına 2005 yılı başından itibaren son verilmiştir.)
- Ayrıca, bankaların yabancı para pozisyon risklerinin etkin olarak takibi için yabancı para pozisyonlarının da konsolide esasa göre hesaplanması yükümlülüğü getirilmiştir.
- Karşılıklar için yapılan yeni düzenleme ile kredi alacaklarının geri dönebilirlik ve teminat özelliklerine göre beş ayrı kategoride sınıflandırılması esasları getirilmiştir.

1.1.4. Bankacılık Sektöründeki Krizler ve Türkiye'deki Etkileri

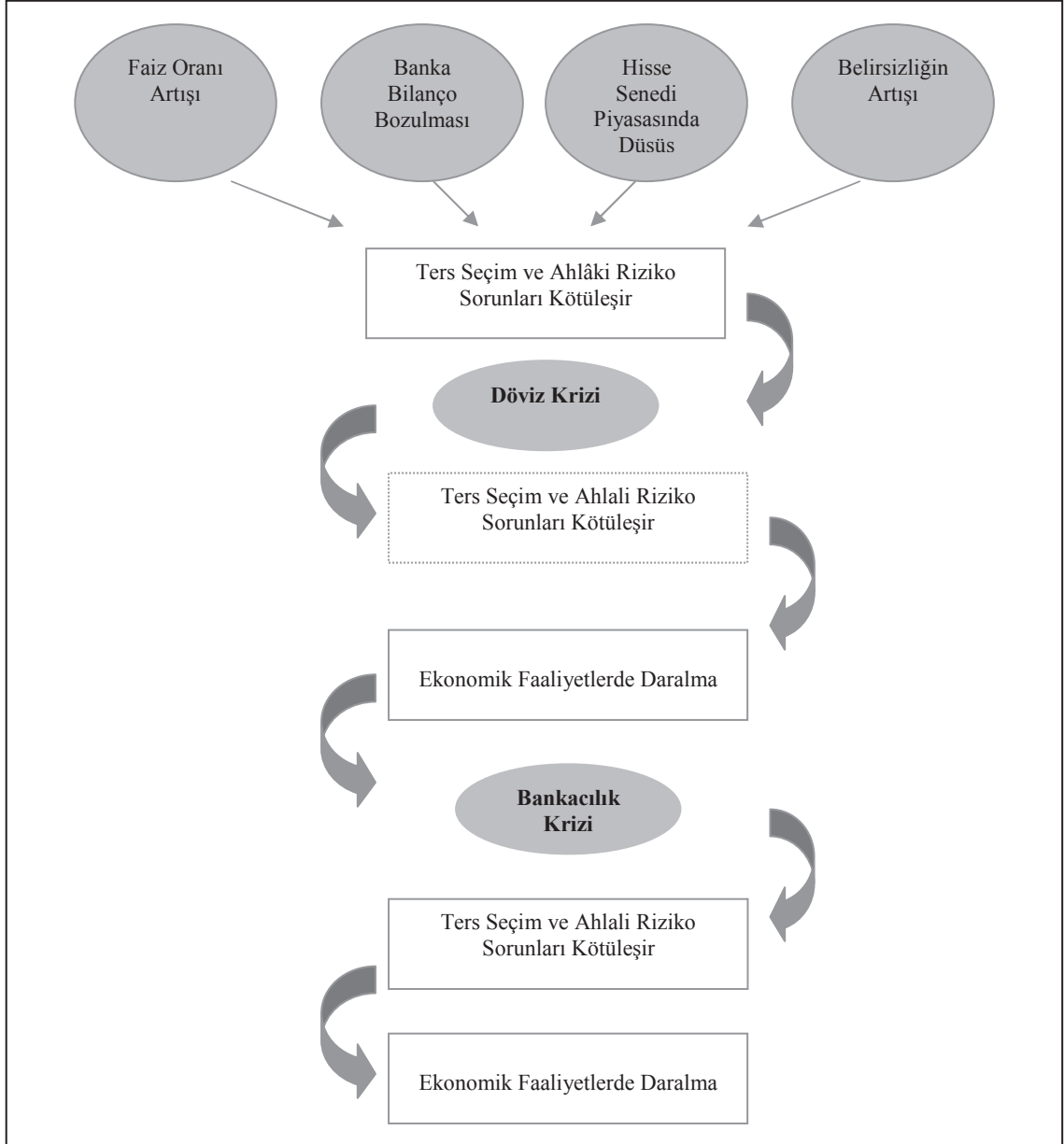
Küresel ekonomi 1980'li yıllarda deregülasyon¹ sürecine, 1990'lı yıllarda ise makro ölçekli birçok finansal krize maruz kalmıştır. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde meydana gelen olağanüstü hızlı yenilikler, küresel sermayenin bir ülkeden diğerine kolayca akmasını sağlamış ve bunun sonucunda sermaye getirinin en yüksek olduğu piyasalara doğru yönelmiştir. Ancak, yüksek getiri aynı zamanda yüksek risk anlamına gelebildiğinden, yaşanan finansal krizlerle ortaya çıkan büyük tutarlı kayıplar, zaman zaman sermayenin getiriyle orantılı olmayan riskli alanlara kaydığına dair bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. (Yayla ve Kaya, 2005:1).

2008 yılında ABD'de başlayan mortgage krizi sonrasında ABD'nin en büyük mevduat bankaları ve finansal kuruluşları (Örneğin, Merrill Lynch, Lehman Brothers, Fannie Mae ve Freddie Mac, Washington Mutual) ya ABD hükümeti tarafından el konulmak zorunda kalmış veya diğer banka ya da finansal kuruluşlara değerlerinin çok altında satılmışlardır. Bu durum başta yatırımcıları ve ABD ekonomisini daha sonra da tüm dünyayı olumsuz yönde etkilemiş ayrıca finansal bilgiye olan güvenin bir kez daha zedelenmesine neden olmuştur (Çıtak, 2009:83).

Mishkin (1997:75)'in finansal ve onun alt kümesi olan bankacılık krizlerinin son yıllarda dünya genelinde bir olgu haline geldiğini vurguladığı çalışmasında, finansal krizlere katkıda bulunan dört faktörün;

- Faiz oranlarında yükseliş,
- Banka bilançolarının bozulması (*deterioration*),
- Hisse senedi piyasasında çöküş ve
- Belirsizliğin artması olduğunu tespit etmiştir.

¹ Belirli bir iş alanı ya da kesimde devlet denetimi ve kısıtlamalarının kısmen ya da tamamen kaldırılması durumu.

Şekil 1.1: Finansal İstikrarsızlığa Neden Olan Faktörler ve Etkileri

Kaynak: (Mishkin 1997:75)

Bu faktörlerin oluşmasına, finansal sistemlerde asimetrik bilgiden (*bilgi edinmedeki eşitsizlik-asymmetric information*) kaynaklanan, ters (*yanlış*) seçim (*adverse selection*) ve ahlaki tehlike (*moral hazard*) sorunları neden olmaktadır. Bu durum ise, yatırımların ve ekonomik faaliyetlerin daralması ve banka paniklerinin yaşanması sonucunu doğurmaktadır (Aktan, 2007:58).

Bir finansal sözleşmenin taraflarından birinin diğerinden daha az bilgiye sahip olması olarak tanımlanabilecek olan asimetrik bilgi, finansal sistemin etkin bir biçimde işleyebilmesinin önündeki en hayati engellerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Ters seçim, bankaların, yüksek faiz ödemeye razı olsalar bile, kredi talep eden çoğu müşteriyi geri çevirmelerine neden olan bir kredi tayınlaması (*credit rationing*) uygulamalarına ya da agresif bir kredi politikası izleyerek yüksek risk taşımalarına sebep olmaktadır (Aktan, 2007:59).

Faizlerin yüksek olduğu dönemlerde düşük riskli kredi müşterileri kredi kullanmak istememekte, ağırlıklı olarak yüksek riskli müşteriler kredi talebinde bulunmaktadır. Yüksek riskli müşteriye kredi verilme olasılığının arttığı bu dönemlerde ise bankalar kredi müşterilerinin finansal ve finansal olmayan manipülatif bilgileri nedeniyle tahsis ettikleri krediler nedeniyle başta kredi riski olmak üzere, likidite, operasyon, piyasa, taahhüt vb. birçok risk faktörleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar.

Goldstein ve Turner (1999), finansal krizlere katkıda bulunan; faiz oranlarında yükseliş, banka bilançolarının bozulması (*deterioration*), hisse senedi piyasasında çöküş ve belirsizliğin artmasından kaynaklı dört temel faktörün ortaya çıkış biçim ve nedenlerinde farklılıklar olsa da, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ekonomiler için geçerli olduğuna, ancak bu temel etmenlerin finansal istikrarsızlığın yayılması konusunda söz konusu ekonomilerde farklı yayılma mekanizmaları harekete geçiren kurumsal farklılıklara sahip oldukları hususuna dikkat çekmektedir.

Gelişmekte olan ülkelerde yaşanan bankacılık krizleri üzerine yapılan çalışmalarda krizlere neden olan içsel ve dışsal sekiz katalizör tanımlanmıştır (Aktan, 2007:61).

1. Makro ekonomik oynaklık,
2. Kredilendirmede hızlı yükseliş, finansal varlık fiyatlarında çöküş ve sermaye akımlarındaki dalgalanmalar” (1980’lerin başında Şili krizi),
3. Banka yükümlülüklerinin “vade veya döviz uyumsuzlukları” ile artışı,
4. Az tecrübeli olunan ya da hiç tecrübe bulunmayan faaliyet bölgelerinde aşırı risk almaya olanak tanıyan “finansal liberalleşme” ye yetersiz hazırlanma (1980’lerin sonu 1990’ların başında İskandinav ülkelerinde yaşanan krizler),
5. Aşırı hükümet müdahalesi ve ilişkili kredilendirmelerde (*connected lending*) denetimin zayıflığı (1990’ların sonlarında Endonezya ve Kore krizleri),

6. Muhasebe, kamuya açıklama ve yasal çerçevede zayıflık (*1997-1998 Asya krizi*),
7. Banka sahipleri, yöneticiler, mevduat sahipleri ve denetçiler adına “bozucu dürtüler“ (*1990’larda çoğunluğu Merkez ve Batı Avrupa’da yaşanan krizler*),
8. Büyük ölçüde oynaklığa açık, “döviz kuru sistemleri (*regimes*).”

Yukarıda belirtilen katalözörlerin büyük çoğunluğu Türkiye’nin liberal ekonomik sisteme geçiş sürecinde yaşadığı ekonomik krizlerin nedenlerini oluşturmaktadır. Özellikle son yıllardaki teknolojik gelişmelerle birlikte riskli ürün çeşitliliğinin artması, finansal sistemdeki tarafların eşit bilgiye sahip olmaması, bankacılık sisteminin yeterli yasal ve idari denetimine geçirilmesindeki gecikmeler, yasal otoritelerin geç müdahaleleri, doğru, şeffaf, tarafsız finansal bilgiye ulaşmadaki zaafiyetler nedeniyle Türkiye özellikle 2001 krizi ile birlikte finansal denetim ve yönetimde radikal uygulamalarla karşılaşmıştır.

2001 Türkiye Krizi, “II. Nesil Model”ler bağlamında açıklanabilen bir kriz olmasının yanında özgün özellikler de taşımaktadır. 1994 krizinden bu yana, Türkiye’de banka mevduatı devlet garantisi altındadır. 2000 Kasım krizinden sonra, IMF’nun isteğiyle, Türkiye bankalarının dış borçlarını da garanti kapsamına almıştır. Hem mevduata, hem de sendikasyon kredilerine sağlanan bu garantiler, denetim eksikliği ile birlikte, bankacılık sistemindeki ahlâki riski arttırmıştır (Bastı, 2006:130).

Sistemdeki büyük boyutlu ahlâki risk nedeniyle, son krizler sürecinde çok sayıda banka iflas etmiş ve TMSF kapsamına alınmıştır. Sonuç olarak, kamu açıklarının iç piyasadan borçlanılarak finanse edilmesiyle birlikte, açık mevduat garantisi ve daha sonra buna eklenen kredi garantilerinin neden olduğu ahlâki risk 2000-2001 Türkiye Finansal Krizi’nin özgün özellikleri olarak sayılabilir (Bastı, 2006:130).

Türkiye bankacılık sektöründe, gerek kriz öncesinde, gerekse kriz sürecinde yaşanan gelişmeler, Mishkin’in krize gidilen süreç tanımlamasıyla uyumludur. Adı geçen ekonomist, krize gidilen süreci, ters seçim ve ahlaki risk sorunları bağlamında açıklamaktadır. Mishkin’e göre, bu iki sorunun bulunduğu bir finansal sistemde, belirsizliğin artması, faiz oranlarının yükselmesi, finansal ve finansal olmayan sektörlerde bilançoların bozulması gelecekte bir kriz çıkması ihtimalini artırır (Mishkin, 2001:3-13). Özellikle reel sektördeki firmaların, gerek kriz dönemlerinde

gerekse de yapısal sorunları nedeniyle mevcut bozuk durumlarını iyi gösterme çabalarının finansal tablolarına yansımaları sonucu oluşan finansal bilgi manipülasyonları da Mishkin'in belirttiği sorunların türevleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bankacılık sektörünün belirtilen sorunlarla karşılaşmaları ile birlikte bankalardaki batık kredilerde artış yaşanması ve banka bilançolarının bozulması da kaçınılmaz olacaktır.

1.1.5. Banka Risk Yönetiminde Uluslararası Düzenlemeler

Son yıllarda globalleşme ile birlikte artan riskler, finans sistemindeki hassasiyeti ve kırılganlığı da arttırarak bankacılık sektöründe finansal krizlerin daha sık görülmesine neden olmaktadır. Gerek gelişmiş gerekse de gelişmekte olan ülkelerde giderek karmaşıklaşan mali piyasalar ve finansal enstrümanlar, bilgi teknolojilerindeki hızlı değişim, sermayenin serbest dolaşımı, mevcut düzenlemelerdeki yetersizlikler finansal sistemdeki kırılganlığın temel nedenlerini oluşturmuştur. Üstelik bir ülkede yaşanan sıkıntılar artık bulaşma etkisi (contagion effect) ile diğer ülkelere kolayca yayılabilmektedir. Bu gelişmeler krizlerin ülke sınırları içerisinde kalmasının artık söz konusu olmadığını göstermiş ve finansal sistemin ve bu sistemde yer alan kurumların işleyişinin global düzeyde yeniden düzenlenmesini gerektirmiştir.

Uluslararası işbirliğinin sağlanmasını ön plana çıkaran düzenlemeler, uluslararası finansal yapının güçlendirilmesi, rekabetçi, istikrarlı, şeffaf ve etkin bir finansal yapının oluşturulması, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi ve denetimin etkinliğinin arttırılmasını amaçlamaktadır. Sözü edilen düzenlemelerden biri de bankacılık sisteminin sağlıklı bir yapıya kavuşturulması ve istikrarlı işleyişinin sağlanması amacıyla getirilen “Bankacılık Sermaye Yeterliliği Düzenlemeleri”dir (Aras, 2007:24).

Basel Komitesi temel konu olarak bankalarda risk yönetimine odaklanmakta ve dolayısıyla da bankacılık sisteminde bilinçli bir risk yönetimi kültürü oluşturmaya çalışmaktadır. Risk yönetim kültürü oluştuktan sonra bankacılık sistemi çok daha verimli hale gelecek, piyasanın korunması yolunda daha doğru bir yapıya bürünecek, niteliksel ya da sayısal herhangi bir sorun ortaya çıktığında bu sorun ilgili risk yönetim birimi tarafından hızlı bir şekilde teşhis edilebilecektir (TBB, 2007: 2).

1.1.5.1. Uluslararası Alanda İlk Bankacılık Düzenlemesi-Basel I

Dünya’da 160 dolayındaki ülkenin merkez bankalarının üyesi bulunduğu BIS (Bank for International Settlements)¹, en eski uluslararası finansal organizasyon olarak 1930 yılında kurulmuştur. Bu organizasyonun temel amacı Dünya’daki parasal ve finansal istikrarı sağlamak üzere ilke ve kurallar tesbit etmektir. Merkezi İsviçre’nin Basel şehrinde faaliyet gösteren bu organizasyon, 1974 yılında bünyesinde “Basel Komitesi²”ni oluşturmuştur (Mısırlıoğlu, 2000: 29).

Komite, başlangıçta denetim sistemindeki farklılığı gidermek için, uluslararası işbirliği konusunu gündeme getirmiştir. Komite’nin daha geniş anlamdaki hedefi ise, dünya çapında bankacılıktaki denetim kalitesinin iyileştirilmesi olarak belirlenmiştir. Komite, uluslararası risklerin artmasıyla birlikte sermaye yeterliliği düzenlemeleri üzerinde yoğunlaşmıştır (TCZB, 2005b:8). Basel Komite’sinin temel amacı, bankaların maruz kaldıkları riskleri daha doğru bir biçimde yansıtan esnek bir uygulama alanı oluşturmaktır (Aras, 2007:24).

Sermayenin uluslararası yakınsaması (*international convergence of capital*) ve daha iyi yönetilebilmesi için Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) öncülüğünde büyük çaba gösterilmektedir. Sermaye yeterliliğine ilişkin ilk uzlaşısı (Basel I), söz konusu banka bünyesinde faaliyet gösteren Basel Bankacılık Denetim Komitesi (*Basel Committee on Banking Supervision-BCBS*) tarafından 1988 yılında yayımlanmıştır (Yayla ve Kaya, 2005:2). Yayımlanan bu standart ile bankaların uyması gereken çalışma kriterleri belirlenmiş ve bankaların krizlere karşı dayanıklılıklarını artırmak için öz sermayelerinin risk ağırlıklı varlıklar toplamını karşılama oranının veya diğer bir ifadeyle sermaye yeterlilik oranının %8’in altına düşmemesi gerektiği ifade edilmiştir (Mısırlıoğlu, 2000: 29). Küresel finans sektöründe birçok ülkenin yürürlüğe koyduğu Basel I, bir bankanın batması halinde mevduat sahiplerinin karşılaşılabileceği

1 BIS (Bank for International Settlements – Uluslararası Ödemeler Bankası), 17 Mayıs 1930’da, uluslararası ödemeler sistemini düzenlemek amacıyla kurulmuştur. BIS Yönetim Kurulu’nun 17 üyesi bulunmaktadır. 6 temel üye (Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, İngiltere Merkez Bankaları Başkanları ve ABD Merkez Bankaları Kurulu Başkanı) ve bu üyelerin kendi ülkelerinden seçecekleri 6 ek üyenin yanı sıra, 5 tane de seçime iş başına gelen üyesi (Kanada, Japonya, Hollanda, İsveç ve İsviçre) bulunmaktadır.

2 Basel Komite, 1974 yılında G -10 ülkelerinin (Belçika, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Lüksemburg, Hollanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD) Merkez Bankası Başkanları tarafından oluşturulmuş bir kuruluştur. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) bünyesinde faaliyet göstermektedir.

maliyetleri en aza indirmek için asgari olarak tutulması gereken sermaye üzerine odaklanmıştır (Yayla ve Kaya, 2005:2). Bu standartla birlikte bankacılık sektörü, önemli ölçüde yapısal öneri ve uygulamaları içeren ve birçok ülke tarafından kabul gören “standartlarla gelişim” dönemine girmiştir.

Sonraki yıllarda finansal araçlardaki türlerin artması, sermaye piyasalarının gelişmesi ve daha karmaşık finansal işlemlerin ortaya çıkması sonucunda, bankaların sahip oldukları sermaye ile üstlendikleri riskler arasındaki ilişkinin yeniden düzenlenme ihtiyacı belirmiş ve bu kapsamda “Basel II Standartları” 01.01.2007 tarihinden itibaren uygulanmak üzere, 2004 yılında yayımlanmıştır (Mısırlıoğlu, 2000: 29).

Tablo 1.1: Etkin Bankacılık Denetimi Temel İlkeleri: Düzenleyici Kurumların Sorumlulukları

Etkin Bankacılık Denetiminin Ön Koşulları
1- Her bir düzenleyici kurumu kapsayan açık amaç ve sorumluluklar
Bankacılık Lisansları ve Yapı
2- Müsaade edilebilir faaliyetlerin açık bir şekilde tanımlanması
3- Lisanslama otoritesinin kriterleri belirleme hakkına sahip olması
4- Mülkiyet hakkının devri ile ilgili teklifleri gözden geçirme ve reddetme
5- Bağlı işletme ve yapıların bankayı aşırı riske maruz bırakmaması
Düzenleme ve Gereksinimler
6- Bankacılık denetleme kurumlarının tüm bankalar için ihtiyatlı ve uygun sermaye yeterliliği gereksinimlerini düzenlemeleri. Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalar için öngörülen sermaye yeterliliği standartlarının Basel Sermaye Uzlaşısı ile belirlenen standartların altında olmaması
7- Tahsis edilen kredi ve yatırımlarla ilgili değerlendirme
8- Aktiflerin kalitesi ve kredi karşılıkları yeterliliğinin değerlendirilmesi
9- Bankacılık denetleme kurumlarının, bankaların, portföyleri içinde yoğunlaşmaların yönetim tarafından tespit edilmesine olanak tanıyan, yönetim bilgi sistemlerine sahip olduğuna kani olması

Kaynak: Gup (2000:13)

Bankalar için özellikle risk yönetimi ve sermaye yeterliliği konularında ortak standartlar geliştirerek ortaya koyan başlıca kurum olarak BIS ve bünyesindeki Basel Komite gelmektedir. Komitenin Eylül 1997’de yayımlayarak Ekim 2006’da revize ettiği ve yukarıdaki tabloda özeti belirtilen “Etkin Bankacılık Denetimi Temel İlkeleri” (Core Principles for Effective Banking Supervision) başlıklı doküman günümüzde ülkelerin bankacılık denetim ve düzenleme çalışmalarının uluslararası standartlara uygunluğunun ölçümünde esas alınan temel bir kaynak haline dönüşmüştür (BIS, 2006a).

1980'li yıllarda en önemli bankacılık riski olarak görülen kredi riski, Basel I standardının temelini oluşturmuştur (Teker ve diğ., 2004:2).

Basel I'de, bankanın maruz kaldığı kredi riski, bankanın aktiflerinin ve bilanço dışı kalemlerinin farklı risk sınıflarına ayrılması ve her sınıfa karşılık gelen risk ağırlıkları olan %0, %20, %50 ve %100 katsayılarıyla çarpılması suretiyle hesaplanmaktadır.

Tablo 1.2: Risk Ağırlıklı Varlıklar (Basel I)

Varlık Türü	Risk Ağırlıkları (%)
Nakit değerler ve OECD ülkeleri hükümet ve merkez bankalarından alacaklar	0
OECD ülkelerinde kurulu bankalardan alacaklar ve OECD ülkelerinde kurulu bankaların kefaleti ya da bunlarca ihraç edilen menkul kıymetler teminata alınmak suretiyle kullanılan krediler	20
Gayrimenkul ipoteği karşılığı kullanılan konut kredileri ve OECD ülkelerinde yerel hükümet proje finansmanı	50
Ticari ve tüketici kredileri ve OECD üyesi olmayan ülke kredileri	100

Kaynak: Gup (2000:3)

Tablodan da görüldüğü gibi az sayıdaki farklı risk ağırlıkları kullanılması suretiyle risk duyarlılığı düşük olan Basel I, farklı faaliyet alanları olan bütün bankalara aynı şekilde uygulandığından “herkese tek beden elbise” (one size fits all) şeklinde tanımlanabilecek bir sermaye düzenlemesidir. Ayrıca, Basel I'de, “OECD klüp kuralı” (club rule) şeklinde tanımlanmış olan uygulamadan dolayı OECD'ye üye ülkelerin hükümetlerine yüzde sıfır, üye ülkelerin bankalarına olan borçlara ise yüzde yirmi risk ağırlığı verilmektedir. Buna rağmen, OECD üyesi olmayan ülkeler için %100 risk ağırlığı öngörülmüş olması bu düzenlemenin zayıf yanı olarak değerlendirilmektedir (Yayla ve Kaya, 2005:2)

Ancak yine de, G10 ülkeleri tarafından hazırlanan Basel I, halihazırda yüzden fazla ülkede ve bu ülkelerin ulusal bankalarında uygulanması, eleştirilen taraflarına rağmen başarı durumunun bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Basel I sermaye standardı, başlangıçta sadece uluslararası faaliyet gösteren bankalar için önerilmiş bir yaklaşımken, zaman içinde beklenenin çok ötesinde kabul görerek tüm ülkeler ve bankalar için uygulanmaya başlamıştır (Teker ve diğ., 2004:2). Türkiye, 1988 yılından itibaren Basel I standardını kademeli bir geçiş süreciyle

uygulamaya koymuştur. 1989 yılı için % 5 ile başlayan Sermaye Yeterlilik Rasyosu (SYR), 1990 yılında % 6, 1991 yılında % 7 ve 1992 yılında % 8'e yükselmiştir (Teker ve diğ., 2004:2).

1.1.5.2. Yeni Sermaye Uzlaşısı-Basel II

Basel-II basiretli bir sermaye yeterliliği düzenlemesi, denetim ve piyasa disiplininin tesisi için sağlam temeller oluşturmayı ve risk yönetimini ve finansal istikrarı daha da geliştirmeyi amaçlamaktadır (BIS, 2004:5).

Basel II, bankalarda etkin risk yönetimi ve piyasa disiplini geliştirmek, sermaye yeterliliği ölçümlerinin etkinliğini arttırmak ve bu sayede sağlam ve etkin bir bankacılık sistemi oluşturmak ve finansal istikrara katkıda bulunmak için oluşturulmuş bir düzenlemedir. Yeni düzenlemenin içerisinde; sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, maruz kalınan risklerin nasıl yönetileceği, sermaye yeterliliğinin nasıl değerlendirileceği ve nasıl kamuya açıklanacağına ilişkin hükümler mevcuttur (TCZB, 2005a:4).

Basel Komitesi, sermaye yeterliliği hesaplamasında Basel I'in "herkese tek beden elbise" yönteminin terk edilmesi anlamına gelen "Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı"nı (Basel II) yayımlamıştır. Sermaye yeterliliğinin hesaplanmasında, 1988 yılında yayımlanmış bulunan ilk uzlaşuya göre köklü değişiklikleri önermesinin yanı sıra "denetim otoritesinin incelemesi" ve "piyasa disiplini" hususlarına özel önem atfetmesi sebebiyle, Basel II hem bankalar hem de düzenleme/denetleme otoriteleri için özel gayret gerektiren bir alan ve yeni bir süreç (challenge) olarak değerlendirilmektedir. Basel II uygulaması ile birlikte, kredilendirmede subjektif değerlendirmelerden çok, objektif faktörlere dayanan kriterlerin benimsenmesi sonucu kredi sınıflandırma sistemleri ve kredi risk ölçümünün çok daha homojen bir yapıya kavuşmasının sağlanması beklenmektedir (Aras, 2007:25).

Basel II Standartları, %8'lik sermaye yeterlilik rasyosunu değiştirmemiş ve aynen muhafaza etmiştir. Ancak, Basel II ile birlikte risk odaklı sermaye yönetimi anlayışı ön plana çıkmıştır (Mısırlıoğlu, 2000: 29).

Basel II, risklerin daha duyarlı ölçülmesi, her bankanın risk profilinin ayrı ayrı belirlenmesi, banka üst yönetimine düşen sorumlulukların artırılması ve finansal tabloların bankanın gerçek durumunu en iyi biçimde yansıtacak şekilde açıklanması suretiyle finans sektörünün oyuncularını arasındaki asimetrik bilginin minimize edilmesi ve bu sayede daha rekabetçi, sağlam ve istikrarlı bir finans sektörüne erişilmesini hedeflemektedir (Yayla ve Kaya, 2005:5).

Basel II ile birlikte diğer firmalar gibi bankalar da sermaye durumlarını yeniden gözden geçirmek zorundadırlar. Eğer bankalar, Basel II önerisinde açıklanan gelişmiş metodları, risklerin ölçümünde kullanmıyorsa, bankaların sermaye ihtiyaçları katlanarak artacaktır. Bunu da firmalara kullandıkları kredi maliyetlerine yansıtacaklardır (TBB, 2007: 2).

Finansal kurumların Basel II'den nasıl etkilendikleri Tablo 1.3'de özetlenmeye çalışılmıştır. Tabloda yer alan hususlar Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde aynı çerçevede gelişmeyebilir. Ancak, yapılan tespitlerin önemli bir kısmının uzun dönemde Türkiye'deki finansal kuruluşlar üzerinde de ortaya çıkması beklenmektedir.

Tablo 1.3'den anlaşılacağı gibi Basel II'nin en fazla etkiyi öncelikle banka ve kredi müşterileri üzerinde yaratması beklenmektedir. Düzenleyici otoritenin finansal birimler arasındaki bu etkileşim içerisinde, standartları belirlemek, gözetlemek, kontrol etmek ve yeni yaklaşımlara onay vermek gibi önceki ortama göre daha aktif davranmasını gerektirecek bir rolü olduğu görülmektedir.

Banka müşterileri açısından Basel Süreci değerlendirildiğinde; Türkiye'deki firmaların kurumsallaşmalarını hızlı bir şekilde tamamlamaları, finansal raporlamalarını Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına yakınsanan Türkiye Finansal Raporlama Standartları doğrultusunda düzenlemeleri, risk yönetim ve iç denetim sistemlerini geliştirmeleri ve yasal otoritenin düzenlemeleri doğrultusunda tüm iş süreçlerini yeniden revize etmeleri bankalarla ve diğer kurumlarla ilişkilerinin gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

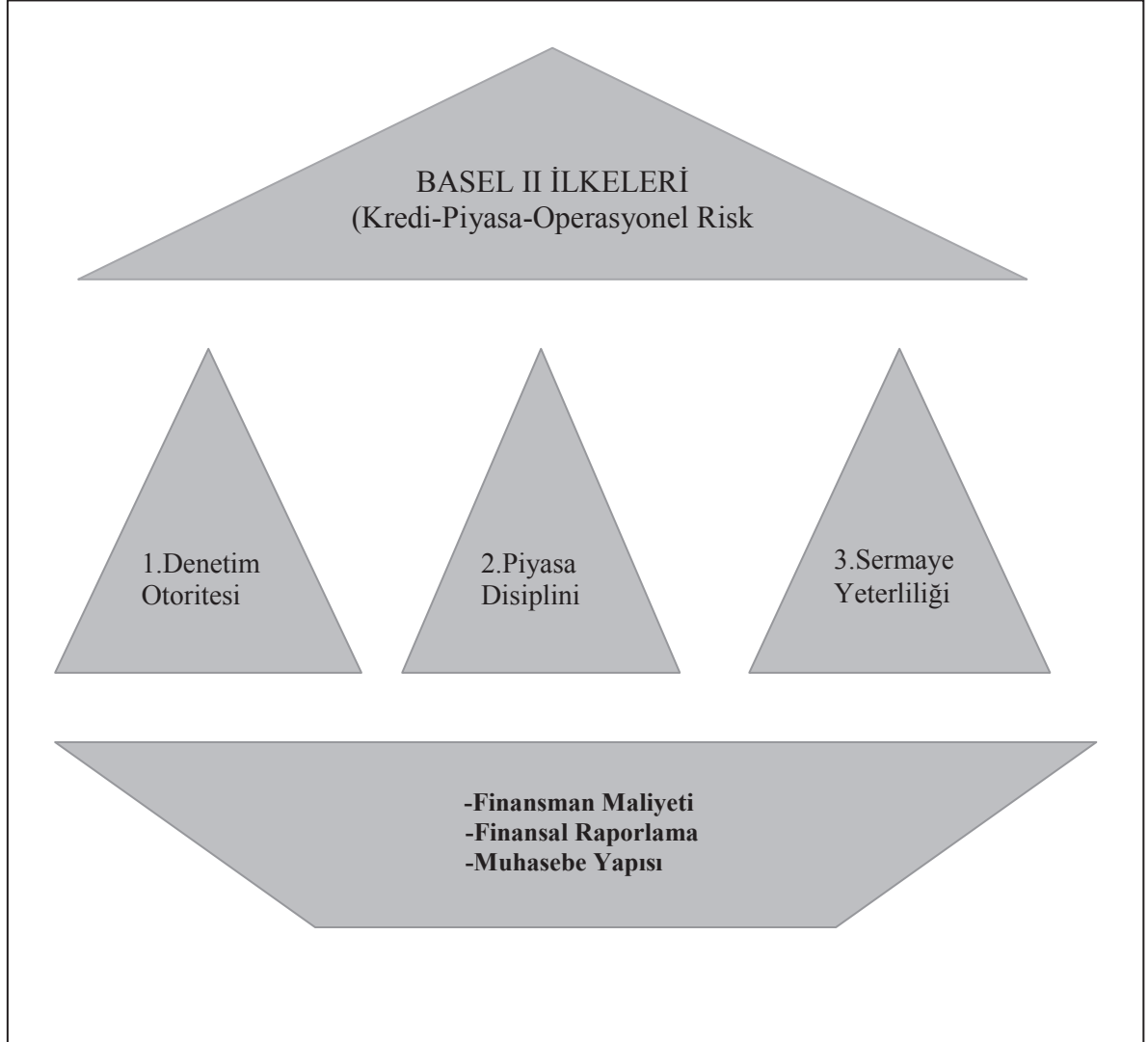
Tablo 1.3: Basel II'nin Finansal Birimler Üzerine Etkileri

Finansal Birim	Mevcut Durum (Basel I)	Basel II Etkileri	Çaba Harcanılacak Hususlar
Bankalar	Düzenlemelerde "herkese tek beden elbise yaklaşımı"	-Yasal sermayeyi ekonomik risklerle ilişkilendirecek risk yönetim tekniklerinin uygulanması -Kredi ve operasyonel risk yaklaşımlarının belirlenmesi -Yeni tipteki verinin toplanması, saklanması ve analiz edilmesine ihtiyaç duyulması	-Yeni düzenlemelerin yorumlanması ve iş alanları üzerine etkilerinin anlaşılması -Risk kültürünün gelişmesine çalışılması -Otoriteler, derecelendirme kuruluşları ve müşterilerin yeni beklentilerine karşılık verilmesi -Yeni müşteri/ürün hedeflemesi yapılmasına veya vazgeçilmesine karar verilmesi -Fazla sermaye ile ne yapılacağı belirlenmesi
Müşteriler	-Yatırımları gerçekleştirmeye yetecek düzeyde içsel nakit akımına sahip olunmaması -Dış kaynağa gereksinim duyulması	-Kredi almak için dış/iç derecelendirmeye ihtiyaç duyulması -Kârlılık konusunda artan şeffaflık ihtiyacı -Yeni bilginin toplanmasına ve açıklanmasına ihtiyaç duyulması -Muhtemelen daha az hizmet, standart ürünler, yüksek faizle karşı karşıya kalınması	-Borç verenlere yeni ve zamanında bilgi vermek için ilave maliyetlere maruz kalınması -Borçlanma koşullarının iyileştirilmesi -Alacaklılarla/yatırımcılarla olan bağların daha fazla ve nitelikli bilgi açıklanmasıyla geliştirilmesi -Performansı izlemek için önemli performans göstergelerinin kullanılması -Daha iyi teminatlandırma taleplerinin karşılanması- Derecelendirme sürecinin yönetilmesi
Düzenleyici Otorite(ler)	-Farklı finansal kuruluşlar için farklı otoritelerin bulunduğu bir ortamda faaliyet gösterilmekte -Banka sorunlarının erken görülebilmesi için daha iyi bilgiye gereksinim duyulmakta (kriz/banka iflaslarına cevap verebilmek için)	Yeni açıklama standartlarıyla daha fazla ve zamanında bilgiye erişim imkanı -Motive edici hususlarda ve yanlış uygulama yapanları cezalandırmada güç kazanılması ve bu yolla finansal istikrara ve şeffaflığa daha fazla katkıda bulunulması	Finansal kuruluşlardaki benzer pozisyonlardaki kişilere göre daha az ücret alacak iyi eğitilmiş ve nitelikli personele ihtiyaç duyulması -Riskler arasındaki bağları yansıtan düzenlemelerin yapılması -Bankanın, stres testi ve senaryo analizi yaparak değerlendirmede bulunması için cesaretlendirilmesi

<p>Derecelendirme Kuruluşları</p>	<p>-S&P, Moody's ve Fitch gibi uluslararası derecelendirme şirketlerinin hakim olduğu oligopolistik bir piyasa ortamına diğer derecelendirme firmaları girmekte güçlük çekmektedir.</p>	<p>- Para ve sermaye piyasası oyuncularının derecelendirme taleplerini karşılamak için büyüme olanağı</p> <p>-Daha küçük ve çok sayıda yeni oyuncuların rekabet imkanı</p> <p>-Derecelendirme bileşenlerinin daha şeffaf olması taleplerine yanıt verilmesi</p>	<p>-Ün kazanmaya çalışılması (ulusal kuruluşlar)</p> <p>-Düzenleyici otoritenin onayının alınması</p> <p>-Derecelendirme kalitesinin yüksek tutulması</p> <p>-Aracılık işlevinden faydalanılması</p>
<p>Sermaye Piyasası</p>	<p>-Kredi türleri dahil olmak üzere, menkul kıymetleştirme yönünde bir eğilim mevcuttur.</p>	<p>-Menkul kıymetleştirme ve türev piyasalarında büyüme</p> <p>-Borçlanma piyasasının büyümesi</p>	<p>-Düşük kaliteli şirketlerin sermaye piyasası yerine bankalara yönelmesiyle, müşteri tabanının azalması</p> <p>-Yatırımcı güveninin artırılması, düzenleyici ortamın geliştirilmesiyle dalgalanmanın azaltılması</p>
<p>Basel II'nin Alanı Dışındaki Finansal Birimler</p> <p>(banka dışı-banka benzeri, kredi kartı şirketleri, tüketici finansman şirketleri)</p>	<p>-Basel rejimi ile kıyaslanabilir bir düzenleme çerçevesi tarafından kapsanmamaktadır.</p>	<p>-Aynı piyasalarda faaliyet gösterilmesine rağmen Basel'e uyan kuruluşlardan farklı düzenleme ortamında çalışılması</p> <p>-Basel kuruluşlarının açıkladığı finansal açıklamaların aynısını yapma zorunluluğu olmaması</p> <p>-Basel II'ye uyumun ne kadar stratejik olduğuna karar verilmesi</p> <p>-Rakiplere göre benzer ürünlerin daha ucuza sunulabilmesi</p>	<p>Yeni düzenlemelerin yorumlanması, iş alanları ve risk yönetimi üzerine etkilerinin anlaşılması</p> <p>-Basel II'nin en iyi standart olarak ortaya çıkmasıyla kalitenin ispatlanması</p>

Kaynak: KPMG, Basel II: A Worldwide Challenge for Banking Business (2004:13).

Basel II sürecinin temelinde, asgari sermaye yeterliliği, denetim otoritesinin incelemesi ve piyasa disiplini olmak üzere üç yapısal blok bulunmaktadır. Bu yapısal bloklar arasındaki ilişki Şekil 1.2’de belirtilmiştir (Ferguson, 2003:397).

Şekil 1.2: Basel II'nin Yapısal Durumu

Kaynak: Ferguson (2003:397).

Birinci Yapısal Blok: Asgari Sermaye Yeterliliği

Daha iyi risk yönetiminin teşvik edilmesi suretiyle sağlam ve istikrarlı bir finans sektörünün yaratılması nicel ve nitel bir takım unsurların bir araya gelmesiyle mümkündür. Basel II, bu amaçla birbirini tamamlayan üç yapısal bloğun üzerine inşa edilmiş bulunmaktadır. Yeni Uzlaşım'ın en kapsamlı bileşenini birinci yapısal blok

oluşturmaktadır. Bu blokta, standart veya içsel derecelendirme yaklaşımlarına göre bankaların sermaye yeterliliği (kredi riski açısından) hesaplamaları öngörülmüştür. Standart yaklaşımlar, derecelendirme notlarını gerektirmesine rağmen, içsel derecelendirme yaklaşımlarına göre uygulanması daha kolay ve aynı zamanda risklere karşı daha az duyarlıdır. İçsel derecelendirme yaklaşımları ise, karmaşık olmaları ve sağlıklı veri tabanlarını gerektirmeleri sebebiyle, uygulanması daha zor ve risklere karşı daha fazla duyarlıdır. Banka ve denetim otoritesinin incelemesi ile kamuya açıklama yapmak yoluyla piyasa disiplininin sağlanmasına yönelik olan ikinci ve üçüncü yapısal bloklar ise, birinci yapısal blokta tercih edilen hesaplama yaklaşımlarından bağımsız olarak, finansal istikrar açısından her zaman hedeflenmesi gereken unsurlardır (Yayla ve Kaya, 2005:1).

Basel II düzenlemesine göre sermaye yeterliliği; mevcut düzenlemeye göre hesaplanan sermaye tutarının; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risk için hesaplanan “Risk Ağırlıklı Varlıklar” (RAV) toplamına oranlanması suretiyle bulunur. Basel II’de, mevcut uygulamadan farklı olan en önemli hususlar; kredi riski ölçümüne, eskisinin yerini alacak 3 yeni yöntemin getirilmiş olması ve operasyonel riske ilişkin risk ağırlıklı varlıklar tutarının, oranın paydasında yer alan RAV toplamına dahil edilmesidir (TCZB, 2005a:4).

Söz konusu değişikliklerle birlikte Basel I ve Basel II’ye göre sermaye yeterliliği hesaplama rasyosu arasındaki farklılık aşağıda belirtilmiştir:

$$\begin{array}{l} \text{Basel I} \quad \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski}} \geq \%8 \\ \text{Basel II} \quad \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski + Operasyonel Risk}} \geq \%8 \end{array}$$

Bankalara, kredi riski ve operasyonel risk için risk ölçüm yöntemlerinden herhangi birini seçme hakkı tanınmış, piyasa riski kapsamında bir yöntem değişikliği olmamıştır.

Basel II düzenlemesinde farklı risk kategorilerine göre sunulan hesaplama yöntemleri Tablo 1.4’de yer almaktadır.

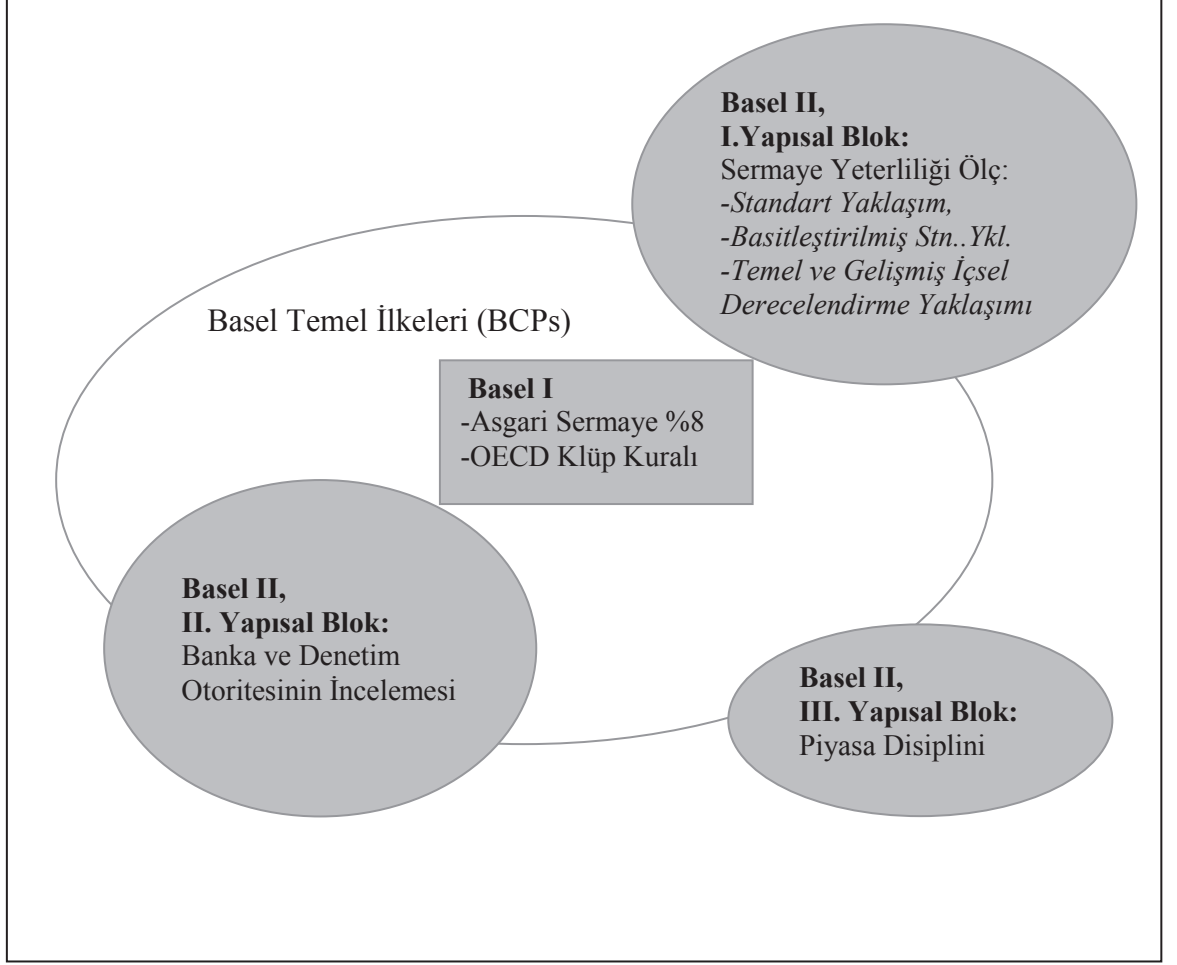
Tablo 1.4: Banka Risk Faktörlerinin Hesaplanma Yöntemleri

Ölçüm Yöntemlerinin Gelişmişlik Düzeyi Risk Kategorisi	Temel	Orta	Gelişmiş
Kredi Riski	Standart Yaklaşım	Temel İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım	Gelişmiş İçsel Derecelendirmeye Dayalı Yaklaşım
Piyasa Riski	-	Standart Metot	İçsel Model (RMD)
Operasyonel Risk	Temel Gösterge Metodu	Standart ve Alternatif Standart Metot	Gelişmiş İçsel Ölçüm Yöntemi

Kaynak: TCZB (2005a:6)

İkinci Yapısal Blok: Banka Denetim Otoritesinin İncelemesi

Basel II, Basel I’e göre bir dizi yenilik getirmesine rağmen Basel Temel İlkeleri’nden (BCPs) tamamen ayrık bir küme olarak düşünülmemelidir. Birinci yapısal blokta yer alan hususların bir kısmının Temel İlkelerle kesişimi bulunurken, ikinci yapısal bloğun önemli bir kısmı ise halihazırda Temel İlkelerde kapsanan hususlardır. Üçüncü yapısal blokta ise Temel İlkelerle çok fazla bir ortaklık mevcut değildir. Birinci yapısal blok, nicel değerlendirmenin yapılmasına ve riske daha duyarlı asgari sermaye şartlarının ortaya konulmasına ilişkindir. İkinci yapısal blok, niteleyici değerlendirmenin yer aldığı “güçlendirilmiş” denetim otoritesinin incelemesi sürecidir. Son blok ise kamuya artan oranda açıklama yapma yoluyla piyasa disiplininin sağlanmasına ilişkin bölümdür (Yayla ve Kaya, 2005:5).

Şekil 1.3: Basel Temel İlkeleri (BCPs), Basel I ve Basel II İlişkisi

Kaynak: Yayla ve Kaya (A.Powell’ dan aktaran), (2005:5)

Üçüncü Yapısal Blok: Piyasa Disiplini:

Bankaların risk profilleri mevcut sermayesi ve sermaye yeterliliği ile ilgili bilgi sahibi olmak ve bankalar arasında standardize bilgiye dayalı karşılaştırma yapabilmek için şeffaf bir yapı gerekmektedir. Piyasa katılımcıları, kamuya açıklanacak bilgiye dayalı olarak alacakları kararlarda riske göre karar verme olanağına sahip olacaklardır. Basel II'nin üçüncü ayağını oluşturan piyasa disiplini ile amaçlanan bu şeffaflığı sağlamaktır. Üçüncü blokta bankaların kamuoyuna ne tür bilgileri ne şekilde açıklayacakları başka bir ifadeyle bankaların kendi finansal durumlarını ilgili kesimlere ne şekilde rapor edeceklerinin çerçevesi belirlenmiştir. Sermaye yapısı, portföy yapısı ve riskler dikkate alınarak, sermaye yeterliliği (grup bazında ve iştirak konumundaki her banka için), kredi riski, hisse senedi şeklinde yapılan yatırımların

riski, kredi riskini azaltma teknikleri, piyasa riski, menkul kıymetleştirme riski ve faiz riski gibi bilgilerin açıklanması istenmektedir (Aras, 2005:12).

1.1.5.3. Basel III'e Doğru Yapılan Çalışmalar

2008 yılında yaşanan krizle birlikte Basel II'nin bazı eksiklikleri gündeme gelmiş, bu eksikliklerin giderilmesine yönelik Basel III sermaye yeterliliği çalışmaları başlatılmıştır.

Haziran 2004'te yayımlanan Basel II metni, Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 14.06.2006 tarihli, 2006/48 ve 2006/49 sayılı direktifleri (CRD) ile Avrupa Birliği (AB) müktesebatına dahil edilmiştir. Söz konusu direktiflerde, Basel II metninde ayrıntıları verilen sermaye yükümlülüğünün nasıl hesaplanacağı, gözetim ve denetim hususları ve de kamuya açıklama yükümlülükleri hüküm altına alınmış, bununla beraber bazı hususların üye ülkeler tarafından belirlenebileceği ifade edilmiştir (BDDK, 2010:3).

Eylül 2008'de Lehman Brothers'in iflasını duyurması, ABD'deki büyük yatırım bankalarının banka holding şirketlerine dönüştürülmesi, Fannie Mae ve Fredi Mac'in ulusallaştırılması, AIG'in çöküşün eşiğine gelmesi, Fortis'in parçalanması ve satılması, İzlanda'nın en büyük ticari bankasının ardından ülkenin bankacılık sisteminin çökmesi, birçok ülkenin bankalarına ciddi destekler vermesine yol açması gibi bir kısım olaylar henüz kriz durumları için yeterince önlemin alınmadığını ve mevcut sistemin ciddi eksiklikler içerdiğini göstermiştir.

Finansal sistem ve bankacılık sistemi halihazırda tekrar istikrara kavuşmuş olsa da krizin maliyeti çok ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bununla birlikte küresel finansal kriz reel sektörü de etkilemiş refah seviyesinde ciddi düşüşler görülmüş, yüksek seviyede iş kayıpları yaşanmıştır. Finansal krizin hem çok maliyetli hem de sıkıntılı geçmesi, bankacılık ve finans sisteminin gelecekte karşılaşılabilecek krizlere karşı daha dirençli olmasını sağlamak amacıyla likidite, sermaye kalitesinin artırılması, ekonomik döngünün dikkate alınması ve sermaye yükümlülüğünün artırılması gibi önemli reformların gerekliliğini gözler önüne sermiştir. Bu nedenle, Basel Komitesi tarafından hazırlanan reform takvimi Ekim 2009'da Pittsburgh'da düzenlenen G20 liderler zirvesinin en önemli konularından biri olmuştur. 12 Eylül 2010 tarihinde söz konusu

reformlar, Basel Komitesi tarafından kamuoyuna bir basın açıklaması ile bildirilmiştir (BIS, 2010a).

Yapılacak reformların ve reform takviminin duyurulduğu açıklama gözden geçirildiğinde, krizin olumsuz etkilerini bertaraf etmek ve krizin yayılmasını engellemek amacıyla bankaya özgü yükümlülüklerin kapsamının genişletilmesi ile sınırlı kalınmadığı, sistemik risklerin telafi edilmesi amacıyla ilave yükümlülüklerin getirilmesinin planlandığı görülmektedir. Basel Komitesi, sistemik olarak önemli bankaların risklerinin tanımlanması hususunda Finansal İstikrar Kurulu (Financial Stability Board- FSB) ile çalışmalarını yürütmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar neticesinde 12 Eylül 2010 tarihinde Merkez Bankaları ve Denetim Otoriteleri Başkanları, sistemik önemi haiz finansal kuruluşların Basel III standartları çerçevesinin ötesinde kayıpları karşılayacak kapasiteye sahip olmaları konusunda fikir birliğine varmışlardır. Basel Komitesi çalışmalarını Basel III ve ilgili denetime ilişkin sağlam standartların uygulanması alanlarında yoğunlaştırmayı planlamaktadır (BDDK, 2010:4-5).

Bununla birlikte aşağıda belirtilen alanlarda da çalışmalar devam etmektedir (BIS, 2010b);

- Alım satım hesaplarının (trading book) temelden gözden geçirilmesi,
- Dışsal derecelendirme notlarının seküritizasyon işlemlerinde (sermaye hesaplamaları çerçevesinde) kullanılması ve etkileri,
- Sistemik olarak önemi haiz finansal kuruluşlara ilişkin politikalar geliştirilmesi.
- Büyük risklere ilişkin düzenlemeler,
- Sınır ötesi (cross-border) bankacılık ilkelerinin geliştirilmesi,
- “Etkin Bankacılık Denetiminin Temel İlkeleri”nin krizden çıkarılan dersler sonrasında gözden geçirilmesi,
- Standart uygulamaların ve güçlü işbirliğinin banka denetçileri ve denetim otoriteleri arasında geliştirilmesi.

Öncelikle Basel II'nin en önemli eksikliklerinden biri likidite riskini tam olarak dikkate almamış olmasıdır. Yaşanan kriz, başlangıç evresi sonrası büyük ölçüde likidite krizine dönüşmüştür ve bunun öngörülmemesi de krizin büyümesinin temel nedenidir (Babuşçu, 2009:89).

Basel Bankacılık Denetim Komitesinin alt çalışma gruplarında uzun süredir üzerinde tartışılarak geliştirilen değişiklik önerileri 12 Eylül 2010 tarihli Merkez Bankası Başkanları ve Denetim Otoritesi Başkanları toplantısında da kabul edilmiş ve nihai uygulama kararları açıklanmıştır (BDDK, 2010:4-5).

12 Eylül 2010 tarihi itibarıyla kamuoyuna açıklanan kurallar etkileri itibarıyla ciddi finansal sonuçlara yol açsa da sermaye yeterliliği hesaplama felsefesinde önemli sapmalar meydana getirmemektedir. Başka bir deyişle; Basel III, Basel II gibi sermaye gereksinimi hesaplanma usulünü tümünden değiştiren bir “devrim” değil ancak Basel II'nin özellikle son finansal krizdeki gözlemlenen eksikliklerini tamamlayan bir “ek düzenlemeler seti” niteliğindedir.

Basel III'le birlikte tabloda özeti ve aşağıda ayrıntıları belirtilen (Gümüş, 2011:13) düzenlemelerle “Basel Sürecine” yönelik ek uygulamalar devreye girecektir.

Tablo 1.5: Basel II ve Basel III Sermaye Oranları

Risk Ağırlıklı Aktifler	BASEL II	BASEL III
	Kredi Riski +Piyasa Riski+Operasyonel Risk	Kredi Riski +Piyasa Riski+Operasyonel Risk
Tier 1 Sermaye Oranı	% 2	% 4,5
Tier 3 Uygulaması	Mevcut	Mevcut Değil
Sermaye Koruma Tamponu Oranı (SKTO)	-	% 2,5
Sermaye Yeterlilik Oranı (SYO)	% 8	% 8
Toplam Sermaye Yeterlilik Oranı (SYO+SKTO)	% 8	% 10,5

Kaynak: Gümüş (2011:13)

1. Bankaların Tier 1 (Ana Kuşak Sermaye)¹ olarak bilinen kalitesi en yüksek çekirdek sermayesinin toplam varlıklara (riskli ağırlıklı varlıklar) oranı yüzde 2'den yüzde 4,5'e çıkarılmıştır. Oran yüzde 4,5'in altına düşerse ülkenin bankacılık kuruluşları devreye girecektir.

¹ Ödenmiş sermaye, dağıtılmamış kar ve yedek akçelerden oluşmaktadır.

2. Bu orana ek olarak bankaların yüzde 2,5 seviyesinde “sermaye koruma tamponu” bulundurmaları gerekecektir. Bu da bankaların kötü günler için de sermaye ayırmak zorunda olması anlamına gelmektedir. Her iki oran beraber değerlendirildiğinde bankaların en üst kalitedeki sermayeden ayırması gereken toplam oran yüzde 7’ye ulaşmaktadır.
3. Basel II Kriterlerinde de olan “Toplam Sermaye Yeterlilik Oranı”nda ise bir değişiklik yapılmadığı, yüzde 8 seviyesinde muhafaza edildiği görülmektedir. Ancak yüzde 2,5’lik sermaye koruma tamponu da dikkate alındığında; toplam sermaye yeterliliği için gerekli oran yüzde 10,5’i bulmaktadır.
4. Mevcut düzenlemede yer alan katkı sermayenin ana sermayenin yüzde 100’ünü geçemeyeceği hükmü ve üçüncü kuşak sermaye (Tier 3) uygulaması kaldırılmıştır.
5. Ülke şartlarına ve tercihlerine bağlı olarak %0 ile %2,5 arasında değişen döngüsel sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir. Anılan oran çekirdek sermayeden veya zararı tam karşılama kapasitesi olan diğer sermaye bileşenlerinden ayrılacaktır.
6. Uygulama döneminde % 3 olarak test edilecek olan ve sermaye oranlarını destekleyici nitelikte risk bazlı olmayan kaldıraç oranı tesis edilmesi planlanmaktadır. Söz konusu oran Ana Sermaye/Aktifler + Bilanço Dışı Kalemler olarak hesaplanacaktır.
7. Likiditeye ilişkin olarak “Likidite Karşılama Oranı” ve “Net İstikrarlı Fonlama Oranı” isimli iki adet oran ihdas edilmiştir. Her iki oranın da en az % 100 olması gerekmektedir.

Basel II’ye getirilen temel eleştiriler ve bu eleştirilerin Basel III’deki yansımalarına Tablo 1.6’da değinilmiştir.

Tablo 1.6: Basel II'ye Yönelik Temel Eleştiriler ve Basel III'e Yansıması

BASEL II'ye Yöneltilen Temel Eleştiriler	BASEL III'te Konuya İlişkin Mevcut Durum
Son yıllarda yaşanan krizlerde Basel II'nin beklenen korumayı sağlamaması, krize yol açan bazı unsurlar açısından yetersiz kalması	Tier 1 sermaye oranında artışa gidilmiş, yeterlilik rasyolarına ek olarak sermaye koruma oranı bulundurulması istenmiş, böylece finansal yapının güçlendirilmesi amaçlanmıştır
Ayrılan sermayelerin miktarı ve kalitesi yönünden tereddütlerin bulunması	
Global krizin en önemli etkisi likidite riski yönünde iken Basel II'nin likidite riski için sermaye gerektirmemesi	Likidite riski henüz sermaye yeterliliğine dahil edilmemiştir ancak Avrupa Merkez Bankası Başkanı Trichet, likidite oranları konusunda çalışılması gerektiğini ifade etmiş, likidite karşılama oranı ihdas edilmiştir
Döngüsellığı yeterince dikkate almaması	Ekonominin büyüme hızına bağlı olarak artırılıp azaltılarak hızlı kredi büyümesinin önüne geçmek amacıyla döngüsel sermaye tamponu uygulaması getirilmiştir
Bankaların risk hesaplama yöntemlerini kendilerinin seçmesi, bu durumun ise risklerini daha düşük gösterme imkânına sebebiyet vermesi	Basel III'te hesaplama yöntemlerine ilişkin bir değişiklik yapılmamıştır, bu husus Basel III'te de ciddi bir eleştiri olarak gündeme gelmektedir

Kaynak: Gümüş (2011:13)

1.2. Bankacılıkta Risk

Alınıp satılan şeyin para olması ve bilgi asimetrisi nedeni ile güven esasına göre çalışan bankacılık sektöründe risk çok önemli bir kavramdır (Sayım ve Er, 2009:7). Risk olgusunun anlam bulduğu sektörlerin başında bankalar gelmektedir. Gerçekten de çok çeşitli alanlarda risk ve risk yönetimi uygulamaları bulunmakla birlikte bankacılık risklerinin hacmi ve Dünya'daki etkisiyle kıyaslandığında, finansal risklerin çok iyi incelenmesi ve yönetilmesi gerektiği açıktır.

1.2.1. Riskin Tanımı

Risk, bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimalini ifade eder (Ertem, 2008:2). Diğer bir tanımda ise risk, zarar ya da olumsuzluk yaratacak bir olayın ortaya çıkma olasılığıdır (Fettahoğlu, 2000:91).

Bankaların verdikleri kredileri açısından risk ise; borçlunun vadede borcunu geri ödeyememesi veya taahhüdünü yerine getirememesi ihtimalidir (TCZB, 2005:3). Bilindiği gibi bankalar müşterileri ile yapmış olduğu sözleşmelere uygun olarak kaynak toplayan, toplanan bu kaynaklar yoluyla plasman yapan ve yaptıkları bu aracılık işlemlerinden¹ kazanç elde etmeyi amaçlayan finansal kurumlardır. Bankaların yaptıkları bu işlemler için sözleşmeler düzenlerken başlangıçta öngörülemeyen ve gelecekte gerçekleşebilecek gelişmeler nedeniyle bankalar (ve tüm finansal kurumlar) zarar etme ya da taahhütlerini gerçekleştirilemeye tehlikesine (riske) maruz kalabilmektedirler. (Şakar, 2002a:8).

Bankalar yaptıkları çeşitli finansal işlemler ve piyasadan kaynaklı gelişmeler nedeniyle devamlı olarak riske maruz kalmaktadırlar. Bankaların maruz kaldıkları risklerin öngörülebilmesi için riskin tespiti, ölçülmesi ve belirli dönemlerde ilgili taraflara raporlanması büyük önem taşımaktadır. Ölçülemeyen ve raporlanamayan finansal durumlar da belirsizlikten söz edilebilir. Ölçüm ve raporlama, belirsizliği ortadan kaldırarak riske yönetilebilir nitelik kazandırmaktadır.

Her ekonomik birim açısından risk algısı farklı olabilmektedir. Örneğin bir işletme açısından risk; vadeli satışlarından kaynaklı senetli veya senetsiz alacakların vadesinde tahsil edilememesi olabilirken, bir banka açısından risk; tahsis edilen kredilerin anapara, faiz, komisyon ve masrafları ile birlikte tahsil edilememesi olabilmektedir. Tüm işletmeler az ya da çok risk faktörlerinin etkisindedir. Sektörel açıdan finansal enstrümanlardan kaynaklı risklerin boyutu dikkate alındığında ise bankaların karşılaştıkları risklerin etkisi diğer sektörlerle kıyasla daha üst boyutta gerçekleşmektedir. Bu nedenle risk faktörlerinin etkisi altında faaliyet gösteren

¹ Bu tanım ticari bankaları açıklayan bir tanımdır. Bilindiği gibi ticari bankaların dışında faaliyet gösteren yatırım bankaları da bulunmaktadır. Sınırlı olarak toplayabildikleri kaynaklar ile (borçlanma tahvilleri) plasman yapabilen bu bankaların temel amaçları kaynak ve plasman arasında aracılık hizmetleri yapmaktan çok danışmanlık hizmetleri vermektir.

bankalar, risk yönetim kültürünü oluşturarak, kredi, piyasa ve operasyonel riskleri başta olmak üzere bünyelerindeki tüm risk kaynaklarını kontrol altında tutmak ve yönetmek durumundadır.

Geleceğin belirsiz olduğu durumlarda risk söz konusudur. Gelecekte beklenen durum ile sonucu arasındaki olumsuz fark riskin tanımını vermektedir. Ancak bu tanım bu günkü koşullarda yeterli değildir. Çünkü ekonomik koşullarda beklentiler farklılık arz ettiğinden bu beklentiler doğrultusunda da riskin tanımını çeşitlilik gösterebilmektedir. Riski tam olarak anlayabilmek için öncelikle belirsizlik kavramını açıklamak gerekmektedir. Çünkü, risk belirsizliğin bir sonucudur.

Belirsizlik, beklentilere ilişkin olarak gelecekle ilgili çok az göstergenin olduğu ve objektif tahminlerin yapılamadığı durumlarda söz konusu olmaktadır. Risk ise objektif tahminlere dayanarak beklentilerde hangi koşullara göre değişiklik olabileceğini ortaya koyan bir kavramdır (Zaif, 2007:1). Risk ve belirsizlik arasındaki farkı Weston ve Brigham (1999:313) aşağıdaki gibi açıklamaktadır.

“Belirsizlik, beklenen sonuçlara ilişkin olasılık değerinin tahmin edilmesi veya saptanamaması durumudur. Dolayısıyla olası sonuçlarla ilgili kantitatif analiz yapma imkanı bulunmamaktadır. Geleceğin belirsizliğine karşı olasılık tahmini subjektif olarak yapılıyorsa belirsizlikten, objektif olarak yapılıyorsa riskten söz edilebilir.”

Yukarıdaki risk tanımlarında belirtildiği gibi, parasal kayba neden olan ve ekonomik faydanın azalması ihtimalini ifade eden risk, gelecekteki belirsizlik nedeniyle işletmelerin olumsuz olarak etkilenmesinde aşağıdaki gibi rol oynamaktadır (Şakar, 2002a:8);

- Bir işletmenin şimdiki zamanda yapmış olduğu işlemler ya da anlaşmış olduğu sözleşmelerden gelecekte değişen koşullar nedeniyle zarar etmesi,
- Nakit akımlarında ortaya çıkabilecek düzensizlik ve bu düzensizliğe bağlı olarak ödeme gücüne düşmesi ya da umulandan daha yüksek oranlarda borçlanmak zorunda kalması ve
- Yukarıda belirtilen nedenlerin biri veya ikisinin aynı anda oluşması sonucu ortaya çıkan taahhütlerini yerine getirememekten kaynaklanan tasfiye durumudur.

1.2.2. Bankacılık Riskleri

Dünyada ve Türkiye’deki bankalar yakın geçmişte kredi portföylerindeki bozulmalar, alınan faiz oranı pozisyonları veya türev piyasalarda alınan korunmasız pozisyonlar nedeniyle aniden oluşan büyük kayıplar yaşamışlardır. Bu yüzden bankalar, sahip oldukları riskleri belirleme, tanımlama ve bu risklerin finansal enstrümanlarını etkin bir şekilde kullanarak sınırlandırma durumunda kalmışlardır (Bolgün ve Akçay, 2005:193). Bu amaçla Türkiye’deki bankacılık düzenleyici kurumları, bankaların maruz kaldıkları riskleri 8 Şubat 2001 tarih 23412 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik”le tanımlayarak Türkiye’nin bankacılık sistemine kazandırmıştır (Resmi Gazete, 2001). İlgili yönetmeliğin özellikle aşağıdaki maddesi bankaların maruz kaldıkları risklerin tanımlarını ayrıntılı olarak belirtmektedir.

“Risklerin tanımlanması safhasında, bir bankanın maruz kaldığı risklerin özellikleri tarif edilir ve tüm birimlerce bu hususlarda bilgi sahibi olunması sağlanır. Bu yönetmelik hükümleri kapsamında değerlendirilecek risklere ilişkin açıklamalar, sadece bunlarla sınırlı olmamak üzere, aşağıda belirtilmiştir:

Kredi riski: Banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı bankanın karşılaştığı durumu;

İşlemin sonuçlandırılmaması riski: Bankanın karşı taraftan, umulan sürede işleme konu finansal aracı ya da fonu (nakdi) teslim alamaması, elde edememesi durumunu;

İşlemin sonuçlandırılma öncesi oluşan risk: İşlemi yapan taraflardan birinin, işlemin süresi içinde, sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getiremeyeceğinin anlaşıldığı durumu;

Ülke riski: Uluslararası kredi işlemlerinde, krediyi alan kişi ya da kuruluşun faaliyette bulunduğu ülkenin ekonomik, sosyal ve politik yapısı nedeniyle yükümlülüğün kısmen veya tamamen zamanında yerine getirilememesi ihtimalini;

Transfer riski: Krediyi alan kişi ya da kuruluşun bulunduğu ülkenin ekonomik durumu ve mevzuatı nedeniyle döviz borcunun aynı türde veya konvertibl diğer bir döviz ile geri ödenememe ihtimalini;

Likidite riski: Bankanın nakit akışındaki dengesizlik sonucunda nakit çıkışlarını tam olarak ve zamanında karşılayacak düzeyde ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip bulunmaması;

Piyasaya ilişkin likidite riski: Bankanın piyasaya gerektiği gibi girememesi, bazı ürünlerdeki sığ piyasa yapısı ve piyasalarda oluşan engeller ve bölünmeler nedeniyle pozisyonlarını uygun bir fiyatta, yeterli tutarlarda ve

hızlı olarak kapatamaması veya pozisyonlardan çıkamaması durumunda ortaya çıkan zarar ihtimalini;

Fonlamaya ilişkin likidite riski: Nakit giriş ve çıkışlarındaki düzensizlikler ve vadeye bağlı nakit akımı uyumsuzlukları nedeniyle fonlama yükümlülüğünü makul bir maliyet ile potansiyel olarak yerine getirememe ihtimalini;

Piyasa riski: Bilânço içi ve bilânço dışı hesaplarda bankalarca tutulan pozisyonlarda finansal piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklanan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişmelerine bağlı olarak ortaya çıkan faiz oranı riski, hisse senedi pozisyon riski ve kur riski gibi riskler nedeniyle zarar etme ihtimalini;

Faiz oranı riski: Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın pozisyon durumuna bağlı olarak maruz kalabileceği zarar ihtimalini;

Operasyonel risk: Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıpları ya da zarara uğrama ihtimalini;

Mevzuata ilişkin yetersiz bilgi riski: Banka tarafından yetersiz ya da yanlış yasal bilgi ve belgeye dayanarak yapılabilecek işlemler neticesinde hakların beklenenden düşük, yükümlülüklerin ise beklenenin üzerinde gerçekleşme ihtimalini;

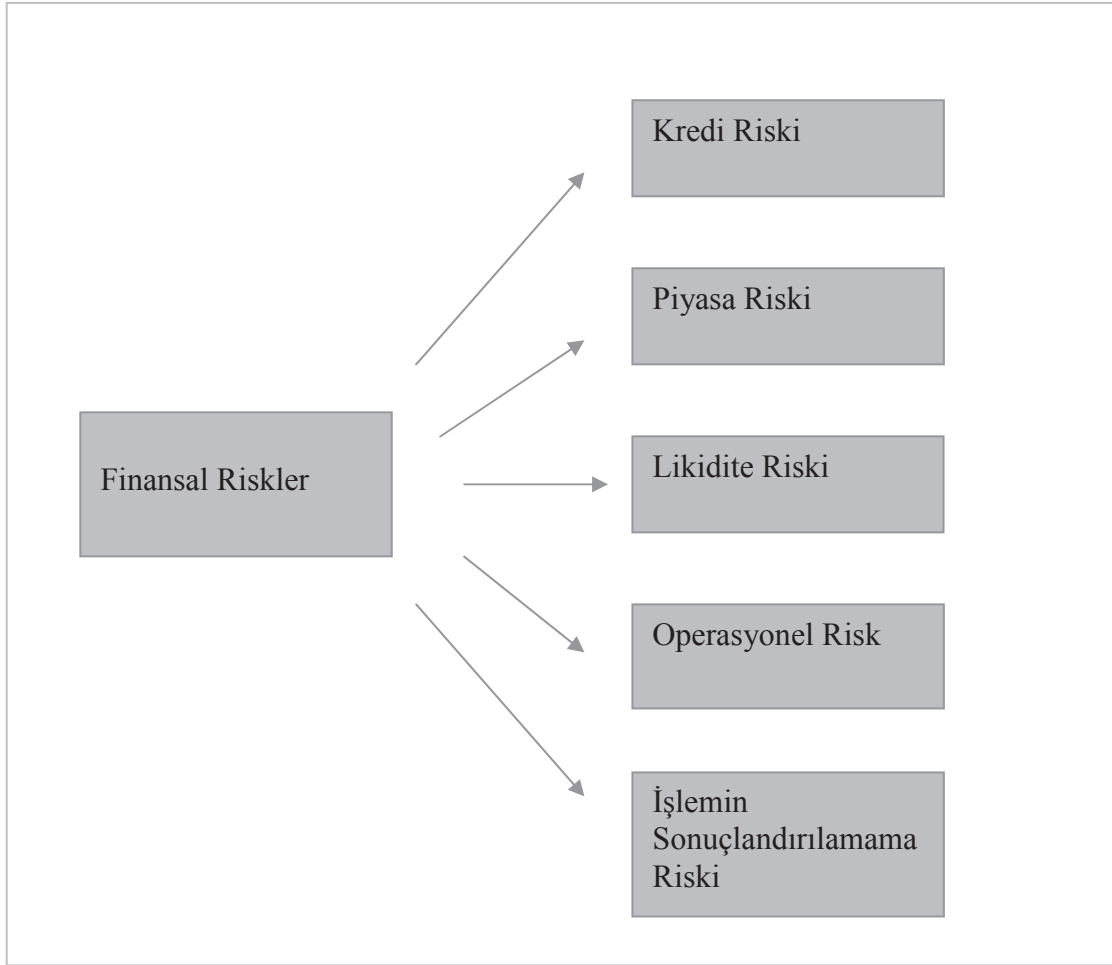
İtibar riski: Faaliyetlerindeki başarısızlıklar ya da mevcut yasal düzenlemelere uygun davranılmaması neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya itibarının zedelenmesi ile ortaya çıkabilecek kayıpları;

Düzenlemelere uyulmama riski: Mevzuat hükümlerine ve yasal yükümlülüklere uyulmaması sonucu ortaya çıkabilecek kayıpları ifade eder.”

Yukarıda mevzuatsal açıdan risklerin tanımı yapılmış olmakla birlikte, bankacılık yönünden risklerin finansal açıdan tanımı aşağıdaki kısımlarda daha geniş boyutta incelenecektir.

Bankalar, üstlendikleri görevler ve yaptıkları hizmetler nedeniyle ekonomik sistemin en önemli kurumlarıdır. Bu önemleri nedeniyle faaliyetlerini etkileyecek bir çok risk unsuruyla karşılaşmaktadırlar. Bu risk unsurları; operasyonel riskler, yönetim riski, pazar riski, kredi riski, likidite riski, piyasa riski, işlemin sonuçlandırılmama riski, döviz kuru riski, faiz oranı riski ve diğer risk çeşitleri olarak sıralanabilir. Bankalar finansal yapılarını tehdit eden bu riskleri öngörmek, tespit etmek ve yönetmek

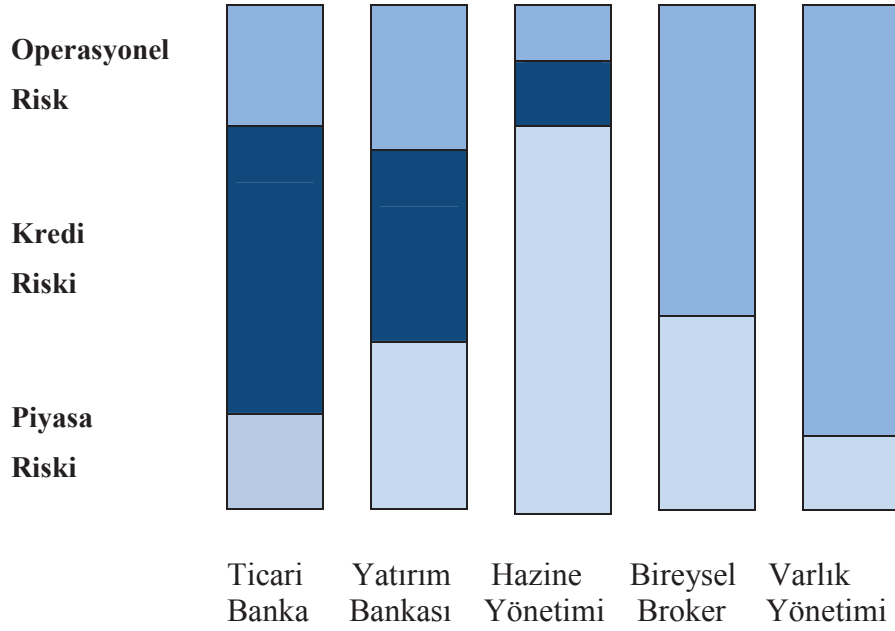
zorundadırlar. Şekil 1.4 bankaların maruz kaldığı finansal risk çeşitlerini özetlemektedir.

Şekil 1.4: Finansal Risk Çeşitleri

Kaynak: Crouhy, Galai ve Mark (2001:35)'den yararlanılmıştır.

Dünya’da global ölçekli finansal kurumların risklerinin gelişmiş piyasalardaki; piyasa riski, kredi riski ve operasyonel riskleri arasındaki dağılım ise Şekil 1.5’de belirtilmektedir. Şekil incelendiğinde kredi riskinin ticari ve yatırım bankalarında ağırlıklı olarak yoğunlaştığı, piyasa riskinin menkul alım satımının en yoğun yaşandığı hazine yönetim şirketlerinde etkin olduğu ve operasyonel riskin ise varlık yönetim şirketlerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

Şekil 1.5: Gelişmiş Piyasalardaki Finansal Risk Dağılımları

Kaynak: Philippe (2000:450)

Bankalar, en uç noktada yer alabilecek unsurların ve bunların sonucunda ortaya çıkabilecek bir yükümlülük ve zararın, portföyleri ile risk yapıları üzerindeki olası etkilerini inceleyebilmek amacıyla, düzenli ve ayrıntılı olarak, stres testi, senaryo analizi programları uygularlar. Söz konusu programların sonuçları mümkün olduğu ölçüde risk sınırlarının veya limitlerinin tespitinde bir yönetim aracı olarak kullanılır. Belirlenen portföy stratejileri, yapılması planlanan işlemlerin etkin bir şekilde yürütülmesi, bir kriz durumunda pozisyonların en iyi şekilde yönetilmesini sağlamak amacıyla ve sık aralıklarla operasyonel birim yöneticilerine bildirilir. (Takan, 2002:514).

Para ve sermaye piyasaları istikrarlı olan gelişmiş ülkelerde, kredi riski en önemli risk olarak algılanırken gelişmekte olan ülkelerde piyasa riskleri bankaları önemli zararlarla karşı karşıya bırakabilmektedir. Ancak kredi riski, gelişmekte olan ülkelerde normal piyasa koşullarında da önem gösteren bir risk türüdür. Türk bankacılık sektörü çoğunlukla kredi, likidite, faiz ve kur riskleri ile karşı karşıya kalmaktadır (TCZB, 2007:1).

1.2.2.1. Kredi Riski

Kredi riski işlem yapılan tarafın vadesinde yükümlülüklerini yerine getirmemesine ilişkin risktir (Uludağ, 2001:11). Banka müşterisinin yapılan sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden dolayı, bankanın karşılaştığı durumu ifade etmektedir. Kredi riski, bir borçlu tarafından daha önceden imzalanan karşılıklı anlaşmanın şartları doğrultusunda ödenmesi beklenen tutarın, beklenen zamanda ödenmemesi durumunu ifade etmektedir. Ayrıca, borçlunun kredi derecesinde meydana gelebilecek ani düşüşlerde kredi riski kapsamında değerlendirilmelidir. Kredi riski doğal olarak kredi kayıplarına neden olabilmektedir. Bu kayıplar borçlu kurumun bankaya ödemekle sorumlu olduğu miktar ve teminatların nakde dönüştürülmesi sırasında ortaya çıkacak her türlü masraf olarak nitelendirilmektedir (TCZB, 2005b:35).

Kredi kayıpları, bankaların kredilendirme fonksiyonunun vazgeçilmez bir parçasıdır ve bir bankanın tüm iş birimlerini etkilemektedir. Gelişmiş risk yönetimi uygulamalarının kullanıldığı ülkelerde, kurumlar kendilerini kredi kayıplarına karşı kredi risk sermayesi¹ rezervleri ile korumaktadırlar. Gelecekte oluşabilecek kredi portföy kayıplarını öngörmek oldukça zor olmakla beraber, istatistiksel analizler, kredi kayıplarına karşı korunmak için gerekli sermaye ve rezervlerin belirlenmesinde ve yönetim kararlarının alınmasında yardımcı olmaktadır (TCZB, 2005b:35).

Bankacılık kredi işine dayanmakla birlikte, özü itibarıyla, ihtiyaç duyulan fonun temininden daha çok kredibilite bilgisinin toplanması ve işlenmesine dayanır. Dolayısıyla bankalar temelde istihbarat kuruluşlarıdır. Bankalar da diğer firmalar gibi kâr amacı güden ticari işletmelerdir ve öncelikli hedefleri verdikleri kredilerin faiziyle birlikte tahsilatını garanti altına almaktır. (Aktaş ve diğ., 2009:89). Kredi riski, müşterilerin geri ödeme sıkıntısına düşmelerinden kaynaklanır, en basit anlatımıyla bir bankanın kredi müşterisinin ya da kendisiyle anlaşmaya taraf olanın anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır (BIS, 1999:1).

¹Kredi portföyünde oluşabilecek beklenen ve beklenmeyen kayıpları karşılamak için gerekli olan emniyet sermayesidir.

1.2.2.2. Sermaye Yeterliliği Riski

Sermaye yeterliliği riski bankaların mevcut sermayeleri ile gerçekleşen risklerinden oluşan kayıplarını telafi edebilme gücünü ifade eder. Eğer mevcut sermayesi, söz konusu risklerin sebep olduğu kayıpları karşılamaya yeterliyse, risk düşük demektir. Eğer mevcut sermaye, kayıpları karşılayamayacak durumda ise risk yüksek demektir. Bu durumda gerekli önlemlerin en kısa sürede alınması gerekmektedir (Yıldırım, 2004:7).

Altıntaş (2006), düzenleyici otoritelerin bankalar için minimum sermaye yeterliliği öngörmesi, hatta asgari sermaye yeterliliği standartlarının uluslararası nitelik kazanmasının ardında yatan nedenleri şu şekilde sıralamaktadır.

“I-Bankacılıkta sermayenin gördüğü en önemli işlev, alınan risklerden kaynaklanabilecek olası ya da beklenmeyen yüksek kayıpların karşılanmasıdır. Bu türden kayıplar gerçekleştiğinde, kalan sermayenin bankanın faaliyetlerine sağlıklı bir şekilde devam etmesine olanak verecek düzeyde olmalıdır.

II-Sermaye bankacılıkta yalnızca beklenmeyen, ya da olası kayıpların karşılanması için değil, borçları ödeme gücü başka bir ifadeyle likidite yeterliliği açısından da önemlidir. Sermayesi güçlü bankalar, serbest sermayelerini daha düşük getirili ancak daha likit yatırımlarda değerlendirebildiklerinden, kriz veya panik dönemlerinde tasarruf sahiplerinin taleplerini daha rahat yerine getirebilmektedirler.

III-Yalnızca bireysel olarak bankaların değil, bir ülkedeki tüm bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği ile faaliyet göstermesinin sağlanması, sistemik kriz riskini azaltır ki, bu durumda sistem içindeki zayıf tek bir banka bile tüm sektör için tehlike arz edebilir.

IV-Ulusal ve uluslararası çapta, kamu ve özel sermayeli tüm bankalar için uygulanan eşit sermaye yükümlülükleri bir taraftan finansal istikrara hizmet ederken, diğer taraftan çok düşük, ya da farklı sermaye oranlarıyla çalışılmasından kaynaklanabilecek haksız rekabeti önleyici bir işlev görür.”

Özkaynakların riskleri karşılaması, borçların özkaynaklara oranı, büyük kredilerin özkaynaklara oranı, duran varlıkların özkaynaklara oranı gibi oranlarla ölçülebilir. Bu oranların bankaların öngörülemeyen zararlarını telafi edebilme kabiliyetleri bakımından belli bir düzeyin üzerinde olması beklenir. Amaç banka sermaye tabanının risk ağırlıklı aktifleri ne ölçüde karşıladığını ölçmektir. Sermaye yeterliliğinde bankanın cari ve gelecek projeleri ve üstlenilecek risk seviyesi göz önünde bulundurulmalıdır (Uyar, 2003:19). Bankacılık otoritelerini, denetçi kuruluşları ve bankaları teknik açıdan en çok zorlayan husus, maruz kalınan riskler (beklenmeyen kayıplar) karşısında banka için ne kadar bir sermayenin yeterli olacağını sağlıklı

şekilde belirlenmesidir. Düzenleyici otoriteler, bankaların risklerine karşı bulundurmaları gereken sermaye büyüklüklerini belirlemektedir. Sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemeler, bankaların üstlendiği risklerle uyumlu asgari sermaye büyüklüklerinin belirlenmesini hedeflemektedir (Candan ve Özün, 2009:6).

1.2.2.3. Piyasa Riski

Piyasa riski, iktisadi gelişmelerden dolayı fiyatların veya oranların olumsuz yönde değişerek, yapılan yatırımın zararla sonuçlanmasına ilişkin risktir. Piyasa riski, faiz oranı, döviz kuru, hisse senedi veya mala dayalı piyasalardaki fiyat dalgalanmaları nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Uludağ, 2001:9).

Faiz Riski; Faiz oranlarındaki hareketler nedeniyle bankanın finansal durumuna bağlı olarak maruz kaldığı risktir. Faiz riski hem bankanın gelirleri hem de bilanço ve bilanço dışı kalemlerinin ekonomik değerleri üzerinde etkisi vardır (Bolgün ve Akçay, 2005:195).

Kur Riski; Bankanın bir para cinsinden varlıkları ve yükümlülükleri arasında fark olması durumunda kurdaki değişim yönünün, banka yükümlülüklerinde artış meydana getirmesi tehlikesi olarak tanımlanabilir (Sayım ve Er, 2009:13). Farklı para birimlerinin değer kazanma ve kaybetme oranlarının zaman içinde farklılık arz etmesi değişkenliğin artması bu risk türünün en önemli kaynaklarından biri olarak görülmektedir (Babuşçu, 1997:74).

1.2.2.4. Operasyonel Riskler

Bankalar, faaliyetleri nedeniyle finansal risklerin yanısıra finansal nitelikte olmamakla birlikte maddi ve itibari kayıplara yol açabilen risklere de maruz kalmakta, hatta bu tür risklerin gerçekleşmesi nedeniyle faaliyetleri son bulabilmektedir (Candan ve Özün, 2009:269).

Son yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler, piyasa değişiklikleri, ürün ve hizmetlerdeki değişimler ve beklenmeyen olaylar, bankaların operasyonlarının da değişmesine neden olmuş ve bu doğrultuda faaliyet risk yönetimi, bankaların ve denetim otoritelerinin gündeminde kredi ve piyasa riski dışında ayrı bir disiplin olarak önemini arttırmıştır. Bu nedenle operasyonlardaki değişimlerin kontrol altına alınması günümüzde banka

yönetimleri için önemli yönetsel problemlerden biri haline gelmiştir (TCZB, 2005b:40). Operasyonel risk, önceleri piyasa ve kredi riski dışında kalan tüm diğer ölçülemeyen riskler olarak ifade edilmiş ancak bu tanımın risk ölçümü için yeterli olmadığı düşünülerek zamanla ayrı bir risk grubu şeklinde inceleme ve değerlendirmeye alınmıştır. Basel Komite tarafından daha sonra yapılan diğer bir tanıma göre operasyonel risk: "Yetersiz ve başarısız içsel yöntemden, insan ve sistemlerden ya da dışsal olaylardan kaynaklanan, doğrudan veya dolaylı zarar riski" olarak ifade edilmiştir (BIS, 2001:2). Bankaların karşılaştıkları en eski risk türü olan operasyonel riski, banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçması, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilememesi, banka yönetimindeki hatalar, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar gibi iç etkenler ile banka dışında üçüncü kişilerle ilgili sahtekârlık olayları, deprem, yangın, sel gibi felaketler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşa gibi dış faktörlerden kaynaklanabilecek kayıp ya da zarara uğrama ihtimalidir (TCZB, 2005b:40).

Şekil 1.6: Operasyonel Risk Yönetim Süreci

Kaynak: TCZB (2005b:40)

Yukarıdaki şekil banka risk yönetim strateji ve politikaları doğrultusundaki operasyonel risk yönetiminin; tanımlama, entegrasyon, sınıflandırma, veri, kontrol ve izleme süreçlerini belirtmektedir.

Operasyonel risk çeşitlerinden; banka işlem süreçleri riski, bilgi sistemleri riski, yönetim riski ve insan kaynakları riski aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Banka İşlem Süreçleri Riski; İş akış süreçlerindeki belirsizlikler, organizasyon planından kaynaklanan aksaklıklar, yanlış raporlama, izleme ve dökümantasyon, muhasebe sisteminden kaynaklanan sorunlar, kurum içi iletişimdeki aksaklıklar, mevzuata uyum aşamasında yaşanan sorunlar ve bunların oluşturduğu riskler, süreçlerden kaynaklanan operasyonel riskerdir. Teşkilat yapısının çok büyük olması, yönetimdeki hatalar, ürünlerin kompleksitesi, bürokratik işlemlerin yoğunluğu gibi nedenlerden dolayı bankaların işlem süreçleri riski artmaktadır (TCZB, 2005b:43).

Bilgi Sistemleri Riski; Yazılım-donanım ve networkden kaynaklanan aksaklıklar, telekomünikasyon kesintileri, bilgisayar virüsleri, sistemlerin iş yükünü kaldıramaması gibi aksaklıklar sonucu sistem kaynaklı operasyonel riskler oluşmaktadır. 7 gün 24 saat çalışan sistemler, internet bankacılığı, ATM makinaları ve global düzeyde hizmet verilmesi gibi nedenler, bankalarda sistem kaynaklı operasyonel riskleri arttırmaktadır (TCZB, 2005b:42).

Yönetim Riski; Tüm risk çeşitleri içinde yönetim riski bankaların risk seviyelerini belirleyen en etkin risk çeşitlerinden biridir. Bankanın en tepe yönetiminden en alt kademedeki yöneticisine kadar alınan her karar kurumun işleyişini olumlu ya da olumsuz etkilemekle birlikte bankanın varlıklarının kalitesini, kârlılığını, etkinliğini, verimliliğini ve risk yönetimindeki başarısını belirlemektedir.

Yönetim riski, üst düzey yönetici kadrosun da bulunması gereken niteliklerin, tecrübenin ve yeterli bilgi düzeyinin olmayışından dolayı ortaya çıkan ölçülmesi zor olan nitel bir risktir. Ancak sonuçları açısından gözlemlenebilir. Yönetim kadrosunun alacağı her karar kurum için çok önemlidir. Alınan ve uygulanan yanlış bir karar kurumda beklenmeyen ciddi sonuçlar doğurabilir. Yönetim hataları sonucu kurumun finansal durumu, işletme faaliyetleri ve rekabet gücü bozulabilir ve kurumun taşıdığı diğer finansal risk faktörlerinde artış ortaya çıkabilir (Atan, 2002:34).

İnsan Kaynakları Riski; İnsan kaynakları riski, çalışan, karar veren, planlayan olarak insan faktörünün mal ve hizmet üreten kurumlarda, şirketlerde beklenen sonucu olumsuz yönde etkileme tehlikesi olarak tanımlanabilir (Sayım ve Er, 2009:11).

1.2.2.5. Likidite Riski

Likidite, bankanın varlıklarını belirli bir anda kayba uğramadan nakde dönüştürme yeteneğinin ölçütüdür. Başka bir anlatımla, likidite; bankaların varlık artışlarını karşılayacak fonları sağlayabilme ve yükümlülüklerini vadesinde yerine getirebilme yeteneğidir. Bolgün ve Akçay'a göre likidite riski (2005:197); bankanın yükümlülüklerindeki azalmayı iyi düzenleyememesi ya da aktiflerindeki artışı karşılayacak şekilde yeterli kaynak bulunduramaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

Likidite riski iç ve dış kaynaklı olabilmekte ve bu çerçevede iki kategoride ele alınmaktadır (Candan ve Özün, 2009:367).

Fonlamaya İlişkin Likidite Riski; Nakit giriş çıkışlarındaki düzensizlikler ve nakit akımı uyumsuzlukları gibi bilanço yapısından kaynaklanan nedenlerle bankanın cari veya gelecekte beklenen ve beklenmeyen yükümlülüklerinin zamanında yerine getirilememesi durumunun bankanın faaliyetleri ile genel finansal durumu üzerinde olumsuz etki yaratması ihtimalidir.

Piyasaya İlişkin Likidite Riski; Piyasa derinliğinin bulunmaması, işleyişinin bozulması, likidite düzeyinin yetersiz olması ya da piyasalarda oluşan diğer engeller nedeniyle banka pozisyonlarının makul bir fiyattan, zamanında ya da yeterli miktarda nakde dönüştürülememesinden kaynaklanan zarar ihtimalini ifade etmektedir.

Gerek tahsil edilemeyen kredi alacakları nedeniyle ayrılan karşılıklar, gerekse kaybedilen alternatif getiri maliyeti bankalar açısından özellikle son on yıl içerisinde önemli miktarda sermaye erozyonuna neden olmuştur. Bunun yanı sıra, tahsil edilemeyen nakit akımları, yeni aktiflerin fonlama ihtiyacını gideremediği için likidite riski de yaratarak bankaların aktif-pasif dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Fonlama ihtiyacı arttıkça, yeni fonlama maliyetinin yükselmesi kârlılığı olumsuz yönde etkileyecektir. Tahsil edilemeyen tutar kadar oluşacak fonlama ihtiyacı likidite riski doğuracaktır. Nitekim sorunlu kredi oranı yüksek olan bankaların kâr eksikliği yerine likidite riski sorunuyla karşılaştıkları gözlemlenmektedir. Kredi riski ile

doğrudan ilişkili olan riskin esasen likidite riski olduğunu ifade etmek yanıltıcı olmayacaktır (Candan ve Özün, 2009:341). Özellikle 2008 yılında yaşanan ve bazı ülkelerde belirli derinliklerle halen devam etmekte olan global krizin başlangıç nedeninin, bankaların yoğun likidite riskine maruz kalması ve sonrasında kredi riski ile birlikte diğer risklerin krizi tetiklemesi nedenleriyle, Basel III'e doğru atılan adımlarda bankaların likidite riskine karşı önlem alınarak "Likidite Karşılama Oran" ihdas edilmiştir. Bu deneyimler likidite riskinin çok önemli risk unsuru olduğunu ve bu riske karşı ciddi önlemler alınması gerektiğini göstermektedir.

1.2.2.6. Diğer Bankacılık Riskleri

Diğer bankacılık riskleri bilanço riski, politik riskler, yasal düzenleme riski, pazarlama riski, taahhüt riski, yoğunlaşma riski gibi ana risk faktörleri kadar etkili olabilecek düzeyde risklerdir. Belirtilen risk çeşitleri aşağıda açıklanmaktadır.

Bilanço Riski; Bu tip risklerden korunmak için doğru, şeffaf, planlı aktif-pasif yönetimi stratejileri uygulanmalıdır. Banka yönetim kurulu, yasal zorunlulukları dikkate alarak banka aktifinin ne ölçüde kredi, menkul ve iştiraklerden oluşacağını belirlemelidir. Bilanço aktifindeki büyümenin pasifte nasıl fonlanacağını ana hatlarının belirlenmesi önemlidir. Kaynak maliyetlerinin belirlenmesi, maliyetlerde ortaya çıkan dalgalanmaların takibi aktif-pasif yönetiminin önemli bir stratejisidir. Bilanço yapısından kaynaklanan risklere ve kur risklerine yönelik olarak bankalar, döviz pozisyonları çeşitlendirmesi, bankalararası veya banka ile müşterisi arasındaki vadeli faiz oranı sözleşmesi, bankaların organize olmuş piyasalar ile yaptığı özel sözleşmeler, finansal araçların karşılıklı değişimi veya finansal araçların gelecekte bir tarihte belli bir fiyattan alım/satım taahhüt işlemleri yaparak riskten korunma sağlayabilirler (TCZB, 2000:7).

Politik Riskler; Genel ekonomi politikaları sonucu ortaya çıkan politik riskin değerlendirilmesi ülkenin sahip olduğu sosyal ve politik faktörlerle ilişkilidir. Bir ülkenin yükümlülüklerini karşılama konusunda gösterdiği kararlılık ve isteklilik ülkenin taşıdığı politik risk konusunda bir göstergedir. Politik riskler bankacılık sektörünü direkt olarak etkileyen risklerin başında gelmektedir. Bankaların çeşitli sebeplerden oluşabilecek olan politik riskten korunabilmesi ve zararlarını en aza indirebilmesi için, ülke içinde değişen makro ekonomik hedeflere ve göstergelere göre

kısa vadeli politikalarını değiştirebilme yeteneğine sahip olması gereklidir. Bu da banka üst yönetiminin kalitesi ile doğrudan ilişkili bir durumdur. Yönetimin kalitesi bankanın taşıyacağı politik riski azaltıcı bir unsurdur.

Yasal Düzenleme Riski; Yasal düzenleme riski, bankacılık sektörü için yurtiçi ve yurtdışında yapılan yasal düzenleme, kanun ve kararnelerde meydana gelen değişimlerin yarattığı risklerdir. Yasal risk, yetersiz veya yanlış yasal bilgi ve doküman sebebiyle alacakların değer kaybetmesi, geri dönmeme veya yükümlülüklerin beklenenden fazla olması durumunu ifade eder. Yasal düzenlemeler bankaların kârlılığını ve bankacılık faaliyetlerini önemli ölçüde etkiler. Mevcut yasalar bankalar ile ilgili yasal sorunların çözümünde yetersiz kalabilir veya bir banka için alınacak özel bir kararın bankacılık sektörünü olumsuz etkileyebilmesi mümkündür (Atan, 2002:35).

Pazarlama Riski; Bankanın pazarladığı ürünlerin pazarın gereklerine uymaması, pazarı yeterince tanımama ve buna uygun olarak konumlanamama ve işletme giderlerinin olması gerekenlerden fazla olmasından kaynaklanan risklerdir.

Yoğunlaşma Riski; Bankanın özsermayesinin önemli bir kısmını aynı sermaye piyasası araçlarının ihraççısına veya bir kişi ya da bir kuruma bağlaması veya fonlamayı aynı kişi ya da kurumdan yapmış olmasından kaynaklanan risktir. Bu risk esasen 5411 sayılı Bankacılık Kanununda dikkate alınmaktadır. Basel komisyonu ve Avrupa Topluluğu öngöröleri birbirlerine paraleldir ve yoğunlaşma riskinin başladığı sınır veya eşik olarak özsermayesinin (sermaye tabanı) %25'i kabul edilmektedir (Atan, 2002:41).

Taahhüt Riski; Bankanın taahhütlerini zamanında ya da sözleşme koşullarında belirtilen şartlarda yerine getirememesi sonucu itibar kaybetmesi ve sonucunda da uğradığı finansal zararlardır.

1.2.3. Bankacılıkta Risk Yönetimi

Son yıllarda finansal piyasalarda birbiri ardına ve etkisi uzun süren önemli krizler yaşanmaktadır. Üstelik son dönemde yaşanan krizlerin globalleşme sürecinin bir sonucu olarak, bulaşma etkisi (contagion effect) ile dünya piyasalarına da kolayca yayılabildiği görölmektedir. Bu durum krizlerin sadece ülkelerin kendilerinin değil,

dünya piyasalarının da bir sorunu haline gelmesine neden olmaktadır. Böyle durumlarda alınan en temel önlem, gözetim ve denetim sisteminin etkinleştirilmesi ve uluslararası standartların oluşturularak uygulanmasının sağlanmasıdır (Aras, 2005:2).

Dünya'daki yaşanan ekonomik gelişmeler ulusal ve uluslararası bankacılık sisteminin yapısal unsurlarını da etkilemiştir. Bankalar ve diğer finansal kurumlar açısından etkin risk yönetimi, ulusal ve uluslararası piyasaların finansal istikrarını korumak için kaçınılmaz bir olgu haline gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, banka bünyesinde etkin bir risk yönetimi sisteminin oluşturulması için gerekli temel unsurlar şöyle sıralanabilir (TCZB, 2005b:7).

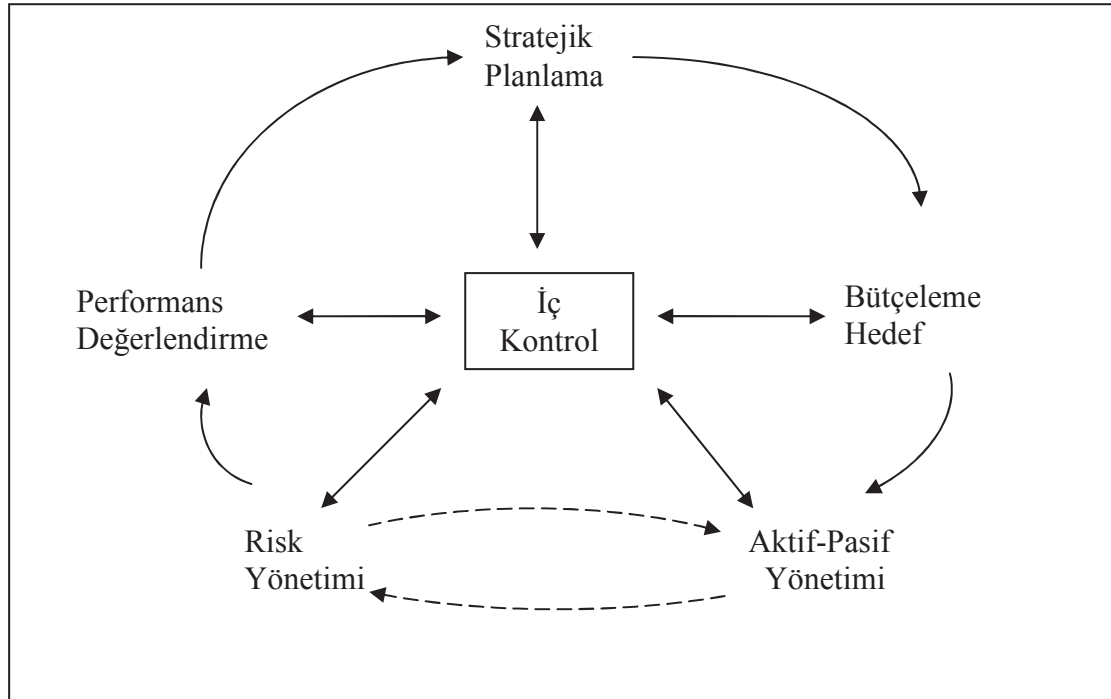
- Yönetim kurulunun risk yönetimi sürecini solo ve grup (konsolide) bazında oluşturması ve gözetim altında tutması,
- Uygulama usullerinin ve risk limitlerinin kurum çapında tesisi
- Risk ölçüm, analiz ve izleme işlevlerinin gerçekleştirilmesi,
- Kurum çapında etkin bir “Yönetim Bilgi Sistemi”nin mevcudiyeti,
- Kurum çapında entegre ve doğru verilerin mevcudiyeti,
- Kullanılan onaylanmış risk modellerinin varlığı,
- Kurum çapında kapsamlı iç denetim uygulamasının bulunması,
- Kurum içinde “Risk Kültürü” oluşturulması.

Günümüzün modern işletme teorisinin ulaştığı en kapsamlı çözümlerden bir tanesi risk yönetimidir. Çünkü risk yönetimi getiri, sermaye ve riski ilişkilendiren; bunların arasında optimum dengeyi kuran bir yaklaşım, bir yönetim tekniği, bir yönetim anlayışıdır. Risk yönetimi tüm işletmeler için önemli bir iştir. Ancak bankalar için ayrıca özel bir öneme sahiptir. Çünkü bankacılık sektöründe ortaya çıkabilecek olan yeni bir risk, sadece o sektörü değil, ekonomik sistemin tamamını peşinden sürükleyebilmektedir (Çolak, 2001 : 117).

Her sektörde karşılaşılan risklerde olduğu gibi Bankacılık risklerinin de yönetilebilmesi için öncelikle gruplandırılması gerekmektedir. Birincisi kontrol edilebilir riskler grubu ve ikincisi ise kontrol edilemeyen riskler grubudur. Kontrol edilebilen riskler; risk azaltıcı tekniklerin kullanılması veya riski doğuracak işlemlere ilişkin limitlerin uygulanması suretiyle bankanın zarara uğrama ihtimalinin azaltılmasının mümkün

olduğu riskler olarak tanımlanmaktadır. Kontrol edilemeyen riskler ise; kontrol edilebilir risklerin zaman içinde değişebilirliğine bağlı olarak, herhangi bir risk ölçme ya da risk ölçme ve azaltma tekniği kullanmak veya limit uygulamak suretiyle gerçekleşme olasılığı önceden tahmin edilemeyen ve ortaya çıktığı anda gerçekleşen zarar riski (BDDK, 2001:2) olarak tanımlanmaktadır.

Örgütlenme ve insan kaynakları ile ilgili konular dışarıda bırakılarak bankanın işleyişinin bir anlık fotoğrafı çekildiğinde, bütün faaliyetlerin aşağıdaki figürdeki gibi birbirini takip eden işlevsel süreçlerden geçilerek gerçekleştirildiği görülecektir. Bu süreçler tek tek ürün ya da hizmet bazında olduğu gibi, her türlü faaliyeti içeren bütün bir banka sisteminin işleyişi için de geçerlidir (Yavuz, 2002: 21).

Şekil 1.7: Risk Yönetiminin Banka Yönetim Fonksiyonları İçindeki Yeri

Kaynak: Yavuz, (2002:21)

Bankanın stratejik yönetim mekanizması (yönetim kurulu), genel olarak hedefleri ve gidilecek yolları belirledikten sonra bu hedefler her bir iş alanıyla ilgili olarak birimler bazında sayısallaştırılır ve bütçelenir. Sermayenin ve diğer kaynakların iş alanları ve ürünlere göre dağıtılmasını da içeren bu süreçten sonra, bankanın iş yapan birimleri (kurumsal krediler, bireysel bankacılık, fon yönetimi vb) hedeflenen rakamlar ve bütçelerine göre portföylerini oluştururlar. Başka bir deyişle hem bankanın

bilançosunu meydana getirirler hem de yaptıkları finansal anlaşmalarla bankayı bilanço-dışı yükümlülükler altına sokarlar. (Yavuz, 2002: 22). Bu işleyiş şemasının da net olarak ifade ettiği gibi, risk yönetimi faaliyeti, aktif-pasif yönetimiyle çok sıkı bir etkileşim içerisinde ve tamamen eşzamanlı olarak gerçekleştirilmeli, bu ikisi birlikte bankanın üzerinde durduğu zemini oluşturmaktadır.

1.2.3.1. Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi

Bankacılıkta risklerin artmasıyla birlikte, uluslararası risk yönetim standartları geliştirilmektedir. Uluslararası arenada güvenilir bir konumu olan Uluslararası Bankacılık Gözetim ve Denetim Komitesi (BIS) risk yönetim sistemleri geliştirmekte, risk yönetimi konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır.

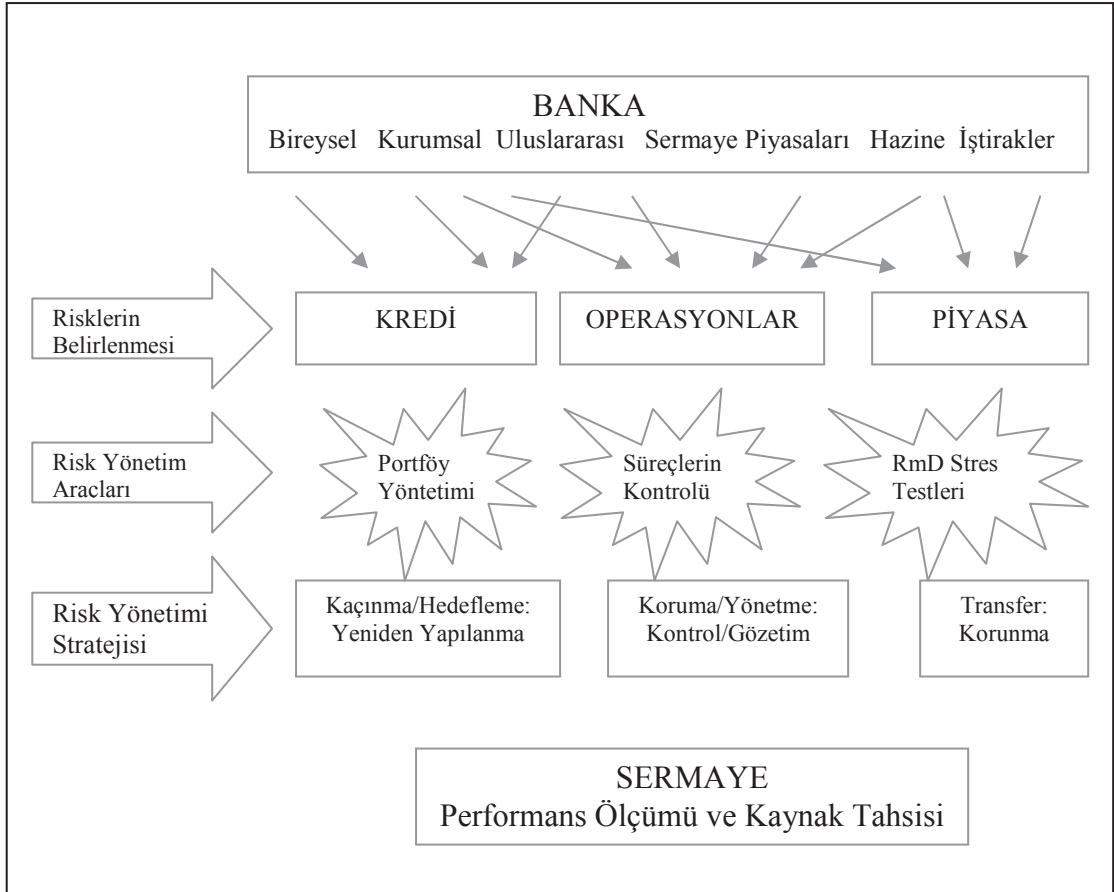
BIS'e göre bankacılık sektörü piyasa riski, kredi riski ve operasyonel risklerle karşı karşıya bulunmaktadır. Çağdaş anlamda risk yönetimi de bir bankanın risklerini iyi tanımlaması, doğru ve zamanında ölçmesi, sürekli gözlemesi ve fiyatlama da dahil olmak üzere bu konudaki karar sürecine en geniş veri tabanını sağlaması konusunda yürütülen faaliyetleri kapsamalıdır. Uluslararası standartlara göre, bankaların kategorik değerlendirmeler yerine bağımsız denetim kuruluşlarının bireysel derecelendirmeleri ile değerlendirilmesi ilke olarak kabul edilmiştir. Bu derecelendirmede ise en ayırt edici faktör olarak bankanın risk yönetimi konusundaki beceri, doğruluk ve şeffaflık düzeyi kabul edilmektedir.

Basel'in ayrıca bankacılık sektörünün muhasebe politikaları, uygulamaları, kredi risk yönetimi, kredi riskleri, kredi kalitesi ve gelirler konusunda kamuoyunun bilgilendirilmesini öngören çeşitli tavsiyeleri de bulunmaktadır. Risk yönetiminin amacıyla paralellik gösteren bu tavsiyeler aşağıda belirtilmiştir (Takan, 2002:516);

- Bankalarca, kamuoyuna sunulan yıllık finansal raporları, bankanın büyüklüğü ve faaliyetlerinin yapısına uygun olarak düzenlenmeli,
- Bankalar, taşıdığı kredi risklerinin hesaplanmasında dikkate aldığı muhasebe politikaları, uygulamaları konusunda kamuoyunu bilgilendirmeli,
- Bankalar, özel ve genel karşılıkların ayrılmasında uygulanan muhasebe yöntem ve teknikler hakkında kamuoyunu bilgilendirmeli ve kullandığı temel varsayımları açıklamalı,
- Bankalar, faaliyetleri dolayısıyla taşıdığı kredi risklerinin yapısı ile ilgili bilgiyi kamuoyuna sunmalı ve bu risklerin nasıl ortaya çıktığını tanımlamalı,

- Bankalar, kredi risk yönetimi fonksiyonunun yapısı ve örgütlenmesi hakkında kamuoyunu bilgilendirmeli,
- Bankalar, tahsili gecikmiş alacakları ve verimsizleşen aktiflerinin yönetiminde kullandığı teknik ve yöntemler hakkında kamuoyunu bilgilendirmeli,
- Bankalar, faaliyet alanlarına göre kullandığı krediler hakkında kamuoyunu bilgilendirmelidir. Mevcut kredi riskleri ve gelecekteki muhtemel riskler hakkında bilgi vermelidir.

Finansal risk yönetim sürecinin, kurumların finansal piyasalarla ilgili riskleri yönetmesini mümkün kılan bir stratejiler bütünü olduğu düşünüldüğünde kurum çapında risk yönetimi anlayışı, öncelikle bankaların organizasyon içinde risk yönetimi sistem ve süreçlerinin sahiplenilmesi ile sürekli bir iyileşme ve gelişme sağlamaya yönelik bir risk kültürü oluşturmalarını gerekli kılmaktadır (Aktan, 2007:246).

Şekil 1.8: Kurum Çapında Bütünleşik Risk Yönetimi

Kaynak: Deloitte&Touche (2001:8)

Yukarıdaki şekilde de görüleceği üzere, bütünleşik risk yönetimi yalnızca sayısal yöntemler bütünü değildir. Bu açıdan, risk yönetiminde kullanılacak yöntem ve modellerin riskin ölçülmesinde bir araç olduğu, bununla birlikte ölçülen riskleri yorumlayıp stratejik kararlar alarak, raporlamanın sağlam yargı ve sağduyulu yetkin insan kaynağı ile sağlıklı bir şekilde değerlendirilebileceği gözden kaçırılmamalıdır.

Son yıllardaki bankacılık sektöründeki değişim ve gelişimle birlikte kurum çapında bütünleşik risk yönetiminin de evrimleşmesi gerekliliğine yönelik Atan'ın tespiti önemlidir.

“Türkiye açısından, bankacılık sektörünün ve özellikle ticari bankaların, finans sisteminin bel kemiği olduğu göz önünde tutulursa, bu kurumların güvenli çalışmasının ekonominin bütünü açısından ne kadar önemli hale geldiği açıkça görülecektir. Öte yandan, bugün içinde faaliyette bulunan Türkiye ekonomisinin sosyo-ekonomik ve siyasi yapısındaki gelişmeler doğrultusunda sürekli bir yapılanma içinde bulunan sektör, finansın küreselleşmesi ve liberalleşmeyle birlikte, yurtdışı piyasa koşullarındaki değişimlere de en duyarlı sektörlerden biri haline gelmiştir. Sektörün yapısı ve yaşadığı bu değişim süreci, yıllarca kamu borçlanma gereği risksiz ve kârlı çalışmış olan Türk bankalarını birbirine bağlı iki temel “etkin performans (*kârlılık*) ve kurum çapında bütünleşik risk yönetimi” alanlarında başarılı bir yönetim tarzı geliştirmeleri açısından zorunlu kılacaktır (Atan, 2002:247).”

1.2.3.2. Risk Yönetiminin Amacı

Risk yönetiminde temel amaç kârlılığı arttırmak için sermaye, getiri ve riski birbirleriyle ilişkilendirirken, pazarın sürekli artan ve çeşitlenen zor taleplerini tatmin edebilecek bir risk yönetim sisteminin oluşturulmasıdır (Atan, 2002:5). Risk yönetimi bankaların risk algılarını destekleyen süreçle birlikte gelişmektedir. Günlük banka işlemlerinde koruma sağlarken aynı zamanda finansal krizlerdeki oynak piyasa hareketlerinde pozisyon almada zaman kazandırmaktadır. Risk yönetimi herşeyden önce bankanın gelecekteki belirsizliğe karşı kendini korumaya yönelik önlemlerden oluşmaktadır. Bu önlemler her risk çeşidine göre farklılık gösterebilmekle birlikte özünde bankanın her bir faaliyet alanında koruma sağlamaktadır. Bu koruma bankaların finansal risk haritasındaki kredi, likidite, sermaye yeterliliği, faiz oranı, operasyonel riskleri başta olmak üzere bir çok risk çeşidindeki yıkıcı etkiyi azaltmayı, kontrol ve denetimi sağlamaktadır.

1.2.3.3. Risk Yönetim Süreci

Riske faaliyetleri itibariyle en fazla maruz kalan kurumlar olan Bankaların karşılaştıkları risklerin önceden tahmin edilerek yönetilmesi, risk yönetimindeki başarının anahtarı durumundadır. İyi bir risk yönetimi ise, etkin risk yönetim sürecini gerektirmektedir.

Bankaların risk yönetim süreci aşağıda belirtilen dört aşamadan oluşmaktadır.

- Riskin teşhis edilmesi,
- Riskin ölçülmesi,
- Riskin yönetilmesi,
- Kontrol ve Raporlama,

Bu aşamalar aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

1.2.3.3.1. Riskin Teşhis Edilmesi

Bilançosunu çok iyi tanıyan, faaliyet gösterdiği piyasaların karakteristik özelliklerini çok iyi anlayıp analiz eden ve müşterilerinin ihtiyaç ve beklentilerini anlayıp ona göre faaliyetlerini düzenleyen bir banka, diğer bankalara göre daha avantajlı olacaktır. Bu bankalar, risklerini daha iyi anlayıp yönetebilecek ve sonuçta kârlılığını arttırarak mali yapısını güçlendirebilecek ve en nihayetinde de piyasa payını arttırabilecektir. Risk yönetim sürecinin bu ilk aşamasında, bankaların hazırlıklarını en iyi şekilde yapmaları, takip eden aşamalarda hızlı ve doğru hareket etmelerine imkan verebilecektir. Maruz kaldığı riskleri iyi tanıyan ve bu riskler arasındaki ilişkileri daha her hangi bir risk oluşmadan iyi bir şekilde özümsemek, bu risklerin ortaya çıkması sırasında inisiyatifi bankanın eline verebilecektir. Tersine riskleri ve riskler arasındaki ilişkileri iyi bir şekilde kavrayamamış personele sahip bir banka bu risklerin ölçüm, yönetim ve kontrolünde problemlerle karşılaşabilecektir. Bu bankanın personeli tarafından riskler hatalı ölçülebileceği gibi alınacak tedbirler de yetersiz kalabilecektir. Bu nedenlerle risk yönetim sürecinin bu ilk aşamasında bankaların iyi bir hazırlık yapmaları ve personelini de buna göre yönlendirmesi tavsiye edilmektedir (Eken 2006b:48).

1.2.3.3.2. Riskin Ölçülmesi

Bankalar, maruz kaldıkları risklerin tümünü ölçebilmek için güvenilir ve bütünlük içinde uygulanabilen yapıları, ürün çeşitleri ve faaliyet alanları ile uyumlu risk ölçüm sistemlerine sahip olmalıdır. Risklerin gelişmiş modeller kullanılarak ölçülmesi, risk getiri dengesinin gözetilmesi, bankanın sağlıklı ve basiretli yönetilmesini sağlar. Bankanın maruz kaldığı tüm risklerin, detaylı ve gelişmiş yöntemler kullanılarak yapılan risk analizleri sonucunda kontrol altına alınması ve raporlanmasının sağlanması gerekmektedir. Risklerin ölçümüne yönelik olarak kullanılan modeller riskleri gerçekçi biçimde yansıtmalı, senaryo analizi, stres testleri gibi ilave analizlerle desteklenmeli, geçerliliği değişen koşullara uygun olarak değerlendirilmelidir. Gelişmiş modeller kullanılarak yapılan risk ölçümleri risk iştahının ve risk toleranslarının belirlenmesinde kullanılmalıdır. Senaryo analizleri ve stres testleri ayrıca bankanın acil ve beklenmedik durum planlarında da gözönünde bulundurulmalıdır (Bankacılar Dergisi, 2006:18).

Bankaların risklere olan hassasiyetleri bankaların bilanço kalemleri kullanılarak ölçülebilmektedir. Örneğin faiz oranı riskine olan hassasiyet bankaların faize hassas aktifleri ile faize hassas pasifleri arasındaki fark ya da boşluk ile ölçülürken, kredi riskine olan hassasiyet toplam kredi miktarı ile ölçülebilmektedir. Aynı şekilde döviz kuru riskine olan hassasiyet de bankaların bilançolarında bulunan yabancı para aktif ile yabancı para pasifler arasındaki fark ya da açık pozisyon olarak ölçülmektedir. Belli bir riske olan hassasiyet düzeylerini belirlemek bankaların kendi kontrolleri altındadır. Bilanço kalemleri ile oynayarak bankalar belli bir riske ve/veya belli risklere olan hassasiyetlerini değiştirebilmektedirler. Risk almayı seven bir banka bilançosunun hassasiyetini farklı risklere karşı arttırırken, riskten kaçınan bir banka ise bu hassasiyetini minimum düzeyde tutacaktır (Eken, 2006b:49).

Bankalar maruz kaldıkları riskleri iki amaçla ölçmektedirler. Birincisi bankaların yönetimi tarafından talep edilen taşınan risk ile tahmini kârlılık, sermaye yeterliliği ve piyasa payı arasında bir ilişki kurulmasıdır. Böylece bankalar taşıdıkları risk ile taktik ve stratejik hedefleri arasında var olan ilişkileri analiz edebilmekte ve hedeflere ulaşmada gerekli tedbirleri alma olanağı bulabilmektedirler. İkincisi ise, denetim otoritelerine verilecek raporların hazırlanması amacını taşımaktadır (Eken, 2006b:50).

Tablo 1.7: Riskin İki Boyutu: Volatilite ve Hassasiyet

Toplam Risk	Volatilite * Hassasiyet
Toplam Risk	Sistematik Risk * Sistematik Olmayan Risk
Kredi Riski	Batık Kredi Oranı * Toplam Kredi Miktarı
Faiz Oranı Riski	Faizlerde Dalgalanma * GAP
Kur Riski	Kurlarda Dalgalanma * Döviz Pozisyonu
Likidite Riski	M1'de Dalgalanma * Likidite GAP'ı

Kaynak: Eken (2006b: 49)

Bütün risklere olan hassasiyetini ölçen bir banka, eğer bu risklerin volatilite¹ boyutunu ölçmemişse, o zaman bilançosunun bu risklerden etkilenme düzeyi hakkında yeterli bilgiye sahip olamayacaktır. Bu nedenle bankalar bilançolarında depolanmış bulunan değişik risklere karşı hassasiyetlerinin yanı sıra bu risklerin volatilitelelerini de hesaplamak durumundadır. Riskin hassasiyet boyutu bankaların kontrolü altında olmasına rağmen, volatilite boyutu bankaların kontrolü dışında bulunmaktadır. Yani volatilite piyasa tarafından belirlenmekte ve bankalar onu ancak veri olarak hesaplamalarında kullanabilmektedirler. Bu nedenle toplam riskin azaltılmasında bankalar ancak hassasiyet boyutu üzerinde oynayarak toplam risklerini azaltıp arttırabilmektedirler (Eken, 2006b:49).

1.2.3.3.3. Riskin Yönetilmesi

Yeni Basel düzenlemeleri bankalara, hem kredi riski hem de operasyonel risk için çok daha geniş bir risk ölçme ve risk yönetme esnekliği vermektedir. Böylece daha geniş bir kapsamda sermayenin mevcut riske uyumlu hale getirilmesi ile bankacılık sisteminin daha güvenilir ve daha verimli bir yapıya kavuşması beklenmektedir (Aras, 2007:25). Banka genelinde risk kültürünün yerleştirilmesi için çalışanlarda farkındalığın artırılması ve gerekli eğitim çalışmalarının yürütülmesi gereklidir. Banka çalışanı, yaptığı işin risklerinin ve muhtemel etkilerinin bilincinde olmalıdır.

¹ Volatilite kelimesinin sözlük anlamı oynaklıktır. Genellikle bir finansal enstrümanın belirli bir zaman aralığında değerindeki değişimin standart sapması anlamındadır. Çoğunlukla finansal enstrümanın belirli zaman periyodundaki riskini ölçmeye yarar. Bazen direk bir değer olarak (örneğin 5 TL), bazen de yüzde verilerek (örneğin %5) belirtilir. Volatilite yerine "dalgalanma derecesi" kavramı da kullanılmaktadır.

Risk yönetimi fonksiyonunun yönetim kurulundan başlayarak bankanın en alt kademedeki çalışanına kadar değişik seviyelerde sorumluluklar getirdiği hususu gündemde tutulmalıdır (Bankacılar Dergisi, 2006:18).

Risk yönetiminin amacı, uygun varsayımlar ve parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisini en üst seviyeye ulaştırmaktır. Bu doğrultuda, risk ölçüm sisteminde kullanılacak varsayımların ve parametrelerin belirlenmesi gerekmektedir (Bankacılar Dergisi, 2006:19). Risk yönetimi, ihtiyari değil, bankanın sağlıklı yapısını koruması bakımından zorunlu temel faaliyetlerdendir. Bu bakımdan, risk yönetimi her faaliyetin yönetim ve planlamasının parçası olarak görülmelidir. Güvenilir ve etkili risk yönetimi fonksiyonunun en önemli araçlarından biri risk politikalarıdır. Risk politikaları, risk yönetimi sürecinin kritik evresi olan riskin kontrolü faaliyetini olanaklı kılan üst düzey politikalarıdır (Bankacılar Dergisi, 2006:22).

1.2.3.3.4. Kontrol ve Raporlama

Raporlama risk yönetimi sürecinin temel unsurlarındandır. Bankalar, risklerin yönetimi, stratejilerin belirlenmesi ve kararların alınmasında kullanılmak üzere kapsamlı raporlamaları sağlayan sistemlere sahip olmalı, bu sistemler piyasa, kredi, operasyonel ve diğer risklere ilişkin yeterli düzeyde raporlama sunabilmelidir. Risk raporlarındaki bilgiler bankanın ve iştiraklerinin durumunu yansıtmalı, gelecekte beklenen gelişmelere ilişkin riskleri gösterebilmelidir. Gerçeği yansıtmayan verilerle üretilen raporlar banka için kritik önemde olan konularda yanlış kararların alınmasına yol açabilir. Bu nedenle, risklerin ölçülmesinde ve analizinde kullanılan banka verilerinin ve diğer verilerin doğruluğunu sağlamaya yönelik olarak, raporları çıkaran birim tarafından veri kontrolleri yapılmalı, bu kontroller rapor hazırlama sürecinin değişmez birer parçası olmalıdır (Bankacılar Dergisi, 2006:24).

Finansal tablolar ve raporlama cetvellerinde yer alan bilgiler ile risk yönetimi raporlarına girdi teşkil eden bilgilerin uyumluluğu sağlanmalı, muhasebe ve iç raporlama sistemlerinin ve finansal bilgilerin güvenilirliğini ve tutarlılığını incelemeye yönelik kontroller gerçekleştirilmelidir.

BÖLÜM 2: TİCARİ KREDİ VE TİCARİ KREDİ RİSK HARİTASI

Bu bölümde bankaların en fazla riske maruz kaldığı kredi türü olan ticari kredi, ticari kredi süreci, ticari kredi riskine neden olan faktörler, riskin izlenmesi ve ölçümü konuları ile birlikte ticari kredi risk haritası incelenecektir.

2.1. Ticari Kredi

Kredi vermek bankacılığın en temel tarihsel işlevi olmakla birlikte aynı zamanda bir bankanın en riskli faaliyetidir. Borçluların borçlarının anaparasını ve faizini anlaşıma tarihinde ödememeleri bankalar açısından hem kaynak, hem de kâr-zarar sorununu meydana getirir.

Kredi (Loan); kelime olarak güvenme anlamına gelir. Başka bir deyişle, belirli miktardaki bir satın alma gücünün belirli bir süre (vade) için ve iade edilmek vaadi ile bedel (faiz) karşılığında bir kişi emrine verilmesidir (Polat, 1985:7). Türkiye Bankalar Birliği'nin tanımında ise kredi, nakit veya diğer aktiflerin belirlenmiş bir tarihte veya istenildiğinde, genellikle faiziyle birlikte borç alan tarafından borç verene teslim edildiği finansal bir aktif (TBB, 1998:8) olarak ifade edilmiştir. Sözleşme koşullarıyla belirlenen edimlerin yerine getirilmemesi neticesinde ise kredi riski meydana gelir. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu Madde 48'deki kredi tanımı (Resmi Gazete, 01.10.2005) kredi kavramına geniş bir çerçeve çizmektedir;

“Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Yukarıda belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaikin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”

Sözleşme koşullarının gerçekleştirilmemesi sonucunda oluşan kredi riski temel olarak (Bolgün ve Akçay, 2005:200), bankanın kredi alacaklarını zamanında ve tam olarak tahsil edememesinden kaynaklanmaktadır. Kredi riski, doğal olarak kredi kayıplarına neden olabilmektedir. Bu kayıplar, borçlu kurumun bankaya ödemekle sorumlu olduğu miktar ve teminatların nakde dönüştürülmesi sırasında ortaya çıkacak her türlü masraf olarak nitelendirilmektedir.

Toplam kredilerin ne kadarlık bir bölümünün geri dönmeyeceği veya geç döneceği, geçmiş deneyimler ve açılan kredilerin güvencesine bakılarak tahmin edilebilir. Bu durumda da borçluların geri vermediği veya geç ödediği kredi tutarları öngörülen tutarı aşıyorsa bankalar için beklenmedik bir kredi riski doğmuş olur (Akmüt, 2001).

Her tür kredi, tahsisinden itibaren belirli derecede risk taşımaktadır. Kredi riski kredinin değerlendirme sürecinden başlar, tahsis, kullandırım ve risk izleme süreciyle devam eder, nihayetinde de kredinin tahsil ve tasfiyesiyle sonuçlanır. Risk sürecinin başlangıç aşamasını oluşturan kredi değerlendirme süreci, risk oluşumu açısından son derece önemlidir. Bu aşama ile birlikte kredinin risk seyri belirlenmiş olmakta, daha sonraki aşamalar, başlangıç ve değerlendirme aşaması ile birlikte gelişmekte ve değerlendirme aşamasının sonucunu oluşturmaktadır.

Tablo 2.1: Kredi Süreci

Kredi Süreci					
Değerlendirme		Tahsis		Kullandırım	Risk İzleme
Ön İnceleme, Evrak Temini	Finansal ve Finansal Olmayan Analiz	Komite Kararı, Kredinin Tebliği, Kredi Bilgilerinin Sisteme Girişi	Teminatlandırma, Fiyatlandırma, Vade Belirleme ve Kredinin Diğer Koşullarının Belirlenmesi	Kullandırım ve Hesaba Aktarım	Erken Uyarı Sinyalleri, Amacına Uygun Kullanım Denetimi

Kredinin anapara faiz ve masraflarının ödenmemesi, teminatların değerliğinin kredi borcundan daha düşük olması, teminatların niteliklerinin kredi şartlarını taşımaması, kredi teminatlarının sigortalarının yapılmaması, risk izlemedeki zafiyetler, kredi

operasyonundaki eksiklikler gibi bir çok etken kredi sürecinin başlangıç evresi ile birlikte gelişen risk faktörlerinden yalnızca birkaçını oluşturmaktadır.

Krediler bankalar açısından risk taşımaktadır. Önemli olan riskin doğru olarak tanımlanıp kontrol altına alınabilmesidir. Böylece banka, risk düzeyi düşük, getirisi fazla ve aktif kalitesi yüksek bir portföy oluşturabilmektedir (Dereköy, 2006:10).

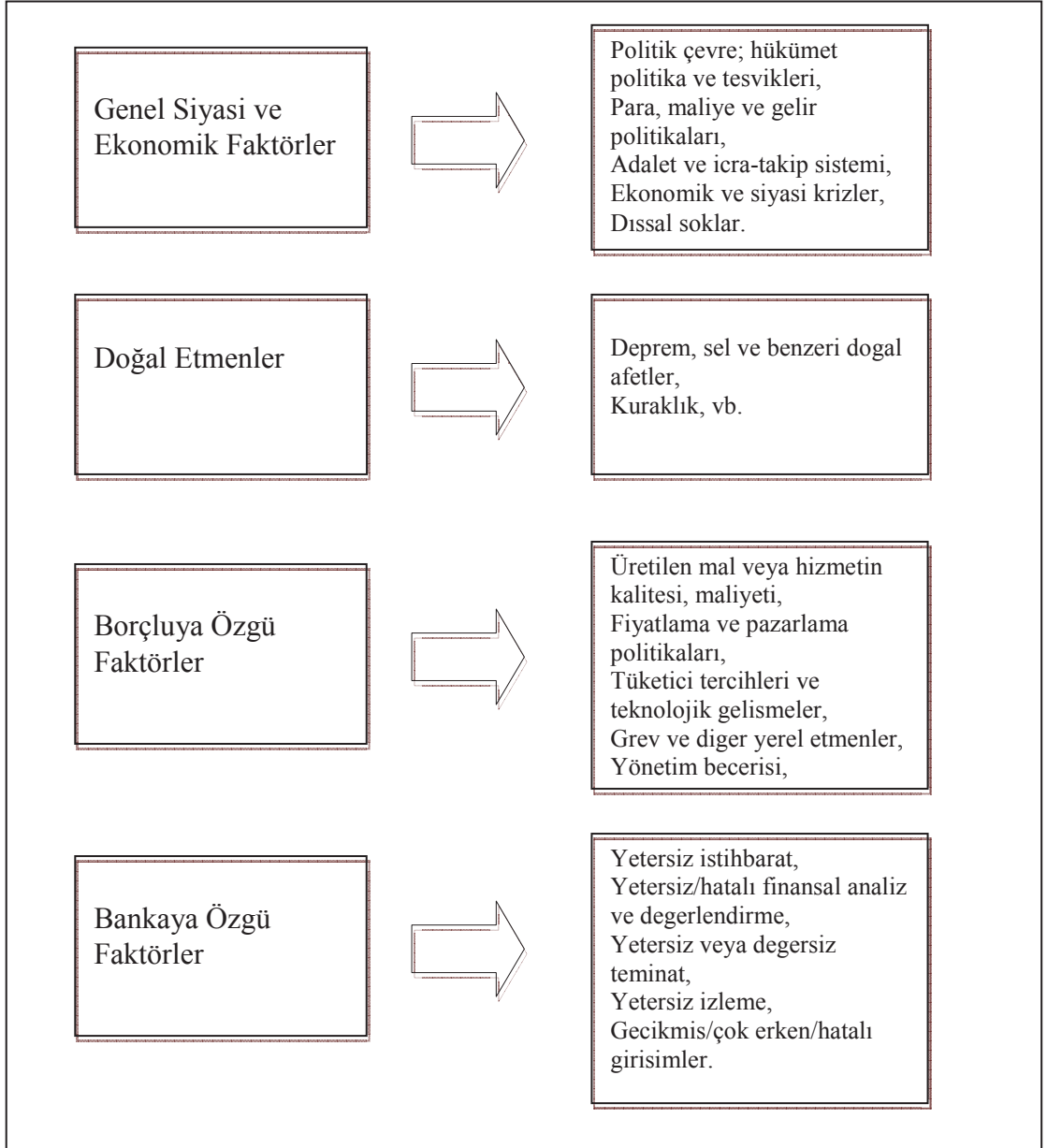
2.1.1. Ticari Kredi Riskine Neden Olan Faktörler

Diğer risklerle birlikte kredi riskinin de zaman, coğrafi bölge, konjonktürel gelişmeler ya da sektörel özellikler vb. değişkenlere göre ölçülebilmesi ya da diğer bir ifadeyle tahmin edilebilmesi, aslında risk kavramının temel unsurudur. Bir risk tanımlanırken, kullanılan ifadelerin doğruluğunu ve yeterliliğini; riske maruz değer için tahmin edilen risklerin ortaya çıkma olasılıklarının gelecekteki gerçek istatistiki verilere uygun olması belirleyecektir.

Bu yüzdelerin bir bütün olarak maksimum doğruluğu ifade edebilmesi, ele alınan değer için her türlü riskin tanımlanmış olmasına bağlıdır. Risk ölçümünde temel olan riskin sifıra indirgenmesi olmayıp, riskin minimuma indirilmesi ya da azaltılmasıdır (Sayım, 2006:24)

Ticari kredi riskinin en aza indirilerek banka toplam riskinin kontrol altında tutulması gayreti (challenge), olası krizlerin ön direncinde ve kriz yönetimi sürecinde önem taşımaktadır. Risk türleri içindeki etkisi ve yönetimi açısından diğer risklerden ayrılan kredi riskini doğuran faktörler Tablo 2.1’de belirtilmiştir. Genel siyasi ve ekonomik faktörler, doğal etmenler, borçluya özgü faktörler ve bankaya özgü faktörler incelendiğinde, bankaya özgü faktörlerden; kredi sürecinde yetersiz finansal analiz-istihbarat, yetersiz teminatlandırma, yetersiz kredi izleme süreci ve kredi takip süreçlerinin bankalar tarafından rasyonel yönetimini sağlayacak süreç ve sistemlerin geliştirilmesi yönündeki çabalar krizlerle mücedelede büyük etki sağlayacaktır.

Kredi değerlendirme sürecinde risk oluşumunun önlenmesini teminen yukarıda belirtilen önlemlerle birlikte banka risk haritasındaki risklerin kontrol altında tutulması sağlanabilecektir. Aksi takdirde bankalar sorunlu ve batık kredi yönetimiyle de zaman ve enerjilerini boşa harcamak zorunda kalacaklardır. Bu olumsuz süreç de bankaların kârlılığın ve sermaye yeterliliğine negatif katkı yapacaktır.

Şekil 2.1: Kredi Riskini Doğuran Faktörler

Kaynak: Altıntaş (2006:360)

2.1.1.1. Temel Kredi Riski

Kredi riskindeki temel olumsuzluk verilen kredinin geri dönmemesidir. Kredinin geri dönme ihtimalini artırılması amacıyla kredi tahsisinden önce kredi müşterisinin çok yönlü araştırılmasının yapılmış olması gerekmektedir. Bu araştırmalarda, işletmenin faaliyet riskleri ve zararları, işletme sermayesi yeterliliği, nakit akım düzensizliği ve yetersizliği, nakit açığının niteliği, iş düzeninin bozulması ya da kesintiye uğraması, kredi teminatlarının henüz pazarlanabilir veya satılabilir nitelik taşıyıp taşımadığı,

kredi teminatlarının niteliğinin ve bu çerçevede belirlenen rayiç değerinin bir değer azalışına karşı hassasiyetleri, ülkesindeki veya faaliyette bulunduğu endüstrideki ekonomik istikrar, kredi dökümantasyonunun yeterliliği, kredi şartlarına uygunluk, borçlu ve kefillerinin finansal durumunun yeterliliği gibi hususlar araştırılmalıdır.

Temel kredi riskini engelleyebilecek hususlardan en önemlisi olan kredi istihbarat ve ön inceleme sürecinde firmaların mali ve mail olmayan analizlerinin çok dikkatli yapılması gerekmektedir. Özellikle firmaların finansal analizlerinin “Uluslararası Finansal Raporlama Standartları”na yakınsanan “Türkiye Finansal Raporlama Standartları” ve 2012 yılının Temmuz ayında yürürlüğe giren Türk Ticaret Kanunu’ndaki finansal raporlama direktifleri doğrultusunda yapılmasının önemi daha da ortaya çıkmaktadır. Firmaların finansal durumlarının tam olarak belirlenmesi ve analizin sağlıklı yapılabilmesi ile kredi kararları daha sağlıklı alınabilecek ve temel kredi risk oranı minimum seviyelere indirilebilecektir.

2.1.1.2. Piyasa Konjonktüründe Oluşan Kredi Riski

Piyasa riskinden kaynaklanan kredi riski, vadesi gelmeden önce taraflardan birinin ödeme güçlüğü içine girerek sözleşme şartını vadesinde yerine getiremeyecek duruma düşmesiyle, diğer tarafın kendi finansal yükümlülüklerini karşılamak için aynı işlemi yeniden yeni piyasa fiyatlarıyla gerçekleştirmek zorunda kalmasıyla oluşan risktir. Bu durumda kayıp, piyasa fiyatlarının ilk sözleşmedeki fiyatın üstünde olması halinde gerçekleşir. Riske maruz miktar, ilk sözleşme fiyatı ile ortaya çıkan piyasa fiyatı arasındaki negatif değerdir (Aksel, 2001:70).

2.1.1.3. Kalıntı Riski

Basel II Uzlaşısı, bankaların kredi riskini veya karşı taraf riskini teminat, garanti veya kredi türevleri ile netleştirmelerine izin vermek suretiyle sermaye gereksiniminin azaltılmasına olanak vermektedir. Bankalar, kredi riskini azaltmak için kredi riski azaltımı teknikleri kullanırken, bu tekniklerin kullanılması, riskin bütünündeki azalmanın daha az etkili olmasına neden olabilmektedir. Bundan dolayı, bankaların karşı karşıya bulunduğu bu riskler (yasal risk, sözleşme riski ya da likidite riski gibi), denetim otoritesi tarafından ele alınır. Bu tür risklerin ortaya çıkması halinde, asgari yükümlülüklerin yerine getirilmiş olması dikkate alınmaksızın, banka kendisini riskin

doğduğu tarafa karşı beklentilerinin de üzerinde bir kredi riski tutarı ile karşı karşıya bulabilir. Bu risklere örnek olarak şunlar verilebilir (Öker, 2007:146);

- Alınan teminatın zamanında likit hale getirilememesi (karşı tarafın temerrüde düşmesi halinde),
- Garantörün ödeme yapmayı reddetmesi veya geciktirmesi,
- Hukuki geçerliliği araştırılmamış kredi dökümanlarının istenilen hukuki sonucun elde edilmesinde etkisiz kalması.

2.1.1.4. Kredi Yoğunlaşması Riski

Kredi yoğunlaşması kavramı bankaların gerçek kişi, tüzel kişi yahut bir gruba kullandırdıkları kredilerin tutar ve/veya vade olarak yoğunlaşması olarak tanımlanabileceği gibi ülke ekonomisinin ana faaliyet kollarında oluşabilecek yoğunlaşmaya da işaret edebilir. Bu anlamda kredi yoğunlaşması aktif kalitesini azaltarak portföy riskini artırdığı ölçüde sektörün önemli bir yapısal sorunu olarak görölmektedir. Özellikle kredi yoğunlaşması yaşanan sektörlerde temerrüde düşme olasılığının arttığının gözlemlenmesi bu riski bir kat daha önemli hale getirmektedir (Ülbeği, 2009:95).

Risk yoğunlaşması, bir risk tutarının veya grup halindeki risk tutarlarının bankanın esas faaliyetlerini yürütebilme kabiliyetini tehdit edebilecek derecede yüksek (bankanın sermayesi, toplam aktifleri veya bütüncül risk seviyesi ile orantılı olarak) zararlara neden olabilme potansiyelidir. Risklerin yoğunlaşması, bankaların karşılaştıkları büyük sorunların en önemli nedeni durumundadır. Risk yoğunlaşmaları, bankaların aktiflerinde, pasiflerinde ya da bilanço dışı kalemlerinde, işlemlerin yürütülmesi veya gerçekleştirilmesi (ürün ya da hizmet) esnasında veya bu geniş kategorilerdeki risk tutarlarının farklı kombinasyonları şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Kredilendirme faaliyeti, birçok bankanın en temel faaliyeti olduğundan kredi riski yoğunlaşmaları sıklıkla banka içerisindeki en önemli risk yoğunlaşmasını oluşturmaktadır. Kredi riski yoğunlaşması, yoğunlaşmayı meydana getiren her bir tarafın kredibilitesi üzerinde olumsuz etkiye sahip bulunan ortak veya birbiri ile ilişkili (korele) risk faktörlerine dayanmaktadır (Öker, 2007:148).

2.1.2. Ticari Kredi Risk Yönetimine İlişkin İlkeler

Banka bilançolarına bakıldığında kârlılığı belirleyen en önemli aktif kalemin bankalar tarafından verilen krediler olduğu görülecektir. Burada verilen kredilerin nakdi krediler olduğu göz önünde bulundurulursa bankaların bilanço içi ve dışı (garanti ve kabuller, menkul kıymet yatırımları vb.) işlemlerinin yarattığı tüm kredi riskinin müşteri bazında kümülatif olarak ölçülmesinin, yönetilmesinin ve fiyatlandırılmasının ne kadar önemli olduğu ortaya çıkacaktır (Usta, 1997:86).

Kredi riski tüm finansal kuruluşların karşı karşıya olduğu temel risk faktörlerinden biridir. Basel prensipleri çerçevesinde düzenleme ve denetleme kurullarının koymuş olduğu kurallar bu önemli riskin kontrol edilmesi ve riske karşı gerekli özkaynağın ayrılmasını sağlar. Kredi riski yönetimi dört ana adımdan oluşur (BIS, 1999);

1. Kredi kültürünün oluşturulması,
2. Kredi onay sürecinin oluşturulması,
3. Kredi onay sürecinin performansının ölçülmesi,
4. Onay sürecinde karşı karşıya kalınan riskler için gerekli kontrol mekanizmalarının oluşturulması

Belirtilen adımlar bankalarda kredi işlemlerinin çeşitliliğine göre farklı şekillerde uygulanabilse de genel hatları ile başarılı bir kredi risk yönetiminin temel taşlarını oluştururlar.

2.1.3. Ticari Kredide Güvenilirliğin Sağlanması

Bankalar, güvenilir ve açıkça tanımlanmış kredi verme kriterlerine uygun olarak çalışmalıdırlar. Bu kriterler, hem kredi alan hem de kredinin yapısı, alınmasındaki amaç ve geri ödeme kaynağı hakkında yeterli bilgi edinilmesine imkan verir içerikte olmalıdır. Bankaların, yeni kredilerin onaylanması ve mevcut kredilerin artırılmasına ilişkin açıkça tanımlanmış işlevleri olmalıdır. Kredi verme işlemlerinde temkinli olunmalı ve özellikle, şirketlere ve bireysel müşterilere verilen krediler yakından izlenmeli ve bağlantılı kredilere ilişkin risklerin kontrolü ve azaltılmasına ilişkin diğer uygun önlemler alınmalıdır (Öker, 2007:151).

Kredi risk yönetiminde en önemli husus güven esasının oluşturulmasıdır. Kredi süreci karşılıklı güven tesisiyle başlamakta ve devam etmektedir. Bankalar kredi tesisinde güvenilirliğin sağlanmasına yönelik bilgi edinme sistemlerini devamlı olarak geliştirmektedir. Başta finansal analiz ve istihbarat sistemlerinin geliştirilmesi olmak üzere, güvenilir istihbarat kaynaklarının açık tutulması, bilgi sağlanan kurumlarla devamlı olarak etkileşim içinde olunması kredi güvenilirliğinin sağlanmasına yönelik uygulamaların başında gelmektedir.

2.1.4. Ticari Kredinin Ölçümü ve Kontrolü

Kredi riskinin ölçülmesindeki amaç, kredilerin bir portföy yaklaşımı ile yönetilmesi, fiyatlamasının riskleri içerecek şekilde yapılması ve beklenmedik zararlara karşı güvence sağlanmasıdır.

Bankalarda kredi süreci, kredilendirmek istenen müşteriyle ilk ilişkiye geçilmesiyle başlayan ve kredinin anaparası ile tüm faiz, komisyon vb. ek ödemelerinin yapılarak (veya verilen garantinin sona ermesiyle) teminatların serbest bırakılması ve ilişkinin tasfiye edilmesi ile sona eren bir zaman dilimini ve bu zaman dilimi içinde yapılan tüm işlemleri tanımlamaktadır. Bu işlemler aşağıdaki gibi bölümlere ayrılarak izlenmektedir (Şakar, 2002b:63).

1. Müşteri ile ilişkiye geçme süreci/mevcut müşterilerle yeni kredi ilişkileri için görüşmelerde bulunma,
2. Kredilendirme işlemleri hakkında bilgi toplama,
3. Finansal analiz ve istihbarat/araştırma çalışmaları,
4. Fiyatlandırma,
5. Kredi yetki limitleri doğrultusunda üst birimlerden (Bölge Müdürlüğü/Genel Müdürlük) yetki alınması,
6. Anlaşma (banka yetkilisi ile kredi müşterisinin düzenlenen sözleşmeyi imzalaması),
7. Belgelendirme süreci,
8. Kredi kullandırım süreci,
9. Aktif krediler takip süreci,
10. Riskin tasfiyesi süreci ve teminatların iadesi süreci,
11. Kredinin iptali süreci.

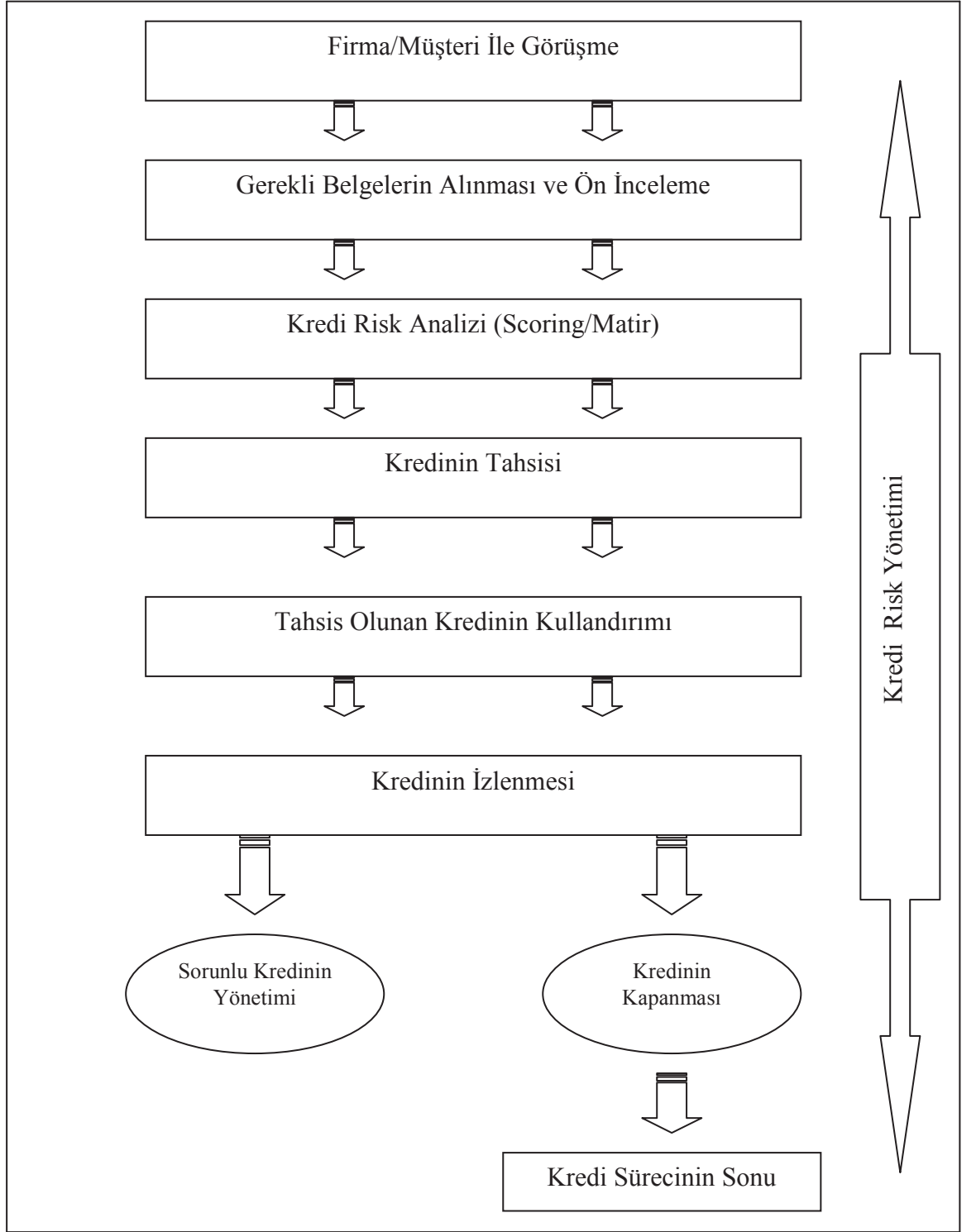
Kredili firma, kefil ve ortaklarının iş ve varlık durumları yakından izlenir. Bunun nedeni kredinin ödenme durumunu takiptir. İzleme, kredi talebinin şubeye iletilmesi ile başlar, kredi kullandırım süresince devam eder ve kredinin kapatılması ve teminatların çözülmesi ile son bulur (Şakar, 2006:46).

Bankalar, kredi riskinin kontrolünü, kredilerin incelenmesine yönelik bağımsız ve aralıksız bir sistem kurarak ve söz konusu incelemelerin sonuçlarını doğrudan banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetime ileterek yapmalıdır. Kredi riskinin kontrolü yapılırken; kredi verme fonksiyonlarının uygun biçimde yönetilmesi ve maruz kalılabilecek kredi risklerinin ihtiyati standartlar ve dahili limitlere uygun seviyelerde tutulması gerekmektedir. Ayrıca sorunlu kredilerin yönetimine ilişkin bir sistemin oluşturulması da, kredi riskinin kontrolünde oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Öker, 2007:152).

Yanlış kredi değerlendirme ve tahsisleri, sorunlu kredi artışını tetiklediğinden, hatalı değerlendirmeler hem banka kaynaklarının, hem de ülke kaynaklarının israfına yol açmaktadır. Riskli işletmeye verilen kredi, bankanın alacaklarının tahsilinde gecikmeye neden olur. Bankaların vadelerinde bekledikleri kredilerin zamanında tahsil edilememesi sonucu oluşan gecikmeler ise bankaların likidite ve kredi riskindeki artışı tetikler. Banka risk haritasındaki en önemli risk kalemlerinden olan bu iki risk unsuru bankaları mali krizlere sürükleyebileceği gibi banka batılarına da yol açabilmektedir.

Bu nedenle kredilerin tahsis aşamasından tahsil ve tasfiye aşamasına kadar olan her sürecin kendi içinde en iyi şekilde yönetimi ve takibi kredi batıklarının önceden önlenmesi açısından önemlidir. Bankaların takip edemediği ve yönetemediği her alacak, mali yapılarına uzun süre düzeltilemeyecek derecede zarar verebilecektir.

Bu durumun sürekli hale gelmesi bankayı iflasa kadar sürükleyebilir. Risksiz işletmeye kredi verilmemesi ise, bir fırsat kaybı olarak ortaya çıkan alternatif bir maliyet olacaktır. Kredinin başlangıç evresinden, sorunsuz bir şekilde tahsil ve tasfiyesi ya da sorunlu bir şekilde tahsili ve yönetimine kadar olan süreç Şekil 2.2’de ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

Kaynak: TCZB, Eğitim Daire Başkanlığı (2006:6).

2.1.3. Kredi Risk Yönetim Etkinliğini Sağlayan Unsurlar

İşletmeler açısından Basel II ile birlikte risk ölçümü iki ana unsura dayanmaktadır. Bunlar, kredi kullanan firmanın risk seviyesi ve kredi işleminin risk seviyesidir. Faaliyet riski olarak da adlandırılan firma riski iki açıdan değerlendirilmektedir. Bunlardan birincisini firmanın finansal verileri oluşturmaktadır. Bu veriler firmanın bilanço, gelir tablosu, nakit akış tablosu, diğer finansal tablolar, finansal tabloların açıklayıcı notları gibi finansal tablolar aracılığıyla temin edilmektedir. Bu finansal verilerin mutlak surette UFRS ile uyumlu olması istenmektedir. Aksi durumda finansal verilerin değerlendirmeye alınmayacağı açıktır. Faaliyet riskini ölçümleyen diğer husus ise, firmanın niteliksel faktörleridir. Bunlar; yönetici ve ortakların geçmişi, yönetim ve organizasyon yapısı, ürün ve hizmet gelişimi, ithalat ve ihracat durumu, iç kontrol yapısı, pazar payı, sektör payı, faaliyet yapısı gibi faktörleri içermektedir (Mısırlıoğlu, 2006: 30).

Kredi işleminin riski ise, borçlu firmanın yükümlülüklerini yerine getirip getirmemesine ilişkin risk derecesini tespit etmeye yöneliktir. Kredi riski, işlemin türü, kredinin vadesi, kredi için verilen teminat türü, para birimi, firmanın finansal yapısı, firmanın geçmiş yükümlülüklerini yerine getirme sadakati gibi unsurlar dikkate alınarak değerlendirilecek “az riskli” veya “çok riskli” olmak üzere bir değerlendirme yapılacaktır (Mısırlıoğlu, 2006: 30).

Yukarıda belirtilen risk yönetim unsurları ile birlikte risk izleme, risk raporlama ve risk denetimi süreçleri de risk yönetim etkinliğine katkı yapan önemli unsurlardandır.

2.1.3.1. Kredi Riskinin İzlenmesi

Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik'te (Resmi Gazete, 2001) risklerin ölçülmesi, izlenmesi ve yönetimleri ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Bu yönetmelik gereğince bankalar, risk yönetim sürecinde banka üst düzey yönetimi ile risk yönetimi grubunun beraberce belirlediği ve yönetim kurulunun onayladığı esaslar çerçevesinde, risklerin tanımlanması, ölçülmesi, risk politikaları ve uygulama usullerinin oluşturulması ve uygulanması, risklerin analizi ve izlenmesi, raporlanması, araştırılması, teyidi ve denetimi safhalarını oluşturmaktadır.

Kredi riskinin düzenli olarak izlenmesi, portföyde konsantrasyon oluşmasının önüne geçecektir. Konsantrasyonu önlemek için banka çapında bölgesel, sektörel, işlem türü, para cinsi vb. konularda limit geliştirilmesi ve söz konusu limitler bazında izleme yapılması uygulamada sıkça başvurulan bir yöntemdir.

Kredilerin izlenmesi neticesinde, portföydeki kredi borçlularının faaliyetlerindeki ve mali durumlarındaki sorunların erken tespiti mümkün olacaktır. Erken uyarı sinyallerinin algılanması, bankanın toplam kredi portföyünü etkileyen ya da etkilemesi muhtemel olan belli başlı risklerin değerlendirilmesine yardımcı olur, gerekli önlemlerin alınabilmesine olanak sağlar (Candan ve Özün, 2009:138).

2.1.3.2. Kredi Raporlaması

Kredi riskinin raporlanması, kredinin tahsisi, kullandırımı ve izlenmesi kadar önem taşıyan bir süreçtir. Bankalar risk raporlamalarını bilgi teknolojilerinin de yardımıyla belirli periyotlarda düzenli olarak yapmakta ve ilgililere sunmaktadırlar. Bankaların risk seviyelerini görmeleri açısından kredi risk raporlaması büyük önem taşımakla birlikte, kredi raporlamasının risk yönetiminin sonucu ile birlikte aynı zamanda risk-getiri ilişkisini de dikkate alacak şekilde yapılması gerektiğini Eken (2006a:55) aşağıda ayrıntılı olarak belirtmiştir.

“İyi dizayn edilmiş bir risk yönetim süreci raporlama ve kontrol ile sona erecektir. Bankalar risk yönetim sistemlerini dizayn ederken ne tür raporların hazırlanmasını ve kimlere iletilmesi gerektiğini açıklığa kavuşturmalıdırlar. Kuşkusuz bu raporlar yönetilen bütün finansal riskleri kapsayacak şekilde belirlenmelidirler. Bankacılık düzenlemelerini hazırlayan regülatörler de bankaların finansal risklerine ilişkin bir takım raporların kendilerine iletilmelerini istemektedirler. Bu raporlarda, işlemlerin sadece risk boyutu kapsanmakta ve işin kârlılık boyutu incelenmemektedir. Bankalar kredi raporlarını isimlendirirken, riski irdeleyen bu raporların yanı sıra işlemlerin kârlılık boyutunu da analiz eden raporlar dizayn etmeli ve sistemi buna göre oluşturmalıdırlar. Bu tür raporlar bankanın üst yönetiminin risk-getiri ilişkisine ait performans değerlemesinde bulunmasına olanak verebilecektir. Aynı zamanda üst yönetim bu raporları inceleyerek hedeflenen kârlılık, mali bünye ve pazar payı ile ulaşılan gerçek değerler arasında bulunabilecek farkların nedenlerini de analiz etme (backtesting) imkanı bulacaktır.”

Raporlama risk yönetimi sürecinin temel unsurlarındandır. Bankalar, risklerin yönetimi, stratejilerin yönetilmesi ve kararların alınmasında kullanılmak üzere kapsamlı raporlamaları sağlayan sistemlere sahip olmalı, bu sistemler piyasa, kredi, operasyon el ve diğer risklere ilişkin yeterli düzeyde raporlama sunabilmelidirler. Risk

raporlarındaki bilgiler bankanın ve iştiraklerinin durumunu yansıtmalı, beklenen gelişmelere ilişkin riskleri gösterebilmelidir (Candan ve Özün, 2009:21).

2.1.3.3. Kredi Denetimi

Kredinin tahsisi ile birlikte kredi riskinin kontrol süreci başlamaktadır. Bankalar, kredi riskinin kontrolünü, kredilerin incelenmesine yönelik bağımsız ve aralıksız bir sistem kurarak ve söz konusu incelemelerin sonuçlarını doğrudan banka yönetim kuruluna ve üst düzey yönetime ileterek yapmalıdır. Kredi riskinin kontrolü yapılırken; kredi verme fonksiyonlarının uygun biçimde yönetilmesi ve maruz kalınabilecek kredi risklerinin ihtiyati standartlar ve dahili limitlere uygun seviyelerde tutulması gerekmektedir. Ayrıca sorunlu kredilerin yönetimine ilişkin bir sistemin oluşturulması da, kredi riskinin kontrolünde oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Öker, 2007:152).

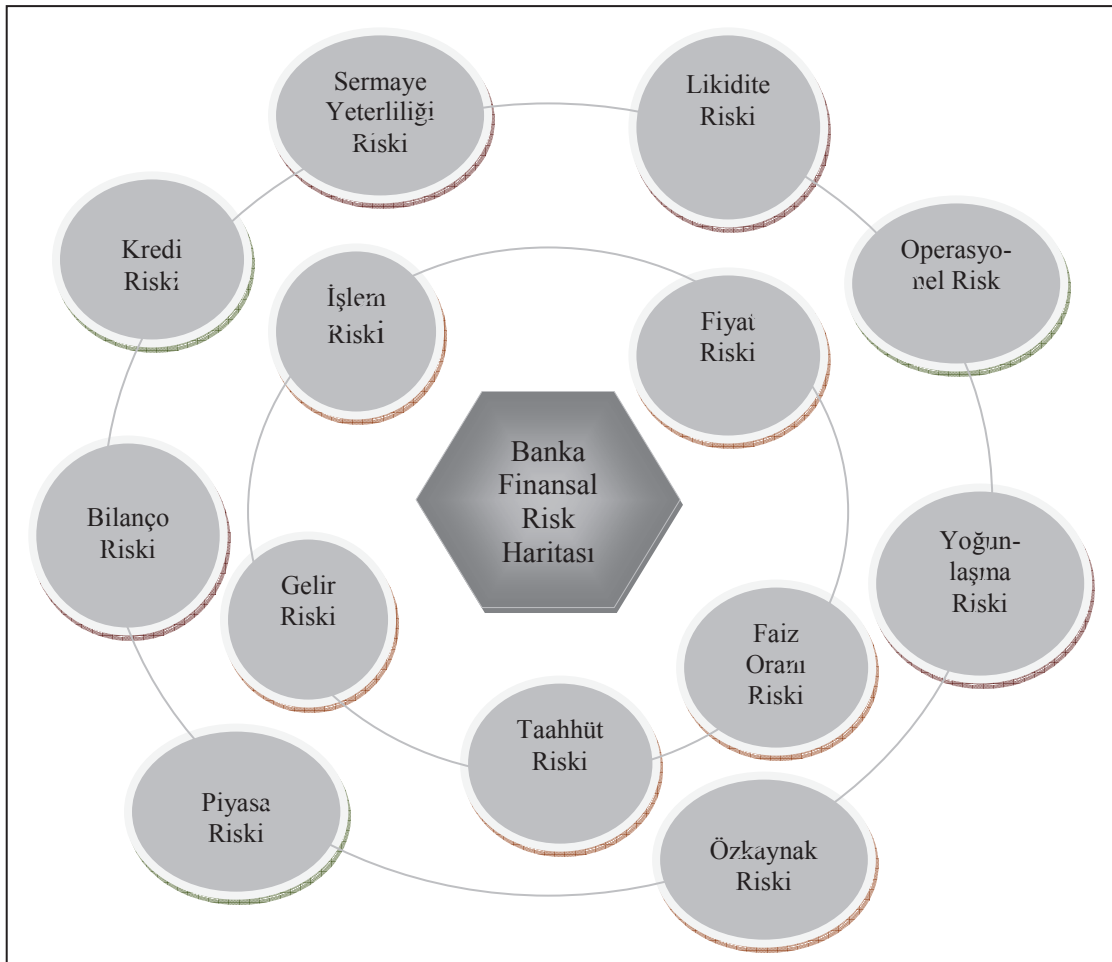
Kredi kararları ve bu kararların oluşmasında etkili olan kredilendirme ve derecelendirme süreci risk odaklı olarak denetlenmelidir. Öncelikle kredi riski yönetiminin temel taşı olan kredi risk derecelerinin doğruluğu ve yeknesaklığı sağlanmalıdır (Candan ve Özün, 2009:139).

Özellikle ticari kredi süreci devamlı bir ilişki gerektirdiğinden, ticari firmaların faaliyetlerinin denetimi belirli dönemlerde ziyaretler ve istihbarat çalışmalarıyla gerçekleştirilmelidir. Kredinin ticari faaliyete uygun şartlarda kullanılıp kullanılmadığı, banka mevzuatına uygunluğu, yeterli teminatların sağlanıp sağlanmadığı, borçlu ve kefillerin kredibilitelerinin yeterliliği gibi kredi tahsisi ve tahsis sonrası bir çok unsur denetlenerek kredinin usulüne uygun kullanımı sağlanmalıdır.

2.2. Ticari Kredi Risk Haritası ve Sorunlu Kredi Etkisi

Maruz kaldıkları riskleri teşhis ederken bankalar faaliyet gösterdikleri piyasalara, müşterilerine ve kullandıkları enstrümanlara ilişkin detaylı bilgiye ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bağlamda, bir ticari bankanın maruz kaldığı riskler ile bir yatırım bankasının maruz kaldığı riskler; yerel bir bankanın risk yapısı ile uluslararası bir bankanın risk yapısı; toptancı bir bankanın risk haritası ile perakendeci bir bankanın risk haritası farklı olacaktır. Çünkü bu bankaların her biri değişik enstrümanlara ve müşteri portföyüne sahip olup farklı piyasalarda faaliyette bulunmaktadırlar. Risk

yönetim sürecinin ilk aşamasında, bankalar bilançolarına yapışık olan riskleri tek tek teşhis edip iyice tanıyıp anlamadan önce, bu risklere ilişkin ölçme ve yönetme faaliyetine başlamamalıdır (Eken, 2006a:48). Riski yönetebilmek için öncelikle riski tanımak, tespit etmek ve ölçmek gerekmektedir. Riskin tanımlanması için öncelikle maruz kalınan ve karşılaşılabilecek tüm risk unsurları belirlenmelidir. Belirlenen risk unsurları bankacılık fonksiyonları bazında sınıflandırılarak, risk oluşturan işlemlerin belirlenmesi aşamasına geçilmeli ve banka risk haritası belirlenmelidir. Risk haritası yardımıyla bankaların riskli işlemleri bankacılık faaliyetleri bazında belirlenebilmekte, risk unsurları bütünsel olarak tespit edilerek banka sermaye yapısına zarar verebilecek risklere karşı önlemlerin önceden alınması sağlanabilmektedir. Şekil 2.3’de bankanın kârlılığına, sermayesine, sermaye yeterliliğine ve finansal yapısına zarar verebilecek risklerin başlıcaları belirtilmektedir.

Şekil 2.3: Banka Risk Haritasına Etki Eden Risk Çeşitleri

2.2.1. Finansal Risk Haritası

Bankaların faaliyetlerini olumsuz olarak etkileyen, finansal yapısını tahribata uğratan ve Şekil 2.3’de belirtilen kredi, özkaynak, faiz, likidite ve sermaye yeterliliği gibi bir çok risk çeşidi başta banka bilançoları olmak üzere banka gelir tablosunu da olumsuz etkilemektedir. Bankaların bilanço ve gelir tablosu risk haritasına etki eden ve finansal yapısını bozan risk çeşitleri, banka faaliyetleri ile birebir eşleştirilerek aşağıda incelenecektir.

2.2.1.1. Bilanço Risk Haritası

Banka bilançosundaki aktif ve pasif hesapları TL ve YP olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Aktif tarafında bulunan hazır değerler likidite ihtiyacının temin edilebilmesi amacıyla bankalar tarafından kasalarında ya da merkez bankası nezdinde tutulan nakit ve nakit benzeri varlıklardan oluşmaktadır. Bu varlıkların likidite ihtiyacını karşılamaması durumunda bankalar bir likidite problemi ile karşı karşıya kalabilecek ve devlet tahvili gibi kolayca nakde dönüştürülebilir diğer varlıklarını likidite ihtiyacı için satmak zorunda kalabileceklerdir. Böyle bir zorunlu satış durumunda bankalar ciddi zararlarla karşılaşabilmektedirler. Likidite riskinin iyi yönetilmesinin önemi burada yatmaktadır (Eken, 2006, 81).

Aktiflerde yer alan krediler grubu tüketici kredileri, ticari krediler, ihracat kredileri, ithalat kredileri vs. kalemlerden oluşmaktadır. Açıktır ki bu kredilerin tamamının az ya da çok geri ödenmeme riski bulunmaktadır. Bu nedenle bu bilanço grubu kredi riskine maruz kalmaktadır.

Kredi riskinin yanı sıra, kısa vadeli krediler faiz oranı riskinin gelir riski kısmından etkilenirken, orta-uzun vadeli krediler ise faiz oranı riskinin fiyat riski kısmından da etkilenmektedirler.

Menkul kıymetler grubu bankaların portföylerinde bulunan devlet tahvili, hazine bonoları, özel sektör tahvil ve bonoları ile diğer menkul kıymetlerden oluşmaktadır. Kredi riskine maruz olan bu grup aynı zamanda faiz oranı riskine de ciddi bir şekilde maruz kalmaktadırlar. Faiz oranlarında meydana gelen dalgalanmalar bu kalemlerin piyasa değerlerinde önemli oynamalara neden olmaktadır.

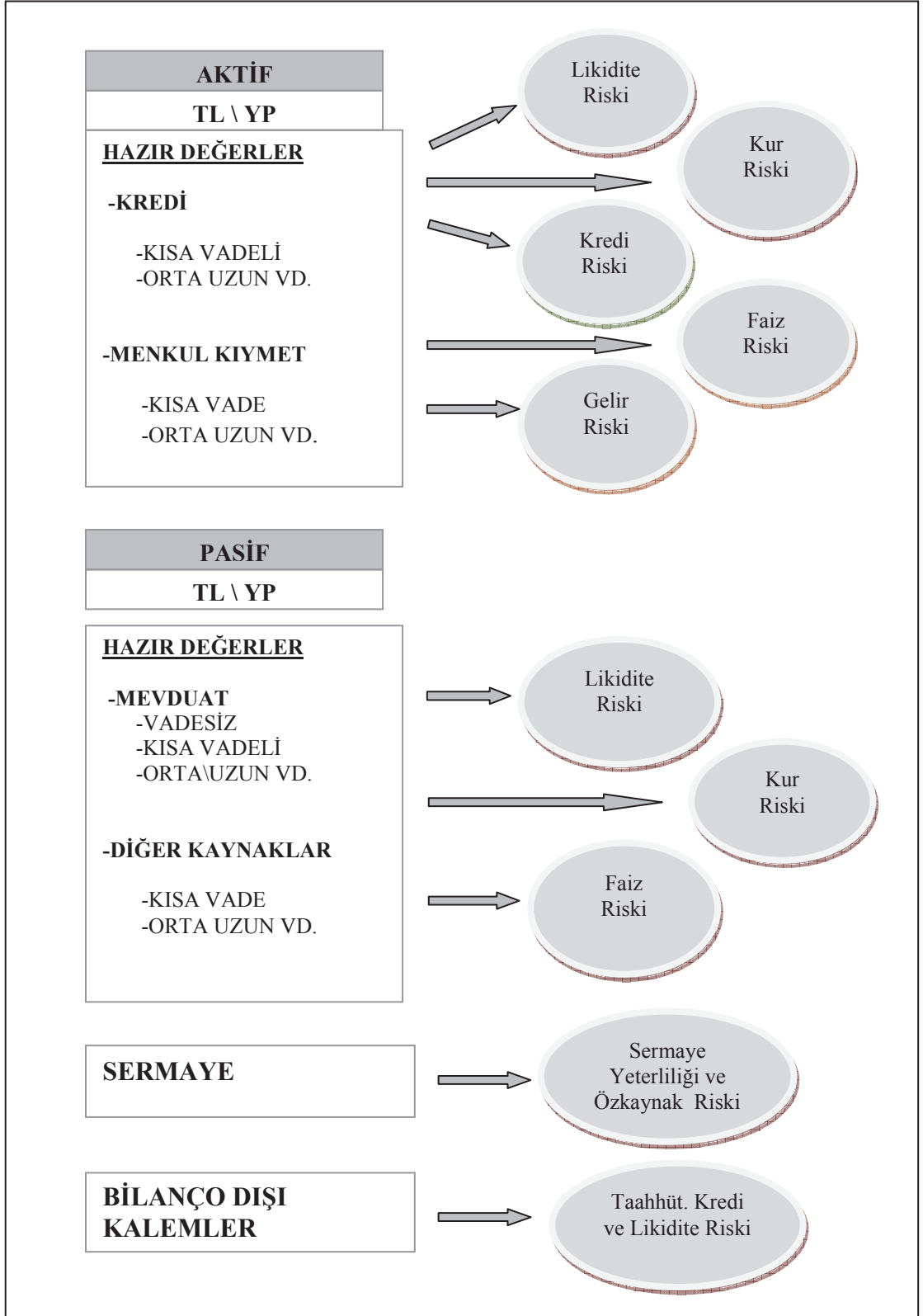
Aktiflerde yer alan yabancı para kalemler, yukarıda sıralanan risklerin yanı sıra ayrıca kur riskine de maruzdurlar. Paritelerde meydana gelen oynamalar bu kalemlerin piyasa değerlerinde ve gelirlerinde büyük oynamalara neden olmakta ve sonuçta bankanın net kârını etkilemektedir. (Eken, 2006, 81).

Bilançonun pasif tarafında yer alan, şahıslar, firmalar ve devlet tarafından açılan mevduat hesaplarının tamamı vadesinden önce çekilme riskine maruzdurlar. Yani bu kalemler likidite riskine maruzdurlar. Likidite riskinin yanı sıra, kısa vadeli mevduat faiz oranı riskinin gelir riski unsuruna ve orta-uzun vadeli mevduat ise fiyat riski unsuruna maruzdurlar. Mevduat sertifikaları, bankalar arası piyasadan temin edilen fonlar, merkez bankasından alınan krediler vs. gibi değerlerden oluşan satın alınan fonlar da yine faiz oranı riskinin gelir riski unsuruna maruzdur. Döviz bazlı kalemler ise bu risklere ilave olarak ayrıca döviz kuru riskine maruzdurlar.

Pasif tarafta yer alan sermaye kalemi ise sermaye yeterliliği riskine maruzdur. Diğer risklerden kaynaklanan zararlar sermayeden düşüldüğü için sermaye dolaylı olarak yukarıda sıralanan bütün risklere de maruz kalmaktadır. Bu nedenle yukarıda sıralanan risklerin kötü yönetilmesi bankaların sermayelerinin azalmasına ve belki de tükenmesine neden olabilecektir. Türkiye'de yaşanan 1994 ve 2001 yılı ekonomik krizlerinde bazı bankalar yükledikleri aşırı faiz ve kur riski ve en nihayetinde bu risklerin likidite riskine dönüşmesi nedeniyle batmışlardır.

Bilanço dışı kalemler; garantiler, kefaletler, swaplar, türev enstrümanlar, akreditifler, kabuller vs. kalemlerden oluşmaktadır. Bilanço dışı kalemler de özelliklerine göre yukarıda sıralanan risklerden bir ya da birkaçına maruz kalmaktadır. Örneğin bir garanti kredi riski taşıırken, eğer döviz cinsinden ise aynı zamanda kur riskine maruz olacaktır. Aynı şekilde eğer bu garanti nakde dönüşürse ilave olarak bir likidite ihtiyacı da doğuracaktır. Bir çok banka bilançosundan daha büyük bir bilanço dışı varlık grubuna sahip durumdadır (Eken, 2006:81).

Şekil 2.4'de belirtilen risk haritası bankaların faaliyetleri itibariyle maruz kaldığı risk çeşidinin, yukarıda açıklanan banka bilançosuna eşleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Aynı şekilde bankaların gelir yaratan işlemlerindeki faaliyetleri ile maruz kalınan risk çeşitlerinin eşleştirilmesi ile de gelir tablosu kaynaklı risk haritası oluşturulmuştur.

Şekil 2.4: Bankalarda Bilanço Risk Haritası

2.2.1.2. Gelir Tablosu Risk Haritası

Net faiz geliri bankaların temel gelir kaynağıdır. Batık krediler için ayrılan karşılıklar düşüldükten sonra net faiz gelirine ulaşılmaktadır. Kredi riskinin net faiz gelirini etkilemesi iki şekilde olabilmektedir. İlk olarak banka verdiği bir krediyi zamanında faiziyle beraber tahsil edemediğinde bir faiz geliri kaybına uğramaktadır. Bu kayıp bankanın aşağıdaki tabloda belirtilen “Gelir Tablosu Risk Haritası”nın net faiz geliri kısmını etkilemektedir. Ancak kayıp bununla sınırlı olmamaktadır. Zira banka ikinci olarak anapara kaybına uğradığı için karşılık ayırmak zorunda kalmakta ve bu kayıp da aynı tablonun karşılıklar sonrası net faiz geliri kısmını azaltmaktadır (Eken, 2006:79).

Gelir tablosu risk haritasını oluşturan risk çeşitleri ve neden olduğu etkiler aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaktadır;

Kredi Riski: Kredi riskinin neden olabileceği faiz geliri ve anapara kaybının önlenmesi etkin bir kredi riski yönetimi ile mümkün olabilecektir. Bir finansal risk olarak kredi riski, yeterli bir istihbarat ve finansal analiz yapılmadan kredi kullandırım şartlarının tespiti halinde finansal yönüyle bankalara zarar verebilecektir.

Operasyonel Risk: Öte yandan yeterli bir istihbarat ve finansal analiz neticesinde belirlenen kredi kullandırım şartlarına bankaların ilgili birimleri tarafından uyulmadığı zamanlarda ise, operasyonel yönüyle bankalara zarar verebilecektir. Bu nedenle, kredi riskinin hem finansal yönüyle ve hem de operasyonel boyutuyla yönetilmesi bankalar için hayati bir önem taşımakla birlikte gelir tablosu risk haritasını etkileyen en önemli faktör olmaktadır¹.

Likidite Riski: Karşılıklar sonrası net faiz geliri kalemini etkileyen ikinci finansal risk likidite riskidir. Likidite riski bir bankanın mevduat çekilişlerine ve kredi taleplerine zamanında ve tam olarak kaynak yetiştirememesi durumunda ortaya çıkmaktadır (Eken 2006:79).

¹ Operasyonel risk ve bankalara olumsuz etkileri hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz: Seyfettin Erdoğan ve Cesur Ülbeği'nin 2009 yılı Aralık ayında Bankacılar Dergisi'nin 71.Sayısında yayımlanan “Operasyonel Risk Algısına Yönelik Bir Araştırma” konulu makalesi.
(<http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/sayi71.pdf>)

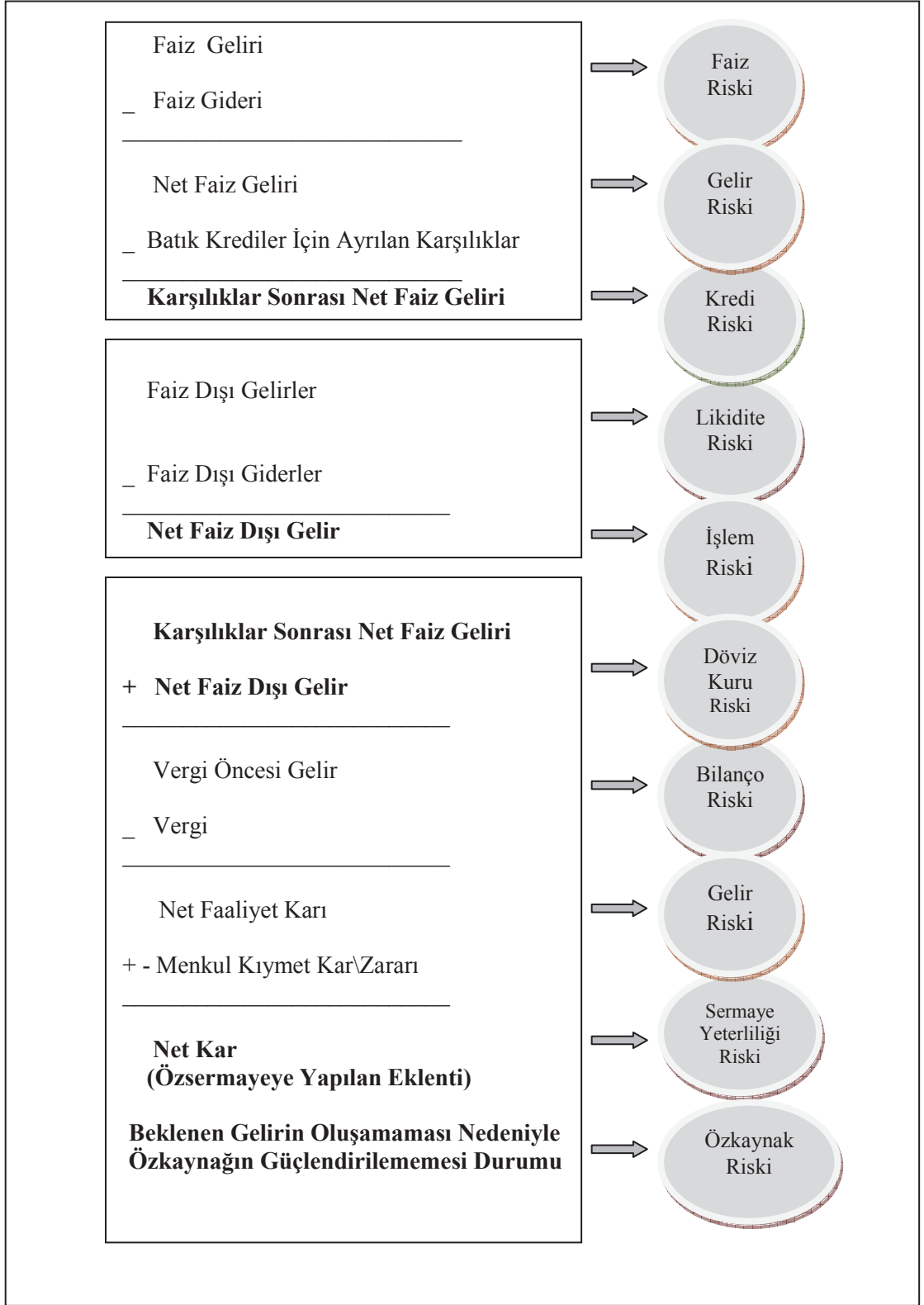
Bankalar likiditeyi iki şekilde temin edebilmektedirler. Birinci likidite temin yolu yeteri kadar likit varlığın (nakit, merkez bankası ve diğer bankalardaki depolar, kısa vadeli bonolar vs.) bilançoda depolanmasıdır. Bu yolu tercih eden bir banka, varlıklarının bir kısmını likit tutmanın bir bedeli olarak, ya hiç faiz geliri elde edemeyecek ya da çok düşük bir faiz geliri elde ederek bir alternatif maliyete (parayı elde tutmanın maliyeti) katlanmak durumunda kalacaktır.

Açıktır ki bankalar, bilançolarında ne kadar çok likit varlık tutarlarsa, likidite ve kârlılık arasındaki ters ilişki nedeniyle o kadar yüksek bir alternatif maliyete katlanacaklardır. Bankaların kullanabilecekleri ikinci likidite kaynağı ise pasif yönetimi ile elde edilebilen likidite kaynağıdır. Bu yolu seçen bankalar, likiditeye ihtiyaç duydukça piyasadan bu likiditeyi satın almakta ve değişken piyasa koşulları altında her seferinde farklı bir maliyet ile karşılaşabilmektedir.

Faiz Oranı Riski: Gelir tablosu risk haritasında olumsuz etkisiyle dikkat çeken ve bankanın kâr marjını etkileyen önemli risk çeşitlerinden biridir. Faiz oranı riski, faize hassas aktiflerin gelirleri ile faize hassas pasiflerin maliyetlerinin değişmesine neden olmaktadır.

Döviz Kuru Riski: Risk haritasında kâr marjını etkileyen finansal risklerden biri de döviz kuru riski olup, genellikle açık pozisyon yani döviz varlıkları ve döviz yükümlülükleri arasındaki fark olarak ölçülmektedir. Bankalar genellikle kambiyo gelir ve giderlerini faiz dışı gelir ve gider diye sınıflandırmaktadırlar. Ancak, unutulmamalıdır ki, döviz pozisyonunda açık ya da fazla yaratan her operasyon aynı zamanda bir faiz riski de yaratmaktadır.

Bu nedenle, kambiyo işlemlerinden kaynaklanan gelir-giderin içerisinde faiz riskinden kaynaklanan kazanç ve kayıplar da yer almaktadır. Bunun için, kur riski de net faiz gelirini azaltan bir risk olarak değerlendirilmektedir.

Şekil 2.5: Banka Gelir Tablosu Risk Haritası

2.2.2. Ticari Kredi Risk Haritası

Bankaların ana faaliyetini oluşturan kredi tahsisi, bankalar açısından kârlı, bir o kadar da riskli ana işlevlerinden birini oluşturmaktadır. Kredi tahsisi ile birlikte bankalar fon kullandırımı sağlamakta, gelecekte belirlenen vadeler için kullandırılan fonların anapara, faiz ve masrafları ile geri dönüşünü beklemektedir. Bu beklenti, bankalar açısından faiz ve komisyon geliri sağlamakla birlikte, diğer yandan sözleşme ile tesis edilen alacaklarının vadelerinde tahsil edilememesinden kaynaklı risklerinin bir sonucu olarak gelecekte sözleşme şartlarında belirtilen vadelerde getiri elde edememe riskini de beraberinde getirir.

Banka müşterilerinin sözleşme şartlarında taahhüt edilen şartlara ve özellikle de ödeme vadelerine uyulmaması sonucunda yaşanan gecikmeler bankaların hem finansal dengelerini bozmakta hem de yasal otoriteye ve ekonomik çevreye karşı taahhütlerini yerine getirmesini zorlaştırmaktadır.

Örneğin BDDK'nın kredilerin izlenmesinde ve takibinde zorunlu tuttuğu ilgili tebliğinde bankaların aktiflerindeki kredilerinde uymak zorunda olduğu kredi sınıfları itibariyle finansal tablolarında ayırmak zorunda olduğu yasal karşılıkları belirtmiştir. Belirtilen kredi sınıflarında, I-Standart Nitelikle Kredilerde izlenen Nakdi krediler için bankalar % 1 yasal karşılık ayırmak zorunda iken, II.Grupta takip edilen Yakın İzlemedeki kredilerde bu oran %2'ye çıkmakta, III.Grup Tahsil İmkani sınırlı kredilerde %20, IV.Grup Tahsili şüpheli kredilerde %50 ve V.Grup Zarar niteliğindeki kredilerde %100 karşılık ayırmak zorunda kalmaktadır. Bankaların finansal tablolarında ayırmak zorunda olduğu karşılıklar o dönemin gelirlerinden düşürüldüğünden bankalar tarafından raporlanan finansal yapı, kârlılık ve verimlilik rasyolarında da telafisi güç olumsuzluklar doğurmaktadır.

Problemlili kredi tanım olarak, banka ile borçlu arasındaki anlaşmanın önemli şekilde bozularak tahsilatın gecikmesi ve buna karşılık ortaya çıkan zarar olasılığıdır. Kredilerin problemlili hale dönüşme riski bankaların taşıdığı en büyük risklerden biri olması nedeniyle, kredi yönetiminden sorumlu olan yöneticiler bu problemlili kredileri makul bir seviyede tutabilmeli ve kredi kalitesinin bozulması halinde oluşabilecek zarardan bankayı koruyabilmelidirler. Bunun yanı sıra (Akgüç, 1990:20) tahsili gecikmiş krediler de banka maliyetlerini arttırmakta bankanın pozisyonunda kârını

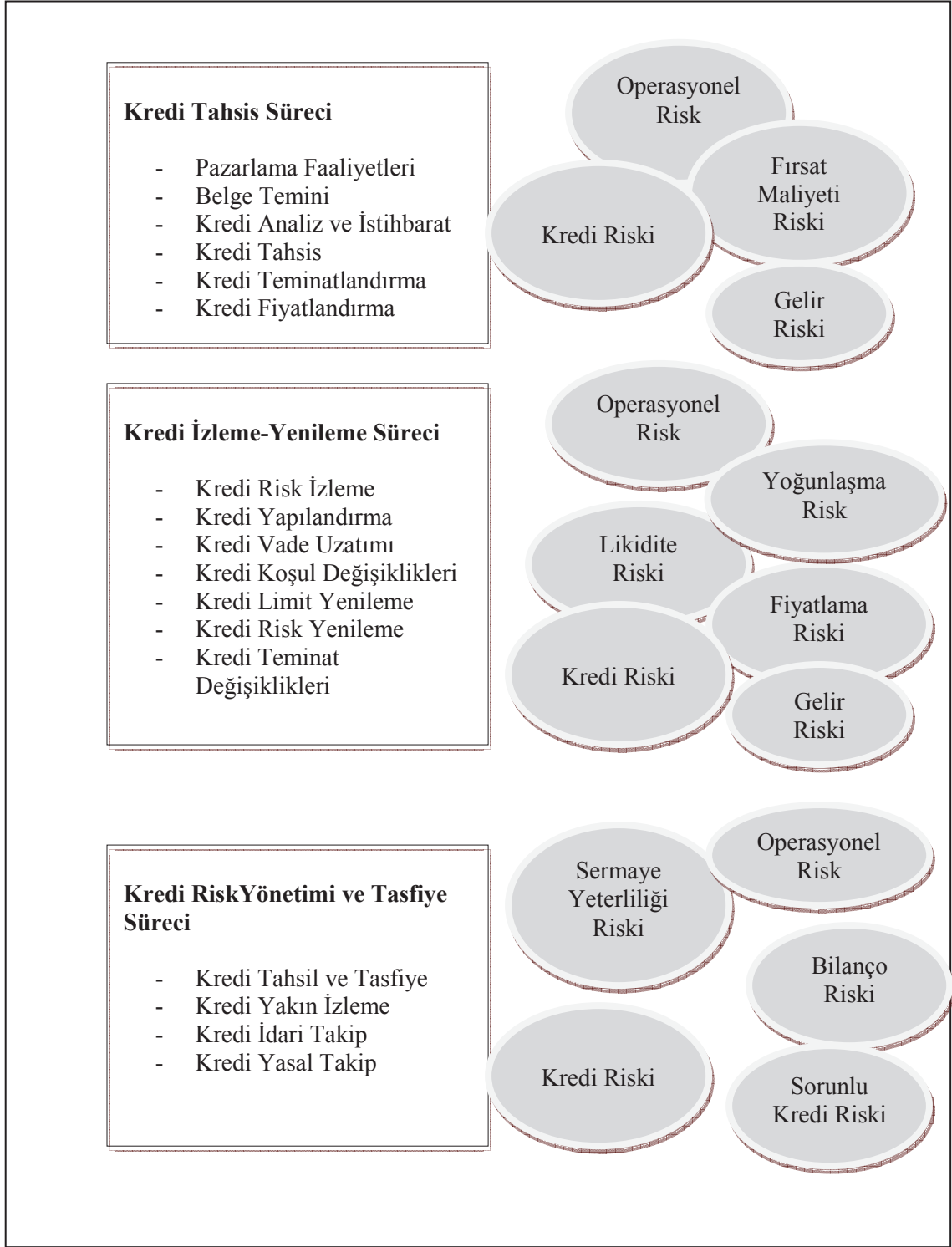
azaltıcı bir rol oynamakta, banka risk haritasının yapısını bozmakta ve makro anlamda ekonomideki kaynak kullanım etkinliğini olumsuz olarak etkilemektedir.

Bu nedendir ki bankalar bu faaliyetlerini yerine getirirken kredilerin ödenmemesinden kaynaklı zararlarını minimum düzeyde tutacak şekilde hareket etmek zorundadırlar. Özkaynakları ile birlikte üçüncü kişilere ait kaynakları da kullanan ticari bankalarda kredilerin geri dönmemesi banka faaliyetlerinde olumsuzluklara yol açmakta hatta varlıklarını sürdürmemeye sonucunu doğurabilmektedir. Banka kredi risk haritasındaki bozulmaların en önemli nedenlerinden birini oluşturan kredi dönüşleri ile ilgili problemi yaratan sürece bakıldığında, bu kredilerin oluşumunda içsel ve dışsal birçok etkenin olduğu görülmektedir.

Firma iç yapısından kaynaklı güçlüklerden dolayı krediler problemlili hale gelebileceği gibi, banka açısından kredinin tahsis aşamasındaki finansal ve finansal olmayan analiz ve istihbarattaki yetersizlikler, firmaların finansal tablolarındaki manipülasyonlarının tespit edilememesi, teminatlandırma, fiyatlandırma ve risk yönetimindeki yetersizlikler nedeniyle de kredilerde yapısal problemler yaşanabilmektedir.

Kredilendirme sürecindeki her sorunlu aşama ile birlikte oluşan riskler banka ticari kredi risk haritasına olumsuz etki eden risklerle aynı özelliği göstermekte olup, kredi tahsis süreci, kredi izleme-yenileme süreci ve kredi risk yönetimi sürecinde karşılaşılan riskler Şekil 2.6'da belirtilmektedir.

Şekil incelendiğinde kredi tahsis sürecinde; kredi riski başta olma üzere, operasyonel risk ve fırsat maliyeti riskinin yoğun olarak risk haritasına etki ettiği görülmektedir. Kredi izleme ve yenileme sürecinde ise; yine kredi riski başta olma üzere, likidite, fiyatlama, gelir ve yoğunlaşma risklerinin risk haritasına yansıdığı görülmektedir. Kredi risk yönetim ve tasfiye sürecinde ise; sermaye yeterliliği, özkaynak, kredi bilanço ve sorunlu kredi risklerinin etkili olduğu görülmektedir. Şekilde özellikle kredi riski ve likidite riskinin risk haritasında en önemli risk kalemini oluşturduğu ve bu risk kalemlerinin yönetiminde diğer risk kalemlerine göre çok daha dikkatli olunması ve gereken önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Özellikle ticari kredi yönetim sürecinde kredinin her aşamasının risk haritasına etki ettiği görülmekte olup, sürecin en başından en sonuna kadar risklerin yönetiminde gereken önlemlerin alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.6: Ticari Kredi Risk Haritası Oluşum Süreci

Şekil 2.6'daki riskler ticari kredi risk haritasını oluşturan başlıca risk kalemlerini belirtmektedir. Belirtilen risklerin yönetimi banka risk yönetiminin de başarısını direkt olarak etkileyecektir.

2.2.3. Ticari Kredi Risk Haritasını Belirleyen Etkenler

Bankaların risk yönetim kurumları olmaları nedeniyle her fonksiyonunda belirli derecede risk bulunmaktadır. Bankalardaki risk seviyesi yapılan işlemlerin özelliklerine göre değişmekle birlikte, belirsizlik seviyesine paralel değişiklik gösteren işlemlerde daha yoğun gözlemlenebilmektedir. Örneğin mevduat işlemi ile kredi işlemi arasında risk çeşitliliği ve yoğunluğu yönünden ayırt edici farklılıklar bulunmaktadır. Mevduat işlemlerinde likidite, fiyatlama, operasyonel risk söz konusu iken, kredi işlemlerinde ise belirtilen risklere ilave olarak, kredi, sermaye yeterliliği, bilanço ve yoğunlaşma riski gibi birçok risk çeşidi söz konusu olabilmektedir.

Belirtilen risk çeşitleri dikkate alındığında ticari kredi risk haritasını belirleyen etkenlerden başlıcaları, ticari müşteri kredibilite analizi, muhasebe kökenli risk kaynakları, kredi portföy yapısı ve kredi kalitesi olarak sayılabilir. Belirtilen etkenler aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

2.2.3.1. Ticari Müşteri Kredibilite Analizi

Banka kredi müşterilerinin kredi risk derecesi, kredi çeşitleri arasında farklılıklar göstermektedir. Bireysel krediler ile ticari krediler arasında risk yoğunluğu yönünden farklılık bulunmaktadır. Bireysel krediler sabit düzenli geliri olan kişilere belirli bir vade ve faiz oranıyla kullanılan, kredi lehdarının piyasa istihbaratı ve daha önceki dönemlerdeki kredi geri ödeme performansları dikkate alınarak belirlenen risk derecelerine göre tahsis edilmektedir. Bu kredide müşterinin kredi derecesi, ticari krediye oranla daha basit yöntemlerle tespit edilebilmektedir.

Ticari krediler ise, ticari müşterilerin faaliyetinden nakit akım yaratma kabiliyetine dayalı gelir hedefleyen, ticari müşterinin talep ettiği kredinin işletmede kullanılacağı alana göre vade, faiz, komisyon, masraf ve teminatlarının belirlendiği ve diğer kredi çeşitlerine oranla daha riskli kredilerdir.

Bu nedenle ticari kredi taleplerinin istihbarat, finansal analiz çalışmaları çok daha kapsamlı incelemelerden oluşmakta, ticari müşteriler faaliyet gösterdikleri birimlerinde ziyaret edilmekte, faaliyet alanlarının büyüklüğü, kapasitesi, üretim alanları, makine parkları, depoları, stokları, yöneticilerinin ticari moralitesi yerinde incelenmekte, piyasa istihbaratları, diğer bankalarla olan çalışmaları araştırılmaktadır. Ticari

müşteriden faaliyetleri ile ilgili tüm bilgi ve belgelerle birlikte kesinleşmiş son üç mali dönem bilanço, gelir tablosu, ayrıntılı mizanı, nakit akım tablosu ve özkaynak değişim tablosu gibi finansal bilgileri de alınarak, firmanın faaliyetleriyle beyan ettiği finansal veriler karşılaştırılmakta, finansal verilerdeki yanıltıcı bilgilerin, doğru bilgiye dönüştürülmesi amacıyla bankalar tarafından düzeltme kayıtları yapılmaktadır.

Bankaların bu düzeltme kayıtları ile birlikte yaptığı kredi değerlendirmesi, firmanın kredi onayını, kredinin vadesini, fiyatını (faiz, komisyon ve masraflarını), kredinin teminatını, kredi yatırım kredisi ise kredinin anapara ödemesiz dönemini ve kredi ile ilgili tüm teknik altyapıyı ve sonucunda da ticari kredi risk derecesini belirlemektedir.

Kredi riskinin oluşumunda en önemli görev kredi müşterilerinin finansal analiz ve istihbarat çalışmaları yapan birimlerine düşmektedir. Finansal analizde ise en önemli bilgi kaynağı işletmelerin finansal bilgilerini içeren bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, fon akım tablosu, özsermaye değişim tablosu gibi finansal tablolardan oluşmaktadır.

Müşteri firmaların finansal tablolarının kredi analizinde bilgi kaynağı olarak kullanılması kredi riskini direkt olarak etkilemekle birlikte şeffaf, güvenilir, karşılaştırılabilir ve tarafsız finansal bilgi, doğru değerlendirmeyi mümkün kılmakta, doğru bilgilerle yapılan kredi analizi ise daha az riskli kredi portföyünün oluşmasını sağlamaktadır.

Risk düzeyinin düşük olması ise hem banka finansal yapısının hem de özkaynak yapısının kalitesini arttırmakta, bankaların daha güvenli ortamda faaliyette bulunmalarını sağlamaktadır.

2.2.3.2. Muhasebe Kökenli Riskler

Muhasebe, tamamen veya kısmen finansal nitelik taşıyan ve para ile ifade edilebilen işlemlere ilişkin anlamlı ve güvenilir bilgileri sağlayacak biçimde, verilerin ilgili kaynaklardan toplanması, doğruluklarının saptanması, kaydedilmesi, sınıflandırılması, raporlar halinde sunulması, analiz ve yorumlanmasıdır. (Yalkın, 2001:1).

İşletme faaliyetleri hakkında ilgili çevrelere gereksinim duyulan bilgileri sunma amacını taşıyan muhasebe, tanımda belirtilen fonksiyonları gerçekleştirerek verileri bilgiye dönüştürmektedir. Bu niteliği itibariyle muhasebe bir bilgi sistemi olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2000:114).

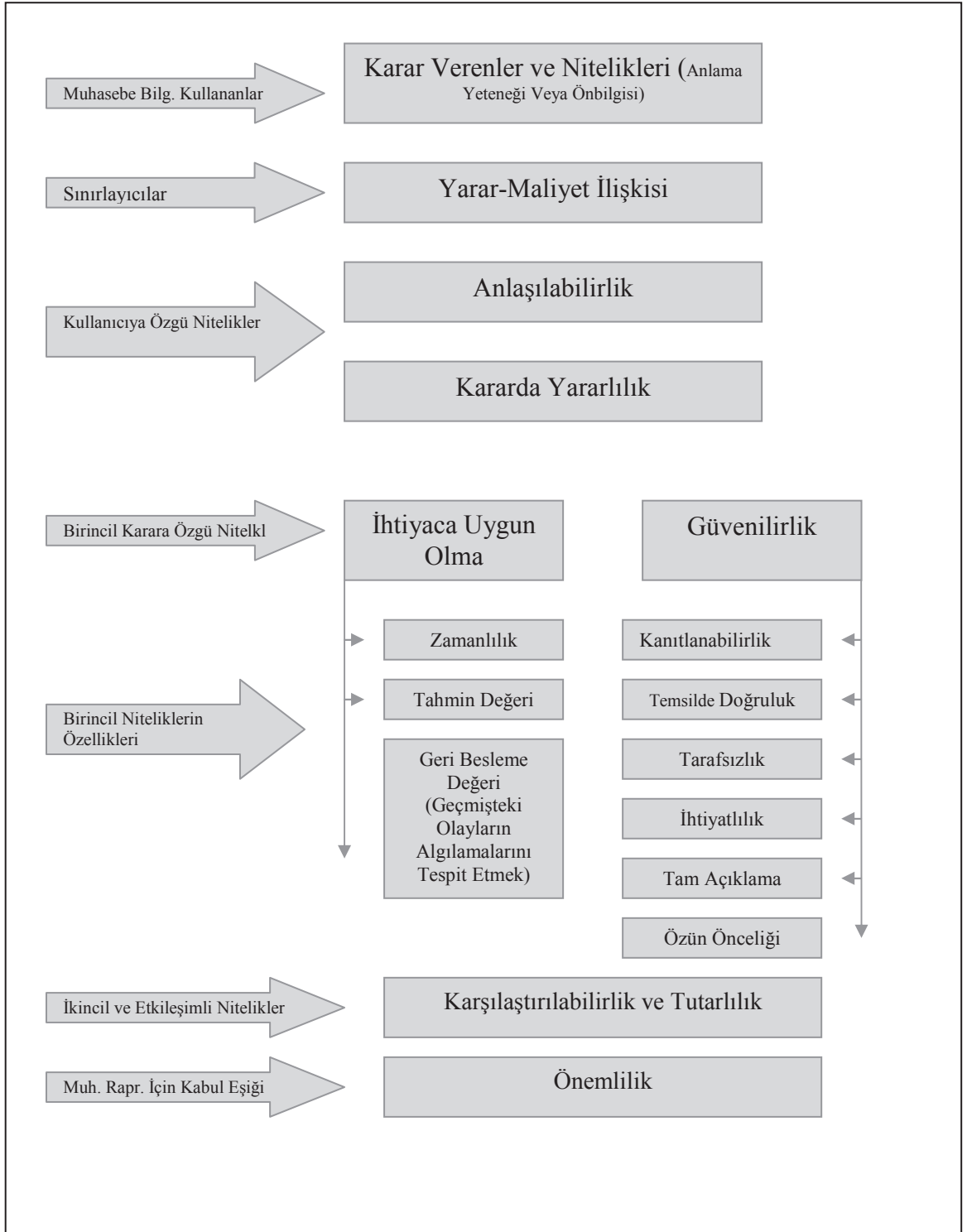
Bu bilgi sistemi içinde muhasebe, işletmelerin parayla ifade edilebilen faaliyetlerinin belgelere dayalı olarak kayıt altına alınması, kayda alınan bu bilgiler doğrultusunda bir işletmenin kaynaklarının oluşumunu, bu kaynakların kullanılma biçimini, işletmenin faaliyetleri sonucunda bu kaynaklarda meydana gelen artış veya azalışlar ile bunun karşılığında işletmenin varlıklarındaki değişimleri göstermektedir.

Finansal tablolarda sunulan bilgilerin yöneticilere, yatırımcılara, kredi verenlere ve diğer kullanıcılara yararlı olabilmesi için, bu bilgilerin anlaşılabilir olması gerekir. Muhasebe, aynı zamanda “işletme lisansı” olarak da tanımlanmaktadır. Çünkü işletmeyle ilgili olan gruplar, özellikle yöneticiler işletmede meydana gelen faaliyet ve olayları tasvir etmek için muhasebe deyimlerini ve kavramlarını kullanırlar (Yalkın, 2001:5)

Bilgiyi kullanan kişilerin, sunulan bilgileri anlayamaması, bilginin yararını ortadan kaldırır (Akdoğan ve Tenker, 2007:41). Muhasebe bilgilerinin anlaşılabilir olması için sahip olması gereken nitelikler Tablo 2.7’de belirtilmiştir. Tablo, muhasebe bilgilerinin anlaşılabilir olması için gerekli nitelikleri, muhasebe bilgilerini sunmadaki sınırlılıkları ve muhasebe bilgilerini kullanan tarafların özelliklerini belirtmektedir.

Tabloda muhasebe kullanıcılarının özellikleri vurgulanarak, muhasebe verilerini anlama yeteneği ve becerisi ön planda değerlendirilmiştir. Gerçekten de muhasebe verilerini anlayabilecek ve yorumlayabilecek yeterliliğe sahip olan kullanıcılar, muhasebenin vereceği bilgiyi özümseyerek yararlı bir şekilde kullanabilirler. Muhasebe bilgisi ne kadar tutarlı, gerçekçi, şeffaf ve açıklayıcı olursa olsun karşı taraf bu bilgileri tam olarak anlama yeteneğine sahip değilse bu bilgiler hiç bir anlam ifade etmeyecektir. Banka muhasebe kullanıcıları açısından da bu tespit aynı şekilde değerlendirilebilir. Banka çalışanlarının da muhasebe bilgilerini değerlendirme ve gerekli düzeltmeleri yapma yetisi, kredi kararının başarısını direkt olarak etkileyecektir. Kullanıcıların yeterliliği ile birlikte, muhasebenin birincil ve ikincil

nitelikleri, muhasebe kullanıcılarına tarafsız, tutarlı, doğru, kanıtlanabilir bilgilendirme yapması açısından anlam ifade edecektir.

Şekil 2.7: Muhasebe Bilgilerinin Sahip Olması Gereken Özelliklerinin Hiyerarşik Yapısı

Kaynak: Akdoğan ve Tenker (2007:42)'den derlenmiştir.

2.2.3. Kredilerin Sorunlu Duruma Gelmesinin Nedenleri

Genellikle sorunlu kredinin nedenini tek bir etkene veya olaya bağlamak olası değildir. Kredinin sorunlu hale dönüşmesine katkıda bulunan birçok nedenden söz edilebilir. Sorunlu kredinin nedenlerini saptayabilmek için borçlunun çalışmalarının ve banka ile ilişkilerinin ayrıntılı bir biçimde incelenmesi gereklidir (Belkıs, 1990:276).

Kredilerin sorunlu duruma gelmesindeki nedenleri aşağıdaki gibi sıralama mümkündür;

- Kredinin tahsis ve istihbarat sürecindeki yetersiz bilgi akışı,
- Kredilendirme koşullarının yeterli düzeyde sağlanamaması,
- Yetersiz teminatlandırma,
- Makro ekonomik sorunlar,
- Risk izlemedeki zaafiyetler,
- Erken uyarı sinyallerinin zamanında alınamaması,

Son yıllarda finansal başarısızlığa uğrayan işletme sayısında hem ülkemizde hem de batıda bir artış olduğu gözlenmektedir. Bu artış genel olarak ekonomik durgunluğa, enflasyonu önlemek için sıkı para ve kredi politikasına, yüksek faiz oranlarına ve işletmelerin artan finansal risk yapılarına bağlanmaktadır.

Bu görüşün incelendiği bir araştırmada finansal başarısızlığın; ekonomik durgunluğun arttığı, sıkı para politikasının uygulandığı ve borsa endeksinin düştüğü dönemlerde artış gösterdiği ve bu olumsuz durumun daha çok yeni işletmelerde ortaya çıktığı saptanmıştır (Altman, 1983:40).

Bankalar tahsis ettikleri kredilerin tamamının süresinde tahsil edilmesini ve tahsilatta sorun yaşanmamasını isterler. Ancak bu durum her zaman olanaklı değildir. Genellikle bankaların takipteki kredilerinin kullandığı krediye oranı % 5'e kadar normal karşılanmaktadır. Bu oran arttıkça risk artmaktadır (Takan, 2002:345).

2.2.4. Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Kredilerin Durumu

İktisadi birimler ihtiyaçları olan finansmanları karşılamak için bankalardan kredi kullanırlar. Yıl içinde bankalardan kullanılan toplam kredilerin bir kısmı zamanında bankaya geri ödenirken, bir kısmı da bankaya zamanında geri ödenmeyip daha sonra ödenmekte; diğer bir kısmı ise ekonomik birimlerin ödeme gücü bulunmadığı için hiçbir şekilde geri ödenmemektedir.

Takipteki kredileri, bankalardan kredi alan ve zamanında geri ödemesini yapamayan kesim oluşturmaktadır. Ancak bunlar tamamen batık krediler değildir. Yani geriye ödenme ihtimali olabilen kredilerin toplamından oluşmaktadır. Daha önceki bölümde belirtildiği üzere, takipteki kredileri ters seçim ve ahlakî tehlike problemleri meydana getirmiştir. Bankaların borç verdikleri kişiler hakkında üstün bir bilgiye sahip olmaması asimetrik bilgidен kaynaklanan ters seçim sorununu arttırmaktadır. Ayrıca bankaların batık kredileri engellemek için kredi isteyen kişi veya kurumlara kredi vermeden önce buna yönelik yapılan gerekli incelemeleri arttırması gerekmektedir. Bu incelemelerin yetersiz yapılması bazı finansal riskler ile kişi veya kurumları kayıplara maruz bırakır. Bankalar kredi verdikten sonra asimetrik bilgidен kaynaklanan ters seçim ve ahlaki tehlike problemleriyle karşılaşılırsa ekonominin gidişatında sorunlar meydana gelir ve bu da bankacılık krizlerine yol açar (Mishkin,1998: 19).

Türkiye’deki bankacılık sektörünün kredi durumu ile ilgili veriler Merkez Bankası’ndan elde edilmiş ve Tablo 2.2’de özetlenmiştir. Tablo incelendiğinde, ilk sütun yıllar itibariyle bankaların müşterilerine verdiği toplam kredi miktarını, ikinci sütun da bankalar tarafından verilen kredilerden geri dönmeme olasılığı olan takipteki kredileri göstermektedir. Bu bağlamda toplam kredilerin miktarında 2005-2012 yılları arasında yaklaşık 5 kat artışın yaşandığı dikkat çekmektedir.

2005 yılında 153 milyar TL olan toplam kredi miktarı, 2012 yılına gelindiğinde 795 milyar TL’ye yaklaşmıştır. Takipteki kredilerin toplam kredilere olan oranına bakıldığında ise 2005’te %07 olan değer 2012 yılında %03’e düşmüştür. Bunun en temel sebeplerinden biri bankaların aktif kalitesini korumasıdır.

Takibe alınan kredilere bakıldığında, bu krediler de zamanında geri ödenemeyen kredilerden oluşmaktadır. Ancak kredi kullanan müşterilerin ödeme zamanının

geçmesine rağmen bu krediyi geri ödeme olasılıkları bulunmaktadır. Aynı şekilde, bu kredilerin geri ödenmeyip batık kredi haline dönüşme olasılığı da bulunmaktadır.

Takipteki krediler tablodan da görüldüğü üzere yıllar itibariyle dalgalı bir seyir izlemektedir. 2005 yılında yaklaşık 11 milyar TL dolayında olan takipteki krediler ilerleyen yıllarda azalmış ancak kredi hacmindeki yükselişle birlikte son yıllarda artış kaydederek 2012 yılında 23 milyar TL'yi geçmiştir.

Tablo 2.2: Türkiye Bankacılık Sistemindeki Kredi Yapısı ve Oranları

Yıllar	Toplam Krediler (Milyon TL)	Takipteki Krediler (Milyon TL)	Takipteki Krediler/ Toplam Krediler	Karşılıklar (Milyon TL)	(Takipteki Krediler- Karşılıklar) / Toplam Krediler	Karşılıklar/ Toplam Krediler	Net Faaliyet Kâr/Zarar Durumu (Milyon TL)
2005	153.059	11.163	0,072	12.387	-0.007	0,080	5.714
2006	218.063	9.065	0,041	11.762	-0.012	0,041	10.981
2007	280.453	7.828	0,027	14.332	-0.023	0,051	14.331
2008	366.901	4.704	0,012	14.953	-0.027	0,040	12.774
2009	381.013	5.154	0,013	21.230	-0.042	0,055	19.477
2010	508.862	5.144	0,010	20.811	-0.030	0,040	21.360
2011	682.893	18.973	0,027	50.475	-0.046	0,073	19.042
2012	794.756	23.408	0,029	99.537	0,095	0,125	22.607

Kaynak: (www.tcmb.gov.tr)

Kredi müşterilerinin bankalardan aldıkları ve geri ödemesini yapmadıkları kredilere batık krediler denilmektedir. Bankalar bu krediler için kendi bünyelerinde bir karşılık ayırmaktadırlar. Bu karşılıkların toplam kredilere oranı bize batık kredilerin oranını vermektedir. Tablo 2.2.'den de görüldüğü üzere bu oran 2005 yılında yaklaşık %08 iken 2012 yılında %1'i geçmiştir.

Tablo genel olarak incelendiğinde kredi artışı ile birlikte Merkez Bankası'nın sıkı para politikası sonucu karşılıklarda da artış yaşanmıştır. Kredi artışı paralelinde takipteki kredilerin çok yüksek düzeyde artmaması Türk bankacılık sektörünün, 2008 yılından bu yana yaşanan ve etkisini devam ettiren global krize rağmen kârlılığını devam ettirmiştir. Bunun da nedeni krizin Türkiye'den kaynaklanmaması nedeni ile Türkiye'ye yansımalarının düşük seviyede olması ve de Türk bankacılık sektörünün iyi denetleniyor olmasıdır.

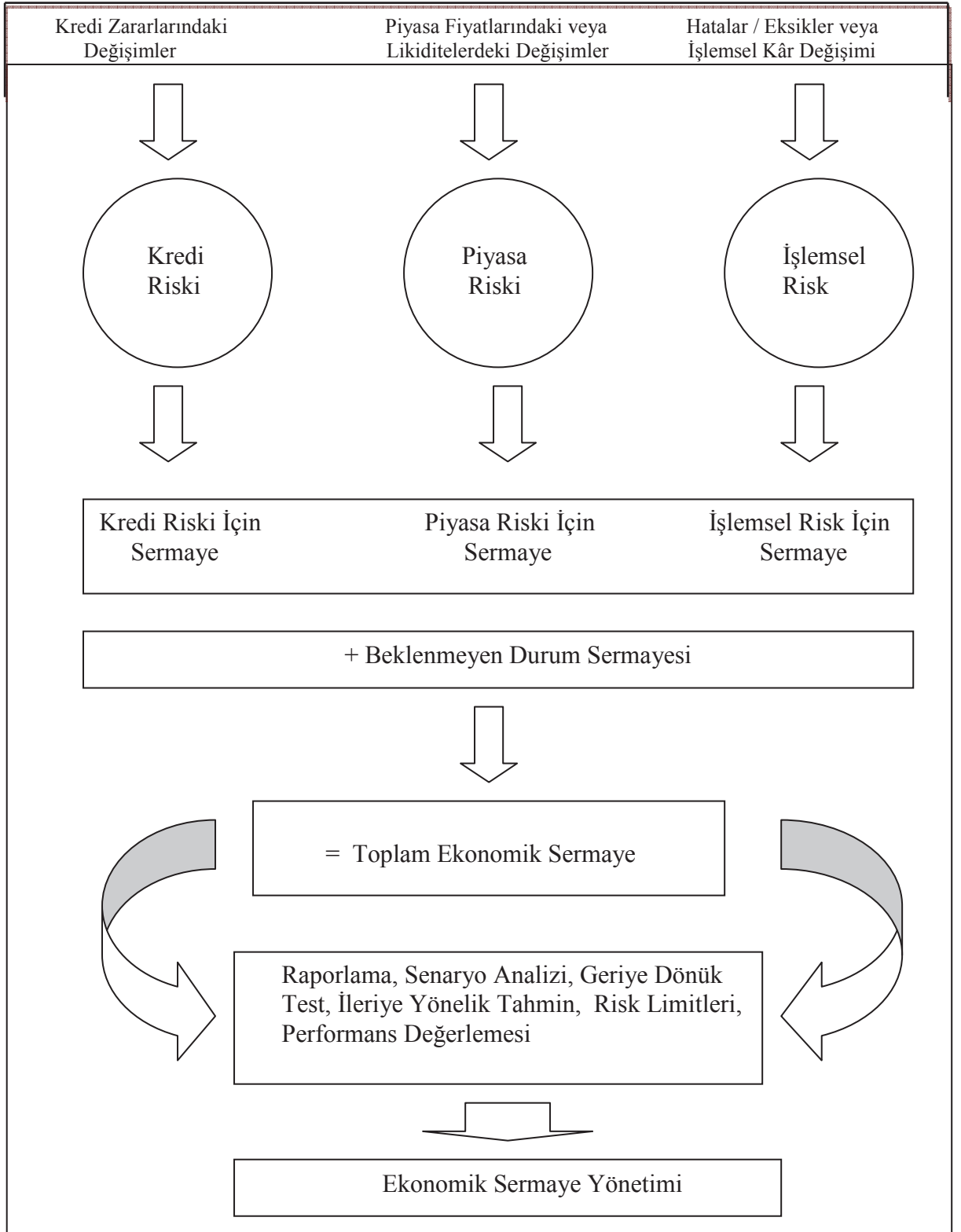
Takipteki kredilerle birlikte sorunlu krediler nedeniyle bankaların 2012 yılında ayırmak zorunda kaldığı karşılık oranı %03'e yakın gerçekleşmiştir. Karşılıklardan kaynaklı zararların ortaya çıkmasının en önemli sebebi, kredi karar sürecinin asimetrik bilgi ortamında yapıyor olmasıdır.

Eğer bankalar kredi vermeden önce ters seçimi önlemek için birtakım önlemler almış olsalardı bu durum ile karşı karşıya kalmak zorunda olmayacaklardı. Çünkü Türk bankacılık sisteminde geçmişte %100 mevduat güvencesi olması bankaların basiretli tüccar ilkesinden uzaklaşarak ters seçim ile kötü müşterilere bile kredi vermesine sebep olmuştur. Bu durum da ahlaki tehlikeyi meydana getirmiştir.

Bankalar piyasada mevcut olan asimetrik bilgi problemlerinden dolayı verecekleri krediyi sınırlandırmayı ve kazançlarını maksimize etmeyi tercih ederler. Buna kredi tayinlanması denilmektedir. Ters seçim sonucu kredilerin geri ödenmeme olasılığının artması durumlarında bankalar kredi tayinlamasına giderek kredi verme oranlarını azaltmaktadırlar. Bu ortaya çıkabilecek riske karşı bankanın aldığı bir önlem olmaktadır.

Basel III süreci ile birlikte alınan son kararlar da bankaların sermaye koruma tamponlarının güçlendirilmesi ve sermayelerinin krizlere karşı daha dirençli duruma getirilmesi gerekliliğini göstermiş ve uygulamaya yönelik önlemler alınmıştır. Ulusal ve uluslararası alanda yaşanan her kriz, krizlerle mücadelede tecrübeyi de beraberinde getirerek tüm finansal kurumların sistemlerinin revize edilmesine yönelik fırsatlar sunmaktadır. Özellikle Basel I, Basel II ve Basel III süreci krizlerle mücadelede her dönem yapılanmanın olduğunun en belirgin örneğini vermektedir.

Şekil 2.8, bankaların risk algılarındaki tepkiye paralel gelişen risk yönetimi sürecini Basel kriterlerinde belirtilen üç risk unsuru açısından ortaya koymaktadır. Kredi zararlarındaki değişimler, fiyatlardaki veya likiditedeki değişimler ve hatalı uygulamalar, sonuçta bankaları sermaye yönetimi odaklı risk yönetim sürecine yönlendirmektedir.

Şekil 2.8: Entegre Risk Yönetimi

Kaynak: Köylüoğlu (2001:80-87)

BÖLÜM 3: TİCARİ KREDİ RİSK HARİTASINA ETKİ EDEN MUHASEBE KÖKENLİ RİSK KAYNAKLARI VE ALINAN ÖNLEMLER

Muhasebe uygulamaları son yıllarda uluslararası boyut kazanan ticari faaliyetlerde bir iletişim aracı durumuna gelmiştir. Finansal bilginin bu işlevini yerine getirebilmesi için herkes tarafından anlaşılabilir olması gerekmektedir. Ancak ülkeler arasında muhasebe standartlarının farklı olması, finansal bilginin ve muhasebe uygulamalarının uluslararası seviyede analiz edilmesini ve yorumlanmasını güçleştirmektedir (Lainez ve Callao, 2000:66). Bu amaçla işletme faaliyetlerinin ekonomik yansımalarının, tüm ülkelerde aynı sonucu verecek düzeyde uygulanması amacıyla uluslararası düzeyde çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmaların en önemlisini Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu yapmaktadır.

Kurul, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASB) olarak 1973 yılında kurulmuştur. Bu komite 1973-2001 yılları arasında finansal tablolardaki bilgi kalitesinin artırılmasına yönelik olarak bir çok muhasebe standardı yayımlamıştır. 2001 yılında yeniden yapılanarak vakıf haline dönüşmüş ve “Uluslararası Muhasebe Standartları”nı yayımlamak üzere bir kurul oluşturmuştur. Bu kurulun adı “Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu” (International Accounting Standards Board-IASB) olarak bilinmektedir. Bu tarihten sonra da yayımlanan uluslararası muhasebe standartları, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) olarak yayımlanmaya başlamıştır. (Mısırlıoğlu, 2006:22). IFRS, bir çok ülkede kabul görmüş ve uygulama alanı bulmuştur.

Avrupa Birliği (AB) parlamentosu 2002 yılında yaptığı bir düzenlemeyle, 2005 yılı başından itibaren sermaye piyasalarında faaliyet gösteren grup şirketleri tarafından yayımlanacak finansal tabloların IFRS ile tam olarak uyumlu olmasını zorunlu kılmıştır (Mısırlıoğlu, 2006:22).

Şirketler için IFRS ile uyumlu finansal tabloların hazırlanması, özellikle banka ve benzeri finansal kuruluşlar tarafından Basel II Standartları kapsamında risk değerlendirmesi yapılması açısından oldukça önem arz etmektedir (Mısırlıoğlu, 2006:21).

Özellikle finansal hizmet veren işletmeler açısından, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ve Basel Standartları'nın aynı amaçları paylaştığı söylenebilir. Her iki çerçevedeki amaç, işletme faaliyetlerinin daha şeffaf bir duruma getirilmesi ve bunun için piyasa katılımcılarına alacakları kararların kalitesini artıracak bilgileri sağlamaktır (Mısırlıoğlu, 2006:22). Basel, finansal sektörün sağlıklı risk ölçümü yaparak, fiyatlandırmalarını bu risk ölçümüne dayandırmaları mantığı içinde hareket ettiğinden riski ölçebilmek için sağlıklı bir firma muhasebe kayıt sisteminin oluşturulması şarttır (Babuşçu, 2007:13).

UFRS'lere uyumlaştırma çabaları işletmeleri, ülkeleri raporlanan bilgiler bağlamında kaliteyi arttırmaya yöneltir. Bu da doğru, güvenilir karşılaştırılabilir finansal bilgiler doğrultusunda kaliteli ve tutarlı kararlar alınmasını sağlar. Küreselleşen ortamda artan rekabet koşullarında hem işletmelerin hem de ülkelerin karşılaşılabilecek sorunlarla başa çıkabilmenin tek yolu UFRS'ye göre hazırlanmış finansal tablolarıdır. Çünkü UFRS'ler ile finansal tablolardaki istenilen şeffaflık ve karşılaştırılabilirlik sağlanmış olmaktadır (Selimoğlu, 2008:20).

Bankalar, gerek şeffaflık gerekse de, güncel, doğru ve güvenilir bilgi amacı taşıyan UFRS'lere en fazla ihtiyacı olan kurumlardır. Bu nedenle bankaların tüm ticari müşterilerinin UFRS standartlarında hazırlayacakları finansal tabloları, kredi değerlendirmesinde manipülatif bilgiyi azaltarak risk yönetiminde etkinliği daha da arttıracaktır. Risk yönetimi açısından bankaları çok daha yakından ilgilendiren ve muhasebe kökenli risk kaynağı olarak karşımıza çıkan finansal bilgi manipülasyonlarının nedenleri, amacı, çeşitleri ve uygulanan manipülasyon teknikleri aşağıda ayrıntılarıyla incelenecektir.

3.1. Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Amacı ve Çeşitleri

Muhasebenin şeffaf ve karşılaştırılabilir finansal bilgi sunumu amacının saptırılarak, finansal tablo kullanıcılarının yanıltılması amacı, bazı çıkar çevreleri tarafından sistematik olarak gerçekleştirilebilmektedir. Özellikle kredi talebinde bulunan işletmeler, bankalara sunduğu finansal tablolarda muhasebenin esnekliğinden yararlanarak, yanlış bilgilendirmede bulunmakta ve manipülatif çıkarlar elde edebilmektedirler. Finansal tabloların değiştirilerek ilgili tarafların yanıltılmasına ve

işletmelere yönelik hatalı finansal kararlar alınmasına yol açan muhasebe kökenli risk kaynaklarının amaçları çeşitleri ve önemi ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

3.1.1. Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Amacı

Muhasebe uygulayıcıları, muhasebenin ürettiği finansal bilgileri belirli amaçlar doğrultusunda değiştirebilmektedirler. Örneğin, halka açılmak isteyen, tahvil ihraç ederek borçlanan veya kredi ihtiyacı olan firmalar, finansal durumlarını olduğundan farklı göstermek amacıyla, zararlarını gizleme veya kârlarını olduğundan daha farklı gösterme gibi bir çok uygulamalarla, muhasebe tekniklerini kendi amaçları doğrultusunda kullanabilmektedirler.

Muhasebe manipülasyonu olarak belirtilen uygulamaların genel amacı hisse senedi fiyatlarını artırmak, işletmenin kredibilitesini iyileştirmek, borçlanma maliyetlerini azaltmak ve yöneticilerin raporlanan dönem kârına dayalı olarak elde ettikleri primleri artırmaktır (Kirschenheiter ve Melumad, 2002:763). Muhasebe manipülasyonunun en önemli amacı ise (Stolowy ve Breton, 2004:6), işletme performansının ve finansal yapısının gerçekte olması gerektiğinden farklı gösterilerek işletme çevresindeki aktörler arasındaki refah transferinin gerçekleştirilmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bir şirketin kamuya açıklanmış yüksek kârı, daha yüksek varlıkları, daha az yükümlülükleri, yüksek kâra bağlı olarak daha yüksek özsermayesi olduğu anlamına gelir ki, bu da kreditorlere ve tahvil sahiplerine şirketin kredibilitesinin ve borç ödeme kabiliyetinin (ratinginin) yüksek olduğu izlenimi verir. Bu da sonuç olarak, finansal bilgi manipülasyonu yoluyla şirketin kârının ve diğer finansal rakamlarının yüksek gösterilmesi suretiyle, şirketin borçlanma maliyetini düşürür (Küçüksözen, 2004:175).

Finansal bilgi manipülasyonu, yukarıda açıklanan nitelikte, şirketi sıkıntıya düşüren ve hareket alanını kısıtlayan finansal sınırlamaların gevşetilmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla, şirketin kârını artırmaya, cari aktiflerini ve özsermayesini yükseltmeye ve bazı durumlarda yükümlülüklerini azaltmaya yönelik finansal bilgi manipülasyonu işlemleri kredi sözleşmelerinden kaynaklanan sorunları gidermekte, adeta bu finansal koşullar daha az sınırlayıcı hale gelmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002:5-6). Şirketlere yönelik büyük finansal çıkarlar elde edilmesini sağlayan muhasebe manipülasyonlarının amaç ve kazanımları özetle aşağıda belirtilmektedir.

Tablo 3.1: Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları ve Kazanımları

Muhasebe Manipülasyonunun Amaçları	Kazanımlar
Borçlanma Maliyetleri	Kredibilitenin İyileştirilmesi Yüksek Borçlanma Derecesi (Dept Rating) Düşük Borç Maliyeti
Hisse Senedi Fiyatı	Yüksek Hisse Senedi Fiyatı Düşük Volatilité Yüksek İşletme Değeri Düşük Özkaynak Maliyeti
Yönetici Ücret Primleri	Yüksek Kâra Dayalı Ödüller ve Primler
Politik Maliyetler	Azaltılmış Düzenlemeler Yüksek Vergilerden Kaçınma

Kaynak: Mulford ve Comiskey (2002:5)

3.1.2. Manipülasyon Çeşitleri

Yaratıcı muhasebe, agresif muhasebe ve büyük temizlik muhasebesi olarak da adlandırılan uygulamalarda, muhasebe kural ve standartlarındaki bazı açık noktalardan hareketle ya da hileli raporlama yapılarak, finansal tablolardan yararlanan ilgili taraflar bilinçli olarak yanlış bilgilendirilebilmektedir.

Tablo 3.2’de belirtilen manipülasyonlar, işletmelerin normal faaliyet durumunun ve sonucunun değiştirilerek yanlış bilgilendirme yapılmasını sağlamaktadır. Bilinçli olarak değiştirilen muhasebe bilgileri nedeniyle finansal tablolardan yanlış ve yanıltıcı raporlar üretilmekte ve muhasebeden bilgi sağlayan taraflar yanlış finansal kararlar almaktadırlar.

Muhasebe verilerinin belirli çıkarlara hizmet edecek düzeyde yanlış olarak değiştirilmesinde bankacılık sektörü de büyük kayıplara uğramaktadır. Özellikle kredi kararında ağırlıklı olarak muhasebe verilerinden yararlanan banka kredi tahsis birimindeki personel, muhasebe dezenformasyonundan önemli derecede etkilenmekte dolayısıyla muhasebe kaynaklı hatalı kredi kararları banka risk seviyesine ve risk haritasına olumsuz yansımaktadır.

Tablo 3.2: Muhasebe Manipülasyonları

Tür	Tanım
Agresif Muhasebe	İstenilen amaçlara ulaşmayı sağlayacak muhasebe ilkelerinin bilinçli bir biçimde seçilmesi ve uygulanması
Kâr Yönetimi	Kârın daha önceden yönetici tarafından belirlenmiş ya da finansal analist tarafından tahmin edilmiş bir noktaya doğru manipüle edilmesi
Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi	Normal kâr serilerindeki dalgalanmaları, genellikle iyi yıllardaki kârları kötü yıllara aktararak engellemeyi amaçlayan özel bir kâr yönetim türü
Hile	Finansal tablo kullanıcılarını kandırmak amacıyla finansal tablolardaki tutarların veya dipnotların kasıtlı biçimde yanlış aktarılması
Yaratıcı Muhasebe	Muhasebe ilkelerinin agresif biçimde uygulanması ve kâr yönetimi veya kârın istikrarlı hale getirilmesi için atılan tüm adımlar dahil üzere muhasebe manipülasyonunun tüm aşamaları

Kaynak: Mulford ve Comiskey (2002:3)

3.1.2.1. Yaratıcı Muhasebe Uygulamaları

Yaratıcı muhasebe; gelir yumuşatma, kazanç yönetimi, kazanç yumuşatma, finans mühendisliği ve kozmetik muhasebe (Amat ve Gowthorpe, 2011:4) olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yaratıcı muhasebe ilke ve kuralları, değerlendirme ölçüleri ve uygulamaya yönelik düzenlemelerin eksikliğinden yararlanmak suretiyle muhasebe rakamları üzerinde oynamak finansal tabloların biçimini veya finansal tablolarda yer alan bilgilerin sunulmasını değiştirerek finansal durumu olduğundan farklı göstermek amacıyla yapılan işlemlerin tümü olarak da tanımlanabilir (Saltoğlu, 2003:108). Tablo 3.3’de yaratıcı muhasebe uygulamalarının amaç, hedef ve araçları belirtilmektedir.

Tablo 3.3: Yaratıcı Muhasebe Uygulamalarının Amaç, Hedef ve Araçları

Ana Amaçlar	
İşletmenin durumunun olduğundan iyi gösterilmesi	İşletmenin durumunun olduğundan kötü gösterilmesi
Bilançonun güzelleştirilmesi	Bilançonun kötüleştirilmesi
Ana Hedefler	
Dönem kârının olduğundan fazla gösterilmesi	Dönem kârının olduğundan düşük gösterilmesi
Ara Amaçlar	
İşletmenin çekici hale getirilerek uygun şartlarla işletmeye yeni ortak alınmasını sağlamak	Ayrılan ortağın payının ucuza alınmasını sağlamak
İşletmenin uygun şartlarla satılmasını sağlamak	İşletmeyi daha ucuz bir şekilde ele geçirmek
Bankadan daha fazla kredi alınmasını sağlamak	Alacaklılarla uygun şartlarla anlaşma yapılmasını sağlamak
Hisse senetlerinin borsa fiyatlarının yükselmesini sağlamak	Hisse senetlerinin borsa fiyatının düşmesini veya yükselmemesini sağlamak
İşletmenin kötü durumunun işletme sahiplerine sezdirilmemesini sağlamak	İşletmenin iyi durumunun işletme sahiplerine kötü gösterilmesini sağlamak
Ortaklara daha fazla temettü dağıtılmasını sağlamak	Ortaklara daha az temettü dağıtılmasını sağlamak
	Verginin az ödenmesini sağlamak
Araçlar	
Satışların fazla gösterilmesi	Satışların düşük gösterilmesi
Alacakların fazla gösterilmesi	Alacakların düşük gösterilmesi
Amortisman ayrılmaması veya düşük oranda ayrılması	Fazladan amortisman ayrılması
Karşılık ayrılmaması veya düşük oranda ayrılması	Fazladan karşılık ayrılması
Borçların düşük gösterilmesi	Borçların fazla gösterilmesi
Giderlerin tam olarak kaydedilmemesi	Giderlerin fazla kaydedilmesi

Kaynak: Bayırlı, (2006:159)

Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri ve yasal düzenlemelerdeki esnekliklerden yararlanan yaratıcı muhasebe uygulamalarında muhasebe metodları işletmeyi önceden belirlenen hedefe ulaştıracak biçimde seçilmekte ve uygulanmaktadır.

Hatta kimi zaman Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkelerinin tamamen dışına çıkılmakta, finansal tablolardaki bilgiler okuyucuları yanıltacak biçimde değiştirilmekte veya bazı bilgiler kasıtlı olarak finansal tabloların dışında

birakılmaktadır (Saltoğlu, 2003:108). Yaratıcı muhasebe, bir etki tepki olayıdır. Yaratıcı muhasebe uygulamaları finansal tablolarda bir bilgi açıklandığında nasıl bir tepki alınacağını önceden kestirerek, finansal bilgi kullanıcılarının beklentileri de göz önünde bulundurularak finansal tablolardaki görünümün değiştirilmesi esasına dayanmaktadır (Küçüksözen, 2005:44). Nedenler ve uygun koşullar kesinleştğinde sıkça başvurulmuş yaratıcı muhasebe uygulamaları, aşağıda alt başlıklar halinde açıklanan üç ana grupta toplanabilir (Çıtak, 2009:90).

- Varlıkların ve gelirlerin fazla bildirimini,
- Yükümlülüklerin ve giderlerin eksik bildirimini,
- Yanlış, yetersiz veya atlanan açıklamalar.

Kendi içinde alt bölümlere ayrılan bu teknikler Tablo 3.4’de belirtilmiştir.

Tablo 3.4: Yaratıcı Muhasebe Teknikleri

Yaratıcı Muhasebe Teknikleri	Varlık ve Gelirlerin Fazla Bildirimi	Uygun Olmayan Gelir Tanınması
		Varlıkların Uygun Olmayan Bir Biçimde Tanınması
	Yükümlülük ve Giderlerin Eksik Bildirimi	Yükümlülük ve Giderlerin Uygun Olmayan Ertelemeleri
		Uygun Olmayan Amortisman Politikaları, Uygun Olmayan Kâr Zarar Hesabına Yapılan Kayıtlar
	Yanlış, Yetersiz veya Atlanan Açıklamalar	İlgili Taraf İşlemlerinin Uygun Olmayan Açıklamaları
		Yetersiz, Atlanmış veya Uygun Olmayan Açıklamalar.

Kaynak: Çıtak (2009:90)

Yaratıcı muhasebe uygulamalarının en önemli çıkış noktası, bir işletmenin fonlama maliyetinin düşürülmesi ve hisse senetlerinin piyasa değerinin artırılmasıdır. Yaratıcı muhasebe uygulamaları genel olarak standartlardaki ve yasal düzenlemelerdeki esnekliklerden veya boşluklardan yararlanmak suretiyle hayat bulmaktadır. Çünkü, yasal düzenlemeler veya standartlar bazı işlemlerin gerçekleştirilmesi sırasında yorumlara o kadar açık olabilir ki, bu açıdan bakıldığında yapılan işlemde bir yanlışlık yok gibi görülebilir. Ancak çarpıtılmış veya manipüle edilmiş işlemlerin doğurduğu sonuçlar yanıltıcıdır (Saltoğlu, 2003:108).

3.1.2.2. Aldatıcı Finansal Raporlama

Agresif muhasebe uygulamaları, aldatma kastıyla ya da yeterli bilgi ve deneyime sahip olunmadığı için yanıltıcı bir yolla idari, hukuki veya cezai işlem gerektirecek nitelikte gerçekleştirilirse, bu durum aldatıcı finansal raporlama “fraudulent financial reporting” olarak nitelendirilmektedir. Aldatıcı finansal raporlama, yaratıcı muhasebe uygulamalarına göre, kasıt unsuru açısından olmasa bile sonuçları itibarıyla daha tehlikeli ya da kötü olarak değerlendirilmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002).

Finansal tablo hileleri, finansal tablo kullanıcılarını aldatmak için, finansal tablolarda tutarları veya elde edilen sonuçları kasıtlı olarak veya atlama yaparak finansal durumu bilinçli olarak yanlış bildirmektir. Finansal tablo hileleri genellikle kendisi bir sonuç olmaktan çok bir sonuca gitme aracıdır. Bunun yapılmasındaki nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir (ACFE, 2003:303).

- Dürüst finansal tablolar verildiğinde alınamayacak veya daha az olacak kredileri almak veya yenilemek,
- Kredi alımını engelleyen iş problemlerini çözmek,
- Şirketin beklenen veya hedeflenen kazançlarına ulaşmak,
- Daha fazla zaman yaratmak,
- Hisse satışı yoluyla yatırımları yönlendirmek,
- Artan hisse başına kazanç veya ortaklık kârı yararlarını artırmak, böylece artan kâr payı ödemeleri sağlamak,
- Olumsuz piyasa algılamalarını gidermek,
- Finansman taahhütlerine uyumu sergileyebilmek,

- Şirket amaç ve hedeflerini karşılayabilmek,
- Performansla ilgili ikramiyeler almak.

Aldatıcı finansal raporlamada etkili olan üç temel uygulama mevcut olup, aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

3.1.2.2.1. Muhafazakar Finansal Tabloya Alma Kararları

Bu kararlar varlıkların olduğundan düşük değerle değerlendirilmesini ve dolayısıyla kârın da düşük görünmesini sağlayan finansal tabloya alma kararlarıdır. Yöneticiler özellikle kârlılığın yüksek olduğu yıllarda, kârı gelecek dönemlere aktarmak üzere, gider kaydetme ile ilgili politikalarda muhafazakar seçimler yapabilmeye imkanına sahiptirler. Bu amaç çerçevesinde; alacakların tahsili ile ilgili muhafazakar bir politika izlenip, yüksek oranda şüpheli alacak karşılığı ayrılabilir, kefaletlerden doğacak yükümlülükler için daha yüksek karşılık ayrılabilir, maddi duran varlıklar için daha kısa yararlı ömür tahmininde bulunulabilir ya da sabit kıymetlerin hurda değeri daha düşük tahmin edilebilir. Bütün bu muhafazakar muhasebeleştirme politikaları cari dönem kârını az göstermeye yönelik olup, yedeklerin idare edilmesi (gizli yedekler-cookie jar reserves) olarak da adlandırılmaktadır.

3.1.2.2.2. Atak Finansal Tabloya Alma Kararları

Bu kararlar varlıkların olduğundan çok daha yüksek değerle değerlendirilmesini ve dolayısıyla kârın da yüksek görünmesini sağlayan finansal tabloya alma kararlarıdır. Yöneticiler, kârın düşük gerçekleşeceği yıllarda ise gider yazma ile ilgili muhasebe politikalarından muhasebe standartlarını zorlayarak seçim yapabilmeye imkanına sahiptir. Bu amaç çerçevesinde şüpheli alacaklar ve kefaletten doğacak yükümlülük karşılıkları düşük tutulabilir, maddi duran varlıklar için daha uzun faydalı ömür tahmin edilebilir, hurda değeri yüksek tutulabilir. Bu tercihler sebebiyle cari yıl giderleri düşük tutularak, kâr istenen hedefe uygun olarak kamuya açıklanabilir. Bu örneklerde seçilen politikalar aynı zamanda, “kâr yönetimi” ve “kârın istikrarlı gösterilmesi” şeklindeki yaratıcı muhasebe uygulamalarının yöntemlerini teşkil etmektedir.

3.1.2.2.3. Finansal Tablo Kullanıcılarını Yanıltmaya Yönelik Raporlama

Gerçek ekonomik işlemlere dayanmayan veya var olan ekonomik işlemlerin özüne uygun olmayan bir biçimde kayıtlara alınan tutarların finansal tablolara dahil edilmesini içeren, hiçbir şekilde etik olmayan finansal tabloya alma kararlarıdır.

Yukarıda açıklanan finansal tablolara alma kararları ile ilgili davranış tarzları, tablo 3.5’de etik sınırları çizilerek özetlenmiştir:

Tablo 3.5: Hatalı Raporlama ve Yaratıcı Muhasebe

	GKGMİ İçerisindeki Seçimler	Gerçek Nakit Akım Seçimleri
Muhafazakar Muhasebe (Conservative Accounting)	1-Karşılık ve yedeklerin yüksek ayrılması 2-Bir devralma işleminde devralınan şirketteki Ar&Ge harcamalarının yüksek değerlendirilmesi 3-Kayıtlardan çıkarılan aktifler ile yeniden yapılanma harcamalarının yüksek gösterilmesi	1-Satışların geciktirilmesi 2-Pazarlama harcamaları ile Ar&Ge harcamalarının hızlandırılması
Tarafsız Kâr (Neutral Earnings)	İşlemlerin ve faaliyetlerin normal bir süreç içinde gerçekleşmesi sonucunda ortaya çıkan kâr.	
Atak Muhasebe (Aggressive Accounting)	1-Şüpheli ya da tahsili zor alacaklar için gerektiğinden az karşılık ayrılması 2-Karşılık ve yedeklerin çok düşük düzeyde belirlenmesi	1-Pazarlama harcamaları ile Ar&Ge harcamalarının geciktirilmesi 2-Satışların hızlandırılması
Hileli, Aldatıcı Muhasebe (Fraudulent Accounting)	GKGMİ’nin ihlali; 1-Satışların henüz gerçekleşmeden gelir kaydedilmesi 2-Fiktif satış kaydı yapılması 3-Satış faturalarının tarihlerinin geçmiş bir tarih olarak değiştirilmesi 4-Fiktif stok kaydı yaparak stokların yüksek gösterilmesi	1-Naylon fatura düzenlenmesi 2-Ücretlerin yüksek ödenmesine rağmen asgari ücretten gösterilmesi

Kaynak: Dechow ve Skinner, (2000:235-250)

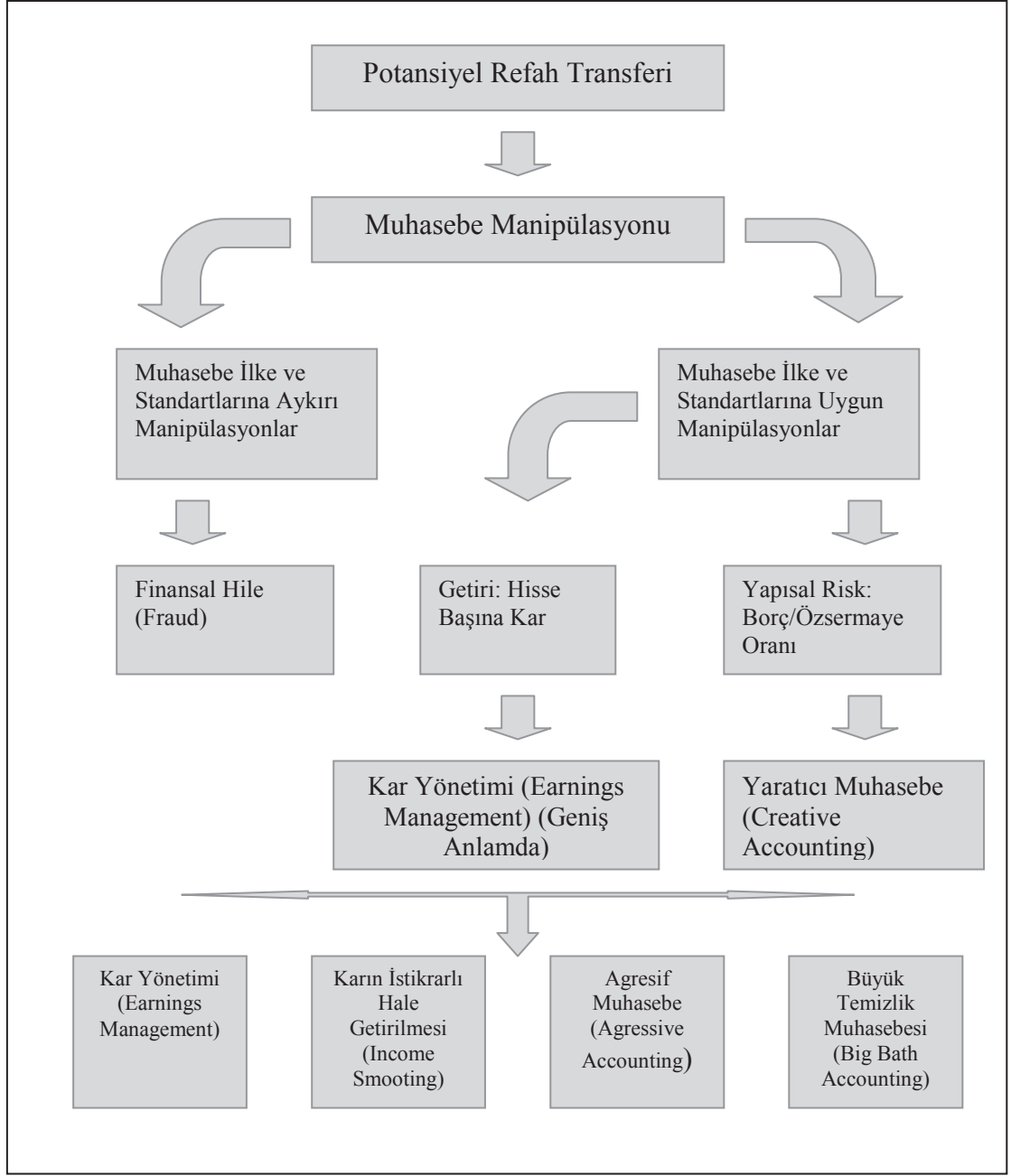
3.1.2.3. Kâr Yönetimi

İşletme sahipleri veya yöneticileri zaman zaman muhasebe kurallarını kendi arzu ve amaçlarına göre uygulayabilirler. Örneğin, halka açılmak isteyen veya kredi kullanma durumunda olan işletmeler, kendilerini olduğundan farklı göstermek amacıyla, zararlarını kapatma veya kârlarını olduğundan daha farklı göstermek amacıyla; muhasebe ilke ve kurallarını kendi amaçları doğrultusunda kullanabilirler veya muhasebe ilkelerine ve standartlarına aykırı olarak muhasebe uygulamaları yapabilirler (Usul, 2007:48).

Kâr yönetimi (earnings management), bir şirketin iş performansı veya faaliyet sonucu ile ilgili farklı bir imaj, izlenim yaratmak amacıyla, muhasebe sonuçlarının aktif bir şekilde manipüle edilmesidir (Küçüksözen 2005:29). Arzulanan bir sonucu sağlamak amacıyla, bir şirketin gerçek finansal performansının farklı gösterilmesini sağlayan her türlü hileli yöntemlerin kullanılması da kâr yönetimi olarak değerlendirilmelidir.

Kâr yönetimi uygulamaları, işletmelerin, işletme dışından bilgi sağlayan kesimlere, işletme faaliyetlerinin ekonomik yansımalarının değiştirilmesi, ekonomik faaliyet sonuçlarının olduğundan farklı aktarılmasıdır. Kâr yönetimi uygulamaları ilk etapta kolay anlaşılabilir ve tespit edilebilir olarak algılanmakla birlikte, karın istrarlı hale getirilmesi, agresif muhasebe ve büyük temizlik muhasebesi teknikleri ile birlikte uygulandığında tespiti hayli güç uygulamaları içerdiği görülmektedir.

Muhasebe manipülasyonlarının en fazla uygulanan tekniklerinden biri olan kâr yönetimi, özünde firmaların faaliyet sonuçlarını gösteren kârları üzerindeki oynamalar sonucunda bilgi sağlayıcıları etkilemeyi amaçlamaktadır. Aşağıda manipülasyon yöntemleri ile ilgili şekil incelendiğinde muhasebe manipülasyonlarının kâr yönetimi ile sonuçlandığı görülecektir.

Şekil 3.1: Muhasebe Manipülasyonu Yöntemleri

Kaynak: Demir ve Bahadır (2007:3)

İşletmelerin ekonomik faaliyetlerinin sonuçlarından bilgi sağlayan ve bu bilgilerden en çok yararlanan kurumlardan biri olan bankalar, kâr yönetimi uygulamalarıyla yakından ilgilenmekte, kredi analizi sürecinde işletmelerin yanıltıcı finansal bildirimlerine duyarlılıklarını ve önlemlerini artırmaktadır.

Bankalar işletmelerin finansal bilgilerinin doğruluğunu çeşitli bilgi kaynaklarından teyit etmekte, özellikle faaliyet sonuçlarını yansıtan gelir tablosu kalemlerinin, ekonomik faaliyetleri ile tutarlı olup olmadığını araştırmaktadırlar.

Bankaların kredi kârarlarında önemli bir yeri olan, işletme verimliliği ölçütlerinden olan; aktif kârlılığı, ciro kârlılığı (ciro rantabilitesi) ve özkaynak kârlılığı, işletmelerin belirli oranlarda değer yaratan ekonomik faktörlerin gelişimini ve işletmeye artı değer yaratma kabiliyetini ortaya koymaktadır. Bu nedenle kâr yönetimi uygulamalarındaki manipülatif oynamalar bankaların kredi riski başta olmak üzere, likidite riski, operasyonel risk, özkaynak riskini arttırmaktadır.

3.1.2.4. Kârın İstikrarlı Hale Getirilmesi

Kârın istikrarlı hale getirilmesi (income smoothing), istikrarlı bir kâr dağıtımı sağlayarak daha az riskli bir şirket izlenimi yaratmak üzere, kârın yüksek olduğu dönemlerde düşürülmesi, düşük olduğu dönemlerde ise yükseltilmesine yönelik uygulamalar şeklinde ortaya çıkmaktadır (Mulford ve Comiskey, 2002).

Kârın istikrarlı hale getirilmesi esas itibariyle üç şekilde söz konusu olmaktadır. Bunlardan ikisi şirket yöneticileri tarafından bilinçli olarak gerçekleştirilen (designed smoothing) işlemler sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunlardan ilki, muhasebe işlemleri ile gerçekleştirilirken (artificial-accounting smoothing), diğeri yatırım, üretim ve satış gibi ekonomik veya faaliyete ilişkin kararlarla (real smoothing-transactional or economic smoothing) gerçekleştirilmektedir. Üçüncü yöntem ise, şirketin gelir yaratma süreci sonucunda (naturally smooth) kendiliğinden gerçekleşmektedir. Suni olarak kârın istikrarlı hale getirilmesinde, esas itibariyle muhasebenin değerlendirme ve gelir ya da gider kaydedilme zamanlamasına ilişkin uygulamalarından yararlanılmaktadır. Bu kapsamda, kârın yüksek olduğu yıllarda daha fazla karşılık ayrılması, amortismanda azalan bakiyeler yöntemine geçilmesi gibi uygulamalar söz konusu olmaktadır (Küçüksözen, 2005:42).

Bankalar, işletmelerin kredi taleplerinin değerlendirilmesinde, işletmelerin kârlarını istikrarlı hale getirme çabalarındaki manipülasyonlara karşı sistemli uygulamalar geliştirmektedirler. Bu uygulamalarda özellikle işletmelerin gelir tabloları dikkatli bir şekilde incelenmekte, gelir tablosu sonucunu etkileyebilecek bilanço kalemlerinde

gerekli düzeltme kayıtları yapılmaktadır. Gelir tablosunun sonuç kalemleri olan faaliyet kârı veya zararı, olağan kâr veya zarar, dönem kârı veya zararı ve dönem net kârı veya zararı gibi işletmenin finansal sonuçlarını yansıtan muhasebe bilgilerinde, gerçek ekonomik faaliyet sonuçlarındaki durumu yansıtması amacıyla düzeltme kayıtları yapılmaktadır.

Kârın istikrarlı hale getirilmesi uygulamaları bir finansal bilgi manipülasyonu yöntemidir. Zira bu uygulamalarda da, şirketin gerçek finansal durum ve faaliyet sonuçları değil, kârın istikrarlı bir trend sürdürdüğü, dolayısıyla şirket kârlılığına ilişkin riskin az olduğu izlenimi yaratmak amacıyla, çeşitli şekillerde manipüle edilmiş kâr ya da kârın türevleri kamuya açıklanmakta, dolayısıyla şirketlerin finansal performansları hakkında ilgililer ya da finansal bilgi kullanıcıları yanıltılmaktadır (Küçüksözen, 2005:44).

3.1.2.5. Agresif Muhasebe

Agresif muhasebe (aggressive accounting), yürürlükteki muhasebe standartlarına uygun ya da uygun olmayan yöntemler kullanılarak, hedeflenen bir sonuca ulaşmak üzere, örneğin tipik olarak yüksek dönem kârı göstermek amacıyla, muhasebe standartlarının bilinçli ve zorlayıcı bir şekilde seçilmesi ve uygulanmasıdır (Mulford ve Comiskey, 2002).

Bu manipülasyon yönteminde işletmeler belirli dönemlerde kârı yüksek göstermek amacıyla, genellikle muhasebe standartlarının zorlanması suretiyle, konsinye satışlarının ve faturası kesilmiş ancak henüz müşteriye sevk edilmemiş mal tutarlarının satış geliri olarak kaydedilmesi, ayrıca gelir olarak kaydedilen faaliyetlere ilişkin bazı harcama ve giderlerin sonraki dönemlere ertelenmesi gibi uygulamalar yapılmaktadır. Dolayısıyla burada da, işletmelerin finansal durum ve faaliyet sonuçlarına ilişkin olarak, ilgililere en azından yanıltıcı ve eksik bilgi verilmesi, diğer bir ifade ile finansal bilgi manipülasyonu söz konusudur (Küçüksözen, 2005:52).

3.1.2.6. Büyük Temizlik Muhasebesi

Büyük temizlik muhasebesi (Big Bath Accounting), uygulamada aynen siyasette olduğu gibi, bir işletmelerin üst yönetimleri değiştiğinde, yeni yönetim gelecekte kârın istikrarlı hale getirilmesi ya da yükseltilmesi için kullanılacak kalemleri finansal

tablolardan temizlemek suretiyle geçmiş yönetimin aslında kamuya açıklanandan daha kötü sonuçlar devrettiği izlenimi yaratmaya, (ayrıca kendileri için) kârı gelecek dönemlerde artırma imkanı sağlamaya çalışmaktadır (Stolowy ve Breton, 2004:10). Bu muhasebe manipülasyonu yönteminde, yeni yönetimin verimsiz aktifleri gider yazmak suretiyle bilançodan çıkarması, böylece bir taraftan geçmiş yönetimin görevde olduğu dönemlerin olduğundan daha zararlı, diğer taraftan gelecek dönemlerin daha kârlı olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmaktadır.

3.2. Risk Kaynağı Oluşturan Manipülasyon Teknikleri

Manipülasyon teknikleri muhasebenin takdir yetkisinin aşılması ile paralel özellikler taşımaktadır. Muhasebe manipülasyonlarında uygulanan teknikler genel olarak işletme faaliyetlerinin finansal durum ve sonuçlarını yansıtan verilerinin belirli amaçlar doğrultusunda değiştirilmesine yönelik yapılan işlemleri kapsamaktadır. Yapılan bu işlemlerin ortak amacı ise; gerçek olmayan kâr veya zarar oluşturulması, borçların, gelir ve giderlerin saklanmasıdır. Bankalardan fon sağlanmasına yönelik manipülasyonların amacı ise kredi kararlarının firma açısından olumlu sonuçlanması, kredi limit ve vade yenilemelerinin aynı şartlarda ya da daha esnek şartlarda sağlanması, kredinin yapılandırılması talebi, teminat konusunda esneklik, fiyatlama indirim sağlanması sayılabilir.

Yukarıda örneği belirtilen amaçlar paralelinde muhasebe kökenli risk oluşumuna etki eden manipülasyonların tespitinde aşağıda belirtilen tekniklerden yararlanılmaktadır¹.

1. Gelirlerin muhasebeleştirilmesi,
2. Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi,
3. Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması,
4. Finansal tablolarda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi,
5. İşlem ya da faaliyetlerin amaca uygun olarak oluşturulması,
6. Yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların gerçekleştirilmesi.

¹ Konu ile ilgili araştırma sonuçları 4.bölümde ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

3.2.1. Gelirlerin Muhasebeleştirilmesi

İşletmenin esas faaliyetleri çerçevesinde satılan mal ya da hizmetler karşılığında alınan ya da tahakkuk ettirilen toplam değerleri kapsar. Satılan mal ve hizmetlerle ilgili sübvansiyonlar satış tarihindeki vade farkları, ihracatla ilgili dönem içinde ortaya çıkan kur farkları, vergi iadeleri brüt satışlar içinde gösterilir. Satış hasılatı ile birlikte devlet adına tahakkuk ettirilen vergiler (KDV, BSMV, vs.) bu gruba alınmaz. Bu gruba alındığı tespit olunan ilgili tutarlar bu hesap kaleminden düşülür. Brüt Satışlar; yurtiçi satışlar, yurtdışı satışlar, diğer gelirler şeklinde bölümlenir.

- **Gelirin Tahakkuk Etmeden Muhasebeleştirilmesi**

Satış hasılatı ile ilgili incelemelerde, önceki yıllara oranla oldukça farklı (düşük veya yüksek) hasılatın bulunduğu gözlemlendiğinde söz konusu durumun arızî bir durumu yansıtmayı yansıtmadığı, sektörde aşırı bir talep değişmesinin olup olmadığı, satış artışının özellikle enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde fiyat artışlarından mı yoksa hacim olarak artan satış miktarlarından mı kaynaklandığı, bu durumda kardeş kuruluşlara yapılan satışların etkisinin olup olmadığı gibi konular üzerinde durulmalıdır.

- **Konsinye Satışların Satış Geliri Olarak Kaydedilmesi**

Konsinye satışlar, malların ya da ürünlerin şube ya da acentalara veya perakendecilere satılmak üzere gönderilmesi, şube ya da perakendeci tarafından satışın gerçekleştirilmesi ile şirket açısından gelirin tahakkuk ettiği bir satış yöntemidir. Dolayısıyla, bu satış işleminde, şube ya da acenta veya perakendeci tarafından satışın gerçekleştirildiği ve bu durumun şirkete bildirildiği tarihte şirket tarafından gelir kaydının yapılması gerekmektedir.

Finansal bilgi manipülasyonu ile ilgili olaylarda ise, şirketlerin konsinye satışları şube ya da perakendeciye sevkettikleri tarihte gelir olarak kaydettikleri, hatta dönem sonlarına doğru konsinye mal sevkiyatını hızlandırarak o döneme ilişkin kârı artırmaya gittikleri görülmektedir (Küçüksözen, 2004:210).

- **Tamamlanma Oranlarının Değiştirilmesi**

Bazı ürünlerin üretilmesi ya da hizmetlerin sunulması uzun bir süreyi gerektirebilir. Genellikle inşaat sektöründe, gemi yapımında, kara yolu ya da demir yolu yapımında, makine ve teçhizat üretiminde, mühendislik hizmetlerinde ve yazılım geliştirilmesinde üretilen ürün ya da verilen hizmete ilişkin gelirin kayda geçirilmesi, tahakkuk ettirilmesi açısından iki yöntem söz konusudur. Bunlardan ilkinde ürün ya da hizmetin “tamamlanma oranı” dikkate alınarak gelir tahakkuku yapılmakta, diğerinde ise ürün tamamen üretilmesi ya da hizmetin verilmesi ile gelir tahakkuku yapılmaktadır. Bu kapsamda dönem kârını daha yüksek göstermek isteyen şirketler, tamamlanma oranını daha yüksek göstererek, dönem kârını düşük göstermek isteyen şirketler ise, tamamlanma oranını daha düşük göstermek suretiyle dönem kârlarını manipüle etmektedirler (Küçüksözen, 2004:213).

- **Fiktif Gelir Kaydı Yapılması**

Fiktif gelir kaydı uygulamasında, herhangi bir müşteri siparişi ya da müşteri ile yapılan anlaşma olmadan, dolayısıyla sevkedilen mal daha sonra iade edilmesine rağmen, müşteriye mal sevkedilmekte ve mal sevkedildiği tarihte gelir kaydı yapılmakta ya da mal sevkedilmiş gibi gösterilerek satış geliri kaydedilmektedir. Fiktif gelir kaydedilmesinde, mal ya da hizmet satışına ilişkin herhangi bir işlem olmadan fiktif satış geliri kaydı yapılması; mal satışına ilişkin belgelerin tarihlerinin geriye doğru değiştirilmesi; bazı işlemlerin kayıt dışı bırakılması gibi uygulamalar da söz konusu olabilmektedir (Küçüksözen, 2004:214). Diğer bir fiktif gelir kaydı manipülasyonunda ise, satış hasılatının fiktif şekilde (aynı malın kardeş kuruluşa satılıp tekrar alınması ve sonra bir başka kuruluşa satılması gibi) yükseltildiğinin belirlenmesi durumunda da fiktif gelir kaydı durumu söz konusudur.

3.2.2. Giderin ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesi

Gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesine yönelik manipülasyon teknikleri işletmeler tarafından yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Bunun en önemli nedeni manipülasyona imkan veren tekniklerin ve muhasebe işlemlerinin manipülasyona uygun olmasıdır. Özellikle giderlerin aktifleştirilmesi, amortismanlarda değişik

uygulamalar, karı gelecek yıllara aktarmaya yönelik uygulamalar örnek olarak verilebilir.

- **Giderlerin Aktifleştirilmesi**

Burada gelir artırıcı manipülasyonların yerine gider azaltıcı işlemler söz konusudur. Genellikle işletmeler bazı giderlerini satışlarından bir indirim kalemi olarak finansal tablolarında göstermek yerine ilgili aktifin maliyetine eklemekte ve giderleştirmeyi dönemsel olarak finansal tablolarda göstermektedirler.

- **Amortisman Metodunun veya Periyodunun Değiştirilmesi**

Bu yöntemde, cari dönem kârını yüksek göstermek isteyen işletmeler amortisman yöntemini azalan bakiyeler yönteminden, normal yönteme dönüştürmekte veya amortisman süresini uzatmaktadırlar. Bu uygulamanın tam tersi amaç için ise, cari dönem kârının daha az göstermek isteyen işletmeler, amortisman yöntemini normal yöntemden azalan bakiyeler yöntemine dönüştürmekte ya da amortisman süresini daha az tahmin ederek kısaltmaktadırlar.

- **Şerefiye İtfa Süresi**

Şerefiye, işletmelerin birleşmesi ya da bir satın alınması sırasında ortaya çıkan değerdir. Bu değer edinilen varlıklar için ödenen tutar ile bu varlıkların kayıtlarda görülen değeri arasındaki ekonomik farktan oluşmaktadır. Cari dönem kârını olduğundan daha yüksek göstermek isteyen işletmeler, şerefiye için daha uzun bir itfa süresi belirlemek, cari dönem kârını olduğundan daha düşük göstermek isteyen işletmeler ise, şerefiye için daha kısa bir itfa süresi belirlemek suretiyle dönemsel olarak kaydedilecek itfa giderini azaltılıp artırabilmekte ve bu değer için itfa süresi üzerinden dönem kârını daha yüksek ya da daha düşük göstererek finansal bilgi manipülasyonu yapabilmektedirler.

- **Kârı Gelecek Yıllara Aktarmak Üzere Karşılıkların Yüksek Gösterilmesi**

İşletmeler karlılıklarının yüksek olduğu yıllarda, kârı gelecek dönemlere aktarmak üzere, alacakların tahsili ile ilgili oldukça muhafazakar bir politika izleyip, yüksek oranda şüpheli alacak karşılığı ayırabilir, kefaletlerden doğacak yükümlülükler için daha yüksek karşılık ayırabilir, sabit kıymetler için daha kısa faydalı ömür tahmininde

bulunabilir ya da sabit kıymetlerin hurda değerini daha düşük tahmin edebilir. Bütün bu muhafazakar gelir muhasebeleştirme politikaları cari dönem gelirini erteleyip cari dönem kârını azaltmaya yönelik olup, tatlı rezervler olarak da isimlendirilmektedir.

Bu politikaların doğal sonucu kârın düşük gerçekleşeceği ileriki yıllarda;

- Şüpheli alacak ve kefaletten doğacak yükümlülük karşılıklarının düşük tutulması,
- Sabit kıymetler için daha uzun faydalı ömür tahmin edilmesi,
- Hurda değerinin yüksek tahmin edilmesi,

gibi işlemlerle o yılki giderlerin düşük tutulması, ayrıca önceki dönemlerde ayrılan yüksek karşılıkların zarar ya da gider gerçekleşmediği için “konusu kalmamış karşılık geliri” olarak kaydedilebilmesi suretiyle kârın istenen hedefe uygun belirlenebilmesidir. Bu tür uygulamalar finansal bilgi manipülasyonunun kârın istikrarlı hale getirilmesi yöntemini de teşkil etmektedir (Mulford ve Comiskey, 2002).

- **Henüz Tamamlanmamış Araştırma ve Geliştirme Çalışmaları İle İlgili Harcamalar**

Özellikle teknoloji firmalarının birleşmelerinde veya devralınmalarında ortaya çıkan bir durumdur. Henüz tamamlanmamış araştırma-geliştirme çalışmalarının başka bir şirket tarafından devralınmasıdır. Bu tür çalışmalar için, bir ilaçla ilgili henüz tamamlanmamış klinik çalışmaları ile yine henüz tamamlanmamış yeni bir elektronik ürün prototipi örnek olarak verilebilir (Mulford ve Comiskey, 2002). Bir teknoloji şirketi ele geçirildiğinde, herhalde o şirketin henüz tamamlanmamış araştırma ve geliştirme projesi olacaktır. Dolayısıyla, şirketin ele geçirilmesi için ödenen paranın bir kısmı bu proje ile ilişkilendirilmelidir. Devralınan araştırma ve geliştirme projesinin alternatif bir kullanım alanı yoksa muhasebe standartlarına göre yapılan harcama doğrudan gider yazılacaktır.

Bu muhasebe kurallarını finansal bilgi manipülasyonu amacıyla kullanmak isteyen şirketler, öncelikle ele geçirme bedelinin önemli bir bölümünü bu araştırma ve geliştirme projesi ile ilişkilendirerek, o dönemde yüksek tutarda bir dönem gideri yazma imkanına kavuşmaktadırlar. Bu muhasebeleştirme süreci ile ele geçirme bedelini ki, “şerefiyenin hesabında dikkate alınacaktır”, en aza indirmek mümkün olmaktadır. Böylece gelecek dönemlerde itfa edileceğinden aktifleştirilecek olan şerefiye tutarı

düşük gösterilebilecek, dolayısıyla gelecek dönemlerde giderleştirilecek tutarlar azalacağından gelecek dönemlerde daha iyi bir kâr profili ortaya çıkabilecektir (Mulford ve Comiskey, 2002:34).

- **Özel Harcamalar**

Yeniden yapılanma harcamaları, finansal bilgi manipülasyonu için sıkça kullanılan araçlardan biridir. Bunun yanında, gereğinden fazla karşılık ayırmak suretiyle de kâr manipüle edilebilmektedir. Özel karşılıklar-harcamalar esas itibarıyla şirket birleşme ve ele geçirmelerinde sözkonusu olmaktadır. Bilindiği üzere, birleşmenin bazı sinerjiler yarattığı, bu sinerjilerin üretim, dağıtım ve yönetimde gerçekleştiği ve birleşme sonrası şirket ortakları için daha faydalı bir durumun ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla birleşme sonrası için, birleşen şirketlerin performansının üstünde bir performans beklendiği açıktır. Bu nedenle birleşme sırasında bazı özel harcamalar ki bunlar; kıdem tazminatı, işten çıkarma tazminatı, kiralama işlemlerinin sona erdirilmesinden kaynaklanan giderler, varlıkların sökülüp takılmasından kaynaklanan zararlar muhasebeleştirilmekte ve böylece gelecekte beklenen sinerjilerin ortaya çıkması sağlanmaktadır. Dolayısıyla birleşme, ele geçirme işlemleri sırasında gerçekleşen zarar ve giderler yanında, yukarıda belirtilen nitelikte tahmini gider, karşılık ve yükümlülükler de muhasebeleştirilmektedir. Yatırımcılar bu süreçte birleşme, ele geçirme ile ilgili kaydedilen giderleri-harcamaları ihmal ederek, gelecekteki, birleşme-ele geçirme sonrası kârlılığa konsantre olmaktadır. Böylece, birleşme sürecinde, birleşme ile ilgili yukarıda belirtilen nitelikteki harcamalar yüksek kaydedilmek suretiyle, gelecekte finansal tablolara yansıtılacak harcamalar azaltılmakta ve gelecek dönemlerin daha kârlı olması sağlanmaktadır (Küçüksözen, 2004:226).

3.2.3. Finansal Tablolarda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmaların Değiştirilmesi

Finansal bilgi manipülasyonu, işlemleri gerçeğe aykırı bir şekilde kayıtlara geçirmek yanında, finansal tablolarda yer alan kalemlerin yerlerini değiştirmek suretiyle de gerçekleştirilebilmektedir. Bu kapsamda, finansal tablolarda yer alan kalemlere ilişkin sınıflandırmayı değiştirerek, diğer bir ifadeyle faaliyet dışı ya da olağanüstü gelir ya da

gider kalemlerini faaliyet gelir ya da gider kalemi gibi göstererek de kamuya yanlış bilgi verilebilmektedir (Küçüksözen, 2004: 227).

Kısa vadeli yükümlülüklerin uzun vadeli yükümlülüklerde gösterilmesi, uzun vadeli yükümlülüklerin kısa vadeli yükümlülüklerde gösterilmesi, duran varlıklarda gösterilmesi gereken hesapların dönen varlık hesap kalemlerinde gösterilerek dönen varlıkların yüksek kısa vadeli yabancı kaynakların düşük gösterilmesi ve böylelikle firmanın net işletme sermayesinin olduğundan yüksek gerçekleştiği izlenimi verilmesi, gelecek aylara ait gider ve gelir tahakkuklarının, gelecek yıllara ait gider ve gelir tahakkuklarında gösterilmesi, gelecek aylara ait gelir ve gider tahakkuklarının, gelecek yıllara ait gelir ve gider tahakkuklarında gösterilmesi gibi manipülasyonlar bilanço hesap kalemlerinde görülmektedir.

Gelip tablosu hesap kalemlerindeki manipülasyonlarda ise olağanüstü gelirler olağan faaliyet geliri ya da diğer faaliyet geliri gibi kaydedilmekte, faaliyet giderleri olağan üstü gider olarak muhasebeleştirilmekte, firmanın gelir ya da gider tutarları değiştirilmeden, şirketin faaliyet kârlılığının arttığı ya da azaldığı veya brüt kâr marjının yükseldiği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır.

3.2.4. Nakit Akış Kaynağının Değiştirilmesi

Bir şirket yüksek kâr üretme gücüne sahip olduğu izlenimi yaratmak için sadece kârı yüksek göstermeye yönelik işlemler yapmaz. Bunun yanında, yüksek ve sürekli bir nakit akımı olduğu izlenimi de yaratmaya çalışabilir. Nakit akım tablosunda nakit akımının temelde üç kaynağı bulunmaktadır. Bunlar; esas faaliyetlerden, yatırımlardan ve finansal işlemlerden sağlanan nakittir. Bu kapsamda esas faaliyetlerden sağlanan nakdin yüksek olması şirketin yüksek bir nakit üretme gücüne sahip olduğunu gösterir. Bu nedenle şirketler, esas faaliyetlerden sağlanan nakdi yüksek göstermek üzere, faaliyet giderleri nedeniyle oluşan nakit çıkışını, yatırım ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit çıkışı gibi ya da bir yatırımdan, örneğin duran varlık satışından ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit girişini, esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi gibi gösterebilmektedirler. Bu işlemler sonucunda toplam nakit akımı değişmemekle beraber, nakit giriş ya da çıkışının kaynağı değiştirilmekte, böylece şirketin nakit üretme gücünün yüksek olduğu izlenimi yaratılmaktadır (Küçüksözen, 2004:230).

3.2.5. Varlık ve Yükümlülüklerin Gerçeğe Aykırı Olarak Açıklanması

Varlık ve yükümlülüklerin finansal tablolarda gerçeğe aykırı olarak sunulması kapsamında kullanılan finansal bilgi manipülasyonu teknikleri ağırlıklı olarak aşağıda belirtilen şekilde yapılmaktadır;

- Satış gelirlerinin öne çekilmesi veya fiktif gelir kaydı ya da şüpheli alacaklar için düşük karşılık ayrılması nedenleriyle ticari alacakların olması gerekenden daha yüksek raporlanması,
- Stokların yüksek değerlendirilmesi veya gösterilmesi ya da stok değer düşüş karşılıklarının düşük ayrılması nedenleriyle stokların olması gerekenden daha yüksek raporlanması,
- Stokların değerlendirilmesi ile ilgili; ilk giren ilk çıkar (FIFO) veya son giren ilk çıkar (LIFO) metodlarına bağlı olarak, bilançoda stoklar daha yüksek, gelir tablosunda satılan malın maliyeti daha düşük, dolayısıyla mal satış kârı daha yüksek ya da bilançoda stoklar daha düşük, gelir tablosunda satılan malın maliyeti daha yüksek, dolayısıyla mal satış kârının daha düşük raporlanması,
- Menkul kıymet ve iştirak şeklindeki yatırımlar için değer düşüklüğü karşılığının ayrılmaması ya da düşük ayrılması nedeniyle, bu yatırımların bilançoda olması gerekenden daha yüksek raporlanması,
- Faaliyet giderlerinin düşük gösterilmesi nedeniyle bilançoda gelecek dönem giderlerinin olması gerekenden daha yüksek raporlanması,
- Satıcılara olan borçların düşük gösterilmesi nedeniyle satın alınan stokların dolayısıyla satılan malın maliyetinin daha düşük raporlanması,
- Amortisman giderlerinin daha düşük ya da daha yüksek gösterilmesine bağlı olarak, bilançoda duran varlıkların daha yüksek ya da daha düşük raporlanması,
- Yükümlülüklerin daha az gösterilmesi amacıyla gider tahakkukları düşük, gelir tahakkukları yüksek kaydedilmekte veya sosyal harcamalar ya da çevre kirliliği yaratılması nedeniyle şirketten talep edilebilecek tazminatlar (şarta bağlı zararlar) için yeterli karşılık ayrılmaması,
- Spekülatif amaçlı türev araçlar, riskten korunma amaçlı türev araç olarak sunulması ya da türev araçlara ilişkin işlemlerden kaynaklanan zararların da

muhasebeleştirilmemesi dolayısıyla finansal tablolara yansıtılmaması (Mulford ve Comiskey, 2002),

- Ertelenmiş vergi aktifleri ve yükümlülükleri daha düşük ya da daha yüksek belirlenmek suretiyle dönem kârının yüksek ya da düşük gösterilebilmesidir.

3.2.6. Olağanüstü Gelir Yaratan İşlemler Yapılması

Şirketler, hedeflenen kâra ulaşılmasının mümkün görülmediği durumlarda, hedeflenen kâr düzeyinde ulaşmak üzere, menkul kıymetler gibi dönen varlıkların ya da iştirakler, bağlı ortaklıklar ya da maddi duran varlıklar gibi duran varlıkların satışı suretiyle gelir yaratmakta ve böylece kâr hedeflerine ulaşmaktadırlar. Bu şekilde elde edilen kârın finansal tablolara doğru bir şekilde yansıtılmaması, örneğin bu şekilde yaratılan kârın gelir tablosunda diğer faaliyetlerden ya da olağanüstü faaliyetlerden sağlanan kâr şeklinde gösterilmeyip, faaliyet giderlerine mahsup edilmesi halinde ya da bu işlemlerden sağlanan nakit, nakit akım tablosunda faaliyetlerden sağlanan nakit olarak gösterildiğinde, şirketin faaliyet sonuçları hakkında ilgililer yanıltılmış olacağından, bu teknikte yapılan işlem finansal bilgi manipülasyonu kapsamında değerlendirilecektir.

3.2.7. Muhasebe İşlem ve Uygulamalarının Gizlenmesi

Yukarıda belirtilen finansal bilgi manipülasyonu teknikleri çerçevesinde gerçekleştirilen işlem ve uygulamaların ortaya çıkarılmasını, diğer bir ifade ile bağımsız denetçiler ya da ilgili otoriteler tarafından tespit edilmesini önlemeye yönelik, konusu başlı başına ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamalar da söz konudur. Bu kapsamda Mulford ve Comiskey'e (2002) göre;

- Fiktif satış geliri kaydı amacıyla gerçeğe aykırı (sahte) fatura, müşteri sipariş formu ve sevk irsaliyesi düzenlenmekte,
- Gerçeğe aykırı (sahte) sevk irsaliyeleri ve faturaların müşteri nüshaları (zaten müşteri olmadığı ya da geçerli bir müşteri siparişi olmadığı, dolayısıyla müşteriye herhangi bir mal gönderilmediği için) yok edilmekte,
- Sahte fatura ve sevk irsaliyelerine istinaden, yasal defterlere fiktif satış geliri kaydı yapılmakta,
- Yine fiktif satış geliri kaydı çerçevesinde fiktif stok kaydı yapılmakta,

- Fiktif stok kaydını desteklemek, diğer bir ifade ile satıcılardan mal alınmış göstermek üzere, tarayıcıdan (scanner) geçirilerek sahte mal (stok) listesi düzenlemekte,
- Fiktif stok kaydının bağımsız denetim şirketinin ya da ilgili otoritenin denetimi sırasında fark edilmemesi amacıyla, stokta gösterilen ürünlere dış görünüş itibarıyla benzeyen, ancak içeriği farklı (çoğu kez boş ambalaj) mal üretilip koyulmakta,
- Satış maliyetini ve bununla tutarlı olması için satıcılara olan borç tutarını azaltacak, dolayısıyla kârı yükseltecek şekilde şube ya da temsilciliklerin cari hesabına gerçeğe aykırı borç kaydı yapılmakta,
- Alacakların vadesi değiştirilmekte,
- Stoklarda şirkete ait olmayan transit ürünlerin olduğu belirtilmemek suretiyle, denetim elemanlarına yalan söylenmekte,
- Bilgisayarların tarihi, o üç aylık dönem dışında yanlış bir fatura tarihi basmamak için değiştirilmekte,
- İlgili dönemi aşan işlemleri kaydetmek üzere, yasal defterler açık tutulmaya devam edilmekte,
- Fiktif gelir kaydını gizlemek için geçmiş tarihli lisans anlaşması veya sözleşme düzenlenmekte,
- Yapılan gerçeğe aykırı işlem ve uygulamaları desteklemek üzere, gerçeğe aykırı haber kayıtları yapılmakta (Recording false journal entries),
- Anlaşma veya sözleşmelerdeki tarihler geçmişe çekilmek üzere değiştirilmekte,
- Gerçek dokümanlar tarayıcıdan geçirilmek suretiyle değiştirilmekte ve
- Büyük defter kayıtlarında belgelere dayanmayan düzeltmeler yapılmaktadır.

Yukarıdaki belirtilen işlem ve uygulamalar yanında, finansal tablolarda yer alan bilgilerin gerçeğe aykırı olduğunu saklamak amacıyla; ilgili otoritelerin denetçilerine ya da bağımsız denetim şirketi yetkililerine yalan söylemek, önemli bilgileri finansal tablolara yansıtılmaması suretiyle kamuya açıklamamak ve kamuya yanıltıcı finansal bilgi açıklamak gibi fiiller de söz konusu olmaktadır. Bu durum finansal bilgi manipülasyonu amacıyla, konusu ayrı bir suç oluşturan ve hapis cezası gerektiren fiilleri yapma riskini göze alan yöneticilerin olduğunu, dolayısıyla finansal bilgi

manipülasyonunun çok önemli bir sorun haline geldiğini göstermektedir (Küçüksözen, 2004:242).

3.3. Bankalarda Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Önemi ve Alınan Önlemler

Ticari kredilerin değerlendirme aşamasında, bankalar ticari müşterilerinin finansal tablolarından büyük ölçüde yararlanmaktadır. Ticari kredi risk haritasının oluşumunda da etkili olan finansal tabloların değerlendirme sürecinde, finansal tablolar analizi önemli bir paya sahiptir. Finansal tabloların analizi ile birlikte, ticari firmaların kredi talepleriyle ilgili raporlar düzenlenmekte, bu raporlar aracılığıyla kredi kararları verilmektedir. Bankaların ticari müşterileri hakkında en önemli bilgi kaynağı olan finansal tabloların gerçeği yansıtma derecesi ile ticari kredi risk haritasının oluşumu arasında direkt bir ilişki mevcuttur. Bu nedenle bankalar kontrol edilebilecek risk seviyesini aşmamak amacıyla, muhasebenin ürettiği finansal tabloların çarpıtılarak sunumu olarak açıklanabilecek olan “Muhasebe Bilgi Manipülasyonları” na karşı her türlü risk önleyici tedbirleri almakta ve bu tedbirleri uygulamaktadırlar.

3.3.1. Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Bankalar Açısından Önemi

Bir işletmede güvenilir finansal tablo hazırlamak, özellikle işletmenin hisse senetlerine yatırımcı çekmek ve işletmeye kredi bulmak için ön şart olup işletmenin piyasada belli sözleşmeler yapması ve belli tedarikçilerle çalışabilmesi açısından çok önemlidir. Bu nedenle yatırımcılar, kredi verenler, müşteriler, tedarikçiler işletme yönetiminin performansını değerlendirmek ve diğer firma ve yatırımcılarla karşılaştırmak için güvenilir finansal tablo istemektedirler. Güvenilir finansal tablo ise, “Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri” (GKGMİ) ve standartlarına uygun düzenlenmiş ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulmuş finansal bilgiler içeren tablo anlamına gelir (Doyrangöl, 2007:53).

Finansal tablolar analizi, işletmeler hakkında yatırımcılara, yöneticilere ve kredi veren kuruluşlara doğru ve şeffaf bilgi sunmada önemli rol oynamaktadır. Finansal tabloların sunacağı finansal analiz sonuçları, işletme ile ilgili tarafların farklı kararlar almasına yol açabilmektedir (Atmaca, 2010:524).

Muhasebenin ürettiği tabloların güvenilirliği ve şeffaflığı bankalar için son derece önemlidir. Manipüle edilmiş finansal tablolar bankalar tarafından dikkatle incelenmekte, manipüle edilen hesap kalemleri belirlenmekte, işletmenin ticari durumunu ve ticari faaliyetinin sonuçlarını yansıtması gereken finansal tablolarda manipüle edilen finansal bilgiler karşılaştırılarak, gerçek finansal durumu yansıtan veri setlerine dönüştürülmektedir.

3.3.2. Muhasebe Kökenli Riskler İçin Bankalarca Alınan Önlemler

Bankalarda muhasebe kökenli risk oluşumlarının önlenmesine yönelik alınan önlemler finansal analiz ve istihbarat çalışmaları, tahsis aşamasında değerlendirme, denetim ve muhasebe ile ilgili hatalara karşı önlemler başlıkları altında aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

3.3.2.1. Finansal Analiz ve İstihbarat

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları işletmeyle ilgili karar vericilere işletmenin finansal durumu ve performansı hakkında daha güvenilir ve ihtiyaca uygun bilgi sağlamak üzere uygulamaya girmiştir. Dolayısıyla Standartlar kullanılarak finansal rapor hazırlamak ne kadar önemliyse bu tabloların doğru okunarak analiz edilebilmesi de en az o kadar önemlidir (Özkan ve Erdener Acar, 2010:49). Modern bir bakış açısıyla finansal tablo analizi, bir işletmenin ekonomik durumunun ve işletmenin içinde bulunduğu risklerin değerlendirilmesi olarak adlandırılan işletme analizinin önemli ve ayrılmaz bir parçasıdır. Daha geniş bir ifadeyle işletme analizi; bir işletmenin iş çevresini, stratejilerini, finansal pozisyonunu ve performansını irdelemektir. İşletme analizi ile işletmenin varlıkları ve yetenekleri göz önüne serilerek, işletmenin içinde bulunduğu mevcut durum anlaşılmakta ve işletme analizi sonucunda elde edilen bilgi karar verme sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Özkan ve Erdener Acar, 2010:54).

Bankalar, müşterinin başvurusu ile ya da pazarlama yetkililerinin teklifleri ile müşterilerine kredi açmaktadır. Kredi tahsis çalışmasında önce, müşteri istihbaratı yapılmaktadır. Daha sonra ise, firmanın finansal analizinin yapılabilmesi ve kredibilitesinin ölçülmesi amacıyla firmadan finansal tabloları ile istihbarat çalışmasının yapılması için gerekli belgeleri istenmektedir. Yapılan incelemelerden sonra

talep edilen kredinin kullanılmasının onay makamınca uygun görülmesi halinde, kredinin vadesi, fiyatı, teminatı ve diğer hususlar tespit edilerek kredi tahsisi yapılmaktadır. (Öker, 2007:132). Bankaların kredi tahsisinin en önemli bölümünü, finansal analiz ve istihbarat çalışmaları oluşturmaktadır. Bu çalışmaların odak noktasını oluşturan finansal tablolar analizi, firmaların mali durumlarının objektif olarak ortaya çıkarılarak bankaların kredi kararının doğru verilmesine imkan tanımakta, dolayısıyla da bankaları finansal bilgi manipülasyonlarına karşı koruyan çalışmaların en önemli kısmını oluşturmaktadır.

Finansal tablolar analizi, bir firmanın mali durumunu, faaliyet sonuçlarını ve finansal yönden gelişmesini değerlendirebilmek, gelişme yönlerini saptayabilmek ve firma ile ilgili geleceğe dönük tahminlerde bulunabilmek için, finansal tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkilerin ve bunların zaman içinde göstermiş oldukları eğilimlerin incelenmesi (Akgüç, 2006a:1) süreci olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte bankalar tarafından uygulanan finansal analiz ve istihbarat faaliyetleri ise; güvenilir ve değişik kaynaklardan faydalanarak yapılan istihbarat çalışmaları sonucunda kredi müşterilerinin hukuki yapıları, ahlaki durumları ve girişimciliğinin tespiti ile mali durumunu yansıtan belgeler üzerinden yapılan finansal analiz çalışmalarıyla finansal yapısının, gelişiminin, faaliyetlerinin ve faaliyet sonuçlarının, sektörün ve ekonominin genel durumu çerçevesinde inceleme, yorumlama ve raporlama çalışmalarından oluşmaktadır. Bu çalışmaların ana kaynağını ise muhasebe verileri oluşturmaktadır.

Kredi analizi iç ve dış kaynaklardan elde edilen bulgular ve firmanın finansal verilerinden yararlanılarak yapılır. Kredi analizi sonucuna göre kredi başvurusunda bulunan müşterinin banka tarafından kredi alabilirliği ölçülür. Kredi analizi ile aynı zamanda kredinin riski ve verimliliğinin değerlendirmesi ve bunun yanında kredi talebinin bankanın amaçlarına, politikalarına ve mevzuata uygunluğu denetlenir (Yolcu, 2007:2).

Muhasebe verileri finansal analist için çoğu kez bir başlangıç noktası olmakla birlikte, genellikle daha ayrıntılı incelemeler gerekir. Ayrıca finansal tablolardaki değerlerin nasıl hesaplandığı ve eksik kalmış önemli varlık ve borç kalemi olup olmadığı bilinmek zorundadır (Brealey ve diğerleri, 2001:39)

Finansal tablolar, araçların gösterge panellerine benzerler. Nasıl ki bir otomobilin gösterge panelinde yer alan hız, motor devir sayısı, hararet, benzin miktarı gibi göstergeler bir bütün olarak aracın durumuna ilişkin bilgi veriyorsa, finansal tablolar da işletme yönetiminin başarı ya da başarısızlığını gösteren ya da yaklaşan tehlikelerin uyarı sinyallerini içeren bir bilgi seti oluştururlar. Yine nasıl ki, karmaşık bir gösterge paneline bakarak araçla ilgili kararlar vermek ve yaklaşan tehlikeleri önlemek için sinyalleri algılamak üzere göstergelerde yer alan ölçüleri bilmek gerekiyorsa, finansal tablolarda yer alan verilerin yorumlanması ya da başka bir ifadeyle okunması için, muhasebe sisteminin faaliyeti sonunda üretilen finansal verilerin yapısını ve ilgili verilerin birbirleriyle ilişkisinin önemini bilmek gerekir (Karan, 2004:470).

Finansal analiz ve istihbarat çalışmalarında mali analistin konusuna hakim olma durumu ve objektif karar verme yetisi öne çıkmaktadır. Öncelikle finansal analistin muhasebe bilgi ve tecrübesine sahip olması ve bu birikimi ilgililere tarafsız, objektif ve doğru şekilde sunması gerekmektedir. Bununla birlikte finansal analiz çalışmaları belirli ilkeler doğrultusunda yürütülmelidir.

Bankalarca belirli ilke ve politikalar doğrultusunda gerçekleştirilen finansal analiz çalışmaları her şeyden önce gizlilik, tarafsızlık, süreklilik, gerçeklik ilkeleri doğrultusunda yapılmalıdır.

3.3.2.1.1. Finansal Analiz Teknikleri

Finansal analizde, işletmelerin bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, fon akım tablosu, özsermaye değişim tablosu gibi finansal tablolarının ve finansal raporlarından büyük ölçüde yararlanılmaktadır. Ancak, finansal tablolar, işletmelerin sadece o dönem için mali durumunu ve faaliyet sonuçlarını genel hatlarıyla göstermektedir. Ayrıca işletmenin finansal bilgileri gerek işletme yöneticileri gerekse finansal tablo düzenleyicileri tarafından, yaratıcı muhasebe uygulamaları ve muhasebe manipülasyonları doğrultusunda değiştirilebildiğinden, finansal bilgilerin işletmenin gerçek ekonomik faaliyetleri doğrultusunda düzeltme işlemlerine tabi tutulmasını gerektirmektedir. Bu aşamadan sonra finansal tablolar objektif bir şekilde analize ve yoruma açık duruma gelecektir.

Finansal tabloların analizi ve yorumu sonucunda muhasebe bilgileri varlık dağılımı ve varlıkların verimli kullanılıp kullanılmadığı, kaynak dağılımı ve kaynaklardan yararlanılma derecesi, kısa ve uzun vadeli borç ödeme gücü, ana faaliyet konusundaki ve dönemin kârlılığı, kaynak kârlılığı, hisse başına kazanç gibi işletmenin geçmişine, içinde bulunduğu döneme ve geleceğine ait pek çok sayıda ve konuda yeni bilgiler şekline dönüşmüş olur (Çömlekçi ve diğ, 2006:2).

Bir işletmenin mali yapısının ve mali yönden gelişiminin yeterli olup olmadığını belirlemek ve bu yolla risk düzeyini tespit etmek için finansal tablolarda yer alan kalemlerdeki değişikliklerin ve kalemler arası ilişkilerin incelenmesi gerekmektedir. Finansal tablolar incelenirken statik ve dinamik analize tabi tutulmaktadır.

Statik Analiz; Statik analiz işletmenin bir döneme ait finansal tabloların da yer alan kalemler arasındaki ilişkileri incelemek için yapılan analizdir. Bu analiz türünde, tek döneme ait ve belirli tarihte düzenlenmiş finansal tablolar analiz edilmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2007:552). Bu analiz tekniğinde, muhasebe bilgilerinden yararlanılarak, belirli bir tarihte düzenlenen veya belirli bir döneme ait finansal tablolarda yer alan kalemler arasındaki ilişkiler saptanmakta ve bu ilişkiler incelenmektedir.

Dinamik Analiz; İşletmenin birbirini izleyen dönemlerine ilişkin finansal tablolarında yer alan kalemlerin incelenerek, göstermiş oldukları eğilimlerin saptanmasıdır. Dinamik analizde işletmenin içinde bulunulan dönemle geçmiş dönemlerine ilişkin finansal tabloları karşılaştırılarak incelenmekte ve zaman içinde işletmenin göstermiş olduğu değişme saptanmaktadır.

Bu analiz, işletmenin aynı sektördeki diğer işletmelerle karşılaştırılması suretiyle de daha geniş bir biçimde yapılabilmektedir. Böylece işletmenin benzer alanda faaliyet gösteren işletmeler karşısındaki durumu ortaya konabilmektedir (Akdoğan ve Tenker, 2007:552).

İşletmelerin birbirini izleyen dönemlere ait finansal tablolarda yer alan kalemlerin zaman içerisinde göstermiş oldukları artış veya azalışların incelenmesinde, muhasebe uygulamalarının dönemler itibariyle karşılaştırma yapılmasını engelleyecek düzeyde farklı olmaması gerekmektedir.

Finansal tabloların statik ve dinamik tahlillerinde kullanılan teknikler dört grupta toplanmaktadır;

1. Yatay Analiz
2. Dikey Analiz
3. Trend Analizi
4. Oran Analizi

- **Yatay Analiz**

Farklı tarihlerde düzenlenmiş finansal tablolarda yer alan kalemlerde görülen değişikliklerin incelenmesi ve bu değişikliklerin değerlendirilmesidir. Karşılaştırmalı mali tahlilin en belirgin özelliği incelenen firmanın gelişme yönü hakkında görüş verecek verileri sağlamasıdır. Finansal tablolarda yer alan kalemlerdeki değişikliklerin incelenmesi, firmanın ve onun mali verilerinin hangi yönde gelişmekte olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

- **Dikey Analiz**

Bu analiz tekniğinde, aynı döneme ait finansal tabloda yer alan her bir kalemin, toplam içerisindeki payı yüzde olarak ifade edilir.

- **Trend Analizi**

Finansal tablolarda bir yıl baz alınır ve o yıla ait her hesap kalemi 100 kabul edilerek bunu izleyen dönemlerde aynı hesaplarda meydana gelmiş olan değişim hesaplanmaya çalışılır.

- **Oran Analizi**

Finansal tablolarda yer alan iki kalem arasındaki ilişkinin basit matematik ifadesine oran (Rasyo) denilmektedir. İşletmelerin aktif yapıları, finansman kaynakları, borç ödeme olanakları ve çalışma sonuçlarının değerlendirilmesinde oranlardan geniş ölçüde yararlanılmaktadır.

3.3.2.1.2. Amaçlarına Göre Finansal Analiz Çeşitleri

Çok çeşitli kişi ve gruplar işletmelerin hazırladıkları finansal tablolarla ve bunların analizi ile ilgilenmektedir. Özellikle sermayedarlar, finansal kurumlar ve firma yöneticileri firma ile ticari ilişkide bulunan diğer firmalar için finansal tablolar ve bunların analizi büyük önem taşımaktadır. Ancak bu çeşitli kişi ve gruplar, kuşkusuz farklı amaçlarla, farklı yönlerden bir firmaya ilişkin finansal tablolar ve bunların çözümlenmesiyle ilgilenmektedirler (Akgüç, 2006a:13). Finansal analiz çeşitleri aşağıda ayrıntılı olarak belirtilmektedir.

- **Yönetim Analizi**

Firma yönetiminden sorumlu olanlar, finansal tablolar ve bunların analizi ile (Akgüç, 2006a:13);

- Bir bütün olarak firma faaliyetinin başarı derecesini ölçme,
- Firmanın ana ve ikincil hedeflerine ulaşip ulaşmadığını saptama,
- Hedeflere ulaşamamışsa nedenlerini araştırma,
- Geleceğe yönelik planlar hazırlama,
- Üretilecek mal ve hizmetlerin türleri, üretim miktarı ve izlenecek fiyat politikası konusunda karar alma,
- Faaliyetleri denetim ve değerlendirme,
- Yürütmenin her aşamasında doğru ve düzeltici kararlar alma,

yönlerinden ilgilenmektedirler. Gerçekten, finansal analiz yoluyla elde edilen bilgi ve sonuçlar, yöneticilerin işletme ile ilgili olarak çeşitli konularda aldıkları kararların temelini oluşturmaktadır.

Yönetim analizi, yönetim işlevinin yerine getirilmesinde alınacak kararlara dayanak olmak üzere, işletme yönetimi için yapılan analizdir. Yönetim analizinin yapılmasında her türlü finansal tablo ile dokümanlardan yararlanılır. Bu analizde amaç, yönetime, işletme ile ilgili çeşitli konularda gerekli gerileri vermek ve alacakları kararlarda ışık tutmaktır. Bu nedenle, analizin odak noktası, işletme faaliyetlerinin planlanan amaçlar doğrultusunda yürütülüp yürütülmediğinin incelenerek, aksaklıkların saptanması ve

gerekli düzeltmelerin zamanında yapılarak, faaliyetlerin belirlenen amaçlar doğrultusunda yürütülmesidir (Akdoğan ve Tenker, 2007:550).

- **Yatırım Analizi**

Yatırım analizi, bir firmanın mevcut ve potansiyel paydaşları ile işletmeye uzun süreli kaynak sağlayan veya bunları sağlamayı düşünenler tarafından yapılır. Bir firmanın mevcut veya olası ortakları, firmanın sürekliliği, yatırımlarının güvenliliği, firmanın kârlılığı, firmanın gelecek dönemlere ait kazanma gücü, dağıtılacak kâr payı tutarı, hisse senetlerinin değer artışı ve bunların izlediği eğilimle ilgilidir. Bir firmaya, o firmanın tahvillerini satın almak yoluyla uzun vadeli fon sağlayanlar, firmanın faiz ve anapara borç taksitlerini zamanında ödeme gücüne sahip olup olmadığını saptama durumundadır. Bunun için de firmanın kazanma gücü, işletme sermayesi yeterliliği, ölçülü bir şekilde finanse edilip edilmediği konularında bilgi sahibi olmaları gerekir (Akgüç, 2006a:14). Bu nedenle işletmenin kazanma gücü kârlılık durumundaki gelişme ile finansal durumundaki değişimin analizi bu grup içinde büyük önem taşımaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2007:551). Bu bilgiler ancak finansal tablolar analizi yolu ile sağlanabilir.

- **Kredi Analizi**

İşletmenin finansman durumu ile borç ödeme gücünü anlayabilmek için yapılan analizlerdir. Kredi analizleri, işletmeye kredi verenler veya verecek olanlarla, işletmenin finansman yöneticileri tarafından yapılmaktadır (Akdoğan ve Tenker, 2007:551).

Bankalarda dahil kâr amacı güden tüm ticari işletmelerin finansal tablolardan yararlanmasındaki amaç, ilişkide oldukları firmalara finansman sağlamada istihbarat kaynağı yaratmadaki etkisidir. Akgüç'ün (2006a:14) konu ile ilgili aşağıdaki tespiti bu yönüyle önemlidir.

“Bir firmaya kredi sağlayan finansman kurumları ile firmayla ticari ilişkide bulunan özellikle kredili mal satan diğer firmaların, alacaklı oldukları firmanın finansman durumu, borç ödeme gücü hakkında bilgi ve görüş sahibi olabilmeleri, ancak finansal tablolar ve bunların analizi yolu ile olanaklıdır. Gerçekten de, bir firmanın dönen varlıklarının

bileşimi, yapısı, uzun süreli borçları, duran varlıkların bileşimi, finansmanda yabancı kaynakların payı gibi bilgiler, genellikle bilanço analizleri sonucu sağlanabilir. Görülüyor ki, bankaların yapmış oldukları analiz ile, işletmeden alacaklı olan satıcıların, başka bir deyişle satıcı kredisi sağlayanların yapmış oldukları inceleme arasında büyük benzerlik vardır. Ancak banka için amaç, ödünç verdiği para karşılığında faiz ve vade sonunda anaparayı geri almak olduğu halde, kredili mal satan bir işletmenin amacı, malları için sürüm olanağı sağlamak veya bu şekilde sürüm alanını genişletmektir. Bankalarla kredili mal satan satıcılar amaç farklı olmakla beraber, bu iki grup da alacaklı oldukları firmaların borç ödeme güçleri ile yakından ilgilidir.”

3.3.2.1.3. Manipülatif Bilgiden Korunmaya Yönelik Düzeltme Kayıtları

Muhasebe manipülasyonları, muhasebenin ürettiği finansal bilginin güvenilirliğini önemli ölçüde etkilemekte, muhasebe bilgi sistemine olan güveni zedelemektedir. Muhasebe bilgi kullanıcıları, muhasebe sisteminin kendilerine sunduğu bilgilerden yararlanırken, bilgi kirliliğinin olumsuz etkilerini ve bilgi güvenilirlik derecesini dikkate almalı ve gerekli önlemleri almalıdır.

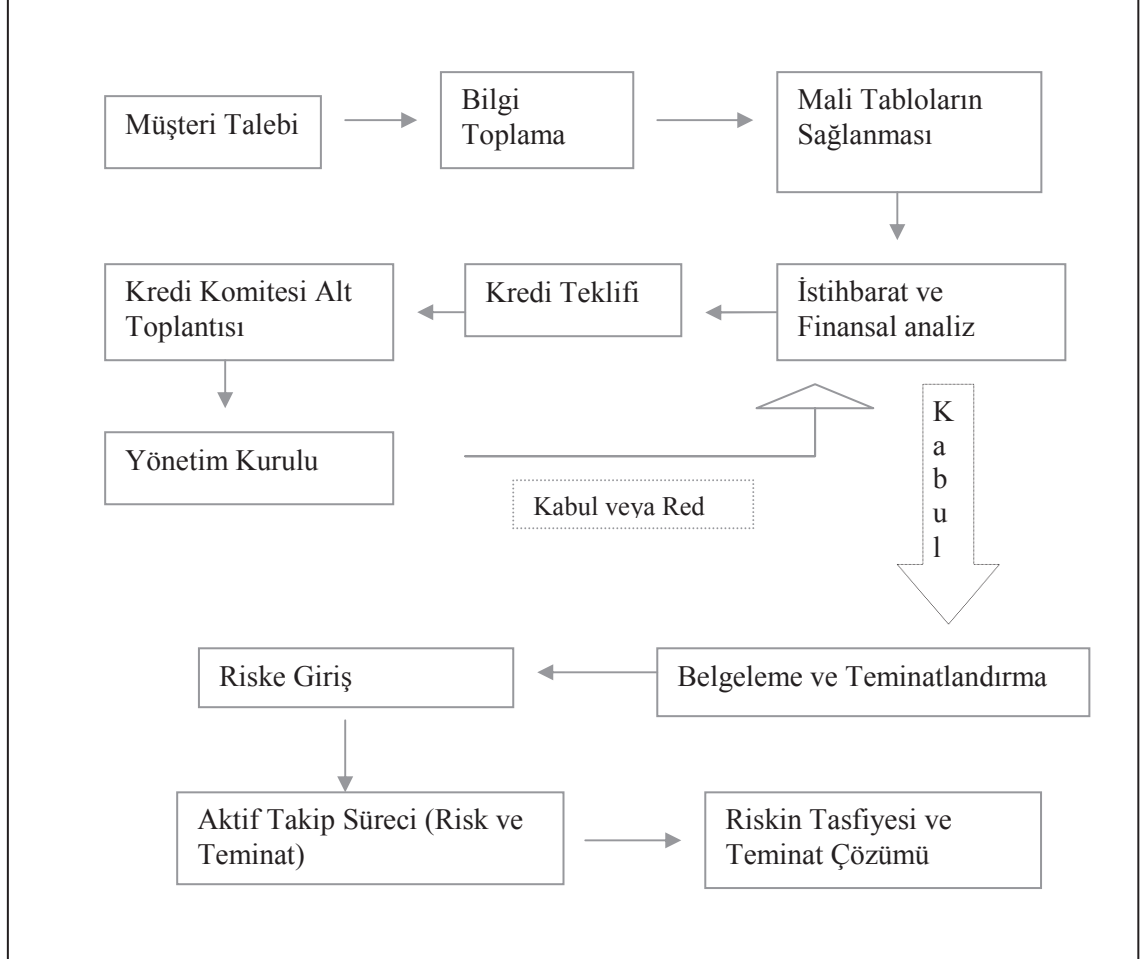
Finans sektörünün ve para piyasasının en önemli kurumları olan ve muhasebe bilgisinden en fazla yararlanan bankalar, muhasebenin ürettiği bilgi kalitesini dikkate alarak muhasebeden yararlanmakta ya da muhasebenin ürettiği bilgiyi tekrar düzenleyerek muhasebe verilerini kredi kararlarında etkin olarak kullanmaktadırlar¹.

Bu şekilde bankalar, muhasebe manipülasyonları yoluyla yanıltıcı bilgilerden korunarak kendi bünyesinde geliştirdiği sistemle kredi analizlerini daha doğru ve güvenilir bir şekilde gerçekleştirmekte, risk yapılarına ve kredi politikalarına uygun finansal değerlendirmelerde bulunarak kredi portföylerini oluşturmaktadırlar.

¹ Bankalar çeşitli kaynaklardan yararlanarak kredi başvurusunda bulunan müşterilerinin finansal bilgilerine ulaşabilmektedirler. Bankalar ticari firmalarının finansal ve finansal olmayan bilgilerine ulaşabilmelerinden dolayı, elde edilen bilgilerle, beyan edilen bilgileri karşılaştırılarak gerekli düzeltme işlemlerini yapmaları mümkün olabilmektedir.

3.3.2.2. Kredi Tahsis Aşamasında Değerlendirme

Bankalardaki kredi sürecinin en önemli kısmını, kredinin karar aşaması oluşturur. Kredi kararının temel dayanağı ise müşteri firma hakkında yapılan finansal ve finansal olmayan analiz çalışmalarıdır.

Şekil 3.2: Bankalarda Kredi Süreci

Kaynak: Şakar, (2002b:63)

Şekil 3.2’de, ticari kredi kararında en etkili bilgi kaynağının finansal tablolar aracılığıyla sağlandığı görülmektedir. Finansal tablolar aracılığıyla yapılan finansal analiz ve istihbarat süreci ile birlikte kredi komitelerinin temel bilgi gereksinimi sağlanmakta ve kredi kararı verilmektedir. Belirtilen süreç bankaların kredilerinin temel yapısını oluşturmakta olup, kredi ile ilgili diğer aşamaların sağlıklı bir yapıda devam etmesini sağlamaktadır.

3.3.2.3. Denetim

Risklerin teşhis edilmesi yüzlerce bankacılık faaliyetleri açısından çok emek ve zaman harcanması gerektiren bir süreç olmakla birlikte, bankaların iç denetim¹ çalışmalarında rutin olarak yapılan tespitler ve düzenlenen raporlar yardımıyla bankaların maruz kaldığı risklerin ayrıntılı teşhisi yapılabilmektedir. Banka İç Denetim Birimleri² tarafından yapılan kontroller, belirli kontrol noktalarına ayrılmakta, bu kontrol noktaları içinde de işlem özelliklerine göre daha alt başlıklarda kontrol noktaları belirlenebilmektedir.

Kontrol noktalarındaki denetimin risk odaklı yapılması, denetim faaliyetinin geçmişin hatalarını arama amaçlı ve belirli bir işleme yönelik veya işlemi yapan banka çalışanına odaklı yürütülmesinin ötesinde, gelecekte bankaların daha etkin yönetilmesine ve risk yönetim etkinliğinin arttırılmasına katkı sağlamaktadır.

Risk odaklı denetim sürecinde, yıllık denetim programının da risk odaklı olarak yapılması gerekir. Bunun için bankanın denetim önceliklerinin neler olduğunun belirlenmesi ile denetlenecek işlem süreçlerinin tespiti ve denetim uygulamaları sonucu bankanın risk haritasının genel durumu tespit edilebilmektedir.

3.3.2.4. Muhasebe ile ilgili Hatalara Karşı Önlemler

Kredi tahsisinin en önemli bölümünü oluşturan müşteri firma kredi değerlendirmesi, muhasebe sisteminden elde edilen veriler doğrultusunda yapılmakta ve firmaların kredi tahsis kararları verilmektedir.

Verilen kredi tahsis kararları doğrultusunda bankaların aktiflerinin ağırlıklı kısmını oluşturan krediler, riskli, az riskli ya da risksiz kredi niteliğine sahip olmakta, dolayısıyla bankaların risk düzeyi ile birlikte sermaye yapıları ve ticari kredi risk haritası sağlıklı bir yapıda oluşabilmektedir.

¹ Bankaların amaçlarına ve belirlenmiş politikalarına uygun olarak faaliyetlerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yürütülmesini, varlık ve kaynakların korunmasını, muhasebe kayıtlarının doğru ve tam olarak tutulmasını, mali bilgi ve yönetim bilgisinin zamanında ve güvenilir olarak üretilmesini sağlamak üzere, kurum tarafından oluşturulan organizasyon, yöntem, süreç ile mali ve diğer kontroller bütünüdür.

² Bankalardaki İç Kontrol Birimlerinin kurulması ve bu birimlerin uygulamalarının yasal dayanağını, 01.11.2005 tarih ve 25983 (Mükerrer) sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 29. ve 30. maddeleri ile 08.02.2001 tarih ve 24312 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmelik” hükümleri oluşturmaktadır.

Ancak Türkiye'nin muhasebe sistemindeki uygulamaları belirleyici otorite vergi idareleri olduğundan sağlıklı finansal raporlama yapılamamaktadır. Özkan ve Acar bu durumu aşağıdaki gibi özetlemektedir.

“Türk muhasebe sistemi öteden beri vergi uygulamalarının etkisindedir. Muhasebe uygulamalarıyla ilgili pek çok kanun ve düzenleme vergi idaresi tarafından getirilmiştir. Buna göre finansal raporlamada işletmelerin gerçek durumunu yansıtmak amacından çok vergi yükümlülüğü ile ilgili bilgilerin üretilmesi ve sunulması ağırlık kazanmıştır. Dolayısıyla büyük ölçüde vergi bakış açısıyla getirilen muhasebe ve raporlamaya ilişkin düzenlemeler, doğal olarak, finansal tabloları ne bankalar ne de diğer kullanıcılara göre analiz edilebilir kılamamıştır. SPK'ya tabi işletmelerin finansal raporlamasında zaman içerisinde kısmen vergi muhasebesinden uzaklaşılabilmiş ve sonunda TFRS ile tamamen uzaklaşmış olsa da, bugün muhasebe sisteminin, SPK'ya tabi işletmeler dışında, vergi düzenlemelerinin etkisinden kurtulamadığı söylenebilir (Özkan ve Acar, 2010:56).”

Türkiye'nin muhasebe sistemindeki sorunlardan ve muhasebe uygulayıcılarının yetersizliğinden dolayı, firma finansal raporlamalarında da belirli hatalarla karşılaşmaktadır. Finansal çevrede firmaların finansal raporlarından faydalanarak karar alma durumunda olan çevreleri yanıltıcı etkisi olan ve finansal bilginin objektif bir şekilde paylaşımını engelleyen hatalar nedeniyle finansal sistemdeki akışkanlık da sekteye uğrayabilmektedir. Muhasebe verileri hem yatırımcıların hem de kreditorlerin hayati derecede önemli bilgi kaynağı durumunda olması nedeniyle, muhasebe ile ilgili hataların tespit edilerek gerekli düzeltme işlemlerinin yapılması gerekmektedir. Özellikle bankalar bu konuda uzman personeller yardımıyla firmaların gerçek finansal durumunu düzeltme işlemleriyle ortaya çıkarmakta, kredi tahsis aşamasında düzeltilmiş kayıtlar yardımıyla kredi kararı verebilmektedir. Finansal raporlama standartlarındaki yeknesaklık ve genel kabul görmüş uluslararası standartlara yakınsanan muhasebe uygulamaları ile birlikte Türkiye'deki güvenilir muhasebe uygulamaları sağlıklı bir yapıya kavuşacak olup, finansal bilgi kalitesindeki artışla birlikte bankaların muhasebe sistemine olan güven düzeyinde de artış sağlanabilecektir.

BÖLÜM 4: BANKALARDA MUHASEBE KÖKENLİ RİSK KAYNAKLARININ TESPİTİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Bankaların risk yapısının oluşumunda çalışan personelin risk algısının önemi büyüktür. Kredi analisti ve kredi tahsis biriminde çalışan personel, ticari kredi değerlendirme sürecinde hangi risklere karşı algıları farklılık göstermektedir. Bu algı farklılıkları banka ticari kredi riskine ne derecede etki yapmaktadır. Özellikle ticari kredi müşterilerinin muhasebe bilgilerindeki manipülasyonları sonucu oluşan riskte çalışanların algısı ne derece etkilidir. Bu çalışmada; bankalardaki ticari kredi risk oluşumunda çalışanların kredi değerlendirme sürecindeki algılarının etkisi belirlenmeye çalışılacaktır.

4.1. Araştırmanın Kapsamı

Banka çalışanlarının muhasebe risk kaynakları ile ilgili algılarını belirlemeye yönelik yapılan anket çalışmasında, bir bankanın kredi değerlendirme sürecindeki personeline muhasebe kökenli risk kaynaklarının tespitine yönelik 5’li likert ölçeğiyle hazırlanan 23 adet ve manipülasyon teknikleriyle karşılaşma derecelerini belirlemeye yönelik 6 adet soru sorulmuştur.

4.1.1. Araştırmanın Tanımı ve Gerekçesi

Banka operasyonel risklerinin ölçümünde çalışanların algılarını belirlemeye yönelik akademik bir çalışmada (Erdoğan ve Ülbeği, 2009:48), risklerin ölçümü ve yönetimi sürecinde banka çalışanlarının risk algılarının belirleyici rol oynadığı tespit edilmiştir. Çalışmaya göre, banka personelinin risk konusundaki algıları, bankanın uğrayacağı kayıp miktarını doğrudan etkiler. Dolayısıyla, risk için gerekli sermaye miktarının hesaplanmasında bu husus mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Bankaların tüm ana faaliyet alanlarındaki risklerinin oluşumunda banka çalışanlarının risk algıları hiç kuşkusuz büyük önem arz etmektedir. Çalışanların risk algısının operasyon, kredi ve piyasa risk oluşumlarındaki etkisi büyüktür. Ancak çalışanların risk algıları “bilgi” güvenilirliğiyle de direkt olarak ilişkilidir. Kredi analiz ve değerlendirme sürecinde de finansal bilgi güvenilirliği daha da önemli duruma

gelmektedir. Çalışmada, finansal bilgiye olan güven temelinde çalışanların risk algısı incelenecektir.

4.1.2. Araştırmanın Önemi

Sermaye piyasası gelişmekte olan Türkiye’de, finans sektörünün temelinde bankacılık sektörü yer almaktadır. Finansal kaynakların çok büyük bir bölümü bankalar tarafından piyasaya fonlanmaktadır. Bunun yanında, bankacılık sektöründe oluşan herhangi bir olumsuzluk, ekonomik sistemin içinde yer alan diğer sektörleri de ciddi biçimde etkilemektedir.

Bankacılık sistemi doğası gereği birçok riskle karşı karşıyadır. Bu riskler içerisinde en önemli yüzdeye sahip kredi riskini önlemek için bankalar, risk yönetimi çerçevesinde çeşitli risk yönetim politikaları uygulamaktadırlar. Kredi riskini önlemede en önemli aşama kredinin tahsisi ile başlamaktadır. Kredinin tahsis aşamasının önemi ile birlikte, kredi istihbarat ve kredi analizinin bilgi kaynakları olan muhasebeden üretilen güvenilir finansal tablolar daha da önemli duruma gelmektedir.

Kredi kararında muhasebe bilgilerinden yararlanan bankalardaki finansal bilgi kullanıcılarının kredi risk oluşumlarındaki algıları önemlidir. Çalışanların özellikle finansal bilgi manipülasyonlarındaki algılarının ölçülmesine yönelik bu araştırma, risk algısı paralelinde kredi risk yönetime proaktif katkı sağlayacaktır.

4.1.3. Araştırmanın Amacı

Özellikle ticari kredi istihbarat kaynaklarından en önemlisi olan firma finansal tablolarına yönelik manipülatif uygulamalara karşı alınacak önlemler, bankalar açısından üzerinde durulması gereken hususların başında gelmektedir.

Manipülasyonlara karşı alınacak önlemlerle birlikte, finansal analizin doğruluğu paralelinde verilecek doğru kredi kararı, kredi risk oluşumunu tahsis aşamasında önleyebilmekte ya da minimize edebilmektedir. Kredi analiz ve değerlendirmesini yapacak olan personelin söz konusu risklere karşı algıları önem arz ettiğinden, özellikle risk algısı araştırma konumuzun ana inceleme alanını oluşturmaktadır.

Bu doğrultuda yapılacak araştırmanın amacı; finansal bilgi manipülasyonlarına karşı, bankaların finansal analiz birimlerinde çalışan analistlerin ve kredi karar vericilerinin, kredi riskine yönelik algılarını incelemektir.

4.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, Türkiye’de faaliyet gösteren bir bankanın ticari kredi pazarlama, tahsis birimleri ile finansal analiz ve istihbarat birimlerinde çalışan personelini kapsamaktadır. Araştırmaya kredi tahsis, kredi pazarlama ve kredi finansal analiz birimlerinde kredi değerliliğinde aktif olarak rol oynayan personele ulaşılmasına özen gösterilmiştir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Aşağıda araştırma modeli, veri toplama yöntemi ve araçları ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

4.2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada Bağımsız Değişken;

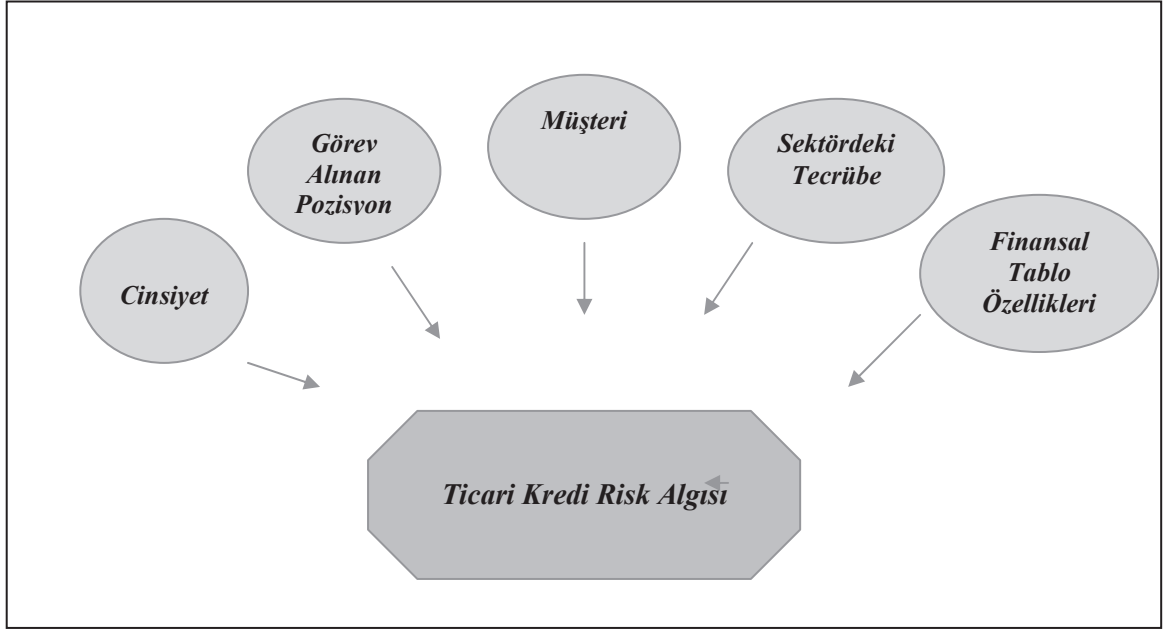
- Cinsiyet,
- Görev Alınan Pozisyon,
- Sektördeki Tecrübe,
- Müşteri
- Finansal Tablo Özellikleri

Bağımlı Değişken ise;

- Ticari Kredi Risk Algısı,

olarak belirlenmiştir.

Model doğrultusunda ticari kredi analistleri ve tahsis birimlerinde çalışanların ticari kredi risk algılarının ölçümü belirlenen hipotezler doğrultusunda yapılacaktır.

Şekil 4.1: Araştırmanın Modeli

4.2.2. Araştırmanın Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Anket sorularının katılımcılar üzerindeki etkisinin ve sorulardaki hataların tespiti amacıyla nihai anket çalışmasından 2 ay önce pilot uygulama yapılarak ilk etapta 30 çalışana anket soruları yöneltilmiş olup, pilot uygulama ile anket sorularına son şekli verilmiştir.

Son şekli verilen anket soruları ile bir bankanın 209 çalışanı üzerinde, manipülatif bilgiye karşı oluşan farkındalığın ölçümü sağlanmıştır. İhtiyaç duyulan verilerin çoğu birebir görüşme yoluyla elde edilmiştir. Çalışma ortamının yoğunluğu nedeniyle görüşme yoluyla tamamlanamayan anketler ise çalışanlara e-posta yoluyla dağıtılmış ve geri dönüşü olan anketler de değerlendirmeye alınmıştır. Araştırmada kullanılan anket formu bir bankanın 304 çalışanına ulaştırılmış ve bunlardan 209 adedi çalışanlar tarafından cevaplanmıştır. Anketlerin geri dönüş oranı yüzde 69'dur. Geri dönüşü olan anketlerin tamamı değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin istatistiksel analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences for Windows, Release, ver. 17.0) programından yararlanılmıştır.

Anket formunda katılımcıların, cinsiyeti, yaş aralığı, ünvanı, görev aldığı pozisyon, çalıştığı il, bankacılık sektöründeki tecrübeyi içeren demografik bir ön bölüm

bulunmakta olup, demografik bilgiler, tanımlayıcı istatistiksel analiz yöntemiyle ve grafiklerle desteklenerek değerlendirilmiş, araştırmanın ilgili bölümünde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Araştırmada 23 maddeden oluşan 5’li likert ölçeği kullanılmıştır. 23 maddelik anket formundaki sorular dört ana gruptan oluşmaktadır. Finansal analiz ve kredi tahsis birimlerindeki personele;

- Birinci grupta *kredi sürecinden kaynaklı risk (SR)* algılarının ölçülmesine yönelik 4 soru,
- İkinci grupta *finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)* algılarının ölçülmesine yönelik 9 soru,
- Üçüncü grupta *muhasabe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)* algılarının ölçülmesine yönelik 7 soru,
- Dördüncü grupta *müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)* algılarının ölçülmesine yönelik 3 soru hazırlanmıştır.

Tablo 4.1: Anket Formundaki (5’li Likert Ölçeğine Göre) Soru Grupları

Birinci grup; <i>kredi sürecinden kaynaklı risk (SR)</i> algılarının ölçülmesine yönelik sorular
1-Ticari kredi analizinde firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır
2-Firmaların bankalara sunduğu finansal tablolar seti (bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, dipnotlar, özkaynak değişim tablosu, mizan vd.) güvenilir mali bilgileri içerdiğinden, herhangi bir düzeltme işlemi yapılmasına gerek duyulmaksızın ticari kredi analizinde kullanılabilir
3-Düzeltilme işlemlerine tabi tutulan müşteri firmaların finansal bilgileriyle yapılan kredi tahsisi sorunlu kredileri önemli ölçüde önlemektedir
4-Müşteri firmaların finansal analizinin yapıldığı dönem ile finansal bilgilerin dikkate alındığı raporlama dönemleri arasındaki zaman farkı, analizin geçerliliğini ve doğruluğunu olumsuz olarak etkilemektedir
İkinci grup; <i>finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)</i> algılarının ölçülmesine yönelik sorular
1-Ticari kredi değerlendirme sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları bankaların kredi riskini artırmaktadır
2-Firmalar, nakit akım tablosunu etkileyen muhasabe hesap kalemleri üzerindeki manipülasyon tekniklerini, diğer finansal raporlara kıyasla daha fazla uygulamaktadırlar
3-Finansal bilgi manipülasyonları firmaların bilançolarını etkileyen hesaplar üzerinde daha fazla uygulanmaktadır

4- Firmalar net işletme sermayelerine olumlu etki yapacak manipülasyon tekniklerini, diğer manipülasyon tekniklerine kıyasla daha fazla uygulamaktadır
5-Kredi sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları firmaların faaliyet sonuçlarını etkileyen hesap kalemlerinde daha fazla görülmektedir
6-Muhasebe enstrümanlarının değer değişimi finansal bilgilerin gerçeğe uygun değerini önemli derecede etkilemekte ve manipülasyon aracı olarak kullanılabilirliktedir
7-Tekdüzen Hesap Planı'ndaki "Diğer" başlıklı hesaplar manipülatif finansal bilgi için uygun bir ortam sunmaktadır
8- Müşteri firmaların finansal tablolarında ulaşılamayan ve firma hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmasında yarar sağlayan dipnotlar, manipülatif finansal raporlamaların tespitinde büyük yarar sağlamaktadır
9-Finansal tabloların dipnotlarında sınırlı sayıda bilgi vermek veya hiç bilgi vermemek manipülasyon şüphesini arttırmaktadır
Üçüncü grup; <i>muhasebe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)</i> algılarının ölçülmesine yönelik sorular
1-Vergi Usul Kanunu'na (VUK) uygun bilançolar ile Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na (TFRS) uygun bilançolar arasındaki farklılıklar, firmaları manipülatif finansal raporlamaya yönlendirmektedir
2-Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) verilen TFRS'ye uygun bilançolar, VUK bilançolarına göre daha fazla manipülatif finansal bilgi içerir
3-2005 yılından itibaren SPK'ya tabi firmalar, bankalar ve finans kurumları tarafından Türkiye'de uygulanmaya başlanan "Türkiye Finansal Raporlama Standartları" (TFRS), firmaların finansal raporlamalarında gerçek ve doğru bilgilerin sunumuna ve dolayısıyla finansal analizin doğruluğuna büyük katkı sağlamaktadır
4-Uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmaların finansal raporlamalarına olan güveni artmıştır
5-TFRS'lerin uygulanmaya başlamasıyla birlikte birçok finansal tablo kaleminde tarihsel maliyet yerine gerçeğe uygun değer yönteminin kullanılması, firmaların finansal bilgilerinin daha gerçekçi ve güncel değerler üzerinden sunulmasını sağlamaktadır
6-Muhasebe standartlarında son dönemlerdeki değişikliklerle birlikte, muhasebenin ihtiyatlılık düzeyinde önemli esneklikler görülmekte ve bu esneklikler finansal tablolardaki manipülatif uygulamaların önünü açmaktadır
7-Firmalar yeni finansal raporlama standartları ile birlikte finansal raporlamaya yönelik politikalarını daha etkin uygulamaya başlamıştır

Dördüncü grup; <i>müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)</i> algılarının ölçümüne yönelik sorular.
1-Kurumsal firmaların finansal tabloları, kurumsal olmayan küçük firmalara göre daha az manipülatif bilgi içerir
2-Firma ölçeği küçüldükçe finansal tablolardaki manipülatif işlemlerin sayısı artmaktadır
3-Firmalar; grup firmaları, iştirakleri ve bağlı ortaklıkları arasındaki transfer fiyatlama politikalarını manipülasyon aracı olarak kullanabilmektedir

Ayrıca çalışanların en fazla karşılaştıkları manipülasyon tekniklerini belirlemeye yönelik 6 adet soru sorularak, karşılaşılan manipülasyon tekniklerinden en fazla uygulanan bir tanesinin seçilmesi istenmiştir. Anket formunda bu soruların sorulmasındaki amaç, en fazla karşılaşılan tekniklerin ayrıntılı incelenerek, bu tekniklerin tespiti ve düzeltme işlemleri için daha belirleyici önlemler alınabilmesine yönelik çözüm önerileri üretebilmektir¹.

4.3. Uygulama

Araştırmanın varsayımları, hipotezleri belirtilerek, anketin istatistiksel analizleri sonucunda hipotezlerin geçerliliği araştırılacaktır.

4.3.1. Araştırmanın Varsayımları

Kredi tahsisinde; finansal analistin özelliklerinin ve firmanın finansal tablolarının gerçekliğinin en önemli etken olduğu varsayımından hareket edilmiştir. Manipülasyonlara karşı alınacak önlemlerle birlikte, finansal analizin doğruluğu paralelinde verilecek doğru kredi kararı, kredi risk oluşumunu tahsis aşamasında önleyebilmektedir. Bu doğrultuda kredi analiz ve değerlendirmesini yapacak olan personelin söz konusu risklere karşı algıları büyük önem arz etmektedir.

Banka ticari kredi risk oluşumunda muhasebe bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır. Çalışanların kredi sürecinden kaynaklı, finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı, muhasebe düzenlemeleri kaynaklı ve firma ölçeğinden kaynaklı risk algılarının banka kredi risk oluşumunda belirleyici etkisi bulunmaktadır.

¹ Muhasebe manipülasyonu tekniklerinin uygulanma yoğunluğunu ölçmeye ve çözüm önerileri sunmaya yönelik 24, 25, 26, 27, 28 ve 29. sorulara verilen cevapların istatistiksel analizi anket çalışmasının ilerleyen kısmında verilmektedir.

4.3.2. Araştırmanın Hipotezleri

H₀: Çalışanların *kredi değerlendirme sürecinden kaynaklı risk (SR)* algıları demografik özelliklere göre farklılık göstermez.

a-Cinsiyete göre farklılık göstermez.

b-Görev alınan pozisyona göre farklılık göstermez.

c-Sektördeki tecrübeye göre farklılık göstermez.

H₀: Çalışanların *finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)* algıları demografik özelliklere göre farklılık göstermez.

ç- Cinsiyete göre farklılık göstermez.

d- Görev alınan pozisyona göre farklılık göstermez.

e- Sektördeki tecrübeye göre farklılık göstermez.

H₀: Çalışanların *muhasebe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)* algıları demografik özelliklere göre farklılık göstermez.

f-Cinsiyete göre farklılık göstermez.

g-Görev alınan pozisyona göre farklılık göstermez.

h-Sektördeki tecrübeye göre farklılık göstermez.

H₀: Çalışanların *müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)* algıları demografik özelliklere göre farklılık göstermez.

ı- Cinsiyete göre farklılık göstermez.

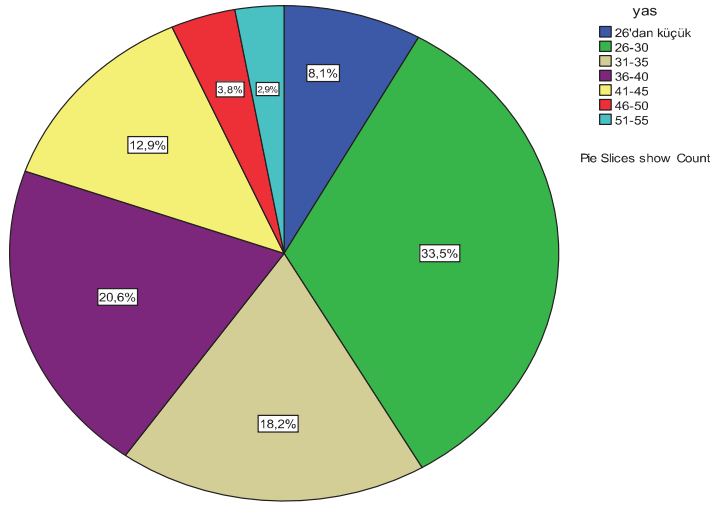
i- Görev alınan pozisyona göre farklılık göstermez.

j- Sektördeki tecrübeye göre farklılık göstermez.

4.3.3. Tanımlayıcı Analiz

Anket katılımcılarının yaş, cinsiyet, tecrübe ve görev alınan pozisyonunun grafik ve tablolarla analizleri yapılacak ayrıca katılımcıların il bazında Türkiye'deki katılım oranları açıklanacaktır.

Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı: Araştırmaya katılanların yaş aralıkları incelendiğinde en fazla katılımın % 33.5 oranla 26-30 yaş arası çalışanlarca gerçekleştirildiği, bu aralığı % 20.6 katılım oranıyla 36-40 yaş arasındaki çalışanların takip ettiği görülmektedir.

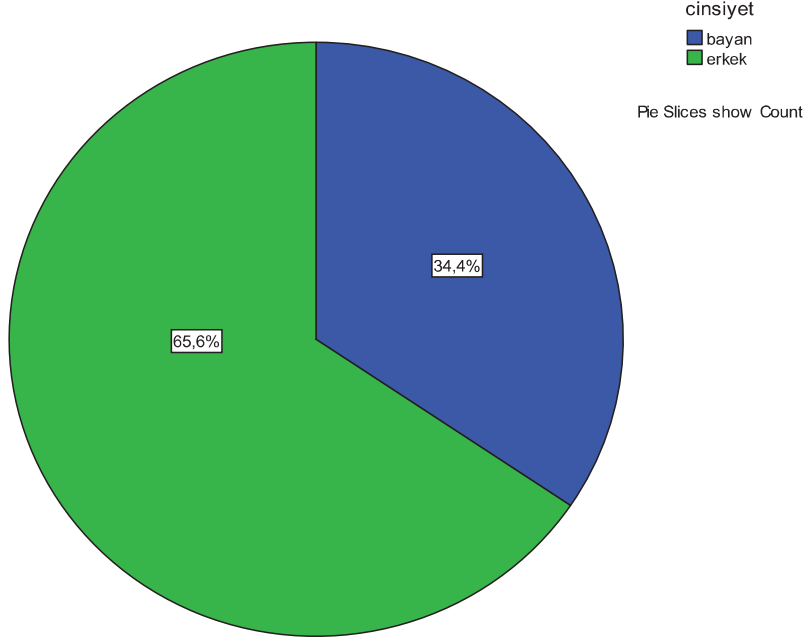

Şekil 4.2: Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Tablo 4.2. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
26'dan küçük	17	8,1	8,1	8,1
26-30	70	33,5	33,5	41,6
31-35	38	18,2	18,2	59,8
36-40	43	20,6	20,6	80,4
41-45	27	12,9	12,9	93,3
46-50	8	3,8	3,8	97,1
51-55	6	2,9	2,9	100,0
Toplam	209	100,0	100,0	

Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı:Araştırmaya katılanların % 65.6'sını (137 kişi) erkek katılımcılar oluştururken, kadın katılımcılar % 34.4 (72 kişi) oranında katılım sağlamıştır.

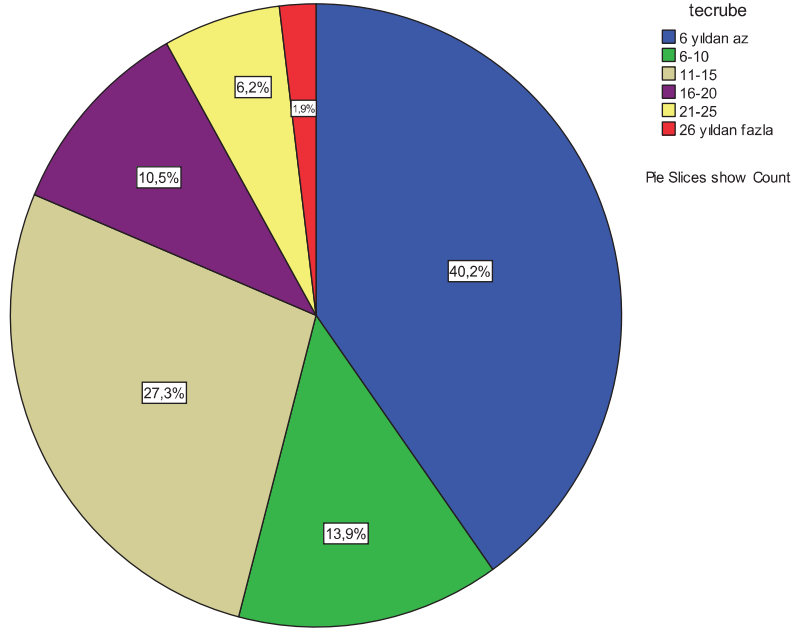

Şekil 4.3: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Tablo 4.3: Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
Kadın	72	34,4	34,4	34,4
Erkek	137	65,6	65,6	100,0
Total	209	100,0	100,0	

Katılımcıların Tecrübeye Göre Dağılımı: Katılımcıların sektör deneyimlerine göre katılım oranları incelendiğinde, 6 yıldan az sektör deneyimi olan çalışanların katılım oranının % 40.2 gibi yüksek bir seviyede olduğu görülmektedir. Bu oranı % 27.3 katılım oranıyla sektör deneyimi 11-15 yıl olan çalışanlar takip etmektedir.

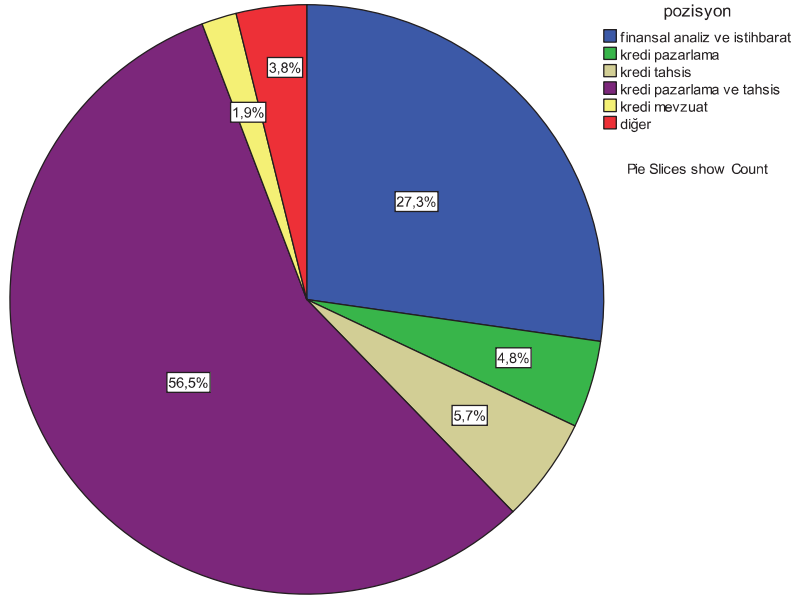

Şekil 4.4: Katılımcıların Tecrübeye Göre Dağılımı

Tablo 4.4: Katılımcıların Tecrübeye Göre Dağılımı

Tecrübe	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
6 yıldan az	84	40,2	40,2	40,2
6-10	29	13,9	13,9	54,1
11-15	57	27,3	27,3	81,3
16-20	22	10,5	10,5	91,9
21-25	13	6,2	6,2	98,1
26 yıldan fazla	4	1,9	1,9	100,0
Toplam	209	100,0	100,0	

Katılımcıların Görev Alınan Pozisyona Göre Dağılımı: Katılımcıların görev aldığı pozisyona göre katılım oranları incelendiğinde, kredi pazarlama ve tahsis birimlerinde çalışanların % 56.5 oranında katılım gerçekleştirdiği, finansal analiz ve istihbarat birimlerinde çalışanların % 27.3 oranında katılım gerçekleştirdiği görülmektedir. Belirtilen oranlar araştırmanın hedef kitlesinden yeterli miktarda katılımın sağlandığını göstermektedir.

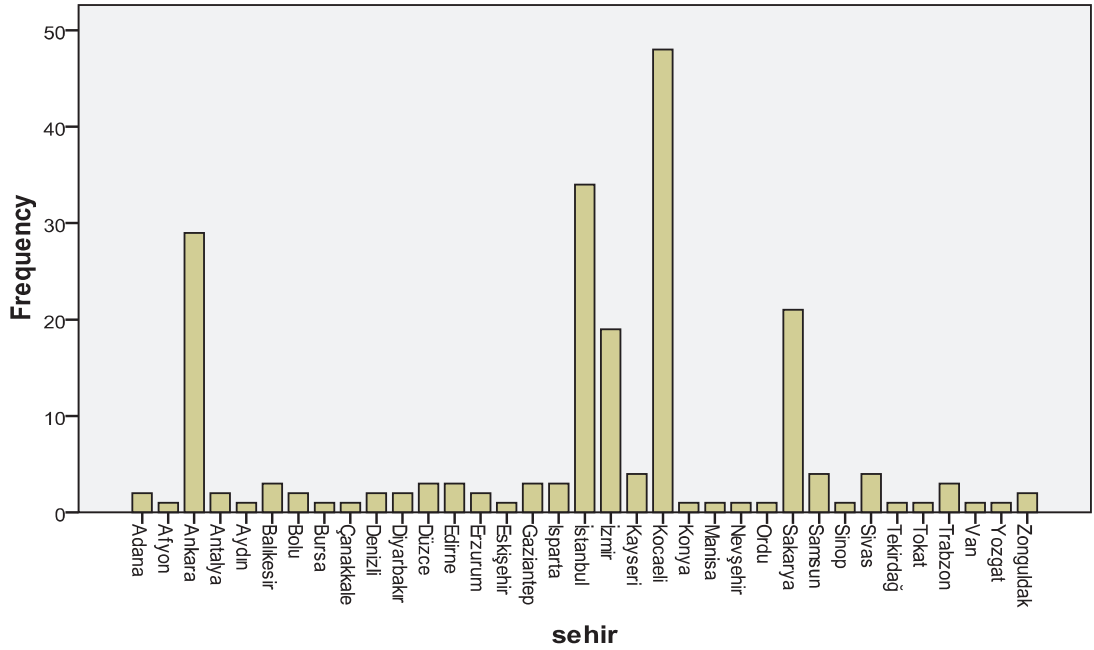
Şekil 4.5: Katılımcıların Görev Alınan Pozisyona Göre Dağılımı

Tablo 4.5: Katılımcıların Görev Alınan Pozisyona Göre Dağılımı

Görev Alınan Pozisyon	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
Finansal analiz ve istihbarat	57	27,3	27,3	27,3
Kredi pazarlama	10	4,8	4,8	32,1
Kredi tahsis	12	5,7	5,7	37,8
Kredi pazarlama ve tahsis	118	56,5	56,5	94,3
Kredi mevzuat	4	1,9	1,9	96,2
Diğer	8	3,8	3,8	100,0
Toplam	209	100,0	100,0	

Katılımcıların İl Bazında Dağılımı: Araştırmanın hedef kitlesi Türkiye’de faaliyet gösteren bir bankanın finansal analiz ve kredi tahsis birimlerinde çalışanlardır. İlgili bankanın Türkiye’nin tüm illerindeki çalışanlarından belirli oranda katılım hedeflenmiştir. Anket dönüşleri incelendiğinde; Kocaeli ilinden % 23 katılım oranıyla 48 çalışan, İstanbul ilinden % 16,3 katılım oranıyla 34 çalışan, Ankara ilinden % 13,9 katılım oranıyla 29 çalışan, Sakarya ilinden % 10 katılım oranıyla 21 çalışan, İzmir ilinden % 9 katılım oranıyla 19 çalışan ve muhtelif illerden katılımlarla birlikte toplam 209 banka çalışanı ankete katılmıştır¹. Katılımcıların il bazındaki dağılımında Kocaeli ilindeki katılım oranının diğer illerden daha yüksek olduğu görülmekte olup, bunun nedeni yazarın tezin geri dönüşü ile ilgili Kocaeli ilindeki etkinliğinin daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.6: Katılımcıların İl Bazında Dağılımı

¹ Anket katılımcılarının il bazında sayılarını belirten ayrıntılı bilgiler tezin ekler bölümündeki tabloda belirtilmiştir.

4.3.4. İstatistiksel Analiz

Ankette güvenilirlik, t-testi ve ANOVA (Varyans) analizi yapılmıştır. Anket sorularının güvenilirliğinin ölçümü amacıyla güvenilirlik analizi, normal dağılım gösteren iki grup arasındaki anlamlı farklılıkları ölçmek amacıyla t-testi ve ikiden çok grup arasındaki anlamlı farklılıkları ölçmek amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır.

Güvenilirlik Analizi: Anket sorularının kalitesini belirlemek amacıyla “Güvenilirlik Analizi” yapılmıştır. Anketin tümü için yapılan analize göre $\alpha = 0,793$ bulunmuştur. $\alpha > 0,6$ sağlandığında anket sorularının yüksek güvenilirliğe sahip olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 4.7: Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik Katsayısı	Analize Konu Madde sayısı
0,793	29

Cinsiyete Göre Risk Algısının İncelenmesi:

Çalışanların, *finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı (MR)*, *muhasebe düzenlemeleri kaynaklı (DR)*, *kredi sürecinden kaynaklı (SR)*, *müşteri firma ölçeğinden kaynaklı (ÖR)* risk algılarının demografik özelliklerine göre farklılık gösterip göstermediği t-testi ve ANOVA (varyans) analizleriyle incelenmiştir. Demografik özellikleri belirlemek için sorulan 2 kategorili sorularda t-testi yapılarak farklılık olup olmadığı analiz edilirken, 6 kategoriye sahip olan sorularda ise ANOVA analizi yapılmıştır.

Çalışanların MR, DR, SR ve ÖR kaynaklı risk algıları “cinsiyete” göre farklılık gösterir mi?

Daha önce de belirtildiği gibi çalışmada cinsiyet değişkenine göre algılardaki farklılıkları ölçmek amacıyla t-testi yapılmıştır. t-testi normal dağılım gösteren iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının tespiti amacıyla kullanılmaktadır (Altunışık ve diğ., 2010:181).

Tablo 4.8: Cinsiyete Göre Risk Algısı

	<i>kredi sürecinden kaynaklı risk (SR)</i>			<i>finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)</i>			<i>muhasebe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)</i>			<i>müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)</i>		
	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.
Kadın	72	3,193662	0,648587	72	3,835262	0,484733	72	3,469907	0,590639	72	3,87963	0,77177428
Erkek	137	3,219586	0,682552	137	3,738747	0,546265	137	3,402676	0,618087	137	3,861314	0,85045387

	<i>kredi sürecinden kaynaklı risk (SR)</i>			<i>finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)</i>			<i>muhasebe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)</i>			<i>müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)</i>		
	t	Df	p	t	Df	p	t	df	p	t	df	p
Cinsiyet	-0,222	207	0,825	1,261	207	0,209	-6,496	207	0	0,153	207	0,879
	* p<0,05											

Demografik özelliklerden cinsiyet için yapılan t-testi analiz sonucunda; cinsiyete göre *kredi sürecinden kaynaklı (SR)*, *finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı (MR)*, *müşteri firma ölçeğinden kaynaklı (ÖR)* risk algıları anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(207)}=-0,222$, $t_{(207)}=1,261$, $t_{(207)}=0,153$ $p>0,05$]. Ancak *muhasebe düzenlemeleri kaynaklı (DR)* risk algılarında ise anlamlı bir farklılık görülmektedir. [$t_{(207)}=-6,496$ $p<0,05$] Özetle, kadın ve erkek katılımcılar arasında *muhasebe düzenlemeleri kaynaklı (DR)* risk algılarında farklılıklar görülmekte olup, erkekler genelde *muhasebe düzenlemeleri kaynaklı (DR)* risklerin (bkz:*muhasebe düzenlemeleri kaynaklı risk* algılarının ölçülmesine yönelik sorular) kadın katılımcılara oranla daha az olduğunu düşünmektedirler.

Çalışanların MR, DR, SR ve ÖR kaynaklı risk algıları “görev alınan pozisyona” göre farklılık gösterir mi?

Araştırmada risklerin oluşum nedenlerine dair algılarının görev alınan pozisyona ve sektördeki tecrübeye göre farklılık gösterip göstermediği ANOVA analiziyle incelenmiştir. ANOVA (Varyans) analizi gözlenen varyansı çeşitli kısımlara ayırma yöntemiyle bazı değişkenlerin başka bir değişken üzerindeki etkisini incelemeye yarayan bir grup modelleme türü ve bu modellerle ilişkili işlemlere verilen genel isimdir (Wikipedia, 2011).

Tablo 4.9: Görev Alınan Pozisyona Göre Risk Algısı

pozisyon	kredi sürecinden kaynaklı risk (SR)			finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)			muhasabe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)			Dörmüşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)		
	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.
finansal analiz ve istihbarat	57	3,166667	0,651806	57	3,703704	0,640124	57	3,405597	0,670119	57	3,719298	0,89706195
kredi pazarlama	10	3,175	0,935785	10	3,666667	0,450575	10	3,242857	0,57558	10	3,466667	0,72350314
kredi tahsis	12	3,458333	0,810677	12	3,898148	0,575322	12	3,511905	0,698417	12	4,027778	0,62697499
kredi pazarlama ve tahsis	118	3,208333	0,650238	118	3,812735	0,448347	118	3,064165	0,776946	118	4,011299	0,78195727
kredi mevzuat	4	3,4375	0,71807	4	4,138889	0,808265	4	3,464286	0,642857	4	3,75	0,63098982
diğer	8	3,15625	0,565962	8	3,416667	0,46291	8	3,125	0,361706	8	3,125	0,73327922

pozisyon	kredi sürecinden kaynaklı risk (SR)			finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)			muhasabe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)			müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)		
	F	Df	p	F	Df	P	F	df	p	F	df	p
pozisyon	0,48	5	0,791	1,695	5	0,137	0,712	5	0,615	3,131	5	0,01
tecrübe	4,031	5	0,002	4,459	5	0,001	4,01	5	0,002	4,088	5	0,001
	* p<0,05											

Demografik özelliklerden “görev alınan pozisyon” için yapılan ANOVA analizi sonuçları incelendiğinde, *müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk*’e dair algıların “görev alınan pozisyona” göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. [F=3.131 p < 0,05] Çalışılan birimler değiştikçe müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk algılarında değişiklikler görülmüştür.

Kredi tahsis biriminde çalışanların MR, DR, SR ve ÖR kaynaklı risk algılarının, diğer birimlerde çalışanlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Kredi tahsis birimlerinde çalışan personelin, *kredi sürecinden kaynaklı, finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı, muhasabe düzenlemeleri kaynaklı ve firma ölçeğinden kaynaklı risk* algılarının daha yüksek olması, kredi riskine daha duyarlı olduklarını göstermektedir. Bu duyarlılığın nedenleri olarak tahsis edilen kredilerdeki sorunlardan dolayı personelin mali yükümlülükle karşılaşması, sorunlu krediler nedeniyle personelin kariyer yolunun kapanabilmesi ve olumsuz kredilerin portföydeki diğer firmaları da olumsuz olarak etkileyerek portföy kârlılığının azalması paralelinde portföy gelirlerinde azalma yaşanması gibi nedenler sayılabilir.

Çalışanların MR, DR, SR ve ÖR kaynaklı risk algıları “sektördeki tecrübeye” göre farklılık gösterir mi?

Tablo 4.10: Sektördeki Tecrübeye Göre Risk Algısı

tecrübe	kredi sürecinden kaynaklı risk (SR)			finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)			muhasabe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)			müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)		
	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.	N	Ort.	St.Sp.
6 yıldan az	84	2,939759	0,639872	84	3,662698	0,510909	84	3,243197	0,655432	84	3,587302	0,93799617
6-10	29	3,387931	0,409629	29	3,961686	0,46222	29	3,726601	0,402787	29	4,126437	0,566343
11-15	57	2,969298	0,733555	57	3,689571	0,516673	57	3,432331	0,552364	57	4,046784	0,66797074
16-20	22	3,412879	0,570712	22	4,151515	0,417919	22	3,668831	0,613084	22	4,181818	0,81472736
21-25	13	2,942308	0,751068	13	3,729701	0,672396	13	3,428571	0,583212	13	3,871795	0,56990028
26 yıldan fazla	4	3,375	0,433013	4	3,916667	0,319142	4	3,642857	0,297381	4	3,583333	0,9953596

tecrübe	kredi sürecinden kaynaklı risk (SR)			finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı risk (MR)			muhasabe düzenlemeleri kaynaklı risk (DR)			müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk (ÖR)		
	F	Df	p	F	Df	p	F	df	p	F	df	p
pozisyon	0,48	5	0,791	1,695	5	0,137	0,712	5	0,615	3,131	5	0,01
tecrübe	4,031	5	0,002	4,459	5	0,001	4,01	5	0,002	4,088	5	0,001
	* p<0,05											

Demografik özelliklerden tecrübe için yapılan ANOVA analizi sonuçları incelendiğinde, tüm risk kaynaklarındaki algıların “tecrübeye” göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. [F=4,031 F=4,459 F=4,001 F=4,088 p < 0,05] Tecrübeye göre bütün risk kaynaklarındaki algılarda farklılıklar görülmektedir. Özellikle 16-20 yıl arası çalışanlar başta olmak üzere, 6-10 yıl sektör deneyimi olan çalışanların risk algıları, diğer sektör tecrübesine sahip olan katılımcılardan daha yüksektir.

Özetle sektör deneyimi 16-20 ve 6-10 yıl olan çalışanların kredi sürecinden kaynaklı, finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı, muhasabe düzenlemeleri kaynaklı ve firma ölçeğinden kaynaklı risk algılarının daha yüksek olması, belirtilen risklerle daha fazla karşılaşıldığını ve bu risklere karşı farkındalığın daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Muhasebe Manipülasyonlarının Tespitindeki Hipotezler ve Analizleri:

H₀: Kredi analizinde firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağı değildir

a- Cinsiyete göre etkin bilgi kaynağı değildir.

Tablo 4.11: Cinsiyete Göre Finansal Bilgi Etkinliği Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Ticari kredi analizinde firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır.	Kesinlikle Katılmıyorum	10	16	26
	Katılmıyorum	3	3	6
	Kararsızım	12	12	24
	Katılıyorum	20	57	77
	Kesinlikle Katılıyorum	27	49	76
	Toplam	72	137	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	5,886 ^a	4	,208
Olasılık Oranı	5,839	4	,212
Doğrusal Olarak Çakışma	,785	1	,376
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,07.

P=0,208>0,05 Ho kabul. Kredi analizinde cinsiyete göre firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağı değildir. Erkek ve Kadınların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma yoktur.

b- Görev alınan pozisyona göre etkin bilgi kaynağı değildir.

Tablo 4.12: Görev Alınan Pozisyona Göre Finansal Bilgi Etkinliği Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Pozisyon					Diğer	Toplam
		Finansal analiz ve istihbarat	Kredi pazarlama	Kredi tahsis	Kredi pazarlama ve tahsis	Kredi mevzuat		
Ticari kredi analizinde firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır.	Kesinlikle Katılmıyorum	7	2	2	14	0	1	26
	Katılmıyorum	4	0	0	2	0	0	6
	Kararsızım	8	1	0	15	0	0	24
	Katılıyorum	23	3	2	43	1	5	77
	Kesinlikle Katılıyorum	15	4	8	44	3	2	76
	Toplam	57	10	12	118	4	8	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	19,207 ^a	20	,508
Olasılık Oranı	21,757	20	,354
Doğrusal Olarak Çakışma	1,913	1	,167
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 22 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,11.

P=0,508>0,05 Ho kabul. Kredi analizinde pozisyona göre firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağı değildir. Çalışılan birimler değişse bile bu kalemde farklılıklar yoktur.

c- Sektördeki tecrübeye göre etkin bilgi kaynağı değildir.

Tablo 4.13: Tecrübeye Göre Finansal Bilgi Etkinliği Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Tecrube						Toplam
		6 yıldan az	6-10	11-15	16-20	21-25	26 yıldan fazla	
Ticari kredi analizinde firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır.	Kesinlikle Katılmıyorum	16	0	7	1	2	0	26
	Katılmıyorum	3	0	0	2	1	0	6
	Kararsızım	11	5	6	2	0	0	24
	Katılıyorum	26	15	28	3	4	1	77
	Kesinlikle Katılıyorum	28	9	16	14	6	3	76
	Toplam	84	29	57	22	13	4	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	34,494 ^a	20	,023
Olasılık Oranı	41,071	20	,004
Doğrusal Olarak Çakışma	4,668	1	,031
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 18 cells (60,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,11.

P=0,023<0,05 Ho red. Kredi analizinde tecrübeye göre firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmıştır.11-15 yıl arasında çalışanların “katılıyorum” deme oranları yüksektir.

H₀: Manipüle edilen finansal bilgiler bankaların kredi riskini arttırmaz.

a- Cinsiyete göre arttırmaz.

Tablo 4.14: Cinsiyete Göre Manipülatif Finansal Bilginin Risk Etkisi Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Ticari kredi değerlendirme sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları bankaların kredi riskini artırmaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	2	6	8
	Katılmıyorum	1	8	9
	Kararsızım	7	19	26
	Katılıyorum	48	72	120
	Kesinlikle Katılıyorum	13	32	45
	Toplam	71	137	208

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	5,407 ^a	4	,248
Olasılık Oranı	5,848	4	,211
Doğrusal Olarak Çakışma	,859	1	,354
Geçerli Değer Sayısı	208		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,73.

P=0,248>0,05 Ho kabul. Manipüle edilen finansal bilgiler cinsiyete göre bankaların kredi riskini arttırmaz. Erkek ve Kadınların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma yoktur.

b- Görev alınan pozisyona göre arttırmaz.

Tablo 4.15: Pozisyona Göre Manipülatif Finansal Bilginin Risk Etkisi Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Pozisyon					Diğer	Toplam
		Finansal analiz ve istihbarat	Kredi pazarlama	Kredi tahsis	Kredi pazarlama ve tahsis	Kredi mevzuat		
Ticari kredi değerlendirme sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları bankaların kredi riskini arttırmaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	3	0	0	2	0	3	8
	Katılmıyorum	7	0	1	1	0	0	9
	Kararsızım	7	5	3	6	2	3	26
	Katılıyorum	34	4	8	71	2	1	120
	Kesinlikle Katılıyorum	6	1	0	37	0	1	45
	Toplam	57	10	12	117	4	8	208

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	82,420 ^a	20	,000
Olasılık Oranı	66,198	20	,000
Doğrusal Olarak Çakışma	4,430	1	,035
Geçerli Değer Sayısı	208		

a. 21 cells (70,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,15.

P=0,00<0,05 Ho red. Manipüle edilen finansal bilgiler pozisyona göre bankaların kredi riskini artırır. Çalışılan birimler değiştikçe bu kalemde risk algılarını değiştirmiştir. Kredi pazarlama ve tahsis birimindekilerin “katılıyorum” deme yüzdeleri genel anlamda yüksektir.

c- Sektördeki tecrübeye göre arttırmaz.

Tablo 4.16: Tecrübeye Göre Manipülatif Finansal Bilginin Risk Etkisi Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Tecrube						Toplam
		6 yıldan az	6-10	11-15	16-20	21-25	26 yıldan fazla	
Ticari kredi değerlendirme sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları bankaların kredi riskini artırmaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	3	0	4	1	0	0	8
	Katılmıyorum	7	0	1	0	1	0	9
	Kararsızım	8	6	6	4	1	1	26
	Katılıyorum	58	11	33	8	8	2	120
	Kesinlikle Katılıyorum	8	12	13	8	3	1	45
	Toplam	84	29	57	21	13	4	208

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	32,710 ^a	20	,036
Olasılık Oranı	35,937	20	,016
Doğrusal Olarak Çakışma	2,032	1	,154
Geçerli Değer Sayısı	208		

a. 20 cells (66,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,15.

P=0,036<0,05 Ho red. Manipüle edilen finansal bilgiler tecrübeye göre bankaların kredi riskini artırır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemdede farklılıklar yaratmıştır.Genel anlamda “kesinlikle katılıyorum” şıkkı 11-15 yıl çalışanlar arasında yüksek oranda işaretlenmiştir.

H₀: Firmaların kurumsallaşması finansal bilgi manipülasyonunu azaltmaz.

a- Cinsiyete göre azaltmaz.

Tablo 4.17: Cinsiyete Göre Kurumsallaşmanın Manipülasyonlara Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Kurumsal firmaların finansal tabloları, kurumsal olmayan küçük firmalara göre daha az manipülatif bilgi içerir.	Kesinlikle Katılmıyorum	3	18	21
	Katılmıyorum	1	4	5
	Kararsızım	9	17	26
	Katılıyorum	37	65	102
	Kesinlikle Katılıyorum	22	33	55
	Toplam	72	137	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	5,144 ^a	4	,273
Olasılık Oranı	5,763	4	,218
Doğrusal Olarak Çakışma	4,622	1	,032
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 1,72.

P=0,273>0,05 Ho kabul. Firmaların kurumsallaşması cinsiyete göre finansal bilgi manipülasyonunu azaltmaz. Erkek ve Kadınların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma yoktur.

b- Görev alınan pozisyona göre azaltmaz.

Tablo 4.18: Pozisyona Göre Kurumsallaşmanın Manipülasyonlara Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Pozisyon						Toplam
		Finansal analiz ve istihbarat	Kredi pazarlama	Kredi tahsis	Kredi pazarlama ve tahsis	Kredi mevzuat	Diğer	
Kurumsal firmaların finansal tabloları, kurumsal olmayan küçük firmalara göre daha az manipülatif bilgi içerir.	Kesinlikle Katılmıyorum	12	2	1	2	0	4	21
	Katılmıyorum	1	0	1	2	0	1	5
	Kararsızım	4	2	1	14	2	3	26
	Katılıyorum	22	4	7	67	2	0	102
	Kesinlikle Katılıyorum	18	2	2	33	0	0	55
	Toplam	57	10	12	118	4	8	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	57,128 ^a	20	,000
Olasılık Oranı	55,644	20	,000
Doğrusal Olarak Çakışma	,305	1	,581
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 21 cells (70,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

P=0,00<0,05 Ho red. Firmaların kurumsallaşması pozisyona göre finansal bilgi manipülasyonunu azaltır. Çalışılan birimler değiştikçe bu kalemde risk algılarını değiştirmiştir. Kredi pazarlama ve tahsis birimindekilerin “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” “yüzdeleri genel anlamda yüksektir.

c- Sektördeki tecrübeye göre azaltmaz

Tablo 4.19: Tecrübeye Göre Kurumsallaşmanın Manipülasyonlara Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Tecrube						Toplam
		6 yıldan az	6-10	11-15	16-20	21-25	26 yıldan fazla	
Kurumsal firmaların finansal tabloları, kurumsal olmayan küçük firmalara göre daha az manipülatif bilgi içerir.	Kesinlikle Katılmıyorum	15	1	4	0	0	1	21
	Katılmıyorum	4	0	1	0	0	0	5
	Kararsızım	9	5	4	5	2	1	26
	Katılıyorum	44	9	31	8	9	1	102
	Kesinlikle Katılıyorum	12	14	17	9	2	1	55
	Toplam		84	29	57	22	13	4

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	36,841 ^a	20	,012
Olasılık Oranı	40,530	20	,004
Doğrusal Olarak Çakışma	6,961	1	,008
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 17 cells (56,7%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,10.

P=0,012<0,05 Ho red. Firmaların kurumsallaşması tecrübeye göre finansal bilgi manipülasyonunu azaltır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmıştır. Genel anlamda “kesinlikle katılıyorum” şıkkı 11-15 yıl çalışanlar arasında yüksek oranda işaretlenmiştir.

H₀: Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), firmaların gerçek ve doğru finansal bilgi sunumunu arttırmaz.

a- Cinsiyete göre arttırmaz.

Tablo 4.20: Cinsiyete Göre TFRS'nin Finansal Bilgi Sunumu Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
2005 yılından itibaren SPK'ya tabi firmalar, bankalar ve finans kurumları tarafından Türkiye'de uygulanmaya başlanan "Türkiye Finansal Raporlama Standartları" (TFRS), firmaların finansal raporlamalarında gerçek ve doğru bilgilerin sunumuna ve dolayısıyla finansal analiz doğruluğuna büyük katkı sağlamaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	1	6	7
	Katılmıyorum	5	25	30
	Kararsızım	12	35	47
	Katılıyorum	43	55	98
	Kesinlikle Katılıyorum	11	16	27
	Toplam	72	137	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	11,447 ^a	4	,022
Olasılık Oranı	12,122	4	,016
Doğrusal Olarak Çakışma	9,153	1	,002
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 2 cells (20,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 2,41.

P=0,022<0,05 Ho red. Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS),cinsiyetlere göre firmaların gerçek ve doğru finansal bilgi sunumunu artırır. Erkek ve kadın katılımcıların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma vardır. Erkekler "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum" şikkını daha çok işaretlemişlerdir.

b- Görev alınan pozisyona göre arttırmaz.

Tablo 4.21: Pozisyona Göre TFRS'nın Finansal Bilgi Sunumu Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Pozisyon					Diğer	Toplam
		Finansal analiz ve istihbarat	Kredi pazarlama	Kredi tahsis	Kredi pazarlama ve tahsis	Kredi mevzuat		
2005 yılından itibaren SPK'ya tabi firmalar, bankalar ve finans kurumları tarafından Türkiye'de uygulanmaya başlanan "Türkiye Finansal Raporlama Standartları" (TFRS), firmaların finansal raporlamalarında gerçek ve doğru bilgilerin sunumuna ve dolayısıyla finansal analizin doğruluğuna büyük katkı sağlamaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	5	0	0	1	0	1	7
	Katılmıyorum	9	3	3	10	1	4	30
	Kararsızım	7	3	2	31	2	2	47
	Katılıyorum	32	3	4	58	0	1	98
	Kesinlikle Katılıyorum	4	1	3	18	1	0	27
Toplam		57	10	12	118	4	8	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	39,330 ^a	20	,006
Olasılık Oranı	39,663	20	,006
Doğrusal Olarak Çakışma	,303	1	,582
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 21 cells (70,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,13.

P=0,006<0,05 Ho red. Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS),pozisyonlara göre firmaların gerçek ve doğru finansal bilgi sunumunu arttırır. Çalışılan birimler değiştikçe bu kalemde risk algılarını değiştirmiştir. Kredi pazarlama ve tahsis birimindekilerin "katılıyorum" ve "kesinlikle katılıyorum " deme yüzdeleri genel anlamda yüksektir.

c- Sektördeki tecrübeye göre arttırmaz

Tablo 4.22: Tecrübeye Göre TFRS'nın Finansal Bilgi Sunumu Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Tecrube						Toplam
		6 yıldan az	6-10	11-15	16-20	21-25	26 yıldan fazla	
2005 yılından itibaren SPK'ya tabi firmalar, bankalar ve finans kurumları tarafından Türkiye'de uygulanmaya başlanan "Türkiye Finansal Raporlama Standartları" (TFRS), firmaların finansal raporlamalarında gerçek ve doğru bilgilerin sunumuna ve dolayısıyla finansal analizin doğruluğuna büyük katkı sağlamaktadır.	Kesinlikle Katılmıyorum	4	0	2	0	1	0	7
	Katılmıyorum	21	2	6	1	0	0	30
	Kararsızım	12	8	13	10	3	1	47
	Katılıyorum	43	9	28	8	8	2	98
	Kesinlikle Katılıyorum	4	10	8	3	1	1	27
Toplam		84	29	57	22	13	4	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	41,981 ^a	20	,003
Olasılık Oranı	43,049	20	,002
Doğrusal Olarak Çakışma	4,316	1	,038
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 18 cells (60,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,13.

P=0,003<0,05 Ho red. Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS),tecrübeye göre firmaların gerçek ve doğru finansal bilgi sunumunu arttırır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmıştır. Genel anlamda “kesinlikle katılıyorum” şıkkı 6-10 yıl ve 11-15 yıl çalışanlar arasında yüksek oranda işaretlenmiştir.

H₀: Ticari kredi müşterileri tarafından bankalara sunulan finansal tablolarda yapılan düzeltme işlemleri bankaların kredi riskini azaltmaz.

a- Cinsiyete göre azaltmaz.

Tablo 4.23: Cinsiyete Göre Finansal Bilgi Düzeltme İşlemleri Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Firmaların bankalara sunduğu finansal tablolar seti (bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, dipnotlar, özkaynak değişim tablosu, mizan vd.) güvenilir mali bilgileri içerdiğinden, herhangi bir düzeltme işlemi yapılmasına gerek duyulmaksızın ticari kredi analizinde kullanılabilir.	Kesinlikle Katılmıyorum	64	104	168
	Katılmıyorum	6	17	23
	Kararsızım	1	13	14
	Katılıyorum	1	1	2
	Kesinlikle Katılıyorum	0	2	2
	Toplam	72	137	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	7,589 ^a	4	,108
Olasılık Oranı	9,520	4	,049
Doğrusal Olarak Çakışma	5,258	1	,022
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 5 cells (50,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,69.

P=0,108>0,05 Ho kabul. Ticari kredi müşterileri tarafından bankalara sunulan finansal tablolarda yapılan düzeltme işlemleri cinsiyete göre bankaların kredi riskini azaltmaz. Erkek ve Kadınların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma yoktur.

b- Görev alınan pozisyona göre azaltmaz.

Tablo 4.24: Pozisyona Göre Finansal Bilgi Düzeltme İşlemleri Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Pozisyon					Diğer	Toplam
		Finansal analiz ve istihbarat	Kredi pazarlama	Kredi tahsis	Kredi pazarlama ve tahsis	Kredi mevzuat		
Firmaların bankalara sunduğu finansal tablolar seti (bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, dipnotlar, özkaynak değişim tablosu, mizan vd.)	Kesinlikle Katılmıyorum	47	7	10	97	4	3	168
güvenilir mali bilgileri içerdiğinden, herhangi bir düzeltme işlemi yapılmasına gerek duyulmaksızın ticari kredi analizinde kullanılabilir.	Katılmıyorum	6	0	0	14	0	3	23
	Kararsızım	3	2	2	5	0	2	14
	Katılıyorum	1	0	0	1	0	0	2
	Kesinlikle Katılıyorum	0	1	0	1	0	0	2
	Toplam	57	10	12	118	4	8	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	30,290 ^a	20	,065
Olasılık Oranı	24,306	20	,229
Doğrusal Olarak Çakışma	,152	1	,697
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 22 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

P=0,065>0,05 Ho kabul. Ticari kredi müşterileri tarafından bankalara sunulan finansal tablolarda yapılan düzeltme işlemleri pozisyona göre bankaların kredi riskini azaltmaz. Katılımcıların çalıştığı pozisyonlara göre düzeltme işlemlerindeki risk algılarında farklılık bulunmamaktadır.

c- Sektördeki tecrübeye göre azaltmaz.

Tablo 4.25: Tecrübeye Göre Finansal Bilgi Düzeltme İşlemleri Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Tecrube						Toplam
		6 yıldan az	6-10	11-15	16-20	21-25	26 yıldan fazla	
Firmaların bankalara sunduğu finansal tablolar seti (bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, dipnotlar, özkaynak değişim tablosu, mizan vd.) güvenilir mali bilgileri içerdiğinden, herhangi bir düzeltme işlemi yapılmasına gerek duyulmaksızın ticari kredi analizinde kullanılabilir.	Kesinlikle Katılmıyorum	65	25	47	17	11	3	168
	Katılmıyorum	9	3	6	4	1	0	23
	Kararsızım	9	1	2	0	1	1	14
	Katılıyorum	1	0	1	0	0	0	2
	Kesinlikle Katılıyorum	0	0	1	1	0	0	2
Toplam		84	29	57	22	13	4	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	14,445 ^a	20	,807
Olasılık Oranı	15,658	20	,738
Doğrusal Olarak Çakışma	,028	1	,866
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 22 cells (73,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

P=0,807>0,05 Ho kabul. Ticari kredi müşterileri tarafından bankalara sunulan finansal tablolarda yapılan düzeltme işlemleri tecrübeye göre bankaların kredi riskini azaltmaz. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmamıştır.

H₀: Uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni azalmaktadır.

a- Cinsiyete göre azalmaktadır.

Tablo 4.26: Cinsiyete Göre UFRS'nın Güvenilir Finansal Bilgiye Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni artmıştır.	Kesinlikle Katılmıyorum	4	10	14
	Katılmıyorum	3	18	21
	Kararsızım	15	5	20
	Katılıyorum	25	57	82
	Kesinlikle Katılıyorum	25	47	72
	Toplam	72	137	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	19,131 ^a	4	,001
Olasılık Oranı	18,879	4	,001
Doğrusal Olarak Çakışma	,136	1	,713
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 1 cells (10,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 4,82.

P=0,001<0,001 Ho red. Cinsiyete göre Uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni artmaktadır. Erkek ve kadın katılımcıların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma vardır. Erkekler “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini daha çok işaretlemişlerdir.

b- Görev alınan pozisyona göre azalmaktadır.

Tablo 4.27: Pozisyona Göre UFRS'nın Güvenilir Finansal Bilgiye Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Pozisyon						Toplam
		Finansal analiz ve istihbarat	Kredi pazarlama	Kredi tahsis	Kredi pazarlama ve tahsis	Kredi mevzuat	Diğer	
Uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmaların finansal raporlamalarına olan güveni artmıştır.	Kesinlikle Katılmıyorum	2	2	0	10	0	0	14
	Katılmıyorum	6	4	2	7	1	1	21
	Kararsızım	5	0	0	15	0	0	20
	Katılıyorum	24	2	2	48	0	6	82
	Kesinlikle Katılıyorum	20	2	8	38	3	1	72
Toplam		57	10	12	118	4	8	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	36,861 ^a	20	,012
Olasılık Oranı	37,810	20	,009
Doğrusal Olarak Çakışma	,000	1	,999
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 21 cells (70,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,27.

P=0,012<0,05 Ho red. Pozisyona göre Uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni artmaktadır. Çalışılan birimler değiştikçe bu kalemdeki risk algıları değişmiştir. Kredi pazarlama ve tahsis birimindekilerin “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum “ yüzdeleri genel anlamda yüksektir.

c- Sektördeki tecrübeye göre azalmaktadır.

Tablo 4.28: Tecrübeye Göre UFRS'nın Güvenilir Finansal Bilgiye Etki Algısı

Soru	Katılım Ölçüsü	Tecrube						Toplam
		6 yıldan az	6-10	11-15	16-20	21-25	26 yıldan fazla	
Uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte	Kesinlikle Katılmıyorum	8	0	5	0	1	0	14
	Katılmıyorum	11	0	6	2	2	0	21
bankaların ticari firmaların finansal raporlamalarına olan güveni artmıştır.	Kararsızım	8	5	5	2	0	0	20
	Katılıyorum	31	11	25	7	6	2	82
	Kesinlikle Katılıyorum	26	13	16	11	4	2	72
	Toplam	84	29	57	22	13	4	209

Ki-Kare Testi

	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Düzeyi (İki Yönlü)
Pearson Ki-Kare	17,797 ^a	20	,601
Olasılık Oranı	25,556	20	,181
Doğrusal Olarak Çakışma	1,864	1	,172
Geçerli Değer Sayısı	209		

a. 16 cells (53,3%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,27.

P=0,601>0,05 Ho kabul. Tecrübeye göre Uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni azalmaktadır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmamıştır.

Tablo 4.29: Hipotez Sonuçları Özet Tablosu

H₀:Kredi analizinde firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağı değildir.		
Cinsiyete göre etkin bilgi kaynağı değildir.	P=0,208>0,05 Ho kabul.	Kredi analizinde cinsiyete göre firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağı değildir. Erkek ve Kadınların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma yoktur.
Görev alınan pozisyona göre etkin bilgi kaynağı değildir.	P=0,508>0,05 Ho kabul.	Kredi analizinde pozisyona göre firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağı değildir. Çalışılan birimler değişse bile bu kalemde farklılıklar yoktur.
Sektördeki tecrübeye göre etkin bilgi kaynağı değildir.	P=0,023<0,05 Ho red.	Kredi analizinde tecrübeye göre firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmıştır. 11-15 yıl arasında çalışanların “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçim oranı diğerlerine göre yüksektir.
H₀: Manipüle edilen finansal bilgiler bankaların kredi riskini arttırmaz.		
Cinsiyete göre arttırmaz.	P=0,248>0,05 Ho kabul.	Manipüle edilen finansal bilgiler cinsiyete göre bankaların kredi riskini arttırmaz. Erkek ve Kadınların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma yoktur.
Görev alınan pozisyona göre arttırmaz.	P=0,00<0,05 Ho red.	Manipüle edilen finansal bilgiler pozisyona göre bankaların kredi riskini arttırır. Çalışılan birimler değiştikçe bu kalemde risk algılarını değiştirmiştir. Kredi pazarlama ve tahsis birimindekilerin “katılıyorum” deme yüzdeleri genel anlamda yüksektir.
Sektördeki tecrübeye göre arttırmaz.	P=0,036<0,05 Ho red.	Manipüle edilen finansal bilgiler tecrübeye göre bankaların kredi riskini arttırır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmıştır. Genel anlamda “kesinlikle katılıyorum” şıkkı 11-15 yıl çalışanlar arasında yüksek oranda işaretlenmiştir.

H₀: Firmaların kurumsallaşması finansal bilgi manipülasyonunu azaltmaz.		
Cinsiyete göre azaltmaz.	P=0,273>0,05 Ho kabul.	Firmaların kurumsallaşması cinsiyete göre finansal bilgi manipülasyonunu azaltmaz. Erkek ve Kadınların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma yoktur.
Görev alınan pozisyona göre azaltmaz.	P=0,00<0,05 Ho red.	Firmaların kurumsallaşması pozisyona göre finansal bilgi manipülasyonunu azaltır. Çalışılan birimler değiştikçe bu kalemde risk algılarını değiştirmiştir. Kredi pazarlama ve tahsis birimindekilerin “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” deme yüzdeleri genel anlamda yüksektir.
Sektördeki tecrübeye göre azaltmaz	P=0,012<0,05 Ho red.	Firmaların kurumsallaşması tecrübeye göre finansal bilgi manipülasyonunu azaltır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmıştır. Genel anlamda “kesinlikle katılıyorum” şıkkı 11-15 yıl çalışanlar arasında yüksek oranda işaretlenmiştir.
H₀: Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), firmaların gerçek ve doğru finansal bilgi sunumunu arttırmaz.		
Cinsiyete göre arttırmaz.	P=0,022<0,05 Ho red.	Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), cinsiyetlere göre firmaların gerçek ve doğru finansal bilgi sunumunu artırır. Erkek ve kadın katılımcıların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma vardır. Erkekler “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” şıkkını daha çok işaretlemişlerdir.
Görev alınan pozisyona göre arttırmaz.	P=0,006<0,05 Ho red.	Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), pozisyonlara göre firmaların gerçek ve doğru finansal bilgi sunumunu artırır. Çalışılan birimler değiştikçe bu kalemde risk algılarını değiştirmiştir. Kredi pazarlama ve tahsis birimindekilerin “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” deme yüzdeleri genel anlamda yüksektir.
Sektördeki tecrübeye göre arttırmaz	P=0,003<0,05 Ho red.	Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS), tecrübeye göre firmaların gerçek ve doğru finansal bilgi sunumunu artırır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmıştır. Genel anlamda “kesinlikle katılıyorum” şıkkı 6-10 yıl ve 11-15 yıl çalışanlar arasında yüksek oranda işaretlenmiştir.

H₀: Ticari kredi müşterileri tarafından bankalara sunulan finansal tablolarda yapılan düzeltme işlemleri bankaların kredi riskini azaltmaz.		
Cinsiyete göre azaltmaz.	P=0,108>0,05 Ho kabul.	Ticari kredi müşterileri tarafından bankalara sunulan finansal tablolarda yapılan düzeltme işlemleri cinsiyete göre bankaların kredi riskini azaltmaz. Erkek ve Kadınların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma yoktur.
Görev alınan pozisyona göre azaltmaz.	P=0,065>0,05 Ho kabul.	Ticari kredi müşterileri tarafından bankalara sunulan finansal tablolarda yapılan düzeltme işlemleri pozisyona göre bankaların kredi riskini azaltmaz. Katılımcıların çalıştığı pozisyonlara göre düzeltme işlemlerindeki risk algılarında farklılık bulunmamaktadır.
Sektördeki tecrübeye göre azaltmaz.	P=0,807>0,05 Ho kabul.	Ticari kredi müşterileri tarafından bankalara sunulan finansal tablolarda yapılan düzeltme işlemleri tecrübeye göre bankaların kredi riskini azaltmaz. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmamıştır.
H₀: Uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni azalmaktadır.		
Cinsiyete göre azalmaktadır.	P=0,001<0,001 Ho red.	Cinsiyete göre Uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni artmaktadır. Erkek ve kadın katılımcıların bu kalemdeki risk algılarında bir farklılaşma vardır. Erkekler “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” seçeneğini daha çok işaretlemişlerdir.
Görev alınan pozisyona göre azalmaktadır.	P=0,012<0,05 Ho red.	Pozisyona göre Uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni artmaktadır. Çalışılan birimler değiştikçe bu kalemdeki risk algıları değişmiştir. Kredi pazarlama ve tahsis birimindekilerin “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” “ yüzdeleri genel anlamda yüksektir.
Sektördeki tecrübeye göre azalmaktadır.	P=0,601>0,05 Ho kabul.	Tecrübeye göre Uluslararası finansal raporlama standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmalarının finansal raporlamalarına olan güveni azalmaktadır. İş hayatındaki tecrübe bu kalemde farklılıklar yaratmamıştır.

Manipülasyon Tekniklerinin Tespitine Yönelik İstatistiksel Analiz;

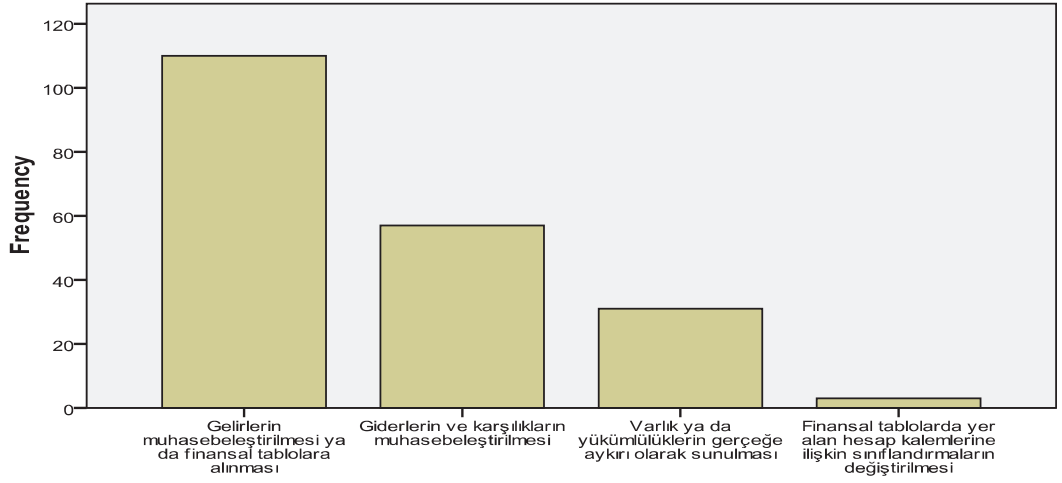
Bankaların kredi istihbarat ve ön inceleme safhalarındaki birimlerinde çalışan kredi analistleri ve tahsis birimlerindeki personele anket sorularında ayrıca kredi değerlendirme sürecinde en çok karşılaşılan manipülasyon teknikleri sorulmuştur. Anket sonucu Tablo 4.30 ve Grafik 4.1’de belirtilmiştir.

Tablo 4.30 incelendiğinde analist ve kredi tahsis birimlerinde çalışan personelin en fazla “gelirlerin muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması” tekniği ile karşılaştıkları görülmektedir. 209 katılımcının 110’u (% 52.6’sı) belirtilen tekniğin en fazla karşılaşılan manipülasyon tekniği olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 4.30: Kredi Değerlendirme Sürecinde Karşılaşılan Manipülasyon Teknikleri

Soru: Kredi değerlendirme sürecinde karşılaştığımız manipülasyon teknikleri				
Manipülasyon Teknikleri	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması	110	52,6	54,7	54,7
Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi	57	27,3	28,4	83,1
Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması	31	14,8	15,4	98,5
Finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi	3	1,4	1,5	100,0
Toplam	201	96,2	100,0	
Geçersiz	8	3,8		
Toplam	209	100,0		

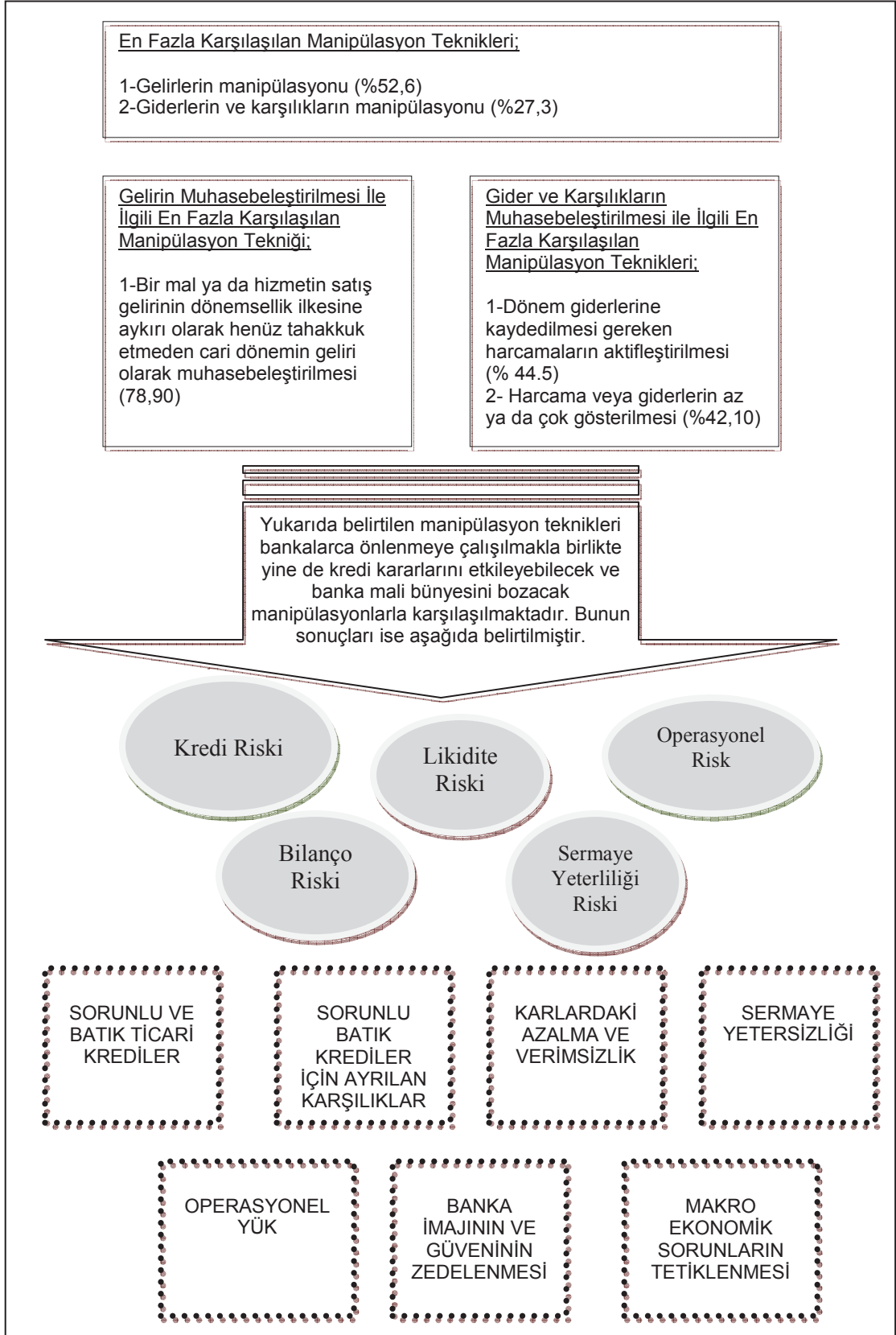
Kredi değerlendirme s¼recinde karşılaştığımız manip¼lasyon teknikleri

Grafik 4.1:Kredi Değerlendirme S¼recinde Karşılaşılan Manip¼lasyon Teknikleri

Muhasebe manip¼lasyonu tekniklerinin uygulanmasının banka kredi risk haritasındaki etkisi dikkate alındığında, bankalar açısından çok b¼y¼k kayıplara yol açabilmektedir. Belirtilen tekniklerin uygulandığı finansal tablolar rasyonel kredi değerlendirme s¼recini olumsuz etkilediğinden, verilen kredilerin ¼nemli bir kısmında kredi riski başta olmak ¼zere diğer bir çok bankacılık risklerine maruz kalınmaktadır. Ayrıca kredilerin ¼nemli bir kısmının sorunlu duruma d¼řmesi sonucunda bankalar, kaynak yetersizliği nedeniyle likidite riski ile de karşı karşıya kalabilmektedir.

Sorunlu kredi aynı zamanda bankalar için operasyonel risk anlamına geleceğinden, personel yetersizliği, emek ve zaman kaybı, teknolojik altyapının ve birikimin daha fazla ve hızla t¼k¼tilmesi, bankanın daha verimli alanlarda faaliyetini devam ettirmesi gerekirken, verimli olmayan alanlarda faaliyet g¼stererek fırsat maliyeti riski ile karşı karşıya kalması, bankanın sorunlu kredi etkisiyle ayırmak zorunda kaldığı karşılıklar nedeniyle k¼rlarında ve dolayısıyla da ¼zkaynaklarında b¼y¼k kayıplara neden olabilmektedir. Şekil 4.6’da manip¼lasyonların etkisiyle banka risk haritasında oluşan ya da artış g¼steren riskler ve bu riskler doğrultusunda da bankaların uğradığı zarar eşitleri ve olumsuzluklar belirtilmektedir.

Şekil 4.6: Manipülasyon Tekniklerinin Banka Finansal Yapısına Etkileri

Gelirlerin Muhasebeleştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri

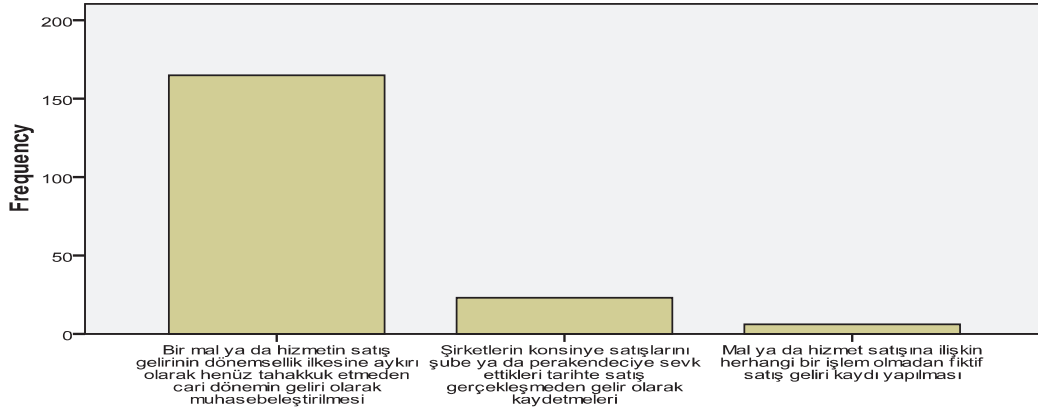
Gelirlerin muhasebeleştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon tekniğinin belirlenmesine yönelik yapılan anket çalışmasında Tablo 4.31 incelendiğinde analist ve kredi tahsis birimlerinde çalışan 209 personelden 165'i (% 78,9'u) en fazla “Bir mal ya da hizmetin satış gelirinin dönemsellik ilkesine aykırı olarak henüz tahakkuk etmeden cari dönemin geliri olarak muhasebeleştirilmesi” tekniği ile karşılaştığını belirtmiştir.

Tablo 4.31: Gelirlerin Muhasebeleştirilmesinde Manipülasyon Teknikleri

Soru: Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak müşteri firmalarınızın uyguladığı manipülasyon teknikleri				
Manipülasyon Teknikleri	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
Bir mal ya da hizmetin satış gelirinin dönemsellik ilkesine aykırı olarak henüz tahakkuk etmeden cari dönemin geliri olarak muhasebeleştirilmesi	165	78,9	85,1	85,1
Şirketlerin konsinye satışlarını şube ya da perakendeciye sevk ettikleri tarihte satış gerçekleşmeden gelir olarak kaydetmeleri	23	11,0	11,9	96,9
Mal ya da hizmet satışına ilişkin herhangi bir işlem olmadan fiktif satış geliri kaydı yapılması	6	2,9	3,1	100,0
Toplam	194	92,8	100,0	
Geçersiz	15	7,2		
Toplam	209	100,0		

Gelirlerin muhasebeleştirilmesine yönelik manipülasyon teknikleri, gelirin tahakkuk etmeden muhasebeleştirilmesi, konsinye satışların satış geliri olarak kaydedilmesi, tamamlanma oranlarının değiştirilmesi ve fiktif gelir kaydı yapılması şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak müşteri firmalarının uyguladığı manipülasyon teknikleri

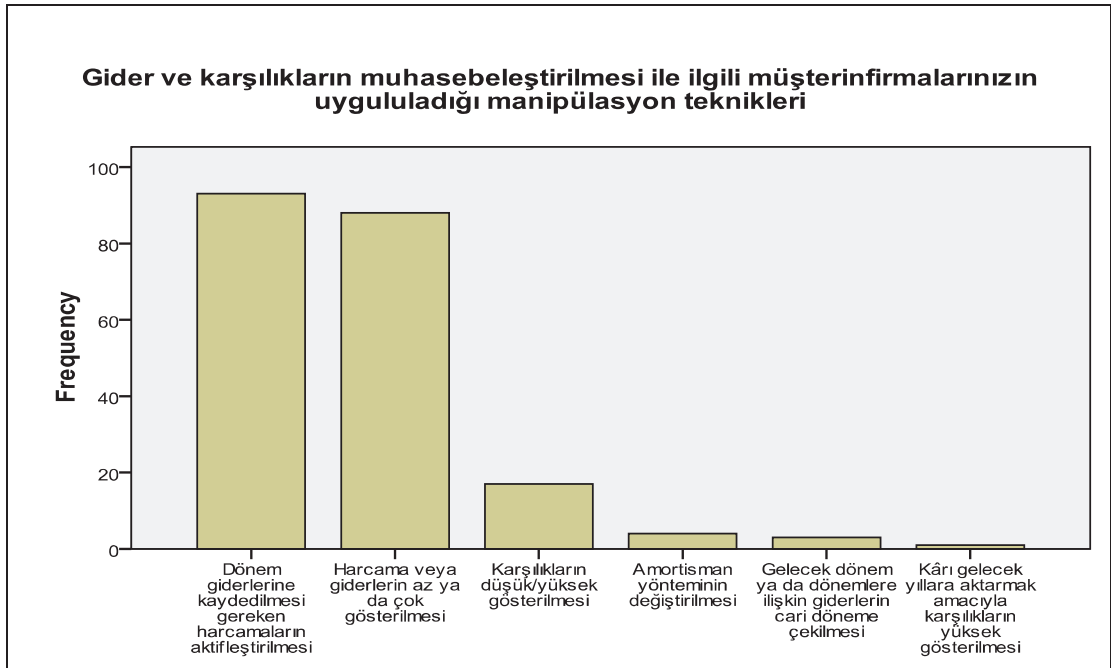
Grafik 4.2: Gelirlerin Muhasebeleştirilmesinde Manipülasyon Teknikleri

Gider ve Karşılıkların Muhasebeleştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri

Gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon tekniğinin belirlenmesine yönelik yapılan anket çalışmasında Tablo 4.32 incelendiğinde analist ve kredi tahsis birimlerinde çalışan 209 personelden 93'ü (% 44,5'i) en fazla "Dönem giderlerine kaydedilmesi gereken harcamaların aktifleştirilmesi" tekniği ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bununla birlikte en fazla karşılaşılan ikinci tekniği ise banka personelinden 88'i (% 42,1'i) "Harcama veya giderlerin az ya da çok gösterilmesi" olarak belirlemiştir.

Tablo 4.32: Gider ve Karşılıkların Muhasebesinde Manipülasyon Teknikleri

Soru: Gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili manipülasyon teknikleri					
Manipülasyon Teknikleri	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran	
Dönem giderlerine kaydedilmesi gereken harcamaların aktifleştirilmesi	93	44,5	45,1	45,1	
Harcama veya giderlerin az ya da çok gösterilmesi	88	42,1	42,7	87,9	
Karşılıkların düşük/yüksek gösterilmesi	17	8,1	8,3	96,1	
Amortisman yönteminin değiştirilmesi	4	1,9	1,9	98,1	
Gelecek dönem ya da dönemlere ilişkin giderlerin cari döneme çekilmesi	3	1,4	1,5	99,5	
Kârı gelecek yıllara aktarmak amacıyla karşılıkların yüksek gösterilmesi	1	,5	,5	100,0	
Toplam	206	98,6	100,0		
Geçersiz	3	1,4			
Toplam	209	100,0			

Grafik 4.3: Gider ve Karşılıkların Muhasebesinde Manipülasyon Teknikleri

Finansal Tablo Hesap Kalemlerindeki Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Finansal tablolardan bilanço hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon tekniğinin belirlenmesi amacıyla yapılan anket çalışmasının sonucunu belirten Tablo 4.33 incelendiğinde, kredi analist ve kredi tahsis birimlerinde çalışan 209 personelden 185'i (% 88,5'i) en fazla “kısa vadeli yükümlülüklerin uzun vadede gösterilmesi” tekniği ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Anket çalışmasında birebir yapılan görüşmelerde de banka personelinin büyük çoğunluğunun bu tekniğin çok yoğun uygulandığına yönelik tespitleri dikkat çekicidir.

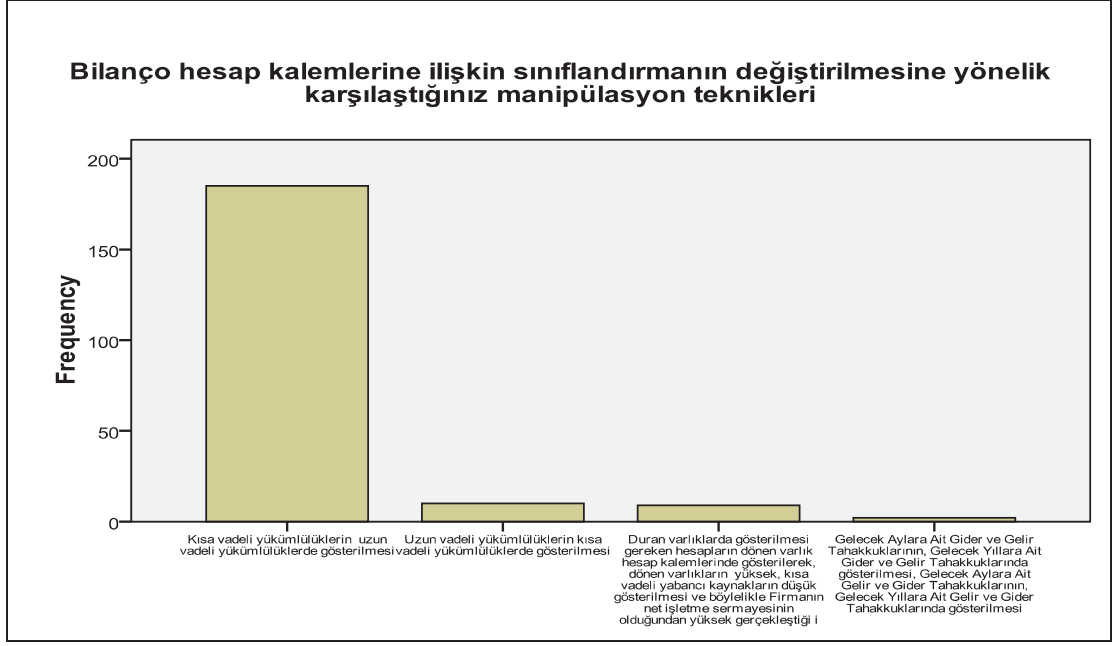
Gerçekten de firmalar kısa vadeli yükümlülüklerini bilançoda ya hiç göstermemekte ya da uzun vadeli yükümlülüklerde göstererek, net işletme sermayelerinin daha yüksek olduğu izlenimini vermeye çalışmaktadırlar. Ayrıca bu şekilde bir sınıflandırmaya giderek kısa vadeli yükümlülüklerinin daha az olduğu, firmanın finansman sıkıntısının bulunmadığı hatta daha uzun vadeli finansman olanaklarının bulunduğu izlenimi verilmeye çalışılmaktadır.

Bu şekilde bir manipülasyon tekniği uygulayan firmalar, bilançolarını süsleyerek ya da daha güzel göstererek bankaların finansal analizinde iyi bir durumdaymış izlenimi uyandırmaya çalışmakta ve finansman desteği sağlamaya çalışmaktadırlar. Bankaların bu şekildeki uygulamaları tespit ederek düzeltme kayıtlarını yapmaları risk haritasında da belirtilen olası kredi riskini, beraberinde de sorunlu kredi riskini, likidite riskini, sermaye yeterliliği riskini ve daha bir çok olası riski önlemektedir.

- Bilançoda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi
- Gelir Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi
- Nakit Akım Tablosunda Yer Alan Kalemlere İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Tablo 4.33: Bilanço Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri

Soru: Bilanço hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik karşılaştığınız manipülasyon teknikleri					
Manipülasyon Teknikleri		Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
	Kısa vadeli yükümlülüklerin uzun vadeli yükümlülüklerde gösterilmesi	185	88,5	89,8	89,8
	Uzun vadeli yükümlülüklerin kısa vadeli yükümlülüklerde gösterilmesi	10	4,8	4,9	94,7
	Duran varlıklarda gösterilmesi gereken hesapların dönen varlık hesap kalemlerinde gösterilerek, dönen varlıkların yüksek, kısa vadeli yabancı kaynakların düşük gösterilmesi ve böylelikle Firmanın net işletme sermayesinin olduğundan yüksek gerçekleştiği i	9	4,3	4,4	99,0
	Gelecek Aylara Ait Gider ve Gelir Tahakkuklarının, Gelecek Yıllara Ait Gider ve Gelir Tahakkuklarında gösterilmesi, Gelecek Aylara Ait Gelir ve Gider Tahakkuklarının, Gelecek Yıllara Ait Gelir ve Gider Tahakkuklarında gösterilmesi	2	1,0	1,0	100,0
	Toplam	206	98,6	100,0	
Geçersiz		3	1,4		
Toplam		209	100,0		

Grafik 4.4: Bilanço Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri

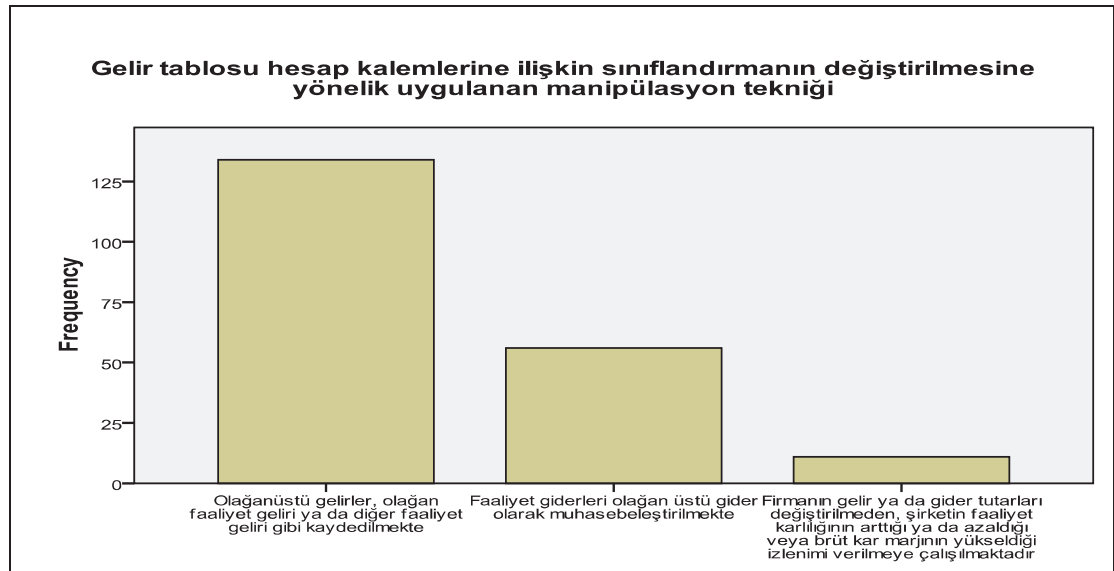
Gelir Tablosu Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesi

Finansal tablolardan gelir tablosu hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon tekniğinin belirlenmesi amacıyla yapılan anket çalışmasının sonucunu belirten Tablo 4.34 incelendiğinde, kredi analist ve kredi tahsis birimlerinde çalışan 209 personelden 134’ü (% 64,1’i) en fazla “olağanüstü gelirlerin, olağan faaliyet geliri ya da diğer faaliyet geliri gibi kaydedilmesi” tekniği ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların 56’sı (%26,8) faaliyet giderlerinin olağanüstü gider olarak manipüle edildiğini belirtmiştir. Faaliyet giderlerindeki sınıflandırmanın değiştirilmesi sonucu oluşan finansal tablolar işletmelerin gerçek finansal faaliyetlerinden gelir elde edilip edilmediği hakkında finansal bilgi kullanıcılarına hatalı bilgi sunmaktadır.

Tablo 4.34: Gelir Tablosu Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri

Soru: Gelir tablosu hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik uygulanan manipülasyon tekniği				
Manipülasyon Teknikleri	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
Olağanüstü gelirler, olağan faaliyet geliri ya da diğer faaliyet geliri gibi kaydedilmekte	134	64,1	66,7	66,7
Faaliyet giderleri olağan üstü gider olarak muhasebeleştirilmekte	56	26,8	27,9	94,5
Firmanın gelir ya da gider tutarları değiştirilmeden, şirketin faaliyet kârlılığının arttığı ya da azaldığı veya brüt kâr marjının yükseldiği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır	11	5,3	5,5	100,0
Toplam	201	96,2	100,0	
Geçersiz	8	3,8		
Toplam	209	100,0		

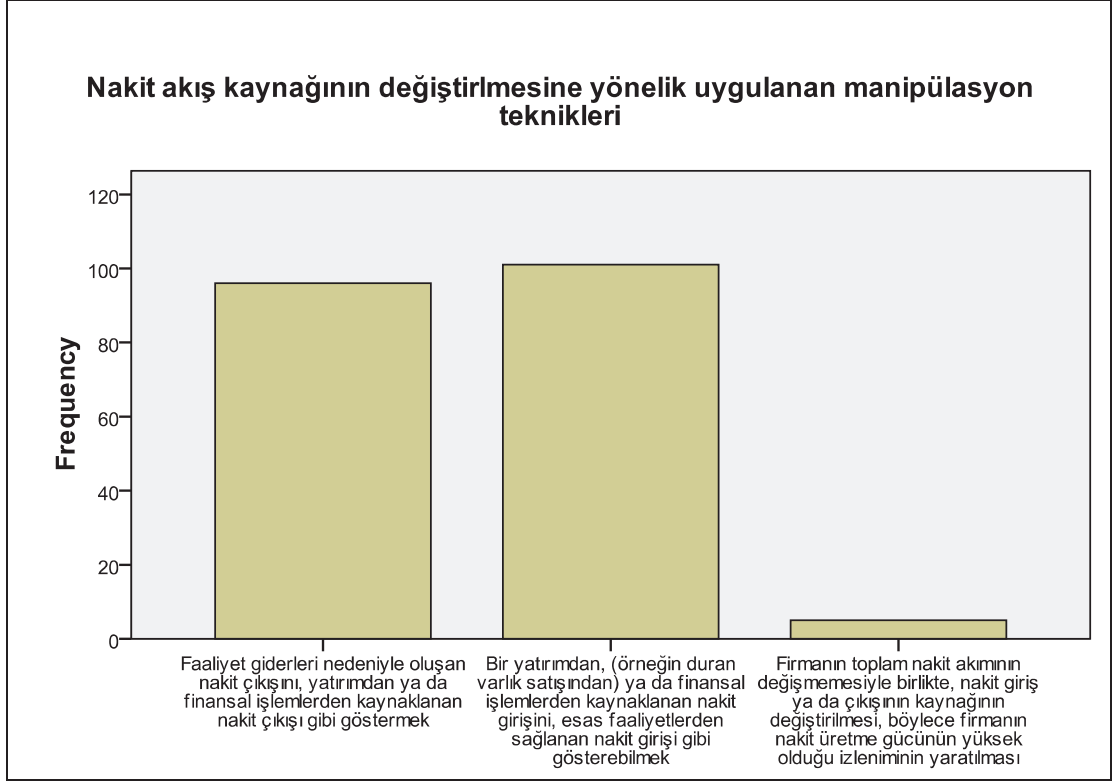
Grafik 4.5: Gelir Tablosu Hesap Kalemlerine İlişkin Sınıflandırmanın Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri

Nakit Akış Kaynağının Değiştirilmesi

Nakit akış kaynağının değiştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon tekniğinin belirlenmesi amacıyla yapılan anket çalışmasının sonucunu belirten Tablo 4.35 incelendiğinde ise, kredi analist ve kredi tahsis birimlerinde çalışan 209 personelden 101'i (% 48,3'ü) en fazla "Bir yatırımdan ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit girişini, esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi gibi gösterme" tekniği ile karşılaştıklarını belirtmişlerdir. En fazla uygulanan diğer bir tekniği ise personelden 96'sı (%45,9'u); "Faaliyet giderleri nedeniyle oluşan nakit çıkışının, yatırımdan ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit çıkışı gibi gösterilmesi" tekniği olarak belirtmiştir.

Tablo 4.35: Nakit Akış Kaynağının Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri

Soru: Nakit akış kaynağının değiştirilmesine yönelik uygulanan manipülasyon teknikleri				
Manipülasyon Teknikleri	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
Faaliyet giderleri nedeniyle oluşan nakit çıkışını, yatırımdan ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit çıkışı gibi göstermek	96	45,9	47,5	47,5
Bir yatırımdan, (örneğin duran varlık satışından) ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit girişini, esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi gibi gösterebilmek	101	48,3	50,0	97,5
Firmanın toplam nakit akımının değişmemesiyle birlikte, nakit giriş ya da çıkışının kaynağının değiştirilmesi, böylece firmanın nakit üretme gücünün yüksek olduğu izleniminin yaratılması	5	2,4	2,5	100,0
Toplam	202	96,7	100,0	
Geçersiz	7	3,3		
Toplam	209	100,0		

Grafik 4.6: Nakit Akış Kaynağının Değiştirilmesine Yönelik Manipülasyon Teknikleri

4.4. Araştırmanın Sonucu

Finansal sistemin en önemli kurumlarından olan bankaların özellikle para piyasasındaki işlevi nedeniyle ekonomideki etkinliği her geçen gün daha da artmaktadır. Bankacılık sistemi doğası gereği birçok riskle karşı karşıyadır. Bankalar bu riskler içerisinde en önemli yüzdeye sahip kredi riskini önlemek için, risk yönetimi çerçevesinde çeşitli risk yönetim politikaları uygulamaktadırlar.

Kredi riskini önlemede en önemli aşama kredinin tahsisi ile başlamaktadır. Kredinin tahsis aşamasının önemi ile birlikte, kredi istihbarat ve analize yönelik bilgi kaynakları olan muhasebeden üretilen finansal tablolar daha da önemli duruma gelmektedir.

Kredi kararında muhasebe bilgilerinden yararlanan bankalardaki finansal bilgi kullanıcılarının kredi risk oluşumlarındaki algıları bu aşamada önem taşımaktadır. Çalışanların finansal bilgi manipülasyonlarına yönelik algılarının ölçülmesine yönelik bu araştırma, risk algısı paralelinde kredi risk yönetimine proaktif katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Muhasebe manipülasyonlarının banka risk yönetimine etkilerini belirlemek ve banka personelinin muhasebe manipülasyonları ile ilgili risk algılarını tespit etmek amacıyla anket çalışması yapılmış, anketin birincil verilerini toplama amacıyla kolayda örnekleme yoluyla Türkiye’de faaliyet gösteren bir bankanın finansal analiz ve kredi tahsis birimlerinde çalışan 209 personelinin katılımı sağlanmıştır. Banka çalışanlarının muhasebe risk kaynakları ile ilgili algılarını belirlemeye yönelik yapılan anket çalışmasında, bir bankanın kredi değerlendirme sürecinde görevli birimlerindeki personeline muhasebe kökenli risk kaynaklarının tespitine yönelik 5’li likert ölçeğiyle hazırlanan 23 adet ve manipülasyon teknikleriyle karşılaşma derecelerini belirlemeye yönelik 6 adet soru sorulmuştur.

Ankette güvenilirlik analizi, t-testi ve ANOVA (Varyans) analizi yapılmıştır. Anket sorularının güvenilirliğinin ölçümü amacıyla güvenilirlik analizi, normal dağılım gösteren iki grup arasındaki anlamlı farklılıkları ölçmek amacıyla t-testi ve ikiden çok grup arasındaki anlamlı farklılıkları ölçmek amacıyla ANOVA analizi yapılmıştır.

Anket sorularının kalitesini belirlemek amacıyla “Güvenilirlik Analizi“ yapılmıştır. Anketin tümü için yapılan analize göre $\text{Alpha} = 0,793$ bulunmuştur. $\text{Alpha} > 0,6$ sağlandığında anket sorularının yüksek güvenilirliğe sahip olduğu kabul edilmektedir.

Çalışmada cinsiyet değişkenine göre algılardaki farklılıkları ölçmek amacıyla t-testi yapılmıştır. t-testi normal dağılım gösteren iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığının tespiti amacıyla kullanılmaktadır.

Demografik özelliklerden cinsiyet için yapılan t-testi analiz sonucunda; kadın ve erkek katılımcılar arasında *muhasabe düzenlemeleri kaynaklı* risk algılarında farklılıklar görülmekte olup, erkekler genelde *muhasabe düzenlemeleri kaynaklı* risklerin kadın katılımcılara oranla daha az olduğunu düşünmektedirler.

Araştırmada risklerin oluşum nedenlerine dair algılarının görev alınan pozisyona ve sektördeki tecrübeye göre farklılık gösterip göstermediği ANOVA analiziyle incelenmiştir.

Demografik özelliklerden “görev alınan pozisyon” için yapılan ANOVA analizi sonuçları incelendiğinde, *müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk*’e dair algıların “görev alınan pozisyona” göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Çalışılan birimler değiştikçe müşteri firma ölçeğinden kaynaklı risk algılarında değişiklikler görülmüştür. Analizde kredi tahsis biriminde çalışanların risk algılarının, diğer birimlerde çalışanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kredi tahsis birimlerinde çalışan personelin, *kredi sürecinden kaynaklı*, *finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı*, *muhasabe düzenlemeleri kaynaklı* ve *firma ölçeğinden kaynaklı* risk algılarının daha yüksek olması, bu birimlerde çalışan personelin kredi riskine olan farkındalığın daha belirgin olduğunu göstermektedir. Bu farkındalığın nedenleri olarak verilen krediden kaynaklı sorunlardan dolayı personelin mali yükümlülükle karşılaşması, sorunlu krediler nedeniyle personelin kariyer yolunun kapanabilmesi ve olumsuz kredilerin portföydeki diğer firmaları da olumsuz olarak etkileyerek portföy kârlılığının azalması paralelinde portföy gelirlerinde azalma yaşanması gibi nedenler sayılabilir.

Demografik özelliklerden tecrübe için yapılan ANOVA analizi sonuçları incelendiğinde, tüm risk kaynaklarındaki algıların “tecrübeye” göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Tecrübeye göre bütün risk kaynaklarındaki algılarda

farklılıklar görülmektedir. Özellikle 16-20 yıl arası çalışanlar başta olmak üzere, 6-10 yıl sektör deneyimi olan çalışanların risk algıları, diğer sektör tecrübesine sahip olan katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Özetle sektör deneyimi 16-20 ve 6-10 yıl olan çalışanların *kredi sürecinden kaynaklı, finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı, muhasebe düzenlemeleri kaynaklı ve firma ölçeğinden kaynaklı* risk algılarının daha yüksek olması, personelin sektör tecrübesi ile birlikte belirtilen risklerle daha fazla karşılaştığını ve bu risklere karşı farkındalığın daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Banka finansal analiz ve kredi tahsis biriminde çalışanların manipülasyon teknikleriyle karşılaşma derecelerinin ölçümü amacıyla yapılan çalışmada ise, %52,6 oranıyla “gelirlerin manipülasyonu” ve %27,3 oranıyla “gider ve karşılıkların manipülasyonu” tekniğinin uygulandığı tespit edilmiştir. Bu tespit doğrultusunda banka çalışanları finansal analiz ve tahsis aşamasında, firma müşterilerinin gelir ve gider hesapları ile bu hesapların bilançoya yansımalarının incelenmesinde daha dikkatli olunması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Gelirlerin manipülasyonu tekniklerinden ise %78,9 oranıyla “bir mal ya da hizmetin satış gelirinin dönemsellik ilkesine aykırı olarak henüz tahakkuk etmeden cari dönemin geliri olarak muhasebeleştirilmesi” tekniği ile karşılaştığı tespit edilmiştir. Bu tespitle de firma analizinde beyan edilen gelirin inceleme dönemindeki geliri yansıtmadığı ve bir sonraki dönemde raporlanması gereken gelirin inceleme dönemine yansıtılmadığının daha ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir.

Gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili tekniklerinden ise %44,5 oranıyla “dönem giderlerine kaydedilmesi gereken harcamaların aktifleştirilmesi” tekniği ile karşılaştığı tespit edilmiştir. Bu tespit Türkiye muhasebe sisteminde genellikle uygulanan manipülasyon tekniğidir. Finansal analist ve kredi tahsis biriminde çalışan personel, firmanın giderlerinin dönem giderlerine ya da bilançoda aktifleştirilmesi durumunu, giderlerin hangi amaçla yapıldığını tespit ederek belirlemeli ve giderlerin muhasebeleştirilmesi uygulamalarına azami dikkat etmelidir.

Anket çalışması ile banka çalışanlarının tecrübeleriyle birlikte muhasebeye bakış açısı ve risk algısında artış görüldüğü, tecrübe ile birlikte risk yönetimine karşı daha hassas olduğu, kredi riskine en fazla maruz kalan birimlerden biri olan kredi tahsis biriminde çalışan personelin, *kredi sürecinden kaynaklı, finansal bilgi manipülasyonu kaynaklı, muhasebe düzenlemeleri kaynaklı ve firma ölçeğinden kaynaklı* risk algılarının daha yüksek olduğu, bu birimlerde çalışan personelin kredi riskine olan farkındalığın daha belirgin olduğu tespit edilmiştir.

Banka yönetimleri bu birimlerdeki personelin maruz kaldığı risk oranında motivasyonlarını arttırıcı maddi, yapısal ve iş süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik alacağı tedbirlerle verimlilik ve iş sahipliğinin arttırılabileceği düşünülmektedir.

Anket analizinde çalışanların demografik özelliklerine göre finansal risklere karşı algılarının farklılık arz ettiği tespit edilmiştir. Özellikle finansal bilgi manipülasyonlarındaki algı farklılıklarına göre banka yönetimleri özellikle kredi risk yönetiminde daha etkin risk yönetim teknikleri uygulayarak, banka risk yapısını ve dolayısıyla risk haritasını olumsuz yönde etkileyebilecek risklere karşı daha etkili uygulamalar ortaya koyabilecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bankacılık sisteminin temel işlevi, piyasadan toplanan fonların yatırım veya işletme sermayesi ihtiyacı olan işletmelere kredi olarak kullandırılmasıdır. Sermaye piyasalarının yetersiz olduğu bir ülkede bankalar, işletmelerin kredi taleplerini karşılama konusunda önemli bir aracılık işlevi üstlenmektedir. Tasarrufların kredi kanalıyla doğru yatırım alanlarına yönlendirilmesi bankaların kaynak verimliliğini ve aktiflerinin kalitesini arttırmaktadır. Aktif kalitesinin yükselmesindeki en önemli unsur doğru amaç doğrultusunda kullandırılan kredilerdir. Verilen her kredinin geri dönmeme olasılığı vardır. Bu nedenle bankalar, kredi taleplerinin değerlendirilmesinde oluşabilecek riskleri minimum düzeye indirgeyecek ve kaynakların verimli alanlara yönlendirilmesini sağlayacak kredi politikaları oluşturmaktadır. Kredilerin taşıdığı olası riskler bankalar açısından önemli olduğu kadar makro ekonomik yapının devamlılığı açısından da önemlidir. Kredilendirme sürecinde yapılan hatalar, bankaların donuk ve batık kredilerini arttırarak bankaların iflasına yol açmakta, devamında finansal krizleri tetiklemektedir. Sorunlu krediler bir yandan banka maliyetlerini artırırken öte yandan da ekonomideki kaynakların etkin kullanılmasını engellemektedir.

Kaynakların etkin ve verimli kullanımının son derece önemli olduğu finansal arenada hazırlıksız yakalanan her finansal krizin, gerek firmalara gerekse de toplumun her kesimine büyük olumsuz etkileri olmaktadır. Yaşanan krizlerden edinilen tecrübe ve bilgi birikimi, daha sonra yaşanması muhtemel krizlerin yönetiminde de en güçlü silah olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de yaşanan 2001 yılı finansal krizi ve devamında Dünya’da yaşanan 2008 küresel krizi, Türkiye’nin yasal ve kurumsal önlemlerle finansal krizlere karşı daha etkin mücadele edebileceğini göstermiştir.

Gerçekten de Türkiye’de son on yılda krizlerle mücadelede alınan yasal önlemler, sistemin denetim ve gözetimine yönelik kurulan kurumlar ve bu kurumların etkin uygulamalarıyla birlikte, bankaların ekonomik sistem içinde denetim ve gözetimi sağlanmış, Türkiye’deki bankacılığın uluslararası alanda etkinliği ve güvenilirliği arttırılmıştır.

Türkiye’de yaşanan 2001 yılı ekonomik kriz ile önem kazanan risk yönetimi ve denetim süreci, Basel Kriterlerinde belirtilen risk yönetimine yönelik önerilerle birlikte daha da önemli hale gelmiştir. Dünya’da saygın bir yeri bulunan ve gelişmiş ülkelerin merkez bankalarının katılımıyla gerçekleşen oluşum, yayımladığı tavsiye niteliğindeki bildirimleriyle, bankaların risklerini nasıl yönetebileceğini, bu riskleri hangi teknik ve yöntemlerle belirleyebileceğini düzenlemektedir. Bankaların en önemli risk kalemi olan kredi risk yönetimi ile ilgili de bir çok düzenleme yayımlayarak, bankalara bu alanda da yol gösterici olmaktadır.

Bankalardan kredi talebinde bulunan ticari müşterilerin kredibilite değerlendirmesi finansal analiz çalışmalarıyla sonuçlandırılmakta, yapılan bu çalışma kredi risk yönetiminde ve kredi kararında en önemli bilgi kaynağı olmaktadır. Bankaların ticari müşterileri için yapılan finansal analiz çalışmasında muhasebe biliminden büyük ölçüde yararlanılmaktadır.

Finansal tablo analizi belirli dönemleri kapsamakta olup, bu dönemler vasıtasıyla işletmelerin zaman içinde göstermiş oldukları performansları belirlenmekte, gelecekteki ticari faaliyetleri paralelinde göstereceği gelişim tahmin edilmeye çalışılmaktadır. Finansal tablolar analizi ile işletmelerin mali durumu, kârlılığı, özkaynak yeterliliği, finansal gelişimi, alacak ve borç yapısı, taahhütlerine bağlılığı gibi konular incelenmektedir. İşletmelerin bankalar ile temaslarında öncelikle istihbarat çalışmaları yapılmakta işletmelerin piyasada ve sektördeki durumu incelenmektedir. Yapılan istihbarat ve finansal analizler, işletmelerin faaliyetleri sonucu oluşan finansal ve finansal olmayan durumunun her boyutta incelenmesini kapsamakta, finansal hareketlilik ve finansal sonuçlar belirli kriterler çerçevesinde değerlendirilerek işletmenin risk seviyesi belirlenmektedir.

İşletmelere yapılan analiz ve istihbarat çalışmalarıyla, kredi tahsisine yönelik rating puanı belirlenmekte ve kredi talebi olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirilmektedir. Kredi talebinin olumlu olarak değerlendirilmesi durumunda, kredinin tahsis koşulları olan, vade, teminat, fiyatı gibi teknik şartları belirlenmektedir. Firma hakkında yapılan analizler bankaların işletmelere verecekleri kredinin, miktarını, vadesini, fiyatını (elde edilecek faiz ve komisyon tutarlarını), teminatını ve diğer kriterleri etkilemektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde firmaların muhasebe

sisteminden edinilen finansal bilgilerle finansal olmayan bilgiler, tahsis edilecek kredi kararı başta olmak üzere, diğer tüm koşulları direkt olarak etkilemektedir. Dolayısıyla firmaların manipülasyondan arındırılan finansal verileri kredi temininde büyük önem taşımaktadır. Bankalar açısından da manipülatif bilgidен arındırılan finansal bilgilere dayalı kredi kararı ile risk seviyesi düşük ve etkin müşteri kazanımı sağlanmaktadır.

Bankaların zarar etme olasılığında en önemli etkinin verilen kredilerin geri dönüşlerinde yaşandığı görülmektedir. Bankalar tarafından verilen kredilerin geri dönme olasılığıyla ilgili, kredi finansal analiz ve istihbarat çalışmaları yapılarak, kredilerin geri dönme ihtimalleri hesaplanmakta, işletmelerin mali ve sektör analizleri yapılarak kredibilitesi ve risk seviyesi araştırılmaktadır. Gelişmiş ekonomilerde bu işlem derecelendirme kurumları aracılığıyla gerçekleştirilmekte, bu kurumların firmalara verdikleri dereceler doğrultusunda, kredinin geri dönme olasılığı (risk derecesi) tespit edilebilmektedir. Ancak Türkiye’de ile birlikte gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankalar bu hizmeti kendi birimleri içinde kurmuş oldukları finansal analiz ve istihbarat birimleri aracılığıyla sağlamaktadırlar.

İşletmeler finansal durumlarını olumlu gösterebilecek tüm manipülasyon imkanlarından yararlanarak, finansal yapısını ve kârlılığını değiştirebilecek uygulamalarla bankaların kredi kararlarını etkileyebilmektedir. Bankalar işletmelerin finansal bilgi manipülasyonlarına karşı, yanıltıcı bilgileri bertaraf edecek ve daha anlamlı bilgiler ortaya çıkaracak uygulamaları kendi sistemleri içinde geliştirmiştir. Muhasebe manipülasyonlarına karşı bankalarca alınan önlemler sonucunda, finansal durum ve sonucun daha anlamlı düzeye getirilmesi ve kredi kararlarının rasyonel seviyede değerlendirilmesi sağlanmaktadır.

Muhasebe güvenilirliğinin, manipülatif uygulamalarla zayıflatılmasına karşı tüm muhasebe çevresi birlikte hareket ederek, muhasebenin güvenilirlik, şeffaflık, tutarlılık, tarafsızlık ve sosyal sorumluluk gibi en önemli ilkelerine zarar verecek her türlü manipülatif uygulamanın karşısında durmalıdır.

Muhasebenin ürettiği hatalı verilerden yatırım kararını verecek olan kesimler olumsuz etkilenmekte, sonuçta tüm ekonomik birimler zarar görmektedir. Muhasebecilerin, muhasebe uygulamaları konusundaki bilgi birikimlerini arttırmaya yönelik

muhasabede yetkin olan kurumlar, bilgi birikimi yüksek, muhasebe ilkelerine saygılı uygulayıcıların yetiştirilmesine yönelik eğitim seferberliği başlatmalıdırlar.

Muhasebe manipülasyonlarına karşı bankalar tarafından alınan önlemler sonucunda, banka aktiflerini oluşturan kredilerin önemli bir kısmını oluşturan ticari ve kurumsal kredilerin “riskli aktif” sınıflaması içinde değerlendirilmesi ve bankaların riske maruz kalma düzeyi en aza indirilebilir. Banka yönetimleri, muhasebe bilincini arttıracak eğitimlerle, çalışanların muhasebe kaynaklı risk algılarının gelişimine katkı yapabilir ve muhasebe kaynaklı risklerin yönetiminde etkinliği arttırabilir.

Muhasebe bilgisinin önemini kavramış toplumlarda, muhasebe bilgisinin kalitesinin yükseldiği ve muhasebe sistemine olan güvenin arttığı, muhasebe bilgisinin yetersiz ve muhasebe kültürünün tam olarak gelişemediği toplumlarda ise muhasebe sisteminden edinilen bilgilere güvenin tam olarak sağlanamadığı görülmektedir. Türkiye’de muhasebe sisteminin ürettiği bilgilere olan güvenin arttırılmasına yönelik başta yetkili otorite olmak üzere, muhasebe odaları, sivil toplum örgütleri, dernekler, bankalar, muhasebeciler, firmalar olmak üzere tüm otorite ve oyuncuların, muhasebe kültürünün gelişmesine katkı yapacak her türlü uygulama ve desteği göstermeleri gerekmektedir.

Uluslararası muhasebe standartlarını uygulayan ülkelerin kurumlarının faaliyetleri hakkında daha güvenilir, karşılaştırılabilir bilgiler edinilmekte ve o ülkeye duyulan güven artmaktadır. Ülke ekonomilerinin en önemli oyuncularını olan kurumlarının finansal güven düzeylerinin belirlenmesinde ve yapılacak yatırım konusunda verilecek kararlarda muhasebe uygulamalarının son derece önemli bir etkisi vardır. Dolayısıyla, işleyen bir finansal sistem için, güvenilir muhasebe uygulamalarına ve uluslararası muhasebe standartları doğrultusunda oluşan muhasebe sisteminin ürettiği finansal bilgiye ihtiyaç bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen kurumlara finansal yönden fon sağlayıcısı durumunda olan bankaların kredi analiz ve kredi tahsis biriminde çalışan personelinin ticari kredi değerlendirme sürecinde karşılaştıkları risklerdeki algı farklılıkları ve bu algı farklılıkları ile birlikte banka ticari kredi riskine ve ticari kredi risk haritasına etkisi son derece önemlidir.

Bu çalışmada, bankalardaki ticari kredi risk oluşumunda çalışanların kredi değerlendirme sürecindeki algılarının banka risk haritasına ve risk yapısına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Risk yönetiminde banka personelinin risk algıları önem arz etmekte olup, risk algılarının tespitine yönelik yapılan anket çalışmasında, banka çalışanlarının risk algılarının banka risk yönetimindeki etkinliğini direkt olarak etkilediği ve risk algısının özellikle muhasebe manipülasyonları sonucu oluşan banka risklerini de tetiklediği tespit edilmiştir.

Bu konuda yapılan anket çalışması, bankaların etkin risk yönetimine katkı sağlayacak çıkarımlar sunmaktadır. Anket çalışması ile birlikte kredi kararının verilmesinde etkin olan bankalardaki kredi analiz, kredi tahsis ve pazarlama birimlerindeki çalışanların demografik özelliklerine göre finansal risklere karşı algılarının farklılık arz ettiği tespit edilmiştir. Finansal bilgi manipülasyonlarındaki algı farklılıklarına göre banka yönetimleri kredi risk yönetiminde daha etkin risk yönetim teknikleri uygulayarak, banka risk yapısını ve dolayısıyla risk haritasını olumsuz yönde etkileyebilecek risklere karşı daha etkili yöntemler ortaya koyabilecektir.

Çalışmanın, bankacılık sektöründeki risk yönetiminin gelişimine katkı yapması amaçlanmakta olup, ayrıca banka risk yönetimi ve muhasebe manipülasyonları konularında çalışmalar yapan akademisyenlere de ışık tutması ümit edilmektedir.

KAYNAKÇA

- ACFE (Association of Certified Fraud Examiners), (2003), **Fraud Examiners Manual**.
- AKDOĞAN, Nalan, Nejat Tenker (2007), **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**, Gazi Kitabevi, 11. Baskı, Mart, Ankara.
- AKGÜÇ, Öztin (2006a), **Mali Tablolar Analizi**, Arayış Basım ve Yayıncılık, 12. Basım, İstanbul.
- AKGÜÇ, Öztin (2006b), **Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi**, Arayış Basım Yayıncılık, 7. Basım, İstanbul.
- AKGÜÇ, Öztin (1990), **Türk Bankacılık Sisteminin Yapısı, Sorunları ve Bazı Öneriler**, Türkiye Sosyal Ekonomik ve Siyasal Araştırmalar Vakfı, İstanbul.
- AKMUT, Özdemir (2001), **Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Karşılaştıkları Finansal Sorunlar ve Risk Yönetimi**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) Dergisi, Mayıs.
http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=307&id=18 06.11.2011
- AKSEL, Kaan H (2001), **Kredi Riski Yönetimi**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi, Sayı:18, Mayıs-Haziran.
- AKTAN, Bora (2007), **Ticari Bankalarda Risk Yönetimi ve Monte Carlo VaR Simülasyon Yöntemiyle Portföy Riskinin Hesaplanması**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniv., SBE., İşletme ABD., Aydın.
- AKTAŞ Ramazan, T. Müftüoğlu, M. Mete Doğanay, A. Şahin, Ü. Ban, S. Pekkaya, E. Akçaoğlu (2009), **Kriz Ortamında İşletme Yönetimi**, TEB KOBİ Akademi, Tempo Matbaacılık, İstanbul.
- ALTMAN, Edward I.(1983), **Corporate Financial Distress: A Complete Guide to Predicting, Avoiding and Dealing with Bankruptcy**, John Wiley and Sons, New York.
- ALTINTAŞ, M. Ayhan (2006), **Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Sermaye Yeterliliği**, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.
- ALTUNIŞIK, Remzi, R. Coşkun, S. Bayraktaroğlu, E. Yıldırım (2010), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı**, Sakarya Kitabevi, 6.Baskı, Sakarya.
- AMAT, Oriol, Catherine Gowthorpe (2011), **Creative Accounting: Nature, Incidence and Ethical Issues**,
<http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/749.pdf> 30.07.2011

- ARAS, Güler (2007), **Basel II Bankacılık Düzenlemeleri ve İç Denetim**, Türkiye İç Denetim Enstitüsü Dergisi "Tide", Sayı:17.
- ARAS, Güler (2005), **Basel II Uygulamasının Kobi'lere Etkileri ve Geçiş Süreci**, Friedrich Ebert Vakfı ve Yıldız Teknik Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü'nce 24.12.2005 Tarihinde Düzenlenen Çalıştayın Tebliğ Sunumu, İstanbul.
- ASLAN, Sinan (2008), **Finansal Muhasebe**, TCZB Eğitim Yayınları No:21., Ankara.
- ATAN, Murat (2002), **Risk Yönetimi ve Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, T.C. Gazi Üniv. SBE., Ekonometri ABD. Ankara.
- ATMACA, Metin (2010), **Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının İşletmelerin Finansal Analizine Etkilerini Değerlendirmeye Yönelik Bir Araştırma**, Marmara Üniv., İ.İ.B.F.Dergisi, Cilt: XXVIII, Sayı:1. http://iibf.marmara.edu.tr/dosya/fakulte/iibfdergi_2010_1/26_atmaca.pdf 16.01.2011
- BABUŞÇU, Şenol (2009), **Basel III'e Doğru**, Ekonomist, 18-24 Ekim 2009, Yıl:19, Sayı:2009/42.
- BABUŞÇU, Şenol (2007), **Basel II ve Şirketler Üzerindeki Etkileri**. http://www.senolbabuscucu.com/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=49 23.12.2008
- BABUŞÇU, Şenol (1997), **Bankacılıkta Risk Derecelendirmesi (Rating) ve Türk Bankacılık Sektörüne Uygulanması**, SPK Yayınları, Yayın No:94, Ankara.
- BANKACILAR DERGİSİ (2008), **TBB 51. Olağan Genel Kurulu, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Prof. Dr. Nazım EKREN'in açılış konuşması**, Sayı:65., Haziran.
- BANKACILAR DERGİSİ (2006), **Risk Yönetimi Prensipleri**, Türkiye Bankalar Birliği (TBB) Çalışma Grubu, Sayı:57.
- BASTI, Eyüp (2006), **Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi: Krizin Finans Sektörünün Verimliliğine ve Etkinliğine Etkileri**, SPK Yayınları, Yayın No. 191, Ankara.
- BAYIRLI, Rıdvan (2006), **Yaratıcı Muhasebe, Etik, Firma Değeri ve Örnek Bir Uygulama**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, T.C. Gazi Üniv., S.B.E., Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Ankara.
- BELKIS, Seval (1990), **Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi**, Muhasebe Enstitüsü Eğitim ve Araştırma Vakfı, İstanbul.

- BIS (2010a), **Higher Global Minimum Capital Standards Announced By The Group Of Governors And Heads Of Supervision**, September.
<http://www.bis.org/press/p100912.htm> 06.03.2011
- BIS (2010b), **The Basel Committee's Response to the Financial Crisis: Report to The G-20**, October.
- BIS (2006a), **Core Principles for Effective Banking Supervision**, Basel.
<http://www.bis.org/publ/bcbs129.pdf> 04.01.2009
- BIS (2006b), **Sermaye Ölçümü ve Sermaye Standartlarının Uluslararası Düzeyde Uyumlaştırılması (Yeni Basel Sermaye Uzlaşısı)**, Çev., BDDK, Haziran.
- BIS (2004), **Basel II'nin Uygulanmasına İlişkin Gözönünde Tutulması Gereken Hususlar**, Çev., BDDK, Temmuz.
- BIS (2001), **Working Paper on the Regulatory Treatment of Operational Risk**, Basel Committee, September.
http://www.bis.org/publ/bcbs_wp8.pdf 09.11.2011
- BIS (1999), **Principles For The Management Of Credit Risk**,
<http://www.bis.org/publ/bcbs54.htm>
- BDDK (2010), **Sorularla Basel III**, BDDK Risk Yönetimi Dairesi, Aralık.
http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/8742sorularla_basel_iii_29_11_2010_.pdf 06.03.2010
- BOLGÜN, K. Evren, M. Barış Akçay (2005), **Risk Yönetimi, Gelişmekte Olan Türk Piyasasında Entegre Risk Ölçüm ve Yönetim Uygulamaları**, Scala Yayıncılık, İkinci Baskı, Haziran.
- BREALEY, A. Richard, Stewart C. Myers, Alan J. Marcus (2001), **İşletme Finansının Temelleri**, Literatür Yayıncılık, Üçüncü Basım, Çev: Ünal Bozkurt, Türkan Arıkan, Hatice Doğukanlı, Ekim.
- BUSHMAN, Robert M., Smith Abbie J., (2001), **Financial Accounting Information And Corporate Governance**, April.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=253302 21.01.2009
- CANDAN, H., A. Özün (2009), **Bankalarda Risk Yönetimi ve Basel II**, T.İş Bankası Kültür Yayınları, 2.Baskı, Şubat.
- ÇABUKEL, Rıdvan (2006), **Bankaların Kurumsal Kredileri Açısından Kredi Risk Yönetimi ve Basel-II Uygulaması**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniv., İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Ankara.
- ÇITAK, Nermin (2009), **Yaratıcı Muhasebe Hileli Finansal Raporlamamıdır?**, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 91.

- ÇOLAK, Ömer Faruk (2001), **Finansal Piyasalar ve Para Politikası**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- ÇÖMLEKÇİ, Ferruh, Halim SÖZBİLİR, Sabri BEKTÖRE (2006), **Mali Tablolar Analizi**, Gülen Ofset, Yedinci Baskı, Eskişehir.
- CROUHY, M., D. Galai, R. Mark (2001), **Risk Management**, McGraw-Hill: New York.
- DEMİR, Volkan, Oğuzhan Bahadır (2007), **Muhasebe Manipülasyonu, Yöntem ve Teknikler**, Mali Çözüm Dergisi, İSMMMO Yayın Organı, Sayı:84, Kasım-Aralık.
<http://archive.ismmmo.org.tr/docs/malicozum/84malicozum/04%20volkandemir.pdf>
09.03.2009
- DECHOW, P. M., D.J. Skinner (2000), **Earnings Management: Reconciling the Views of Accounting Academics, Practitioners and Regulators**, Accounting Horizons, Vol.:14, No:2 June 2000, pg.:235-250.
http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=218959 17.11.2008
- DELOÏTTE&Touche (2001), **Risk Yönetimi Haber Bülteni**, Sayı: 2, Mart-Nisan.
- DEREKÖY, Feyza (2006), **Bankacılık Sektöründe Kredi Çeşitlendirmesinin Kredi Riskini Önemeye Yönelik Etkisi ve Bir Uygulama**, Afyon Kocatepe Ün., S.B.E., İşletme A.B.D., Yayınlanmamış Y.Lisans Tezi.
- DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI-DPT (2007), **Finansal Hizmetler Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Dokuzuncu Kalkınma Planı 2007-2013, Ankara.
<http://www.dpt.gov.tr/Portal.aspx?PortalRef=3> 19.04.2009
- DOYRANGÖL, Nuran (2007), **İşletmelerde İç Kontrol ve İç Denetim**, İstanbul Deloitte Academy.
- ERDOĞAN, Melih (2000), **Teknolojik Gelişmelerin Muhasebe ve Muhasebe Eğitime Etkileri**, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt 2, Sayı 4, Aralık.
- ERDOĞAN, S., C. Ülbeği (2009), **Operasyonel Risk Algısına Yönelik Bir Araştırma**, Bankacılar Dergisi, Sayı:71, Aralık.
- EKEN, M. Hasan (2006a), **Türk Bankacılık Sektörü Yapılanma Sürecinde Bankalarda Finansal Risk Yönetimi-I**, Analiz, Marmara Ün., Muhasebe-Finansman Araştırma ve Uygulama Dergisi (MUFAD), Cilt:6, Sayı:15., Nisan.
- EKEN, M. Hasan (2006b), **Türk Bankacılık Sektörü Yapılanma Sürecinde Bankalarda Finansal Risk Yönetimi-II**, Analiz, Marmara Ün. Muhasebe-Finans Araştırma ve Uygulama Dergisi (MUFAD), Cilt:7., Sayı: 16., Ekim.

- ERTEM, Aylin (2008), **Risklerin Sayısallaştırılması Etkin Risk Yönetimi İçin Çok Önemli Bir Basamaktır**, Fintek A.Ş.Tanıtım Bülteni, Sayı:5., İstanbul.
- FERGUSON, W. R. (2003), **Capital Standards for Banks: The Evolving Basel Accord**, Federal Reserve Bulletin, September.
- FETTAHOĞLU, Abdurrahman (2000), **İşletmecilik Finans İlkeleri**, Rengin Basımevi, İstanbul.
- FINNEY, A. Harry, Helbert E. Miller (1965), **Principles of Accounting Intermediate**, Prentice Hall Inc., Sixth Edition, p:1.
- GIESE, Guido (2003), **Basel II Çerçevesinde İçsel Derecelendirme Sürecine Giriş**, Çev., Melek Acar Boyacıoğlu, Bankacılar Dergisi, No.46.
- GOLDSTEIN, M., P. Turner (1999), **Yükselen Ekonomilerde Bankacılık Krizleri, Kökenler ve Politika Seçenekleri**, Çev: Ali İhsan Karacan, Dünya Yayınları, İstanbul.
- GUP, Benton E. (2000), **New Financial Architecture:Banking Regulation in 21st Century**, Greenwood Publishing, Westport; First Article, Ronnie J. Philips and Richard D. Johnson, Regulating International Banking: Rationale, History and Future Prospects.
- GÜMÜŞ, Özge (2011), **Bankacılık Sektörüne Basel III Etkisi**, T.C.Ziraat Bankası A.Ş. Teftiş Araştırma Dergisi, Yıl:3, Sayı: 6 Ocak 2011.
- GÜÇLÜ, F., R.Gören, M.Yalçın (2002), **Tekdüzen Muhasebe Sistemine Göre Genel Muhasebe**, Detay Yayıncılık, İkinci Baskı, Ocak.
- HUDSON, R., A. Colley, M. Largan (2000), **The Capital Markets&Financial Management in Banking**, Grenlake, USA.
- İSTABUL YMMO (2006), **Basel II ve KOBİ'ler Raporu**, Haziran, İstanbul.
<http://www.istanbulymmo.org.tr/iymmo/DOSYALAR/MaliPlatform/46%20basel%202%20ve%20kobiler.pdf> 10.12.2008
- KARABINAR, Selahattin, Nilüfer Ün (2005), **Kredi Analizinde Bankaların Şirket Mali Tablolarına Güveni Üzerine Bir Anket Uygulaması**, Sakarya.
- KARAN, Mehmet Baha (2004), **Yatırım Analizi ve Portföy Yönetimi**, Gazi Kitabevi, Eylül.
- KIRSCHENHEITER, Michael, Nahum D. Melumad (2002), **Can Big Bath and Earnings Smoothing Co-Exist As Equilibrium Financial Reporting Strategies?**, Journal of Accounting Research, Vol: 40, No: 3, June.

- KÖYLÜOĞLU, H. Uğur (2001), **Risk Yönetimi Zaman Geçirmeden Neden, Nasıl?**, Active Bankacılık ve Finans Dergisi. Sayfa: 80-87, Sayı:17.
http://www.makalem.com/Search/ArticleDetails.asp?nARTICLE_id=418 21.05.2013
- KPMG (2004), **Basel II: A Worldwide Challenge for Banking Business**.
http://www.kpmg.com.ar/pdf/publicaciones/BASEL/Basel%20II_Worldwide_challenge_2005.pdf 10.12.2009
- KÜÇÜKSÖZEN, Cemal (2005), **Finansal Bilgi Manipülasyonu**, SPK Yayınları, Yayın No:183, Ankara.
- KÜÇÜKSÖZEN, Cemal (2004), **Finansal Bilgi Manipülasyonu: Nedenleri, Yöntemleri, Amaçları, Teknikleri, Sonuçları ve İMKB Şirketleri Üzerine Ampirik Bir Çalışma**, Ankara Üniv. S.B.E., İşletme Bölümü Anabilim Dalı Yayımlanmış Doktora Tezi., Ankara.
- LAİNEZ, A., Callao, S. (2000), **The Effect of Accounting Diversity on International Financial Analysis: Empirical Evidence**, The International Journal of Accounting, Vol.35, No: 1.
- MİSHKİN, S. Frederic (2004), **The Economics of Money, Banking and Financial Markets**, Seventh Edition, Addison Wesley's, USA.
- MİSHKİN, S. Frederic (2001), **Financial Policies and the Prevention of Financial Crises in Emerging Market Countries**, NBER Working Paper Series, No: 8087.
- MİSHKİN, S. Frederic (1998), **International Capital Movements, Financial Volatility and Financial Instability**, NBER Working Paper Series, No:6390.
- MİSHKİN, S. Frederic (1997), **The Causes and Propagation of Financial Instability: Lessons for Policymakers, Maintaining Financial Stability in a Global Economy Symposium Proceedings**. 28-30 August. Federal Reserve Bank of Kansas: Kansas City.
<http://www.kansascityfed.org/publicat/Sympos/1997/pdf/s97mishk.pdf> 23.12.2008.
- MISIRLIOĞLU, İ. Ufuk (2006), **UFRS ve Basel II'nin İşletme Faaliyetleri Üzerindeki Etkileri**, Mali Çözüm-İSMMMO Yayın Organı, Sayı:76., Haziran-Temmuz.
- MULFORD, W. Charles, Eugene E. Comiskey (2002), **The Financial Numbers Game: Detecting Creative Accounting Practices**, John Wiley&Sons Inc., New York.
- ÖKER, Ayşegül (2007), **Ticari Bankalarda Kredi ve Kredi Risk Yönetimi, Bir Uygulama**, T.C. Marmara Üniv., Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- ÖZİNCE, Ersin (2007), **Türkiye Bankalar Birliği 50. Olağan Genel Kurul Açılış Konuşması**, İstanbul.
- ÖZKAN, Serdar, E. Erdener Acar (2010), **Uluslararası Muhasebe\Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Tablolar Analizi Üzerindeki Etkilerine Genel Bakış**, Mali Çözüm-İSMMMO Yayın Organı, Sayı:97 İstanbul.
- PHİLİPPE, Jorion (2000), **Value At Risk**, 2nd Edition, Mc-Graw Hill.
- POLAT, A. İhsan (1985), **Bankacılıkta Kredi Sistemi ve Müşteri İlişkileri**, Şafak Matbaası, Ankara.
- RESMİ GAZETE (2005), **01.11.2005 Tarih 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu**
<http://rega.basbakanlik.gov.tr> 07.02.2009
- RESMİ GAZETE (2001), **Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetim Sistemleri Hakkında Yönetmelik**, Tarih: 08.02.2001, Sayı: 24312.
- ROSE, Peter, Milton Marquis (2003), **Money and Capital Markets**, 5. Edition, Mc Graw Hill, USA.
- SALTOĞLU, Müge (2003), **Yaratıcı Muhasebede Özel Amaçlı Şirketlerin Rolü ve Enron Örneği**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı:10, Eylül.
- SAYIM, Ferhat, Selami Er (2009), **Risk Kavramı ve Bankacılıkta Risk**, Çatı Dergisi -TMSF Bilimsel Yayın Organı, Yıl:4, Sayı:22.
- SAYIM, Ferhat (2006), **Bankalarda Kredi Karşılıkları Sistemi ve Vergisel İncelemesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Sayı:244, 1. Basım, İstanbul.
- STOLOWY, Hervé, Gaétan Breton (2004), **Accounts Manipulation: A Literature Review and Proposed Conceptual Framework**, Review of Accounting & Finance, Vol: 3, n:1.
- ŞAKAR, Hakan (2002a), **Risk Yönetimi Açısından Bankalarda Aktif Pasif Yönetimi**, MIDA Institute, Bankacılık Eğitim Dizisi, No.5, 1.Basım, Akdeniz Yayıncılık A.Ş., Temmuz.
- ŞAKAR, Hakan (2002b), **Bankalarda Kredilendirme Teknikleri**, Akdeniz Yayıncılık A.Ş., 2.Basım, İstanbul.
- SELİMOĞLU, Seval Kardeş (2008), **Dünyadaki Uygulamalardan Hareketle Finansal Raporlama Standartlarının Finansal Tablolar Üzerindeki Genel Etkileri**.
www.tmsk.org.tr/makaleler/Diger 13.12.2010
- TCZB (2007), **Risk Yönetimi**, Eğitim Yayınları, Şubat, Ankara.

- TCZB (2006), **Temel Banka Muhasebesi**, Eğitim Yayınları, Ankara.
- TCZB (2005a), **Basel II Bilgilendirme Raporu**, Risk Yönetimi Yayınları, Şubat, Ankara.
- TCZB (2005b), **Risk Yönetimi ve Ölçme Usulleri**, Risk Yönetimi Yayınları, Ankara.
- TCZB (2005), **Kredi İzleme Eğitim Notu**, Kredi Risk İzleme Yayınları, Ankara.
- TAKAN, Mehmet (2002), **Bankacılık Teori Uygulama ve Yönetim**, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul.
- TALU, Hülya (2001), **Muhasebe Mesleğinin Para ve Sermaye Piyasalarındaki Yeri ve Önemi**, İSMMMO Sempozyumu 2-6 Mayıs 2001. Sayı: 7.
[http://www.istanbulsmmmmodasi.org.tr/sempozyumkonu.asp?id=1125&did=1&dad=5.%20MUHASEBE%20DENETİMİ%20SEMPOZYUMU%20\(2-6%20Mayıs%202001\)10.12.2010](http://www.istanbulsmmmmodasi.org.tr/sempozyumkonu.asp?id=1125&did=1&dad=5.%20MUHASEBE%20DENETİMİ%20SEMPOZYUMU%20(2-6%20Mayıs%202001)10.12.2010)
- TEKER, Suat, K. Evren Bolgün, M. Barış Akçay (2004), **Banka Sermaye Yeterliliği: Basel II Standartlarının Bir Türk Bankasına Uygulanması**, İstanbul Üniv., İktisat Fakültesi, Bankacılık Araştırma Merkezi, Nisan.
<http://www.iubam.org/son%20yaz%C4%B1lar.htm> 17.02.2011
- TBB (2007), **Risk Yönetimi ve Basel II'nin KOBİ'lere Etkileri**, Yayın No: 238., Mart.
- TBB (2006), **Kredi Risk Modelleri**, Bankacılar Dergisi, Sayı.57, İstanbul.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi57/kredi%20riski%20modelleri.pdf> 22.12.2010
- TBB (2005), **Ticari Krediler**, İstanbul.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/temel%5Fbankacilik/ticari%20krediler.doc> 22.12.2010
- TBB (2000), **Sermaye Yeterliliği Konusunda BIS Tarafından Getirilen Yeni Öneriler ve Değerlendirmesi**, İstanbul.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/arastirmalar/BIS.doc> 22.12.2010
- TBB (1999), **Kredi Riskinin Yönetimine İlişkin İlkeler**, İstanbul
http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk_yonetim.doc 22.12.2010
- TBB (1998), **Kredi Muhasebesi, Kredi Riskine İlişkin Kamuoyu Bilgilendirilmesi ve İlgili Konularda Güvenilir Uygulamalar**, İstanbul.
www.tbb.org.tr/turkce/basle/muhasebe.doc 17.11.2009
- TBB (1997), **Faiz Riski Yönetim Prensipleri**, İstanbul.
<http://www.tbb.org.tr/turkce/basle/risk.doc> 22.12.2008

TMSK (Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu), (2004), **Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve.**

<http://www.tmsk.org.tr> 07.08.2011

ULUDAĞ, D. Türker (2001), **Aracı Kurumların Mali Yapılarını Güçlendirmeye Yönelik Bir Yöntem: Sermaye Yeterliliği**, 1. Baskı, SPK Yayınları, Yayın No:134, Nisan.

USTA, Nedim (1997), **Kredilerde Risk Yönetimi ve Karşılık Sistemine Yeni Bir Yaklaşım**, Finans Dünyası, Sayı:89, Mayıs.

USUL, Hayrettin (2007), **Davranışsal Muhasebe**, Asil Yayın Dağıtım, 1.Baskı, Ankara.

UYAR, Seçil (2003), **Bankacılık Krizleri**, Ankara.

ÜLBEGİ, Cesur (2009), **Basel II Uzlaşısı ve Türk Bankacılık Sistemi Üzerine Olası Etkileri: Bir Kamu Bankası Örneği**, Kocaeli Üniv., S.B.E., İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Projesi.

WESTON J. Fred, F. Eugene Brigham (1999), **Managerial Finance**, 5. Basım, Dryden Press, London.

YALKIN, Y. Koç (2001), **Genel Muhasebe**, Turhan Kitabevi, 12.Baskı, Ankara.

YAYLA, M., Y.Türker Kaya (2005), **Basel II'nin Ekonomik Yansımaları ve Geçiş Süreci**, BDDK Araştırma Dairesi Çalışma Raporları, Sayı:3., Mayıs.

YAVUZ, S.Tanju (2002), **Risk Yönetimi İçeri, Aktif Pasif Yönetimi Dışarı mı?., Aktif-Pasif Komitesi "APKO", Risk Yönetiminin Neresinde ?**, Bankacılar Dergisi, Sayı: 41.

YILDIRIM, Oğuz (2004), **Türk Bankacılık Sektörünün Temel Sorunları ve Sektörde Yaşanan Mali Riskler**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi, Ocak.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/turk.doc>

06.02.2010

YOLCU, Halil (2007), **Bankalarda Sorunlu Krediler.**

<http://www.turklider.org/TR/EditModule.aspx?TabId=1219&mid=9920&ItemId=6339>

09.02.2009

ZAİF, Figen Ayıkoğlu (2007), **Muhasebe Verilerine Dayalı Risk Ölçümü**, Gazi Kitabevi, Ocak.

<http://www.webmuhasebe.com/Konular/muhfonksiyon.htm> 11.01.2012

<http://www.tcmb.gov.tr> 13.07.2009

<http://www.bddk.org.tr/websitesi/default.aspx> 08.03.2010

<http://www.tbb.org.tr> 12.11.2011

<http://www.tmsk.org.tr> 17.12.2010

<http://www.tmsf.org.tr> 23.06.2009

<http://www.bis.org> 10.09.2010

http://tr.wikipedia.org/wiki/Varyans_analizi, 30.10.2012.

EKLER

Ek 1: Anket Soru Formu

Bankalarda Ticari Kredi Değerlendirme Sürecinde Finansal Bilgi Manipülasyonlarının Etkilerini Belirlemeye Yönelik Anket Soruları					
Anketin Amacı; Finansal bilgi manipülasyonlarına karşı, banka kredi karar vericilerinin algılarını araştırmak, manipüle edilen finansal bilginin bankaların kredi riskine etkisini incelemek ve ayrıca en fazla karşılaşılan manipülasyon tekniklerini tespit etmektir.					
Yaşınız					
Cinsiyetiniz					
Ünvanınız					
Çalıştığınız Banka					
Çalıştığınız İl					
Görev Aldığınız Pozisyon					
Bankacılık Sektöründeki Tecrübeniz					
Lütfen aşağıda yer alan ifadeleri düşüncenize en yakın seçeneğe göre (X) işareti ile işaretleyiniz.					
ANKET SORULARI	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1-Ticari kredi analizinde firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır.					
2-Firmaların bankalara sunduğu finansal tablolar seti (bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, dipnotlar, özkaynak değişim tablosu, mizan vd.) güvenilir mali bilgileri içerdiğinden, herhangi bir düzeltme işlemi yapılmasına gerek duyulmaksızın ticari kredi analizinde kullanılabilir.					
3-Ticari kredi değerlendirme sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları bankaların kredi riskini artırmaktadır.					
4-Düzeltilme işlemlerine tabi tutulan müşteri firmaların finansal bilgileriyle yapılan kredi tahsisi sorunlu kredileri önemli ölçüde önlemektedir.					

5-Vergi Usul Kanunu'na (VUK) uygun bilançolar ile Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na (TFRS) uygun bilançolar arasındaki farklılıklar, firmaları manipülatif finansal raporlamaya yönlendirmektedir.					
6-Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) verilen TFRS'ye uygun bilançolar, VUK bilançolarına göre daha fazla manipülatif finansal bilgi içerir.					
7-Müşteri firmaların finansal analizinin yapıldığı dönem ile finansal bilgilerin dikkate alındığı raporlama dönemleri arasındaki zaman farkı, analizin geçerliliğini ve doğruluğunu olumsuz olarak etkilemektedir.					
8-Firmalar, nakit akım tablosunu etkileyen muhasebe hesap kalemleri üzerindeki manipülasyon tekniklerini, diğer finansal raporlara kıyasla daha fazla uygulamaktadırlar					
9-Finansal bilgi manipülasyonları firmaların bilançolarını etkileyen hesaplar üzerinde daha fazla uygulanmaktadır.					
10- Firmalar net işletme sermayelerine olumlu etki yapacak manipülasyon tekniklerini, diğer manipülasyon tekniklerine kıyasla daha fazla uygulamaktadır.					
11-Kredi sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları firmaların faaliyet sonuçlarını etkileyen hesap kalemlerinde daha fazla görülmektedir.					
12-Muhasebe enstrümanlarının değer değişimi finansal bilgilerin gerçeğe uygun değerini önemli derecede etkilemekte ve manipülasyon aracı olarak kullanılabilir.					
13-Kurumsal firmaların finansal tabloları, kurumsal olmayan küçük firmalara göre daha az manipülatif bilgi içerir.					
14-2005 yılından itibaren SPK'ya tabi firmalar, bankalar ve finans kurumları tarafından Türkiye'de uygulanmaya başlanan "Türkiye Finansal Raporlama Standartları" (TFRS), firmaların finansal raporlamalarında gerçek ve doğru bilgilerin sunumuna ve dolayısıyla finansal analizin doğruluğuna büyük katkı sağlamaktadır.					
15-Tekdüzen Hesap Planı'ndaki "Diğer" başlıklı hesaplar manipülatif finansal bilgi için uygun bir ortam sunmaktadır.					

16-Uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmaların finansal raporlamalarına olan güveni artmıştır.					
17- Müşteri firmaların finansal tablolarında ulaşılamayan ve firma hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmasında yarar sağlayan dipnotlar, manipülatif finansal raporlamaların tespitinde büyük yarar sağlamaktadır.					
18-Finansal tabloların dipnotlarında sınırlı sayıda bilgi vermek veya hiç bilgi vermemek manipülasyon şüphesini arttırmaktadır.					
19-Firma ölçeği küçüldükçe finansal tablolardaki manipülatif işlemlerin sayısı artmaktadır.					
20-Firmalar; grup firmaları, iştirakleri ve bağlı ortaklıkları arasındaki transfer fiyatlama politikalarını manipülasyon aracı olarak kullanabilmektedir.					
21-TFRS'lerin uygulanmaya başlamasıyla birlikte birçok finansal tablo kaleminde tarihsel maliyet yerine gerçeğe uygun değer yönteminin kullanılması, firmaların finansal bilgilerinin daha gerçekçi ve güncel değerler üzerinden sunulmasını sağlamaktadır.					
22-Muhasebe standartlarında son dönemlerdeki değişikliklerle birlikte, muhasebenin ihtiyatlılık düzeyinde önemli esneklikler görülmekte ve bu esneklikler finansal tablolardaki manipülatif uygulamaların önünü açmaktadır.					
23-Firmalar yeni finansal raporlama standartları ile birlikte finansal raporlamaya yönelik politikalarını daha etkin uygulamaya başlamıştır.					
24-Kredi değerlendirme sürecinde en fazla karşılaştığınız manipülasyon tekniğini (X) işaretiyle belirtiniz.					
Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması					
Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi					
Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması					
Finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi					
Yapılan işlemlerin fark edilmemesi için konusu ayrı bir suç oluşturan işlem ve uygulamaların kullanılması					

25-Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak müşteri firmalarınızın en fazla uyguladığı manipülasyon tekniğini (X) işaretiyle belirtiniz.	
Bir mal ya da hizmetin satış gelirinin dönemsellik ilkesine aykırı olarak henüz tahakkuk etmeden cari dönemin geliri olarak muhasebeleştirilmesi	
Şirketlerin konsinye satışlarını şube ya da perakendeciye sevk ettikleri tarihte satış gerçekleşmeden gelir olarak kaydetmeleri	
Mal ya da hizmet satışına ilişkin herhangi bir işlem olmadan fiktif satış geliri kaydı yapılması	
26-Gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili müşteri firmalarınızın en fazla uyguladığı manipülasyon tekniğini (X) işaretiyle belirtiniz.	
Dönem giderlerine kaydedilmesi gereken harcamaların aktifleştirilmesi	
Harcama veya giderlerin az ya da çok gösterilmesi	
Karşılıkların düşük/yüksek gösterilmesi	
Amortisman yönteminin değiştirilmesi	
Gelecek dönem ya da dönemlere ilişkin giderlerin cari döneme çekilmesi	
Kârı gelecek yıllara aktarmak amacıyla karşılıkların yüksek gösterilmesi	
27-Bilanço hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik en fazla karşılaştığımız manipülasyon tekniğini (X) işaretiyle belirtiniz.	
Kısa vadeli yükümlülüklerin uzun vadeli yükümlülüklerde gösterilmesi	
Uzun vadeli yükümlülüklerin kısa vadeli yükümlülüklerde gösterilmesi	
Duran varlıklarda gösterilmesi gereken hesapların dönen varlık hesap kalemlerinde gösterilerek, dönen varlıkların yüksek, kısa vadeli yabancı kaynakların düşük gösterilmesi ve böylelikle Firmanın net işletme sermayesinin olduğundan yüksek gerçekleştiği izlenimi verilmesi	
Gelecek Aylara Ait Gider ve Gelir Tahakkuklarının, Gelecek Yıllara Ait Gider ve Gelir Tahakkuklarında gösterilmesi, Gelecek Aylara Ait Gelir ve Gider Tahakkuklarının, Gelecek Yıllara Ait Gelir ve Gider Tahakkuklarında gösterilmesi	

28-Gelir Tablosu Hesap Kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon tekniğini (X) işaretiyle belirtiniz.	
Olağanüstü gelirler, olağan faaliyet geliri ya da diğer faaliyet geliri gibi kaydedilmekte	
Faaliyet giderleri olağan üstü gider olarak muhasebeleştirilmekte	
Firmanın gelir ya da gider tutarları değiştirilmeden, şirketin faaliyet kârlılığının arttığı ya da azaldığı veya brüt kâr marjının yükseldiği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır	
29-Nakit Akım Tablosunda nakit akış kaynağının değiştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon tekniğini (X) işaretiyle belirtiniz.	
Faaliyet giderleri nedeniyle oluşan nakit çıkışını, yatırımdan ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit çıkışı gibi göstermek	
Bir yatırımdan, (örneğin duran varlık satışından) ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit girişini, esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi gibi göstermek	
Firmanın toplam nakit akımının değişmemesiyle birlikte, nakit giriş ya da çıkışının kaynağının değiştirilmesi, böylece firmanın nakit üretme gücünün yüksek olduğu izleniminin yaratılması	

Ek 2: Beşli Likert Ölçeğine Göre Anket Sorularının Frekans ve Yüzdeleri

Anket Soruları	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katlıyorum		Kesinlikle Katlıyorum	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
1-Ticari kredi analizinde firmaların finansal bilgileri birinci derecede etkin bilgi kaynağıdır.	26	12,4	6	2,9	24	11,5	77	36,8	76	36,4
2-Firmaların bankalara sunduğu finansal tablolar seti (bilanço, gelir tablosu, nakit akım tablosu, dipnotlar, özkaynak değişim tablosu, mizan vd.) güvenilir mali bilgileri içerdiğinden, herhangi bir düzeltme işlemi yapılmasına gerek duyulmaksızın ticari kredi analizinde kullanılabilir.	168	80,4	23	11	14	6,7	2	1	2	1
3-Ticari kredi değerlendirme sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları bankaların kredi riskini artırmaktadır	8	3,8	9	4,3	26	12,4	120	57,4	45	21,5
4-Düzeltilme işlemlerine tabi tutulan müşteri firmaların finansal bilgileriyle yapılan kredi tahsisi sorunlu kredileri önemli ölçüde önlemektedir.	5	2,4	23	11	21	10	85	40,7	74	35,4
5-Vergi Usul Kanunu'na (VUK) uygun bilançolar ile Türkiye Finansal Raporlama Standartları'na (TFRS) uygun bilançolar arasındaki farklılıklar, firmaları manipülatif finansal raporlamaya yönlendirmektedir.	14	6,7	48	23	22	10,5	68	32,5	57	27,3
6-Sermaye Piyasası Kurulu'na (SPK) verilen TFRS'ye uygun bilançolar, VUK bilançolarına göre daha fazla manipülatif finansal bilgi içerir.	84	40,2	80	38,3	31	14,8	14	6,7	-	-
7-Müşteri firmaların finansal analizinin yapıldığı dönem ile finansal bilgilerin dikkate alındığı raporlama dönemleri arasındaki zaman farkı, analizin geçerliliğini ve doğruluğunu olumsuz olarak etkilemektedir.	22	10,5	13	6,2	25	12	83	39,7	66	31,6

8-Firmalar, nakit akım tablosunu etkileyen muhasebe hesap kalemleri üzerindeki manipülasyon tekniklerini, diğer finansal raporlara kıyasla daha fazla uygulamaktadırlar	24	11,5	62	29,7	21	10	60	28,7	42	20,1
9-Finansal bilgi manipülasyonları firmaların bilançolarını etkileyen hesaplar üzerinde daha fazla uygulanmaktadır.	8	3,8	16	7,7	32	15,3	91	43,5	62	29,7
10- Firmalar net işletme sermayelerine olumlu etki yapacak manipülasyon tekniklerini, diğer manipülasyon tekniklerine kıyasla daha fazla uygulamaktadır.	12	5,7	20	9,6	22	10,5	86	41,1	69	33
11-Kredi sürecinde karşılaşılan finansal bilgi manipülasyonları firmaların faaliyet sonuçlarını etkileyen hesap kalemlerinde daha fazla görülmektedir.	11	5,3	26	12,4	17	8,1	79	37,8	75	35,9
12-Muhasebe enstrümanlarının değer değişimi finansal bilgilerin gerçeğe uygun değerini önemli derecede etkilemekte ve manipülasyon aracı olarak kullanılabilir.	13	6,2	36	17,2	17	8,1	62	29,7	80	38,3
13-Kurumsal firmaların finansal tabloları, kurumsal olmayan küçük firmalara göre daha az manipülatif bilgi içerir.	21	10	5	2,4	26	12,4	102	48,8	55	26,3
14-2005 yılından itibaren SPK'ya tabi firmalar, bankalar ve finans kurumları tarafından Türkiye'de uygulanmaya başlanan "Türkiye Finansal Raporlama Standartları" (TFRS), firmaların finansal raporlamalarında gerçek ve doğru bilgilerin sunumuna ve dolayısıyla finansal analizin doğruluğuna büyük katkı sağlamaktadır.	7	3,3	30	14,4	47	22,5	98	46,9	27	12,9
15-Tekdüzen Hesap Planı'ndaki "Diğer" başlıklı hesaplar manipülatif finansal bilgi için uygun bir ortam sunmaktadır.	11	5,3	22	10,5	34	16,3	76	36,4	64	30,6
16-Uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu standartların uygulanması ile birlikte bankaların ticari firmaların finansal raporlamalarına olan güveni artmıştır.	14	6,7	21	10	20	9,6	82	39,2	72	34,4

17- Müşteri firmaların finansal tablolarında ulaşılamayan ve firma hakkında daha ayrıntılı bilgilere ulaşılmamasında yarar sağlayan dipnotlar, manipülatif finansal raporlamaların tespitinde büyük yarar sağlamaktadır.	10	4,8	13	6,2	29	13,9	88	42,1	69	33
18-Finansal tabloların dipnotlarında sınırlı sayıda bilgi vermek veya hiç bilgi vermemek manipülasyon şüphesini arttırmaktadır.	13	6,2	21	10	26	12,4	79	37,8	70	33,5
19-Firma ölçeği küçüldükçe finansal tablolardaki manipülatif işlemlerin sayısı artmaktadır.	28	13,4	12	5,7	14	6,7	63	30,1	82	44
20-Firmalar; grup firmaları, iştirakleri ve bağlı ortaklıkları arasındaki transfer fiyatlama politikalarını manipülasyon aracı olarak kullanabilmektedir.	6	2,9	17	8,1	28	13,4	87	41,6	71	34
21-TFRS'lerin uygulanmaya başlamasıyla birlikte birçok finansal tablo kaleminde tarihsel maliyet yerine gerçeğe uygun değer yönteminin kullanılması, firmaların finansal bilgilerinin daha gerçekçi ve güncel değerler üzerinden sunulmasını sağlamaktadır.	6	2,9	26	12,4	18	8,6	89	42,6	70	33,5
22-Muhasebe standartlarında son dönemlerdeki değişikliklerle birlikte, muhasebenin ihtiyatlılık düzeyinde önemli esneklikler görülmekte ve bu esneklikler finansal tablolardaki manipülatif uygulamaların önünü açmaktadır.	17	8,1	46	22	10	4,8	76	36,4	60	28,7
23-Firmalar yeni finansal raporlama standartları ile birlikte finansal raporlamaya yönelik politikalarını daha etkin uygulamaya başlamıştır.	8	3,8	34	16,3	7	3,3	104	49,8	52	24,9

Soru: 24, Kredi değerlendirme sürecinde en fazla karşılaştığınız manipülasyon teknikleri

	Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ya da finansal tablolara alınması		Giderlerin ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi		Varlık ya da yükümlülüklerin gerçeğe aykırı olarak sunulması		Finansal tablolarda yer alan hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmaların değiştirilmesi	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Kredi değerlendirme sürecinde karşılaştığınız manipülasyon teknikleri	110	52,6	57	27,3	31	14,8	3	1,4

Soru: 25, Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak müşteri firmaların en fazla uyguladığı manipülasyon teknikleri

	Bir mal ya da hizmetin satış gelirinin dönemsellik ilkesine aykırı olarak henüz tahakkuk etmeden cari dönemin geliri olarak muhasebeleştirilmesi		Şirketlerin konsinye satışlarını şube ya da perakendeciye sevk ettikleri tarihte satış gerçekleşmeden gelir olarak kaydetmeleri		Mal ya da hizmet satışına ilişkin herhangi bir işlem olmadan fiktif satış geliri kaydı yapılması	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Gelirlerin muhasebeleştirilmesi ile ilgili olarak müşteri firmalarının uyguladığı manipülasyon teknikleri	165	78,9	23	11	6	2,9

Soru: 26, Gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili firmaların en fazla uyguladığı manipülasyon teknikleri

	Dönem giderlerine kaydedilmesi gereken harcamaların aktifleştirilmesi		Harcama veya giderlerin az ya da çok gösterilmesi		Karşılıkların düşük/yüksek gösterilmesi		Amortisman yönteminin değiştirilmesi		Gelecek dönem ya da dönemlere ilişkin giderlerin cari döneme çekilmesi		Kârı gelecek yıllara aktarmak amacıyla karşılıkların yüksek gösterilmesi	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Gider ve karşılıkların muhasebeleştirilmesi ile ilgili müşterinfirmaların uyguladığı manipülasyon teknikleri	93	44,5	88	42,1	17	8,1	4	1,9	3	1,4	1	0,5

Soru: 27, Bilanço hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik en fazla karşılaştığımız manipülasyon teknikleri

	Kısa vadeli yükümlülüklerin uzun vadeli yükümlülüklerde gösterilmesi		Uzun vadeli yükümlülüklerin kısa vadeli yükümlülüklerde gösterilmesi		Duran varlıklarda gösterilmesi gereken hesapların dönen varlık hesap kalemlerinde gösterilerek, dönen varlıkların yüksek, kısa vadeli yabancı kaynakların düşük gösterilmesi ve böylelikle Firmamızın net işletme sermayesinin olduğundan yüksek gerçekleştiği		Gelecek Aylara Ait Gider ve Gelir Tahakkuklarının, Gelecek Yıllara Ait Gider ve Gelir Tahakkuklarında gösterilmesi, Gelecek Aylara Ait Gelir ve Gider Tahakkuklarının, Gelecek Yıllara Ait Gelir ve Gider Tahakkuklarında gösterilmesi	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Bilanço hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik karşılaştığımız manipülasyon teknikleri	185	88,5	10	4,8	9	4,3	2	1

Soru: 28, Gelir tablosu hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon tekniği

	Olağanüstü gelirler, olağan faaliyet geliri ya da diğer faaliyet geliri gibi kaydedilmekte		Faaliyet giderleri olağan üstü gider olarak muhasebeleştirilmekte		Firmanın gelir ya da gider tutarları değiştirilmeden, şirketin faaliyet karlılığının arttığı ya da azaldığı veya brüt kar marjının yükseldiği izlenimi verilmeye çalışılmaktadır	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Gelir tablosu hesap kalemlerine ilişkin sınıflandırmanın değiştirilmesine yönelik uygulanan manipülasyon tekniği	134	64,1	56	26,8	11	5,3

Soru: 29, Nakit akış kaynağının değiştirilmesine yönelik en fazla uygulanan manipülasyon teknikleri

	Faaliyet giderleri nedeniyle oluşan nakit çıkışı, yatırımdan ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit çıkışı gibi göstermek		Bir yatırımdan, (örneğin duran varlık satışından) ya da finansal işlemlerden kaynaklanan nakit girişini, esas faaliyetlerden sağlanan nakit girişi gibi gösterebilmek		Firmanın toplam nakit akımının değişmemesiyle birlikte, nakit giriş ya da çıkışının kaynağının değiştirilmesi, böylece firmanın nakit üretme gücünün yüksek olduğu izleniminin yaratılması	
	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)	Frekans	Oran (%)
Nakit akış kaynağının değiştirilmesine yönelik uygulanan manipülasyon teknikleri	96	45,9	101	48,3	5	2,4

Ek 3: Anket Katılımcılarının İllere Göre Dağılımı

Şehir	Frekans	Oran	Geçerli Oran	Toplam Oran
Adana	2	1,0	1,0	1,0
Afyon	1	,5	,5	1,4
Ankara	29	13,9	13,9	15,3
Antalya	2	1,0	1,0	16,3
Aydın	1	,5	,5	16,7
Balıkesir	3	1,4	1,4	18,2
Bolu	2	1,0	1,0	19,1
Bursa	1	,5	,5	19,6
Çanakkale	1	,5	,5	20,1
Denizli	2	1,0	1,0	21,1
Diyarbakır	2	1,0	1,0	22,0
Düzce	3	1,4	1,4	23,4
Edirne	3	1,4	1,4	24,9
Erzurum	2	1,0	1,0	25,8
Eskişehir	1	,5	,5	26,3
Gaziantep	3	1,4	1,4	27,8
Isparta	3	1,4	1,4	29,2
İstanbul	34	16,3	16,3	45,5
İzmir	19	9,1	9,1	54,5
Kayseri	4	1,9	1,9	56,5
Kocaeli	48	23,0	23,0	79,4
Konya	1	,5	,5	79,9
Manisa	1	,5	,5	80,4
Nevşehir	1	,5	,5	80,9
Ordu	1	,5	,5	81,3
Sakarya	21	10,0	10,0	91,4
Samsun	4	1,9	1,9	93,3
Sinop	1	,5	,5	93,8
Sivas	4	1,9	1,9	95,7
Tekirdağ	1	,5	,5	96,2
Tokat	1	,5	,5	96,7

Trabzon	3	1,4	1,4	98,1
Van	1	,5	,5	98,6
Yozgat	1	,5	,5	99,0
Zonguldak	2	1,0	1,0	100,0
Toplam	209	100,0	100,0	

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında İstanbul'da doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini Kocaeli'de tamamladı. 1992 yılında Gazi Üniversitesi Bolu Meslek Yüksekokulu'nu, 2001 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi, 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İşletme (İ.Ö.) Yüksek Lisans eğitimini tamamlamıştır. 2005 yılında, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı "Muhasebe ve Finansman" Bilim Dalı'nda başladığı doktora eğitimini "Bankalarda Ticari Kredi Risk Haritası ve Muhasebe Kökenli Risk Kaynaklarının Araştırılması" konulu doktora tez çalışması ile devam ettirmektedir. 1999 yılında T.C.Ziraat Bankası A.Ş.'nde göreve başlayarak çeşitli şubelerinde yetkili ve yönetici olarak çalışmış en son Başisele/Kocaeli Şubesi'nde şube yöneticisi olarak iş hayatına devam etmektedir. Evli, bir kız ve bir erkek çocuk babasıdır.